

Fórum Tár s ad a lo M Tud o Mány l- s ze M le

negyed éven k én T- Meg Je Len ő- Tud o Mány os- Fo l y ó í r a T

Xlv.- évfolyam

Felelős-szerkesztő

Csanda-g á Bor

Főmunkatárs

Fazekas-József

a-szerkesztőbizottság-elnöke

ÖLLŐs-László

szerkesztőbizottság

Biró-a.-zoltán,-Csanda-g á bor,-Fazekas-József,-Fedinec-Csilla,-gyurgyík-László,-
hunčík-Péter,-k iss-József,-Lampl-zsuzsanna,-Lanstyák-István,-Liszka-József,-
Mészáros-andrás,-simon-attila,-szarka-László,-Tóth-k á roly,-végh-László

Tartalom

Tanulmányok

LansTyák-IsTván	
a-kölcsönzavak-beépülése-a-magyar-nyelv-szlovákiai-változataiba-	3
PeTTER I-Lal on en	
nyelvi-tájkép-egy-csallóközi-és-egy-mátyusföldi-faluban-	27
MIs ad-kaTaLIn	
a-szlovákiai-intézmények-magyar-nevének-standardizálásáról-	51
Bauko-János	
Magyar-szlovák-hegynévpárok-a-Magas-Tátrában-	69
seBők-szlÁr d	
a-nyelvi-ideológiák-működési-mechanismusairól,-avagy-nyelvi-ideológiák- szem-előtt-tartása-és-„szembe-állításá”-	87
ker ényl-éva	
nemzetképek-vizsgálata,-avagy-magyarok-a-tankönyvekben-a- szlovákok-szemszögéből-	109

TóTh-László

egy-hamvába-holt-kísérlet--2.-r-elle-lván-kétnyelvű-színháza-

és-a-n-yugatmagyarországi-híradó-Pozsonyban-1899-1902- 129

konferencia

BoLeManT-LILLA

a-magyar-„férfiuralom”-terepi-és-határai- 147

könyvek

n-ova-Posoniensia.-a-pozsonyi-Magyar-Tanszék-évkönyve

(Cs. Nagy Lajos) 151

Ivo-vasiljev:-Život-s-více-jazyky--jazyková-autobiografie

(Bilász Boglárka) 153

Fórum Társadalomtudományi Szemle

a szerkesztőség címe: Fórum-kisebbségkutató-Intézet, Park-u.-4.,-931-01-somorja.-e-mail: csanda@foruminst.sk
• kiadja: Fórum-kisebbségkutató-Intézet, Somorja. Felelős kiadó: Tóth-károly-igazgató • nyomdai-előkészítés:
Kalligram-Typography-kft.,-Érsekújvár • nyomta: Print-Invest-Magyarország-h,-zrt.,-győr • Megjelent-a-szlovák-
köztársaság-kormányhivatala-támogatásával • Pédányszám:-600 • ára:-3-€ • nyilvántartási
szám: ev-904/08 • ISSN-1335-4361 • Internet: http://www.foruminst.sk • kéziratokat-nem-őrünk-meg
és-nem küldünk-vissza.

Fórum Slovensko vedná revue

adresa-redakcie: Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-Parková-4,-931-01-Šamorín.-e-mail: csanda@foruminst.sk
• vydavateľ: Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-Šamorín.-zodpovedný:-károly-Tóth-riaditeľ • Tlačiarenská
príprava:-Kalligram-Typography-s.-r.-o.-,nové-zámky • Tlač:-Print-Invest-Magyarország-h,-zrt.,-győr • s-finanč-
ným-príspevkom-Úv-s-r • náklad:-600 • Cena:-3-€ • evidenčné-číslo:-ev-904/08 • ISSN-1335-4361 • Inter-
net: http://www.foruminst.sk

LansTyák István

a-kölcsönszavak-beépülése-a-magyar-nyelv szlovákiai-változataiba¹

István LansTyák

The-integration-of-loanwords-into-the-varieties-of-hungarian-in-slovakia

811.511.141`373.45

811.511.141`373.6

811.162.4

81`34

keywords:-borrowing,-loanword,-integration,-donor-language,-recipient-language,-dialect,-varieties-of-hungarian-in-slovakia.

A hetvenéves Vörös Ottónak ajánlom
tisztelettel és szeretettel

Bevezetés

A magyar nyelv szlovákiai változataiban található *koiné* jellegű, vagyis az egész szlovákiai magyar nyelvterületen használatos, az 1918 utáni uralomváltás után bekerült kölcsönszavakkal számos tanulmány és szakkikk foglalkozik (a hivatkozásokat l. alább); jóval kevésbé kutatott terület viszont a szlovákiai magyar nyelvjárásokban található szlovák, ill. nyugati szláv kölcsönszavak kérdése. A kölcsönszavak tanulmányozása során eddig a fő hangsúly a szóanyag osztályozásán volt, elsősorban a kölcsönszavak típusai és a fogalomkörök szerint. Ebben a munkámban a szlovákiai magyar nyelvváltozatokban található, akár regionális, akár *koiné* jellegű kölcsönszavak nyelvi beépülésével foglalkozom, amely nagyon érdekes és egyetemes magyar, sőt általános nyelvészeti szempontból is tanulságos kérdés.

Dolgozatom első részében röviden jellemzem a kontaktusjelenségek említett két rétegét (a regionális, ill. *koiné* jellegű szóképzési elemek kettősségéről van szó, amely többé-kevésbé azonosítható az 1918 előtti és 1918 utáni kölcsönzések kettősségével), majd pedig bemutatom a kölcsönszavak főbb típusait. Munkám érdemi részében a kölcsönszavak nyelvi beépülésének kérdésével foglalkozom, nyelvi síkonkénti elrendezésben (hangtani, alak-
tani és jelentéstani).

1. A dolgozatomban közölt példák egyik fontos forrása a Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. Ennek építését a Gramma Nyelvi Iroda, valamint a Magyar Tudományos Akadémia támogatja, ez utóbbi a Domus ösztöndíjprogram keretében (DSZ/53/2012). Itt köszönöm meg lektoraimnak, Cs. Nagy Lajosnak és Sándor Annának értékes megjegyzéseiket és Kitlei Ibolya segítségét.

Az a nyelvi anyag, amelyre dolgozatom épül, különböző forrásokból származik. A szlovákiai magyar nyelvváltozatok régi rétegébe tartozó példáim saját nyelvjárásgyűjtésem kéziratos anyagából, szakirodalmi közlésekből,² valamint a Comenius Egyetem BTK magyar tanszékén készült szakdolgozatokból³ valók. Az újabb rétegbe tartozó példák fő forrása a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat munkatársai által épített Termini magyar–magyar szótár és adatbázis,⁴ de munkámhoz felhasználtam a szlovákiai magyar nyelv művelő irodalmat⁵ és a már említett szakdolgozatokat is.

A Termini internetes lexikális adatbázis határon túli (ht) vonatkozású magyar szavakat és állandósult szókapcsolatokat tartalmaz (köztük olyan közmagyar lexémákat is, melyeknek a ht változatokban sajátos alakváltozata, jelentése, stílusértéke van, vagy pedig sajátos vonzattal használatosak). Építése egy évtizede, 2003 óta folyik az MTA anyagi támogatásával; 2007 óta minden érdeklődő számára hozzáférhető a világhálón.⁶ A határon túli magyar lexikális adatbázis építése a határon túli és magyarországi kutatókat tömörítő Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat⁷ egyik legfontosabb kutatási programja, amely „határtalanítás” néven kezd közismertté válni.

a-kontaktusjelenségek-két-rétege-a-magyar-nyelv-szlovákiai-változataiban

Ha nem számítjuk a magyar nyelv egészét ért szlovák, ill. nyugati szláv nyelvi hatás nyelvi következményeit, a magyar nyelv szlovákiai változataiban található szlovák, ill. nyugati szláv kontaktusjelenségeknek két rétegét kell megkülönböztetni. Az egyikbe a nyugati szláv, ill. szlovák nyelvjárásokból az északi magyar nyelvjárásokba bekerült kontaktusjelenségek tartoznak, a másikba a Csehszlovákia 1918-ban történt megalakulása után a kisebbségi helyzetbe került magyarok nyelvébe a szlovákból (és részben a csehből) bekerült kontaktusjelenségek sorolhatók.

A kontaktusjelenségeknek ez a két rétege meglehetősen eltér egymástól. A r é g e b b i r é t e g természetes, vagyis a spontán módon, a két etnikum együttélésének következményeként kialakult népi kétnyelvűség révén jött létre regionális szinten hosszú évszázadok folyamán. Az ide tartozó elemek tájszavak vagy hang-, alak-, ill. mondattani nyelvjárási jelenségek, amelyek a szlovákiai magyar nyelvterület egy-egy kisebb-nagyobb régiójában élnek, sokszor pedig folytatólagosan a trianoni határ túloldalán is, a mai Magyarország területén. Ezek közt éppúgy találunk kölcsönzéstermékeket, mint a nyugati szláv, ill. szlovák helyi lakosság nyelvcsereje révén létrejött maradványjelensége-

2. Valló 1897, 1905; Turzó 1899–1900; Ágner 1905; Szemkő 1904; Szenttamási 1905; Domokos 1905; Szűcs 1905; Bujnák 1934; Sima 1939; Imre–Kálmán 1954, 1957, 1960; Zsilka 1963; Mokány 1980; Gregor 1989; Sándor 2002; Cs. Nagy 2003, 2011.

3. Kovács Lajos 1960; Zsilka 1963; Puhalla 1964; Jakab Rózsa 1965; Gálffy 1970; Varga 1971; Szénási 1973; Pásztorné 1984; Vendég 1984; Babčan 1987; Baráth 1987; Szabó Mária 1987; Lezsák 1989; Fogas 2012; Szeif 2012.

4. <http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=searchbox>

5. Jakab 1976, 1980, 1982, 1983, 1987, 1989, 1995, 1998; Mayer 1976, 1989, 1990.

6. <http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>

7. A kutatóhálózatot alkotó egyes irodákra és kutatóhelyekre l. Cserniczkó és mtsai 2005; Kolláth és mtsai 2005; l. még Kolláth 2005a, 2005b, 2005c; Benő–Péntek (szerk.) 2011.

ket.⁸ A kölcsönzavak jelentős része a mindennapi beszélt nyelv, ill. a különféle régi szakmák szókincséhez tartozik.

A régi réteg kontaktusjelenségei területhez kötöttek, azaz eltérő módon és mértékben érvényesülnek a nyelvterület egyes részein, attól függően, milyen módon és mértékben érintkezett, ill. keveredett egymással a magyar és a nyugati szláv/szlovák lakosság. Feltűnő mértékben jelentkeznek a kontaktusjelenségek pl. Nyitra környékén, ahogy erre már régen felfigyeltek: „Legkevésbé sem csodálkozhatunk, hogy a tótság között a szó legszorosabb értelmében elszórva élő nyitrai palócok nyelvébe a tót szavak behatolása oly tág utat tudott magának törni, hogy beszédjüket tarkítva, az első pillanatra is feltűnővé teszi. Vannak községek, melyeknek nyelve csak úgy hemzseg a tót szavaktól [...]” (Turzó 1899, 451–452. p.). Hasonló a helyzet néhány nyelvjárászigeten, így pl. Vágán és Magyarbördön, amit leginkább nyelvcseré folytán kialakult maradványhatással lehet magyarázni (Lanstyák 2003).

A kontaktusjelenségeknek e régi rétegébe tartozó elemek és jelenségek kialakulásában a mai élő, tömegmértévé vált magyar–szlovák kétnyelvűség természetesen nem játszott szerepet, sőt e kontaktusjelenségek egy része egyenesen kiveszőben lévő archaizmus, amelyet inkább csak az idősebb egynyelvű nyelvjárási beszélők használnak, sőt sokszor már csak ismernek; a mai kétnyelvű beszélők többségének magyar szókincsébe nem tartoznak bele. Bár vannak köztük olyan elemek is, amelyekre a mai magyar–szlovák kétnyelvűség megerősítőleg hat (s így pl. lassítja a nyelvjárásokból való kihalásukat, vagy egyenesen hozzájárul terjedésükhöz), ez a réteg mégis alapvetően „zárt készlet”-nek tekinthető, a bele tartozó elemek száma nem nagyon változik, ha mégis, inkább csökken, mint növekszik.

Mindezekkel szemben a kontaktusjelenségek újabb, 1918 utáni rétege mesterseges, azaz hatóságilag kezdeményezett és támogatott kényszerkétnyelvűség következtében jött létre az elmúlt évtizedekben. Részben az előző réteghez hasonlóan a beszélők közvetlen érintkezése révén átkerült, a mindennapi beszélt nyelvhez tartozó elemeket – nagyrészt szavakat és szókapcsolatokat – tartalmaz, ám ezenkívül nagy számban található benne fölülről bekerült, a hivatalok, a művelődési intézmények, az iskolák, a munkahelyek, a központi sajtó, a kereskedelem által terjesztett elemek is. Használatuk jórészt a mai Szlovákia területére korlátozódik, bár a határ menti érintkezés révén néhány szó átkerült a határ túloldalán élő magyarországi magyar (Hu) beszélők egy részének nyelvhasználatába is, és még inkább passzív szókincsébe. Szemben a régi réteggel, az új rétegben még a közvetlen napi érintkezés során átkerült szavak nagy része is az egész szlovákiai nyelvterületen él, nem csupán egy-egy kisebb-nagyobb régióban. E réteg kizárólag kölcsönzéstermékekből áll, maradványjelenségek nem találhatóak bennük.⁹ Nyitott készletről van szó, amely a magyar–szlovák kétnyelvűség élő és tömegmértévé mivolta következtében állandóan gyarapodik újabb elemekkel, miközben megfigyeléseink szerint az elemek egy része háttérbe is szorul, bár megfigyeléseinket empirikus kutatásokkal kellene igazolni.

8. A kölcsönzés (borrowing) és a maradványhatás (interference through shift) különbségére l. Thomason–Kaufman 1988, 37–45. p. és *passim*; Lanstyák 2002, 2004. Az északi peremterület maradványjelenségeire l. Lanstyák 2003.

9. Tudunk ugyan néhány faluról, melynek szlovák > magyar nyelvcseréje valószínűleg 1918 után fejeződött be (vö. Liszka 1996, 203–204. p.), de az ezek magyar nyelvjárásában található esetleges – eddig azonban nem vizsgált – maradványjelenségek még az előző korszak termékeinek tekinthetők.

a-közvetlen-kölcsönszavak-nyelvi-beépülésének-általános-kérdései

A szó tágabb értelmében vett közvetlen kölcsönszavaknak két nagy csoportját különböztethetjük meg: a szorosabban vett közvetlen kölcsönszavakat, valamint az alaki kölcsönszavakat. A közvetett kölcsönszavaknak két válfaja van: a kalkok és a jelentésbeli kölcsönszavak; ez utóbbi csoporton belül sajátos alcsoportot alkotnak a stílusbeli kölcsönszavak. Kölcsönszavak fölhasználásával újabb lexémák is alakulhatnak: ha ezek is átadó nyelvi mintát követnek, másodlagos, ill. többedleges kölcsönszókról beszélünk. Az átadó nyelvi mintától többé-kevésbé függetlenül létrejött szóképzési egységeket önálló alkotásoknak nevezzük; ezek ugyan nem kölcsönszavak, mégis célszerű őket azokkal együtt tárgyalni.

Ahhoz, hogy megértsük az egyes kölcsönszótípusok egymástól való eltérésének lényegét, meg kell ismerkednünk két háttérfogalommal, az „átvétel”-lel és a „helyettesítés”-sel. Ezek Einar Haugen klasszikus tanulmányából (1949, l. még 1972) származnak, s a kölcsönzés két módjára vonatkoznak. Az „átvétel” a kölcsönzésnek az a módja, melynek során átadó nyelvi hangtestek vagy hangtestelemek (fonémák, fonémasorok, morfémák) kerülnek át az átvevő nyelvbe, pl. szl. *chripka* > Fv *chripka* (> Fv *chripka*).¹⁰ Ezzel szemben a „helyettesítés” a kölcsönzésnek az a módja, melynek során az átadó nyelvi elemek helyett nekik megfeleltetett átvevő nyelvi elemek válnak használatossá úgy, ahogy az átvevő nyelvben korábban nem voltak használatosak. A morfémák szintjén ennek egyik módja az, hogy a korábban is meglévő átvevő nyelvi elemek újszerű módon kombinálódnak egymással (tükörfordítás), pl. a Km *alap* és Km *iskola* szavak összetételéből keletkezett a Fv *alapiskola* ’általános iskola’ szó a szl. *základná škola* állandósult szókapcsolat elemeinek azonos alapjelentésű közmagyar elemekkel való helyettesítésével. A morfémaszinten történő helyettesítés másik módja az, hogy az addig is meglévő átvevő nyelvi elemek korábban elő nem forduló kontextusban válnak használatossá (jelentéskiterjesztés), pl. a közmagyar *nyomda* szó a szl. *tlačiareň* ’nyomda’, ’számítógép nyomtatója’ szó hatására a Fv nyelvváltozatokban a ’nyomda’ jelentés mellé fölvette a ’számítógép nyomtatója’ jelentést is. A fonémák, fonémaértékkel nem rendelkező beszédhangok és hangszínárnyalatok szintjén történő helyettesítés a strukturalista nyelvtörténetből is jól ismert hanghelyettesítés (l. Haugen 1949, 288. p., 1972, 82. p.; magyarul Kontra 1981, 14. p.), pl. a szl. *chripka* szónak Fv *hripka* és Fv *kripka* változata is kialakult, melyben a magyar fonémarendszerből hiányzó szl. *ch* fonéma *h*, ill. *k* fonémával helyettesítődött.

Az „átvétel” nem azonosítható a fõnt említett „közvetlen kölcsönzés”-sel, a „helyettesítés” sem a „közvetett kölcsönzés”-sel, ugyanis – amint a fõnti meghatározásokból is látszik – az átvétel és a helyettesítés nem csupán a lexémák és morfémák szintjén érvényesül, mint a kölcsönzés, hanem azok alatt is. Így például a Fv *chripka* ’influenza’ szó fõntebb említett *hripka* és *kripka* változatai alapvetõen átvételek (és nem helyettesítések), mivel az átadó nyelvi hangtest került át a magyarba, ugyanakkor az átadó szl. *chripka* alaknak elsõ, a magyarban meg nem lévõ fonémája a *h*, ill. a *k* fonémával helyettesítõdött, azaz fonematisztikus szinten helyettesítés történt (ahogy ezt egyébként a történeti irodalom is nevezi).¹¹

10. Dolgozatomban a nyelvi példákban a következõ rövidítéseket használok: Hu – Magyarország, Fv – Felvidék, Km – közmagyar, m. magyar, szl. – szlovák; nyj. nyelvjárás; rég. – régi nyelvi; ua – ugyanaz (a szlovák etimon jelentése azonos a magyar kölcsönszóéval); t. sz. többes számú alak.

11. Az *i* > *i* változás már Fv fejlemény.

Bár a közvetett kölcsönszavak kialakulását is értelmezhetjük az átvevő nyelvi anyag beépülésének sajátos módjaként, a közvetett kölcsönszavakkal dolgozatomban nem foglalkozom. A kölcsönszó-beépülést ezért olyan folyamatként határozom meg, melynek során az átvevő nyelvbe átvétel által átkerült átadó nyelvi elem úgy változtatja meg az átvevő nyelvben a hangalakját, alaki szerkezetét és jelentését, hogy az minél közelebb álljon a hozzá hasonló (pl. azonos szófajú, alaki szerkezetű, jelentéskörű stb.) átvevő nyelvi szavakéhoz, s így minél jobban belesimuljon az átvevő nyelvi diskurzusokba, ezzel pedig az átvevő nyelvi rendszerbe is (vö. Winter-Froemel 2008, 159. p.). A nyelvi beépülés a kölcsönszavak meghonosodásának fontos mutatója (Poplack–Sankoff 1984, 104. p.). Amíg egy kölcsönszót csak kétnyelvű beszélők használnak, hang- és alaktani ingadozásnak van kitéve (Grosjean 1982, 316–317. p.; vö. Kontra 1990a, 69. p.).

Egy közvetlen kölcsönszó beépülésének folyamata addig tart, amíg az az egynyelvűek beszédében is szilárdan meg nem állapodik. Ennek során a közvetlen kölcsönszó hangalakja nemegyszer hozzáidomul az átvevő nyelv hangrendszeréhez, alaki szempontból – ha szükséges – olyan toldalékot vesz fel, mely lehetővé teszi az átvevő nyelvi közlésekbe való akadálytalan beillesztését, jelentéstani szempontból pedig elég gyakran előfordul, hogy az átvevő nyelvinél specializáltabb denotatív jelentésben válik használatossá. A kölcsönszavak szintaktikailag is beépülnek a közlésbe, de ezt a kérdést nem vizsgáltam, tekintve, hogy példáim zöme nem szövegekből való. A beépült szavakra jellemző, hogy az eredeti szavakhoz hasonlóan tovább alakulhatnak az átvevő nyelvben: az eredeti szavakkal együtt hangváltozásokon mehetnek át, képzett vagy összetett szavak alapjául szolgálhatnak stb. (vö. Poplack–Sankoff 1984, 100. p.).

Mindezek a folyamatok jól megfigyelhetők a Fv nyelvváltozatokban is, még hozzá nemcsak a szavak régi, 1918 előtti rétegében, hanem az újabbban, az 1918 utániban is. Dolgozatom érdemi részében ezeknek a folyamatoknak a 20. és 21. századi Fv nyelvváltozatokban fellelhető nyomait mutatom be.

A teljesség kedvéért megjegyzem, hogy a kölcsönszavaknak nemcsak a nyelvi beépülése érdekes nyelvészeti kérdés, hanem a társadalmi beépülésük is (l. Poplack–Sankoff 1984, 101. p.; Poplack–Sankoff–Miller 1988, 62. p.); a kölcsönszavak egyes csoportjai jelentősen különböznek a tekintetben, mennyire fogadják el, ill. használják őket az egyes társadalmi, ill. korosztályi rétegekhez tartozó beszélők. A szavak társadalmi és nyelvi beépülése közt szoros kapcsolat van (vö. Treffers-Daller 2007); pl. a Fv kölcsönszavak közül a legjobban azok épülnek be az átadó nyelv hangrendszerébe, amelyeket széleskörűen használnak az iskolázatlan, főleg nyelvjárási beszélők. Egy lexéma kölcsönszó (sőt: „jövevényező”) státuszának legegységertelműbb bizonyítéka, ha az adott kétnyelvű beszélőközösség egynyelvű tagjai is használják (vö. Poplack–Sankoff 1984, 100. p.; vö. még Grosjean 1982, 317. p.); ez persze nem jelenti azt, hogy a csupán kétnyelvűek által használt másodnyelvi eredetű elemek ne lehetnének kölcsönszavak (léteznek olyan kétnyelvű közösségek, amelyekben nem is nagyon vannak egynyelvű beszélők).

hangtani-beépülés

A közvetlen kölcsönszó szinte soha nem használatos az átvevő nyelvben hajszálpontosan az átadó nyelvi alakjában, legalábbis azokban az esetekben, amikor az átvevő nyelv kétnyelvű beszélői első nyelvi akcentussal beszélnek a második nyelvüket, amelyből nyelvi ele-

meket vesznek át. Ilyenkor a kölcsönszavak hangalakját kisebb-nagyobb mértékben befolyásolja a beszélők első nyelvi artikulációs bázisa.

Az átvevő nyelv fonológiai rendszerét nem érintő, csekély mértékű beépülést (1) fonetikai hanghelyettesítésnek nevezhetjük, hogy így megkülönböztessük a (2) tulajdonképpeni hanghelyettesítéstől, a fonológiai hanghelyettesítéstől (fonémahelyettesítéstől), melynek során az átvevő nyelvben az érintett beszédhang fonológiai értéke változik meg az átadó nyelvihez viszonyítva.

Az átvevő nyelvbe való hangtani beépülés során bekövetkező hangváltozásokat nemcsak az teszi szükségessé, hogy egyes beszédhangoknak önmagában a kiejtése gondot okoz az átvevő nyelv beszélőinek, hanem az is, hogy a két nyelvben sok esetben nem egyformák a fonémasorrendi szabályok, s az átvevő nyelvben szokatlan hangszekvenciákat a beszélők igyekeznek kiküszöbölni, még akkor is, ha azok nem tartalmaznak olyan beszédhangot, melynek ejtése önmagában nehézséget okozna az átvevő nyelvben. Így például a szlovák nyelv több mássalhangzó-kapcsolatot tűr meg szó elején, mint a magyar, ezért a hangtani beépülés során bekövetkezhet az átadó nyelvben gyakori (3) szóeleji mássalhangzó-torlódás feloldása; elvileg bizonyos szóbeljei vagy szóvégi mássalhangzó-torlódások is indokoltá tehetnék a szó hangszerkezetének megváltoztatását, de erre jelenleg nincs példánk. További hangváltozásokat tehet szükségessé a magyarban mint átvevő nyelvben (4) az átadó nyelvi szótagalkotó *r* és *l* kiküszöbölése (vö. Sándor 2004, 64–66. p.; Benő 2008, 71. p.), (5) az átadó nyelvben általános vegyes hangrendűség megszüntetése, azaz a magyar nyelv hangrendi szabályaihoz való alkalmazkodás, valamint az átadó nyelvben elég gyakran előforduló (6) rövid *o* helyettesítése, melyre azért van szükség, mert a legtöbb magyar nyelvjárásban és a standardban a szó végén nem állhat rövid *o* (néhány indulatszó kivételével).

(1) Fonetikai hanghelyettesítés

Az első nyelvbe bekerülve a másodnyelvi szó a kétnyelvűek ajkán elvben megmaradhat ugyanolyannak, mint amilyen formában másodnyelvükben használják; a gyakorlatban azonban az első nyelvi beszédben az artikulációs bázis át- meg átalíttatása kényelmetlen és voltaképpen funkciótlan (hacsak nem az elem jövevény voltának jelzésére akarják használni). Ezért a szó fonetikai szempontból rendszerint még a kiegyensúlyozott kétnyelvűek beszédében is teljes beilleszkedettséget mutat.

A fonetikai hanghelyettesítés abból áll, hogy az illető idegen eredetű fonémának a magyar nyelvben szokásos hangszínárnyalatát ejtik a beszélők. Ez különösen akkor feltűnő, amikor egy egész képzőmozzanatnyi különbségek vannak a két nyelv között egyes fonémák fonetikai megvalósulásában: a szl. *é* alsó, míg a magyar *é* középső nyelvéllású; a szl. *á* illabiális, a palóc *á* (azaz *ā*) labiális; a szl. *a* illabiális, a köznyelvi magyar *a* labiális; stb. (a) Az *é* hangot tartalmazó kölcsönszavakban tehát a szlovák alsó nyelvéllású hosszú *é* [ē] helyébe magyar középső nyelvéllású *é* [é] lép, pl. az újabb rétegben Fv *bazén* [bazén] 'úszómedence', vö. szl. *bazén* [baʒɛn] 'ua';¹² Fv *buldozér* [buldozér] 'földtoló gép', vö. szl.

12. Itt jegyzem meg, hogy a példákban a szlovák etimont vagy az eredeti forrásmunkák alapján, vagy saját feltételezésem alapján közlöm. Mivel nem folytattam történeti kutatásokat, az eredetre nem a szokásos > jellel utalok, hanem csak a „vö.” rövidítéssel, fenntartva annak lehetőségét, hogy az alaki egybeesés vagy hasonlóság nem mindig jelent közvetlen leszármazást. A tájszavaknál néha nem tudtam kideríteni a jelentést; ezzel magyarázható néhány esetben a jelentés hiánya.

buldozér [buldozēr] 'ua'; Fv *szuterén* [szuterén] 'alagsor', vö. szl. *szuterén* [szuterēn] 'ua'. (b) Hasonló mérvű a változás, amikor a szlovák illabiális *á*-t tartalmazó szavak bekerülnek a palóc nyelvjárásokba, és ott labiális *á*-vá [ã] válnak, pl. a régi rétegben Fv nyj. *kutács* [kutács] 'piszkavas', vö. szl. *kutáč* [kutács] 'ua'; Fv nyj. *pápërja* [pápërja] 'búza levele', vö. szl. *páperie* [pápëriē]. 'pehely'; az új rétegben Fv nyj. *diktát* [diktát] 'tollbamondás', vö. szl. *diktát* [diktát] 'ua'; Fv nyj. *exponát* [ékszponát] 'kiállítási tárgy', vö. szl. *exponát* [ékszponát] 'ua'. (c) A rövid *a* esetében viszont a közmagyarban nagyobb mérvű a helyettesítés, pl. a régi rétegben Fv nyj. *ganca* 'ételféleség', vö. szl. *žgance* (t. sz.) [zsganjčē] 'kukoricátésztából készült galuska'; az új rétegben Fv *babracška* [babracška] 'babramunka', vö. szl. *babračka* [babračka] 'ua'; Fv *frajer* [frajer, frajēr] 'vagány', vö. szl. *frajer* [frajēr] 'ua'; Fv *tatra* [tatra] 'Tatra márkájú tehergépkocsi', vö. szl. *Tatra* [tafra] 'gépkocsimárka' és szl. *tatrovka* [taťrouka] 'Tatra márkájú tehergépkocsi'. A hanghelyettesítésnek más módja is van: a szlovák illabiális *a* [a] illabiális *á*-vá is válhat a magyarban, ez esetben azonban már nem pusztán fonetikai, hanem fonológiai helyettesítésről van szó (l. a következő pontot), mivel az *a* és az *á* a magyarban (és a szlovákban is) két külön fonéma.

Érdemes még megjegyezni, hogy a szl. *a* [a] fonémát tartalmazó szavak kölcsönzésekor kisebb mérvű fonetikai hanghelyettesítésre a palóc nyelvjárásokban is szükség van, mivel a palóc *a* [a] általában nyiltabb és ennél fogva illabiálisabb is a szlovák *a* [a]nál, pontosabban tehát [a] lenne a jelölése, pl. Fv nyj. *pampuska* [paɲpuska] 'fánk', vö. szl. *pampuška* [paɲpuska] 'ua'; Fv nyj. *haluska* [haɲuska] 'sztrapacska', 'galuska', 'kockatésztá', vö. szl. *haluška* [haɲuska] 'ua'; Fv nyj. *cap* [caɲ] 'bak', vö. szl. *cap* [caɲ] 'bak, kecskebak'.¹³

(2) Fonológiai beépülés

A fonológiai hanghelyettesítés során a beszélők az átadó nyelvi, az átvevő nyelvből hiányzó fonémát az átvevő nyelv valamely, hangképzés tekintetében rokon fonémájával helyettesítik. Például (a) a szl. *ch* [χ] helyett *h*-t (képzésmód és hangszalagműködés tekintetében azonos) vagy *k*-t (képzéshely és hangszalagműködés tekintetében azonos) ejtenek. Hogy pontosan melyik az a fonéma, amelyet a helyettesítésre a beszélők kiválasztanak, nem mindig jósolható meg (vö. Haugen 1949, 285–286. p.; 1972, 86. p.). Mássalhangzók tekintetében a *ch*-n kívül szükség lehet még (b) a szl. palatális laterális *l* [ly] helyettesítésére; egyéb vonatkozásban a két nyelv mássalhangzórendszere közt nincs fonológiai szinten különbség. Nagyobb az eltérés a két nyelv magánhangzórendszere közt; itt elsősorban (c) a szlovák *ia* [ia] *ie* [iē], *ó* [uo], *ou* [ou] kettőshangzók helyettesítésére van szükség, de (d) a fonetikai indítékú szl. *a* [a] → Fv *á* [á] helyettesítés is fonológiai jellegű (növeli az *á* fonéma megterheltségét).

13. Külön probléma a szlovák *e* helyettesítése. Ennek hangszíne a magyar zárt *é* és nyílt *e* közé esik, de a zárt *é*-hez áll közelebb (ezért használom a szlovák szavak kiejtésének jelölésében az [ē] betűjelet). A szlovák *e* sok esetben zár *ě*-vel helyettesítődik, mivel azonban a zárt *ě* és a nyílt *e* fonológiai különbsége a köznyelvben kétséges, ott, ahol a Fv szavakra általában utalok, ezeket nem zárt, hanem nyílt *e*-vel tüntetem föl; csak ott szerepelnek zárt *ě*-vel, ahol kifejezetten nyelvjárási alakokról van szó.

Míg a fonetikai integráció a ténylegesen kölcsönszó státusú elemek esetében a Fv kölcsönszavaknak mind régi, mind újabb rétegében következetes, addig a fonológiai beépülés sem a régi, sem az újabb rétegben nem érvényesül következetesen; ez érthető is, hiszen a fonológiai beépülés rendszerint a szó eredeti hangtestének nagyobb mérvű megváltozásával jár, amire a kétnyelvűek nehezebben „szánják rá magukat”, mivel elevenen él bennük a kölcsönszó és annak másodnyelvi modellje közötti megfelelés, sőt azonosság tudata (vö. Benő 2008, 72. p.; vö. még Gómez Rendón 2008, 271–289. p. és *passim*). Aligha véletlen, hogy a fonológiai helyettesítés elsősorban a falusi lakosságra jellemző az újabb rétegben is. Az egynyelvű (vagy csaknem egynyelvű) beszélők, még ha a szó „idegenszerűségét” érzik is olykor, mivel nem beszélnek (jól) szlovákul, nem ismerik a másodnyelvi modellt, annak konkrét hangtestét (vö. Poplack–Sankoff–Miller 1988, 70. p.; Treffers–Daller 2007).

Nézzük most a konkrét példákat!

(a) A *ch* fonéma mindkét rétegben helyettesíthető *h*-val vagy *k*-val, pl. a régi rétegben Fv nyj. *buhnat* 'hátbaütés', vö. szl. *buchnát* [buχnát] 'ua'; Fv nyj. *hliptol* 'habzsol', vö. szl. *chlípat* [χlípaŷ] 'hörpöl'; Fv nyj. *szērha* v. *észterha* 'eresz' v. 'házatető', vö. szl. *strecha* [sztrēχaŷ] 'házatető'; az újabb rétegben Fv *hriпка* v. *kriпка* 'influenza', vö. szl. *chriпка* [χrípkaŷ] 'ua', Fv *hata* v. *kata* 'hétvégi ház', vö. szl. *chata* [χaŷaŷ] 'ua'. Mind a régi rétegben, mind az újban előfordul, hogy a *ch* megmarad, pl. a Fv nyj. *chrnyo* [χrunyo] 'ostoba, fāragatlan' szóban, vö. szl. *chruŋo* [χrunyo] 'ua'.

Az újabb réteg szavaiban a kétnyelvű beszélők, főleg a városiak, inkább *ch*-t ejtenek, pl. Fv *chriпка* [χriпка]; Fv *chata* [χata]. A szóbeljei vagy szóvégi mássalhangzó előtti *ch* [χ] külön esetnek számít, pl. Fv *sachta* v. *sahta* [saχta] '(vízelnyelő) akna, vajat', vö. szl. *šachta* [saχtaŷ] Fv *sichta* v. *sihta* 'műszak', vö. szl. *šichta* [siχtaŷ] 'ua'. Ebben a hangtani helyzetben ugyanis a [χ] a közmagyar ejtésben is megjelenik (l. Minya 1994, 375. p.), vö. Km *jacht* [jaχt], Km *autochton* [autoχton]. Ennek ellenére mindkét szónak hanghelyettesítéssel alakja is széleskörűen használatos, elsősorban a falusi, ill. kevésbé iskolázott beszélők körében: Fv *sakta* 'ua'; Fv *sikta* 'ua'.

(b) A szlovák palatális laterális *l* [ly] fonéma helyettesítését nehéz tetten érni, egyrészt azért, mert a régi magyar nyelvben is megvolt ez a fonéma (*ly*), másrészt pedig azért, mert számos palóc nyelvjárásban máig megvan, s így nem volt szükség helyettesítésre, pl. Fv nyj. *trulyó* 'ostoba', vö. szl. *trulo* [trulyo] 'ua'; sőt előfordulhatott, hogy a szlovákból átkerült dentálveoláris *l* a magyar nyelvjárásban palatalizálódott, pl. *opályka* 'abrákossár', vö. szl. *opálka* [opálkaŷ] 'ua'. A szlovák *l* [ly] helyén található *l* v. *j* lehet magyar *ly* > *l*, ill. *ly* > *j* fejlemény is, pl. a régi rétegbe tartozó *majina* lehet a szl. *l*-nek a *m*. *j*-vel való helyettesítése, de visszamehet egy régi átvett Fv v. Km **malyina* alakra is, vö. szl. *mal'ina* [maŷyinaŷ] 'ua'. További gondot okoz, hogy számos szlovák nyelvjárásban is depalatalizálódott az *l*.

Az új rétegben az átadó nyelvi palatális *l* [ly] fonéma rendszerint *l*-lel helyettesítődik, ami már csak azért is kézenfekvő, mert magában a szlovák nyelvben is, a standardban is és számos (elsősorban nyugati) nyelvjárásban *l* [ly] > *l* [l] változás zajlik.

(c) A kettőshangzók helyettesítése a régi rétegben következetesnek tűnik, pl. Fv nyj. *sústýe* 'kukoricahéj', vö. szl. *šúštie* [sústyie]; Fv nyj. *sústya* 'kukoricahéj', vö. szl.

šúštia [sústyia^ŷua’]; Fv nyj. *pečko* ‘kis kemence’, vö. szl. *piecka* [piěcka^ŷua’]; Fv nyj. *drémál* v. *drímál* ‘szundikál’, vö. szl. *driemat* [driěma^ŷŷ], ill. nyj. *drimat* [dríma^ŷ] ‘ua’; Fv nyj. *pótyik* ‘bagoly’, vö. szl. *pótik* [puotyik] ‘kuvik’. Ellenpéldaként idézhetjük a régi rétegből a Fv nyj. *mrauczog* ‘nyávog’, vö. sz. *mravčat* [mra^ŷcsa^ŷ] ‘nyávog’, ‘sír’ és a Fv nyj. *nyavcsog* ‘nyávog’, vö. sz. *mňaučat* [mnyau^ŷcsa^ŷ] ‘nyávog’, ‘nyafog’ szavakat; a hanghelyettesítés elmaradását az is magyarázhatja, hogy marginálisan a közmagyarban is előfordul az *au* [au] kettőshangzó, pl. Km *autó* [autó], Km *augusztus* [augusztus], bár ez utóbbi még a köznyelvi kiejtésben is nagyon gyakran [agusztus].

Az új rétegben viszonylag következetes a hanghelyettesítés az olyan szavakban, mint pl. Fv *sustyáki* ‘vízhatlan, vékony ruhaanyag(ból készült ruhadarab)’, vö. szl. *šuštiaky* [sustyia^ŷki] ‘ua’; Fv *bócsik* ‘császárhús, oldalas’, vö. szl. *bôčik* [buocsik] ‘ua’; Fv *malinovka* [malinofka] ‘üditő’, vö. szl. *malinovka* [ma^ŷŷnouka^ŷua’], Fv *csinszák* ‘panelház, tömbház’, vö. szl. *činziak* [csinzsia^ŷki] ‘ua’. Ugyanakkor ingadozás van a Fv *opcsianszki* v. *opcsánszki* szóban, vö. szl. [opcsia^ŷszki], s inkább megmarad a kettőshangzó az olyanokban, mint pl. Fv *tyielko* v. *tyielko* ‘alsóing’, vö. szl. *tielko* [tyiělko] ‘ua’; Fv *miesztyenka* [miésztyenka, mijesztyenka] ‘helyjegy’, vö. szl. *miestenka* [miésztyěnka^ŷua’], Fv *zsiadoszty* [zšia^ŷoszty, zsiadoszty] ‘kérvény’, vö. szl. *žiadost’* [zšia^ŷoszty] ‘ua’.

A hanghelyettesítés nem egy esetben csak látszólagos, csupán a standard szlovák alakhoz képest tekinthető annak, mivel a szlovák nyelvjárási formában eleve hosszú magánhangzó vagy hangkapcsolat áll, pl. Fv *burcsák* ‘murci’, vö. szl. standard *burčiak* [burcsia^ŷki] v. nyj. *burčák* [burcsák] ‘ua’; Fv *csinszák* ‘panelház, tömbház’, vö. szl. standard *činziak* [csinzsia^ŷki] v. nyj. *činžák* [csinzsák] ‘ua’; Fv *malinovka* [malinofka] ‘üditő’, vö. szl. standard *malinovka* [ma^ŷŷnouka^ŷ] v. nyj. [ma^ŷŷnofka^ŷua’]. Némely esetben a hosszú magánhangzó használata kettőshangzó helyett általánosabb beszélt nyelvi jelenségnek látszik a szlovákban, pl. Fv *sustyáki* ‘vízhatlan, vékony ruhaanyag(ból készült ruhadarab)’, vö. szl. standard *šuštiaky* [sustyia^ŷki] v. beszélt nyelvi *šušťáky* [sustyáki] ‘ua’.

(d) Végül meg kell újra említeni a szlovák a [a^ŷ] fonémát, amely – mint már arról fonetebb volt is szó – a nagy fonetikai eltérés miatt a nem palóc nyelvjárásokban, ill. a Fv köznyelvben nemcsak a [a]-val helyettesíthető, hanem hosszú *á* [á]-val is, a régi rétegben pl. Fv nyj. *gánci* ‘ételféleség’, vö. szl. *žgance* (t. sz.) [zsga^ŷnc] ‘kukoricátésztaból készült galuska’; Fv nyj. *(erdő)karáj* ‘erdőszele’, vö. szl. *kraj* [kra^ŷ] ‘szél, karima’, ‘vidék’; az újabb rétegben Fv *preukáz* ‘igazolvány’, vö. szl. *preukaz* [preuka^ŷ].¹⁴

(3) Mássalhangzó-torlódás kiküszöbölése

A szóeleji mássalhangzó-torlódás kiküszöbölése a régi rétegben elég gyakori, noha távolról sem általános. A torlódás, éppúgy, mint más magyar nyelvváltozatokban, a Fv nyelvjárásokban is többféleképpen szűnhet meg (l. Nyirkos 1987, 5. p. és *passim*). (a) A mássalhangzó-kapcsolat egyik tagja törlődik (ez a példáinkban mindig az első mássalhang-

14. Az ilyen helyettesítést családja többi tagjának a szlovákban is hosszú *á*-ja is elősegíthette, vö. szl. *preukázka* [igazolvány], szl. *preukázat* [igazol], ill. Fv *preukázska* ‘ua’ is. Megjegyzem, hogy a szónak fonológiai hanghelyettesítés nélküli Fv *preukaz* változata is van, különösen a palóc területeken.

zó), pl. Fv nyj. *bojnyik* v. *bojnyík* 'mogorva, gonosz', vö. szl. *zbojník* [zbojnyík] 'útonálló, betyár'; Fv nyj. *ganca* v. *gánci* 'ételféleség', vö. szl. *žgance* (t. sz.) [zsgaŋcě] 'kukoricatésztaból készült galuska'; Fv nyj. *rabanyica* 'összegereblyezett gabonaszálak; kaparé', vö. szl. *hrabanica* [hraβaŋyica] 'összegereblyezett széna- vagy gabonaszálak'; Fv *vericě* 'kiskapu, ajtó', vö. szl. nyj. *dverice* [dvěricě] 'ua'; Fv *csevice* 'savanyúvíz', vö. szl. nyj. *ščavica* [šcsaβyica] 'ua'; Fv nyj. *nyavcsog* 'nyávog', vö. sz. *mňaučat* [mnyaučat] 'nyávog', 'nyafog'. **(b)** Bontóhang iktatódik be, pl. Fv nyj. *borondza* 'juhtúró', vö. szl. *brindza* [brindza] 'ua'; Fv nyj. *(erdő)karáj* 'erdőszele', vö. szl. *kraj* [kra] 'szél, karima'; *csömény* 'apró darázs', vö. szl. *čmel'* [čsměly] 'poszméh, vadméh'; Fv nyj. *děvěrcě* 'kiskapu, ajtó', vö. szl. nyj. *dverice* [dvěricě] 'ua'; Fv nyj. *kilicske* v. *kulicska* 'kilincs', vö. szl. *kľučka* [klyučka] 'ua'.¹⁵ **(c)** Előtéthang beiktatóására csak egy nem tiszta példánk van, melyben hangátvetést is találunk, az egyik alakban törléssel, az másokban előtéthang beiktatásával kombinálódva, pl. Fv nyj. *szērha* v. *észterha* 'eresz' v. 'hátzető', vö. szl. *strecha* [sztrěχa] 'hátzető'.

Vagylagos, olykor beszélőnként változó a torlódás kiküszöbölése és megőrzése pl. a következő szavakban: **(a)** Fv nyj. *hlavács* v. *lavács* 'ebihal', vö. szl. *hlaváč* [hlaβács] 'hal-fajta'; *korica* v. *skorica* 'fahéj', vö. szl. *škorica* [skorica] 'ua'; *pluzgér* v. *puzgér* 'vízhólyag', vö. szl. *pluzgier* [plyuzgiěr] 'ua'; **(b)** *daratva* v. *daratyva* v. *dratyva* 'szurkos fonal', vö. szl. *dratva* [draβa] v. nyj. *draβa* [draβa] 'cipészek által használt vastag cérna'; *duruzsba* v. *dorozsba* v. *druzsba* 'vőfély', vö. szl. *družba* [druzsba] 'ua'; *szurok* v. *sztruk* '1. babbüvel, 2. fokhagymagerezd', vö. szl. *struk* [sztruk] 'babbüvel, borsóhüvel'.

Az egynyelvű, főleg falusi beszélők és kisiskolás gyerekek körében is használt újabb rétegbeli szavakban is feloldódhat a torlódás, pl. **(a)** Fv nyj. *lěcska* 'pótkocsi', vö. szl. *vlečka* [vlěcska] 'ua'; Fv nyj. *ripka* 'influenza', vö. szl. *chripka* [χrípka] 'ua'; Fv nyj. *pěkacski* 'virsliszzerű hentesáru', vö. szl. *špekačky* [spěkačski] < *špekáčiky* [spěkácsiki] 'ua'; Fv nyj. *pacski* 'csikk', vö. szl. *špačky* (t. sz.) [spačski] 'ua'; Fv *pasztelina* 'gyurma', vö. szl. *plastelina* [plaštělina] 'ua'; Fv *mizik* 'hibajavító filctoll', vö. szl. *zmizík* [zmizík] 'ua'; **(b)** Fv nyj. *szěttěr* v. *szövetěr* v. *szětvěr* v. *cěttěr* 'kardigán', vö. szl. *sveter* [szvětěr] 'ua', Hu (elav.) *szvetter*. Feltűnő, hogy az új rétegbe tartozó példánkban szinte kivétel nélkül a torlódás első, egy esetben második tagjának törlésével szűnik meg, a torlódás feloldásának egyéb módjai erre a rétegre nem jellemzőek.

A teljesség kedvéért soroljunk fel néhány ellenpéldát is, olyan eseteket, amikor a torlódás nem szűnt meg a nyelvjárásokban. Ilyenek pl. a következők: **(a)** Fv nyj. *grabica* 'kétfülü kosár', vö. szl. nyj. *grabica* [graβica] 'füles kosár'; Fv nyj. *brěcska* 'félíg kész, híg szilvalekvár', vö. szl. *brěčka* [brěcska] 'ua'; Fv nyj. *brizgál* 'válogat, turkál, kelletlenül eszik', vö. szl. *brýzgat sa* [brízgaβ sa] 'ua'; Fv nyj. *prasiva* v. nyj. rég *prassiva* 'gonosz, semmi-rekellő', vö. szl. *prašivý* [prašiví], nőnemben *prašivá* [prašivá] 'rühes'; Fv nyj. *pratál* 'rendbe hoz, rakosgat', vö. szl. *pratať* [praβa] 'ua'; Fv nyj. *bradovica* 'kelés', vö. szl.

15. Sándor Anna levezetése: *kľučka* > *kulicska* > *kilicska* > *kilicske* (Sándor 2004, 64. p.)

bradavica [bradavica] 'szemölcs, bibircsók'; Fv nyj. *drémál* v. *drímál* 'szundikál', vö. szl. *driemat'* [driemafj] , ill. nyj. *drímat'* [drímáfj] 'ua'; Fv nyj. *trëpál* 'összevissza beszél', vö. szl. *trepat'* [trëpafj] 'ua'; **(b)** Fv *sztzrapc* 'kicsi szőlőfűrt', vö. szl. *strapec* [sztrajpec] 'szőlőfűrt'; Fv nyj. *sztzrosok* 'szalmazsák', vö. szl. rég. *strožok* [sztzrosok] 'szalmazsák', vö. még m. nyj. *trózsák*, *trozsák*; **(c)** Fv *sztlimák* 'meztelen csiga', vö. szl. *slimák* [szlimák] 'éti csiga'; Fv nyj. *slëptoss* 'selyp', vö. szl. r. *šleptavý* [šleptaŷi] 'dadogó'; Fv nyj. *tlápányi* 'összevissza beszélni', ill. *esszëtlápá*, vö. szl. *tlápat'* [tlápafj] 'ua'; Fv nyj. *hliptol* 'habzsol', vö. szl. *chlípat'* [χlípafj] 'hörpöl'; **(d)** Fv nyj. *kvákog* 'hápog', vö. sz. *kvákat'* [kvákafj] 'ua'; Fv nyj. *csviringol* 'cincog', vö. szl. *čvirikat'* [čvirikafj] 'csiripel'; Fv nyj. *zsgripol* 'csikorgatja a fogát', vö. szl. *škrípat'* [škrípafj] 'csikorog'; Fv nyj. *skrobál* 'kapar', vö. szl. *škrabat'* [škráfafj] 'ua'.

Látjuk, hogy csaknem valamennyi példánkban az egyik torlódó hang likvida (a–c), amely a közmagyar szavak (régőbbi jövevényszavak, hangutánzó szavak) elején is gyakran előfordul más mássalhangzóval (vagy mássalhangzókkal) együtt, pl. Km *próba*, *trágya*, *tréfa*, *trón*, *krém*, *krumpli*, *szláv*, *szlovák* stb. (vö. Sándor 2000, 88–89. p.; 2004, 64–65. p.). Más esetekben (d) a szó hangutánzó-hangulatfestő jellege teszi elfogadhatóvá a torlódást, vö. Km *krákog*.

(4) A szótagalkotó *l*, *r* kiküszöbölése

Amint tudjuk, szemben a magyarral, ahol csak magánhangzó alkothat szótagot, a szlovákban szótagalkotó mássalhangzókat is ismerünk, nevezetesen az *r*, *í*, *l*, *í* mássalhangzókat. Ha ilyen szavak átkerülnek a magyarba, a szó hangalakja rendszerint alkalmazkodik a magyar szótagszerkezethez.

(a) Ha szótagalkotó *r* vagy *í* hangokat tartalmazó szavak átkerülnek a magyarba, a kölcsönszavak régi rétegében a szótagalkotó mássalhangzó mellé rendszerint magánhangzó iktatódik be, pl. Fv nyj. *vrëkocs* 'copf', vö. szl. *vrkoč* [vrRocs] 'ua'; Fv nyj. *brëbog* 'dadog', szl. *brblat'* [brblafj] 'motyog, akadozva beszél'; Fv nyj. *brinkol* 'cincog', vö. szl. *brnkat'* [brfikatj] 'csörög, csörget; penget'; Fv nyj. *bruncsog* 'morog, dörmög', vö. sz. *brnčat'* [brficsafj] 'zörög, zúg', *brčat'* [brësafj] 'bong', *bručat'* [brucsafj] 'morog'; Fv nyj. *handrikol* 'gyorsan, hadarva beszél', vö. szl. *handrkovat'* [handrRovafj] 'ua'; Fv nyj. *szmerkol* 'szortyog', vö. sz. *smrkat'* [szmrRafj] 'ua'; Fv nyj. *mernyákol* 'nyávog', vö. szl. nyj. *mrňakat'* [mrňáfafj]; Fv nyj. *kosztrunka* 'lefosztott tollszár', vö. szl. *kostrnka* [kostrfkaŷ] 'gerinc (madártollé)'; Fv nyj. *trupatyinka* 'vékony, szíj alakú földterület', vö. szl. *trpat'inka* [trpafjinkaŷ] 'ua'; Fv nyj. *herlicska* 'gerle', vö. szl. *hrdlička* [hrdlicskaŷ] 'ua'; Fv nyj. *ferkál* 'szétlocsol', vö. szl. *fřkat'* [fřrafj] 'spriccel'. De még itt is találunk ellenpéldát: Fv nyj. *trpotyina* [trpötyinaŷ] 'vékony, szíj alakú földterület', vö. szl. *trpat'ina* [trpafjinaŷ]

Az újabb rétegből egyetlen példánk van a szótagalkotó *r* (vagylagos) kiküszöbölésére, a Fv *údruszbár* v. *údrzsbár* 'karbantartó', vö. szl. *údržbár* [údržsbár] 'ua' szó; igaz, arra sincs több példánk, hogy a szótagalkotó *r* megmaradna, mivel – úgy látszik – a szlovákból nem nagyon kerültek át újabb szótagalkotó mássalhangzót tartalmazó szavak.

A szótagalkotó *l* meglévő néhány példánkban vagy *u*-val, *o*-val helyettesítődik, vagy pedig megmarad, de a szótagalkotás szerepét egy beiktató magánhangzó veszi át. Az első esetre példa a Fv nyj. *kucsuványi* 'irtani', vö. szl. *klčovat'* [klčovafj] 'ua'; a Fv nyj.

káponka 'kápolna', vö. szl. *kaplnka* [kaɟɪlfkaɟ'ua']; a másodikra példa a Fv nyj. *bablon* v. *bablona* 'gyapot', vö. szl. *bavlna* [baɟɪlfaj'ua']; Fv nyj. *káplonka* 'szentképet tartalmazó kis kápolnaszerűség', vö. szl. *kaplnka* [kaɟɪlfkaɟ'ua'] kápolna. Az említett példák a régi réteghez tartoznak, az újból nincs példánk.

(5) Hangrendi kiegyenlítődé

A hangrendi kiegyenlítődé a régi rétegben sem túl gyakori; a kontaktushelyzet következtében ez a fonémasorrendi szabály az érintkező nyelvjárásokban kevésbé érvényesül. A kölcsönszavak jelentős részében – a régi rétegben is – megőrződött a vegyes hangrendűség, pl. Fv nyj. *dvoręc* 'kifutó (disznóól előtt)', vö. szl. *dvorec* [dvorec] 'kisebb udvar'; Fv nyj. *kilicska* 'kilincs', vö. szl. *klučka* [klyucskaɟ'ua']; Fv nyj. *pupěk* 'köldök', vö. szl. nyj. *pupek* [pupěk] 'ua'; Fv nyj. *kucsera* 'göndör'; 'mangalica', vö. szl. *kučeravý* [kucsēraɟi] 'göndör', ill. *kučera* [kucsēraɟ] 'hajfodor, göndör haj fürtje'; Fv nyj. *nyěvolya* v. *nyěvola* 'nyavalya', vö. szl. *nevōla* [nyěvuoljaɟ] 'akarát hiánya, rosszindulat'. Részleges a kiegyenlítődé a Fv nyj. *páperja* 'búza levele', vö. szl. *páperie* [páperiē]. 'pehely és a Fv nyj. *gyetyelina* 'lucerna', vö. szl. *d'atelina* [gyaɟjělinaɟ] 'lóhere' szavakban.

A kevés kivétel közé, melyekben bekövetkezett a hangrendi kiegyenlítődé, tartozik a Fv nyj. *csevice* 'savanyúvíz', vö. szl. nyj. *ščavica* 'ua' és a Fv nyj. *borondza* 'juhtúró', vö. szl. *brindza* [brindzaɟ'ua']; Fv nyj. *razsgya* 'rözse', vö. szl. *raždie* [ražsgyiē]. 'ua'; Fv nyj. *kácsor* 'gácsér', vö. szl. *káčer* [kácsēr] 'ua' és Km *gácsér*; Fv nyj. *pupok* 'köldök', vö. szl. nyj. *pupek* [pupěk] 'ua', de szl. köznyelvi *pupok* [pupok] (ezért ez lehet esetleg szl. köznyelvi hatás is); Fv nyj. *ganca* v. *ganci* 'ételféleség', vö. szl. *žgance* (t. sz.) [zsgaɟcē] 'kukoricatésztaból készült galuska'. Az új rétegből csak részleges hangrendi kiegyenlítődére tudunk példát hozni, a Fv nyj. *mandalinka* 'krumplibogár' szót, melynek azonban él a Fv *mandelinka* 'ua' változata is, vö. szl. *mandelinka* [maɟdělinkaɟ'ua'].

(6) A szóvégi -o helyettesítés

Mivel a palóc nyelvjárásokban abszolút szóvégen is állhat rövid *o*, az *o*-ra végződő szl. szavak *o*-ja a palóc nyelvjárásokban nem nyúlik meg, sem önmagában, sem toldalék előtt vagy összetett szó előtagjaként, pl. Fv nyj. *dodo* 'nagyapa'; Fv nyj. *dodko* 'nagyapa'; Fv nyj. *buco* 'telt arcú', vö. sz. *buco* [buco] 'telt arcú, telt idomú'; hasonlóképpen keresztnévek szlovák eredetű becéző formáiban, mint Fv nyj. Fëro 'Feri', vö. szl. *Fero* [fëro] 'ua'; Fv nyj. Gyuro 'Gyuri', vö. sz. *Đuro* [gyuro] 'ua'; Fv nyj. Jozso 'Józsi', vö. szl. *Jožo* [jozso] 'ua'; Fv nyj. Josko 'Jóska', vö. szl. *Jožko* [josko] 'ua'; Fv nyj. Palyo 'Pali', vö. szl. *Pal'o* [paɟjo] 'ua'; Fv nyj. Jano 'Jani', vö. szl. *Jano* [jaɟjo] 'ua'; Fv nyj. Vinco 'Vinci', vö. szl. *Vinco* [vinco] 'ua'. Ugyanez a helyzet az új réteg szavaival is, pl. Fv nyj. *szídliszko* 'lakótelep', vö. szl. *sídlisko* [szídliszko] 'ua'.

Más nyelvjárásokban a régi réteg szavaiban a szóvégi -o megnyúlik, pl. Fv nyj. *skulyó* 'kancsal', vö. szl. *škul'o* [skulyo] 'ua'; hasonlóképpen az új réteg szavainak számottevő részében, azonban javarészt vagylagosan, pl. Fv *grankó* 'azonnal oldódó cukrozott kakaópor egyik fajtája', vö. szl. *Granko* [graɟko] 'ua'; Fv *cédécskó* v. *cédécsko* 'kompaktlemez, céde', vö. szl. *cédéčko* [cédécsko] 'ua'; Fv *tyielkó* v. *tyielko* 'alsóing', vö. szl. *tielko* [tyiélko] 'ua'; Fv *szídliszkó* v. *szídliszko* 'lakótelep', vö. szl. *sídlisko* [szídliszko] 'ua'; *icsó* v. *icsó* 'statisztikai szám(jel)', vö. szl. *IČO* [icsó] 'ua'. Ugyanakkor van olyan szó, amely-

ben az *-o* megfigyeléseink szerint nem szokott megnyúlni, ilyen a Fv *hotovo* 'kész', vö. szl. *hotovo* [hotovo] 'ua'.

A szóvégi *-o* kiküszöbölésének másik, a nyelvtörténetből is ismert módja, az *-a*-val való helyettesítés, pl. Fv nyj. *skulya* 'kancsal', vö. szl. *škulo* [skulyo] 'ua'; Fv nyj. *noszilla* 'törekhordó lepedő', vö. szl. *nosidlo* [noszidlo] 'hordágy; saroglya'. Erre az új rétegből nincs példám, de azt az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy a 90-es évek elején az akkor óvodáskorú, Dunaszerdahelyen élő gyermekeim Losoncon a *Muro* nevű palóc (vagy szlovák?) kandúrt következetesen és a legnagyobb természetességgel *Mura* névvel illették.

alaktani-beépülés

Mivel a kölcsönszavak az átvevő nyelvben mondatok részeként használatosak, alaktani szempontból is be kell illeszkedniük az átvevő nyelv rendszerébe (vö. Benő 2008, 91–105. p.). Különösen nyilvánvaló ez azokban az esetekben, amikor az átvevő nyelvnek gazdag alaktani rendszere van – a magyar nyelv pedig ilyen. A két nyelv érintkezésének első szakaszára itt is a *helyettesítés* jellemző, míg később, a nagyon szoros és hosszan tartó érintkezés révén bizonyos alaktani elemek *közvetlenül is átkerülhetnek* az átvevő nyelvbe (vö. Haugen 1972, 88. p.; Romaine 1989, 59. p.; l. még Sulán 1963, 13. p.).

Az alaktani beilleszkedés kérdését három olyan szófaj vonatkozásában vizsgálom, melynek mindkét nyelvben gazdag, de tipológiai szempontból eltérő a morfológiája: az igé-ében, a főnévében és a melléknévében. Mivel az alaktani beépülésnek egy külön közleményt szenteltem (Lanstyák 2012), itt kategóriánként csak néhány példát közlök az egyébként meglehetősen gazdag anyagból.

(I) Az igék beépülése

A magyar nyelvbe már több mint ezer éve szinte kizárólag ún. honosító képzők segítségével épülnek be az igék. Az általános magyar nyelvtörténetből jól ismert *-l* és *-z* igéképző mellett az északi magyar nyelvjárásokban néhány más képző is használatos honosító funkcióban, ezenkívül pedig maga az *-l* megjelenhet képzőbokorban is, és – ami sokkal érdekesebb – az átvett igék hangtestének egy részével egészen sajátos álképzőbokrokat alkothat. Nézzük meg az igék honosításának egyes módjait példák segítségével, először a régi rétegben!

(a) Az alábbi esetekben az *-l* képző a pusztán átadó nyelvi igetökhöz járul, vagy azért, mert a szlovák ige sem tartalmazott képzőt, vagy azért, mert a beszélők az eredeti képzőt elvonták:

(i) Fv nyj. *súpál* v. *súpa* 'kukoricát foszt', vö. szl. *šúpat'* [súpa^{tyj}] 'ua'; (ii) Fv nyj. *kopcónyi* 'burgonyát, tengerit feltölteni', vö. szl. nyj. *kopcuvat'* [kopcuva^{tyj}]. (iii) Előfordul, hogy a szlovák igéképző megmarad, s ehhez kapcsolódik hozzá a magyar, pl. Fv nyj. *pucová* 'tisztít', vö. szl. *pucovat'* [pucova^{tyj}]. A felsorolt esetekben az *-l* képzőnek valószínűleg pusztán honosító funkciója van, a szó jelentéséhez az „igeiség” jelzésén túl nem járul hozzá.

(b) A nemegyszer vokalizálódó *-l* képzőhöz újabb képző kapcsolódhat, nevezetesen a *-kodik/-kédik/-kődik* visszaható gyakorító képző, (vö. Km *gondolkodik*, *hurcolkodik*): Fv nyj. *duszikogyik* 'sír, pislákol (a tűz)', vö. szl. *dusit' sa* [duszity sza^{tyj}]; Fv nyj. *smátrákogyik* 'kotorászik', vö. szl. *šmátrat'* [smátra^{tyj}] 'tapogatózik'.

(c) A szlovákból átvett igealak töve a szlovák igei végződés leválasztása után a magyar *-l* képzővel meglepően sok esetben – mintegy véletlenül – magyar „képzőbokrót”, többnyire gyakoritót (*-ol, -kol, -pol, -ákol, -ikol, -ál, -gál, -kál*) alkot, pl. Fv nyj. *csviringol* 'cincog', vö. szl. *čvirikat'* [csvirika^{ty}] 'csiripel'; Fv nyj. *bozsékol* 'jajgat', vö. szl. *božekat'* [bozséka^{ty}] 'ua'; Fv nyj. *zsgripol* 'csikorgatja a fogát', vö. szl. *škripat'* [skripa^{ty}] 'csikorog'; Fv nyj. *mernyákol* 'nyávog', vö. szl. nyj. *mrňakat'* [mrňya^{ty}] '??'; Fv nyj. *handrikol* 'gyorsan, hadarva beszél', vö. szl. *handrkovat'* [handrko^{ty}] 'ua'; Fv nyj. *dudrál* 'dörmög', vö. szl. *dudrat'* [dudra^{ty}] 'ua'; Fv nyj. *madzsgál* 'nyomkod', vö. szl. nyj. *madžgat'* [madžga^{ty}] 'ua'; Fv nyj. *tyapká* 'lépked, tapos', vö. szl. *ťapkat'* [ťapka^{ty}] 'ua', de vö. még Km *topog*, nyj. *tappag*. Gyakorító képzőbokornak ható képződmény a *-tol* szóvég is, pl. Fv nyj. *szmuchtol* 'szaglász', vö. szl. nyj. *smuchtat'*; továbbá némileg gyakorító képzőbokornak érződik a Fv nyj. *krécsil* 'kotkodácsol' szóban a *-csi* tövég és az *-l* képző kapcsolata, vö. szl. *kričat'* [kriča^{ty}] 'kiabál', e. sz. 3. személyben *kriči* [kriči], vö. még *škrečat'* [škreča^{ty}] '(kellemetlen hangon) kiabál, rikácsol'.

(d) Bár az *-l* képzős alakulatokban a gyakorító jelentés teljesen általános, egy példánk a véletlenszerűen létrejövő *-ul* visszaható képzőre is van (vö. Km *dugul, borul*): Fv nyj. *szmúdul* v. *megszmúdul* '(meg)kozmosodik', vö. szl. r. *smudnúť, osmudnúť* [szmudnúty] 'ua'.

(e) Az önmagában álló *-l* honosító képzőhöz hasonlóan a *-z* képzőnek is pusztán az ige szófajtságát jelző funkciója van. Ez a képző sokkal ritkább az *-l*-nél, legalábbis az általam gyűjtött anyagban. Példák: Fv nyj. *klébétáz* 'fecseg', vö. szl. *klebetiť* [klébetyity] 'pletykál'; Fv nyj. *papuláz* 'száját járátja', vö. szl. *papuľovat'* [papulyova^{ty}], nyj. *papulovat'* [papulyova^{ty}] 'pofázik'. Ezek elvileg főnévi kölcsönzések is lehetnének, a szl. *klebeta* [klébetya] 'pletyka', szl. *papula* [papulya]; nyj. *papula* [papulya] 'pofa' főnevek származékai.

(f) Az északi magyar nyelvjárásokban gyakori honosító funkciójú képzőnek tűnik az *-og* gyakorító képző, amely elsősorban hangutánzó-hangulatfestő jellegű tövekhez járul, akárcsak a közmagyarban. Többnyire önmagában áll ez a képző, pl. Fv nyj. *prasczog* 'ropog', vö. szl. *praskat'* [praška^{ty}] 'ua', *praštīt'* [praštyity] 'odavág'; Fv nyj. *somrog* 'dörmög, morog', vö. szl. *šomrat'* [šomra^{ty}] 'ua'; Fv nyj. *sztrikog* 'fecskendez', vö. szl. *striekat'* [sztrička^{ty}] v. *strikat'* [sztrička^{ty}] 'fröcsköl, fecskendez'; stb. Olykor az *-og* képzőbokrórészévé válik, pl. Fv nyj. *bréblyog* 'dadog' v. 'fecseg' v. 'morog', vö. szl. *brblat'* [brbla^{ty}] 'motyog, akadozva beszél'; Fv nyj. *brindzsérög* 'fintorog', vö. szl. *brndžat'* (?) [brndža^{ty}] 'zúg, dong', még *brindzsérget* is.

(g) Az *-og* gyakorító képzőn kívül van egy példánk még egy gyakorító képző honosító képzőként való használatára, a *-dos*-éra: Fv nyj. *sepdos* 'suttog', vö. szl. *šeptat'* [šep^{ty}] 'ua'.

(h) Az *-it* képzővel honosodott meg a Fv nyj. *skulyit* 'sandít', vö. szl. *škúlit'* [skúlyity] 'sandít', 'kancsalít'. Ebben az *-it* képző megjelenését az indokolhatja, hogy a szónak fő-, ill. melléknévi *skulyo, skulya, skulyi* alakja is ismeretes. Ilyen még a Fv nyj. *kipucsit* 'kidülleszt a mellét', vö. szl. *vypučit'* [vipucsity] 'kidülleszt', ennek viszont nincs családja.

Az új rétegben az igeek beépülésénél különbséget kell tenni szlovák (szláv) eredetű igeek és a szlovákban idegen (nemzetközi) eredetű igeek kölcsönzése és beilleszkedése közt.

Szlovák (szláv) eredetű ige nagyon kevés van az újabb réteg szavait tartalmazó adatbázisunkban. Pontosabban: nagyon kevés olyan ige van az újabb réteg szavait tartalmazó

adatbázisunkban, amely nem olyan főnév származéka, amely önmagában is használatos kölcsönszóként – ilyenek ugyanis nagy számban találhatók anyagomban, ám ezek gyanítólólag nem igeként kerültek át a magyarba, hanem az átvett főnévből keletkeztek másodlagos kölcsönszóként, hasonló közmagyar alakulatok analógiájára. Erre bizonyíték, hogy nagyon sok esetben nincs is szlovák modelljük (a szlovákban nekik megfelelő ige nem létezik, vagy legalábbis a szótárak nem tartalmazzák), pl. Fv *szmenázik* 'műszakozik' < Fv *szmena* 'műszak', vö. szl. *smena* [szmēna] 'ua', de nincs szl. *smenovat; Fv *spackszik* v. *pacskszik* 'csikkeket hagy maga után' < Fv *spacksi* v. *pacsksi* 'csikk', vö. szl. *špačky* [spaški] 'ua' (t. sz.), de nincs *špačkovať; stb. Más esetekben létezik ugyan a szlovákban is a magyarnak megfelelő ige, de mivel az alapszó is átkerült, nincs rá bizonyítékunk, hogy az adott szót igeként vettük volna át, pl. Fv < *csinka* 'súlyzó' és Fv *csinkázik* 'súlyzózik', vö. szl. *činka* [csinka] 'ua' és szl. *činkovať* [csinkova] 'ua'; Fv *sportka* 'lottóhoz hasonló szerencsejáték' és Fv *sportkázik* 'sportkán játszik', vö. szl. *športka* [sportka] 'ua' és szl. *športkovať* [sportkova] 'ua'; stb.

Abból a kevés példából, amely adatbázisunkban található, nem vonhatunk le általánosító következtetéseket a beilleszkedésre nézve, csak annyit állapíthatunk meg, hogy példánkban a beilleszkedés az átvevő nyelvi ige tótani sajátosságait követi: Fv *zavadzál* 'útban van', vö. szl. *zavazat* [zava] 'ua'; Fv *loszová* 'sorsol', vö. szl. *losovat* [loszova] 'ua'; Fv *opatrovál* '(hozzátartozót ápolási díj ellenében) ápol, gondoz', vö. szl. *opatrovat* [opatrova] 'ápol, gondoz'; Fv *zálohoval* '(üveg)betétet fizettet', vö. szl. *zálohoval* [záloho] 'ua'.¹⁶ A szlovák -ová- töelem és a magyar -l honosító képző kapcsolata olyan „képzőbokrót” hoz létre (-ová), amely a közmagyar -íroz képzőhöz hasonlítható. Ugyanezt a „képzőbokrót” tartalmazza az egyik nemzetközi tövű ige is, a Fv *promová* 'diplomát kap, promoveál', vö. szl. *promovat* [promova] 'ua'.¹⁷

A -z képzőre honosító szerepben nincs példánk, ugyanakkor számtalan szlovák eredetű főnévhez járul ez a képző, s hoz létre belőle igét, attól függetlenül, van-e szlovák modellje az így létrejövő igének (a példákat l. fentebb). Amint fentebb láttuk, a régi rétegben sem lehet kizárni, hogy az e képzővel meghonosodó igék a szlovákból átvett főnévre vezethetők vissza. Itt említjük meg, hogy néhány -kodik/-kédik/-kődik képzős ige is van anyagunkban, ám ezek is levezethetők szlovák eredetű főnévből, pl. *frajer* 'vagány' és *frajerkodik* 'vagánykodik', vö. szl. *frajer* 'ua' és *frajerit* 'sa' 'ua'; *údruszárkodik* 'karbantartóként dolgozik' és *údruszár* v. *údrzsbár* 'karbantartó', vö. szl. *údrzsbár* [údrzsbár] 'ua' és *údrzsbárčit*.

16. Létezik ugyan szintén a szlovákból átvett Fv *záloha* '(üveg)betét' főnév, de a Fv *zálohoval* igéből ez szabályszerűen nem vezethető le (ebből *zálohál alakot várnánk), ezért feltételezzük, hogy a Fv *zálohoval* igeként került át, mintegy függetlenül a szintén átvett Fv *záloha* főnévtől.

17. Itt is létezik igei forma, a Fv *promóció* 'diplomaosztó' szó, a Fv *promová* azonban nyilvánvalóan nem ennek a származéka.

Az idegen (nemzetközi) eredetű töből származó szlovák igék beilleszkedése a közmagyar mintát követi; a honosító képző itt *-ál* vagy *-izál*. Példákat nehéz hozni, mert még azok az igék is, amelyek nincsenek benne az idegen szavak szótáraiban közmagyar szóként, előfordulnak az interneten magyarországi weboldalakon is, pl. Fv és Hu? *evidál* 'nyilvántart', Fv és Hu? *kontumál* 'a játékhoz időben meg nem jelent csapat vereségét hivatalosan megállapítja és 'a pályán elért eredményt töröl'; Fv és Hu *deratizál* 'rágcsálóirtást végez'; Fv és Hu *medializál* 'a sajtó nyilvánossága elé tár', Fv és Hu *taktizál* 'taktikázik'.¹⁸

(2) A főnevek beépülése

A főnevek alakítani beilleszkedése egyszerűbb, mint az igéké, többnyire sem az átvett alak valamely elemének elhagyására, sem magyar alaki elemmel való kiegészítésre nincs feltétlenül szükség.

(a) A régi rétegben szórványosan előfordul (i) az átadó nyelvi képző (elem) leválasztása: Fv nyj. *marmancs* 'orvosi székfű', vö. szl. nyj. *marmancoč* [maɹmaɹɟcsok], *harmančok* [haɹmaɹɟcsok] 'ua';¹⁹ (ii) képzőcserre: Fv nyj. *pupkó* 'köldök' v. *pupék*, vö. szl. nyj. *pupék* [pupɛk] 'ua', vö. szl. *pup* + kicsinyítő képző; Fv nyj. *péckó* 'kis kemence', vö. szl. *piecka* [piɛckaɹ] 'ua'; (iii) magyar képzővel való kiegészítés az eredeti képző leválasztása nélkül: Fv nyj. *pécsenkáros* 'hentes', vö. szl. r. *pečenár* [pɛcsɛnár] 'pecsenyesütő, pecsenyeárus'; vö. még Km *mészáros*. (iv) Sajátos alakulat a szl. nyj. *puša* [pusaɹ] formára visszamenő Fv nyj. *pusi* 'disznó', melynek *-i*-je kicsinyítő-becéző jellegű. (v) Egy példánkban átadó nyelvi igéből m. *-i* képzővel alakul főnév: Fv nyj. *szratyi*: *szratyiba van* 'szorultságban van', vö. szl. *srat* [szraɹɹ], r. *srati* [szraɹɹi] 'szarik'.

(b) Nem is annyira alaki, hanem inkább jelentéstani a beilleszkedés, ha a szó (i) egy fajfogalmat jelölő összetételi utótagot (hiperonimát) vesz föl: Fv nyj. *lipafa* 'hársfa', vö. szl. *lipa* [lipaɹ] 'ua'; Fv nyj. *palécij* 'hüvelykujj', vö. szl. *palec* [paɹɟɛc] 'ua'. (ii) Ha az utótag nem fajfogalmat jelöl, hanem azonos jelentésű az átvett előtagéval, magyarázó összetételről (l. Mokány 1980, 48. p.) szokás beszélni: Fv nyj. *ajarud* 'szekér-rúd', vö. szl. *oje* [ojɛ], egyes számban *oja* [ojaɹ] 'ua'; Fv nyj. *pászkarika* 'kerékagy keskeny karikája', vö. szl. *pás* [pász] 'szalag, öv; körpánt' (l. még Hadrovics 1992, 114–117. p.). Ez a beilleszkedési mód a kölcsönszavak régi rétegére jellemző.

Az újabb rétegben a görög-latin eredetű szavak szlovák toldalékai a magyarban gyakoribbnak, ill. jellemzőbbnek érzett mintához idomulnak. (c) A szlovákban *-ia* tövű szavak egy része némely Fv nyelvváltozatban *-ió*-ként illeszkedik be, pl. Fv *evidenció* 'evidencia',

18. Ezenkívül számtalan idegen eredetű ige jelentésbeli vagy stílusbeli kölcsönszó a Fv nyelvváltozatokban, pl. Km *abszolvál*, Km *akceptál*, Km *arranzsál*, Km *certifikál*, Km *devasztál*, Km *experimentál*, Km *kollaudál*, Km *konzumál* stb. Ezek azonban nem tartoznak a témánkhoz.

19. Elképzelhető, hogy a beszélők nem is képzőként választották le, hanem a m. *-k* többesjellel azonosították, vö. km. *csárda* < *csárdák* < szerbhorvát *čardák* (TESz. I. 482. p.). Itt jegyzem meg, hogy a szónak létezik *marmancsok* nominatívusi alakú változata is (az Új magyar tájszótárban külön címszó).

vö. sz. *evidencia* [ëvidënciã] 'ua' és Km *evidencia*; ilyenek még a Fv *abszenció*, Fv *kompetenció*, Fv *konferenció*, Fv *konkurenció*, Fv *tendenció* stb. Új „honosítási szabály” kialakulásáról van szó: a szl. *protekcia* : Km *protekcio*, szl. *konceptia* : Km *konceptio*, szl. *demonstrácia* : Km *demonstráció* stb. megfelelések alapján a latinban, s így a Km nyelvváltozatokban is *-ia* végű szavak szintén *-ió* végződést kapnak. Azt, hogy itt már belső nyelvi szabályról van szó, jól mutatja, hogy még közvetlen másodnyelvi modellre sincs szükség: a Fv *prófeció*, vö. Km *prófécia* alakot nem támogatja egy szl. *profécia, mivel a szlovákban közhasználatú megfelelője a belső keletkezésű szl. *prorocstvo* 'prófécia'.

(d) Hasonló folyamatokat látunk a latinban más végződésű szavaknál is, pl. Fv *prémio* 'prémium', vö. szl. *prémia* [prëmia] 'ua' (< lat. *praemium*>) és Km *prémium*. Más jellegű szóvégcseré is előfordul, pl. Fv *argumens* 'érv', vö. szl. *argument* [aɹgumënt] 'ua' és Km *argumentum*; Fv *deliktus* 'bűncselekmény', vö. szl. *delikt* [dëlikt] 'ua' és Km *deliktum* 'ua'; Fv *antikvariátus* 'antikvárium', vö. szl. *antikvariát* [aɹtikvãriãt] 'ua' és Km *antikvárium*; Fv *geodetikus* 'geodéta', vö. szl. *geodet* [gëodët] 'ua' és Km *geodéta*; stb. Olyan szó is kaphat latinós végződést, amely a közmagyarban is latin toldalék nélkül használatos, pl. Fv *dékánus* 'dékán', vö. szl. *dekan* [dëkaɹ] 'ua' és Km *dékán*; Fv *monológus* 'monológ', vö. szl. *monológ* [monológ] 'ua' és Km *monológ*. Olyan szó latinós beilleszkedésére is van példánk, amely Magyarországon egyáltalán nem él, pl. a szlovákból átvett Fv *exponát* 'kiállítási tárgy', vö. szl. *exponát* [ëxponãt] 'ua' a műveltebbek beszédében Fv *exponátum*-má változhat (vö. Mayer 1990, 31. p.).²⁰

Az újabb rétegben sajátos tótani beilleszkedést mutat a Fv *jéerdé* 'téesz', pontosabban annak Fv *jéerde* változata (vö. *véce*, *pöle* 'pléh'); itt a szóvég még *-de* (ál)képzőnek is felfogható (vö. *hizlalda*, *nevelde*). (A szó a szl. *JRD*, betűszóra megy vissza: *jednotné roľnícke družstvo – egységes termelőszövetkezet*).

Mivel ezek a szlovákból átvett új rétegbeli kölcsönszavak alaki kölcsönszóként, szlovákos formában is használatosak, ezek a folyamatok felfoghatók a magyarban való továbbalakulásnak is, nem csak beilleszkedésnek, viszont az indítékuk mindenképpen az, hogy jobban beilleszkedjenek a közmagyar szókincsbe.

(3) A mellénevek beépülése

(a) A mellénevek egy része az átadó nyelvben főnév, amely változás nélkül válik a magyarban melléknévvé. A régi rétegben ilyen a Fv nyj. *mazna* 'kényes', vö. szl. *mazna* [maɹna] 'elkényeztetett nőszemély', vö. még szl. *rozmaznaný* [rozmaɹnaɹ] 'elkényeztetett'; Fv nyj. *skulya* v. *skulyó* 'kancsal', vö. szl. *škuľo* [skulyo] 'kancsal ember'. Ez utóbbi – a fenti *pusi*-hoz hasonlóan – *-i* képzős formában is él a nyelvjáráásokban, Fv nyj. *skuli* alakban. Az új réteg melléneveiből ide tartoznak a következők: Fv *východnyár* 'kelet-szlovák emberrel kapcsolatos', vö. szl. *východniar* [vixodniaɹ] 'kelet-szlovák ember', szl. nyj. *východňár* [vixodnyãr] 'ua'; *záhorák* 'a Kis-Kárpátokon túli területeken élő; hegyentúli',

20. A kérdésre l. még Jakab 1976, 19–22. p., 171. p.; 1982, 12. p.; 1983, 224–226. p.; vö. még Mayer 1990, 31. p.

vö. szl. *záhorák* [záhorák] 'a Kis-Kárpátokon túli területeken élő, hegyentúli ember'; Fv *nyerez* 'rozsdamentes acél(ból készült)', vö. szl. *nerez* [nyērēz] 'rozsdamentes acél'. Mivel ez utóbbi három szó a Fv nyelvváltozatokban kettős szófajú (főnév-melléknév), a főnévből való keletkezés valószínűbb, mint annak feltételezése, hogy ezek a melléknévek a megfelelő szlovák melléknévekből jöttek létre a képző leválasztásával: szl. *východniarsky* [východnyiajszki] 'kelet-szlovák emberrel kapcsolatos'; szl. *záhorácky* [záhorácki] 'a Kis-Kárpátokon túli területeken élő; hegyentúli'; szl. *nerezový* [nyērēzoví] 'rozsdamentes acélból készült'. Könnyen elképzelhető, hogy a régi réteg idézett szavai is kettős szófajúak.

(b) Ha a kölcsönzött szó az átadó nyelvben is melléknév, a régi rétegben a melléknév-képző leválik, s **(i)** vagy megmarad magában a tőalak, pl. Fv nyj. *slěpta* 'selyp', vö. szl. r. *šleptavý* [slěptaví] 'dadogó'; Fv nyj. *kucsěra* 'göndör', vö. szl. *kučeravý* [kucsěraýí] 'ua'; **(ii)** vagy pedig magyar melléknévképzővel egészül ki, pl. Fv nyj. *fufňynos* 'orrán át beszélő', vö. szl. *fufňavý* [fufňaví] 'ua'; *raposs* 'himlőhelyes', vö. szl. *rapavý* [raýaví] 'ua'; Fv nyj. *karajsó* 'szélső', vö. szl. *krajný* [kraýní] 'ua'. Ehhez hasonló példának az új rétegből is van: Fv *invalidos* 'rokkant', vö. szl. *invalidný* [invaýdní] 'ua', de szl. *invalid* 'rokkant (főnév)' is.

(c) Arra is akad példa, hogy a szlovák melléknévképzős forma kerül át a magyarba. A régi rétegben ilyen a Fv nyj. *prásiva* v. rég. *prassiva* 'gonosz, semmirekellő', vö. szl. *prašivý* [prašíví], nőnemben *prašivá* [prašívá] 'rühes', az új rétegben pedig a Fv *obicsajní* 'közönséges, nem különleges, sima, hétköznapi', vö. szl. *obyčajný* [obicsajní] 'ua'.

(d) Az új réteg melléknévei közt sok a nemzetközi szó; ezek közt akad olyan is, amit a közmagyar szótárak egyáltalán nem tartanak számon, és olyanok is, amelyeket tartalmaznak ugyan, de más jelentésben és/vagy stílusértékben, és – ami számunkra témánk szempontjából fontos – más, latinisított hangalakban. Nincs itt hely részletezni az egyes eseteket, ezért csak „ömlesztve” hozok néhány példát: Fv *hipotekáris* 'jelzáloggal kapcsolatos', vö. szl. *hypotekárny* [hipotěkárni] 'ua'; Fv *kalendáris* 'naptári', vö. szl. *kalendárny* [kalěndárni] 'ua'; Fv *legendáris*, vö. szl. *legendárny* [lěgěndárni] 'ua'; Fv *szanitáris* 'a fürdőszobára, mosdóra, vécére és felszerelésükre vonatkozó, szaniter', vö. szl. *sanitárny* [szanitárni] 'egészségügyi'; Fv *teresztriális* 'földi terjesztésű <műsorszórás>', vö. szl. *terestriálný* [těrěsztriální] 'ua'; Fv *notorikus* 'megrögzött, javíthatatlan', vö. szl. *notorický* [notorickí] 'ua'. Francia eredetű szó is alakulhat a latin szavak módjára, pl. Fv *szeriózus* v. *szeriózis* 'komoly, megfontolt', vö. szl. *seriózny* [szěríožni] 'ua' és Km *szeriőz* 'ua'. **(e)** A szó csonka tövel is előfordul: Fv *szeriőz* 'ua'.

(f) Arra is akad példa, hogy nem latinos, hanem magyaros végződést (melléknévképzőt) kap egy szlovákból átvett nemzetközi szó, l. Fv *provizoros* v. *provizóros* 'ideiglenes', vö. szl. *provizórny* [provizórni] 'ua'.

(g) Tulajdonképpen az (a) csoportba tartoznak, de mivel nemzetközi szavakról van szó, külön említem az *-ista* képzős kettős szófajú, főnév-melléknéveket: Fv *klientalista* 'a klientúra-rendszer támogatója, hasznélvezője' és 'a klientúra-rendszerre jellemző', vö. szl. *klientalista* [kliěntělisztaý] 'a klientúra-rendszer támogatója, hasznélvezője' és *klientalistický* [kliěntělisztickí] 'a klientúra-rendszerre jellemző'; Fv *kolonista* 'a történelmi Magyarország utódállamainak magyarlakta területeire érkező, a többségi etnikumhoz tartozó telepes' és 'vele kapcsolatos', vö. szl. *kolonista* [kolonisztaý] 'telepes' és *kolonistický* [kolonisztickí] 'telepessel kapcsolatos'.

Jelentéstani-beépülés

A jelentéstani beépülés kérdését csak a teljesség kedvéért említem, mivel ennek bemutatásához nem áll rendelkezésemre megfelelő nyelvi anyag. A bizonytalanságot egyrészt az okozza, hogy nem tudni, az adott helyi közösségben a többségi nyelv beszélői milyen jelentésekben használják az átadó nyelvi szót (nem feltétlenül az összes szótári jelentésében), másrészt az sem biztos, hogy a szó az átvevő nyelvben csak a forrásban feltüntetett jelentésben használatos, hiszen a gyűjtők nem folytattak jelentéstani vizsgálatokat, többnyire egy bizonyos kontextusban találtak az adott tájszóval. Egy további probléma, hogy még nyelvtörténeti kutatásokkal is bajos lenne megállapítani, hogy egy-egy szó eleve szűkebb, tágabb stb. jelentésben vált-e használatossá az átadó nyelvben, vagy netán a forrásokból kikövetkeztethető állapot már egy belső nyelvi változás következménye (ez utóbbi esetben a jelentésváltozásnak nincs köze a kölcsönszónak az átvevő nyelvbe való beépüléséhez).

A jelzett bizonytalanságok miatt csak néhány folyamatot említettünk meg, s a példákat csupán illusztratív jellegűnek tekintjük.

A kölcsönszó, főleg ha az átadó nyelvi lexéma jelentése specifikus, lényegében változatlan denotatív jelentésben kerülhet át az átadó nyelvbe; pl. az új rétegben használatos Fv *spekacski* 'virslizhez hasonló, de vastagabb, krinolinszerű hentesáru', vö. szl. *špekačky* [spěkaški] 'ua', eléggé specifikus hentesáru megnevezésére szolgál mind az átadó, mind az átvevő nyelvben; ilyenkor nem kell számolnunk azzal, hogy az átvevő nyelvben más jelentésben válna a szó használatossá. Ilyen esetekben tulajdonképpen lexikális rés betöltéséről is beszélhetünk, amennyiben pontosan ilyen jellegű hentesárut addig a beszélők nem ismertek.

Nem ritka az az eset, különösen a tágabb jelentésű, ill. poliszém átadó nyelvi szavaknál, hogy ezek az átvevő nyelvben szűkebb jelentésben honosodnak meg (Hoffmann 1991, 101–102. p.; Benő 2004, 75–93. p.; Őrsi 2009, 112. p. és *passim*), pl. Fv nyj. *sztrapec* 'kicsi szőlőfűrt', vö. szl. *strapec* [sztrajec] 'szőlőfűrt'; l. még alább a funkcióelkülönülésre hozott példát. Ilyenkor azonban lehetetlen megmondani, hogy az átvevő nyelvben a szó csakugyan eleve szűkebb jelentésben honosodott-e meg, vagy pedig az átvevő nyelvi megfelelő – ez esetben a Km *fűrt* szó – és a kölcsönszó eredetileg teljes szinonimák voltak, s csak később szűkült-e le a kölcsönszó jelentése.

Ha a kölcsönszó nem lexikális rést tölt be, hanem az eredeti szó szinonimájaként jelenik meg a nyelvben, az eredeti szó vagy kipusztul a nyelvből, vagy a kettő közt funkcióelkülönülés jön létre (vö. Field 2002, 9. p., 47–48. p.). Ez tehát azt jelenti, hogy nemcsak a bekerülő „jövvény” jelentése változik meg az átadó nyelvihez képest, hanem az „őslakos” szinonima jelentése is leszűkül, specializálódik, hogy ily módon kiegészítsék egymást (vö. Haugen 1972, 19. p.; Romaine 1989, 65. p.; Benő 2004, 120–124. p.; 2008, 152. p.). Az újabb rétegben ilyen a Fv *dezert* 'bonbon' alaki kölcsönszó, vö. szl. *dezert* [džěrt] 'desszert' és Km *desszert*. A kölcsönszó, a *dezert* tehát „elhódította” a Km *desszert* szó egyik jelentését, a 'bonbon' jelentést, miközben a Km *desszert* továbbra is használatos a Fv nyelvváltozatokban, de inkább csak '(főleg étkezés végén tálalt) édes étel, édesség' jelentésben.

Kölcsönszó bekerülésével homonímia is létrejöhet az átvevő nyelvben. Pl. a zoborálji nyelvjárások egy részében a szl. *struk* [sztruk] kölcsönzéseként bekerült Fv nyj. *szurok* 1. 'bábhüvely', 2. 'fokhagymagerezd' mellett tovább él a *szurok* szó a köznyelvi 'a köszén-

kátrány lepárlása után visszamaradó fényes, fekete anyag’ jelentésében is; a két szó homonimát alkot (Sándor 2004, 65. p.).

Igencsak gyakori jelenség, hogy a kölcsönszó stílusértéke is megváltozik: a legtöbb közvetlen Fv kölcsönszó informális, bizalmas stílusértékű, attól függetlenül, milyen az átadó nyelvi stílusértéke. Pl. a Fv *párki* ’virslis’ szó bizalmas stílusértékű, szemben az átadó nyelvi szl. *párky* [párki] ’virslis (t. sz.)’ formával, amely közömbös stílusértékű. Benő Attila (2008, 147. p.) az ilyen és más jelentésváltozásokat bizonyos értelemben már a meghonosodás jelének tekinti.

Összegzés

Dolgozatomban a magyar nyelv északi, a mai Szlovákia területéhez tartozó nyelvjárásaiba átkerült nyugati szláv, ill. szlovák kölcsönszóknak, valamint a Csehszlovákia megalakulása után a magyar nyelv szlovákiai változataiba bekerült szlovák kölcsönszóknak a magyar nyelv rendszerébe való beépülését vizsgálom a hangtan, az alaktan és a jelentéstan síkján. Vizsgálatom leíró jellegű, történeti kutatásokat nem végeztem. Az egyes beépülési módok közt regionális különbségek is lehetnek, mégpedig valószínűleg a kölcsönszavak mindkét rétegében, ezeket azonban nem állt módomban vizsgálni, mivel a nyelvi anyagnak csak egy része köthető konkrét régióhoz, ráadásul az egyes régiók nincsenek is arányosan képviselve. Mindezek miatt dolgozatomban csak az első tétova lépésnek tekinthető a szlovákiai magyar nyelvjárásokat és a *koiné* jellegű szlovákiai magyar nyelvátalakításokat gazdagító nyugati szláv, ill. szlovák kölcsönszavak beilleszkedésének vizsgálatában.

Felhasznált irodalom

- Ágner Lajos 1905. Tót elemek a palócok nyelvében. *Nyelvészeti Füzetek*, 19., 17–18. p.
- Babčan Ágota 1987. *Négy Ipoly menti község – Ipolyvarbó, Ipolykér, Kovács és Bussa – viseletének szakszókincse*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Bakos Ferenc 1989. A magyar szókészlet román elemei. In Balázs János (szerk.): *Nyelvünk a Duna-tájon*. Budapest, Tankönyvkiadó, 47–94. p.
- Bakos Ferenc 2002. *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Akadémiai.
- Baráth László 1987. *A lédeci népi szőlőművelés szakszókincse*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Benő Attila 2004. *A kölcsönszó jelentésvilága. A román–magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- Benő Attila 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó.
- Benő Attila–Péntek János (szerk.): 2011. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve. Tanulmányok, beszámolók, kutatási programok*. Dunaszerdahely–Kolozsvár, Gramma Nyelvi Iroda–Szabó T. Attila Nyelvi Intézet.
- Bujnák, Pavel 1934. Jazyk Maďarů v Republice československé. In *Československá vlastivěda III. (Jazyk)*. Praha, Sfinx, Bohumil Janda, 598–604. p.
- Cserniczkó István–Papp György–Péntek János–Szabómihály Gizella 2005. A szomszédos országok magyarnyelvi kutatóállomásairól. *Magyar Nyelv*, 101., 105–113. p.
- Domokos István 1905. Függelék. [Szűcs 1905-höz.] *Nyelvészeti Füzetek*, 20., 28–30. p.

- Field, Fredric W. 2002. *Linguistic Borrowing in Bilingual Contexts*. Amsterdam–Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Fogas Katalin 2012. *Hegyéte nyelvjárásának vizsgálata*. Szakdolgozat. Pozsony, FF UK.
- Gállffy Éva 1970. *Kisfalud nyelvjárásának hangtani és alaktani leírása*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Gómez Rendón, Jorge 2008. *Typological and Social Constraints on Language Contact. Amerindian Languages in Contact with Spanish. I–II*. Utrecht, LOT.
- Gregor Ferenc 1989. Magyar–szlovák nyelvi kapcsolatok. In Balázs János (szerk.): *Nyelvünk a Duna-tájon*. Budapest, Tankönyvkiadó, 141–195. p.
- Grosjean, François 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Massachusetts – London, England, Harvard University Press.
- Hadrovics László 1992. *Magyar történeti jelentéstan. Rendszeres gyakorlati szókincsvizsgálat*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Haugen, Einar 1949. Problems of Bilingualism. *Lingua*, 2., 271–290. p.
- Haugen, Einar 1972. *The Ecology of Language*. Stanford, California, Stanford University Press.
- Hoffmann, Charlotte 1991. *An Introduction to Bilingualism*. London–New York, Longman.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1954. A szlovákiai nyelvatlaszgyűjtés tájzsoanyaga. *Magyar Nyelv*, 50., 213–221. p.; 501–506. p.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1957. A szlovákiai nyelvatlaszgyűjtés tájzsoanyaga. *Magyar Nyelvjárások*, 4., 173–199. p.
- Imre Samu–Kálmán Béla 1960. Beszámoló szlovákiai nyelvatlasz-gyűjtésünkről. *Magyar Nyelvjárások*, 6., 125–146. p.
- Jakab István szerk. 1976. *Hogy is mondjuk? Nemzetiségi nyelvhasználatunk – nemzetiségi nyelvművelésünk*. Bratislava, Madách.
- Jakab István 1980. *Nyelvünkről nyelvünkért*. Bratislava, Madách.
- Jakab István 1982. Szlovák hatások a csehszlovákiai magyarok nyelvhasználatában. *Magyar Nyelvőr*, 106., 1–17. p.
- Jakab István 1983. *Nyelvünk és mi*. Bratislava, Madách.
- Jakab István 1987. *Nyelvi vétségek és kétségek*. Bratislava, Madách.
- Jakab István 1989. A magyar nyelv szlovákiai változatai. *Magyar Nyelvőr*, 113., 140–149. p.
- Jakab István 1995. *Értsünk szót egymással!* Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Jakab István 1998. *Nyelvünkről – önmagunkért. Válogatott, részben átdolgozott nyelvművelő írások*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Jakab Rózsa 1965. *Nagyod község nyelvjárásának szókincese*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Kolláth Anna 2005a. Fejezetek a kisebbségi magyar nyelv összehasonlító vizsgálatából. Határtalanítás: előzmények és eredmények – szándék és megvalósulás *Magyar Tudomány*, 50., 156–163. p.
- Kolláth Anna 2005b. Első fejezet a kisebbségi magyar nyelvhasználat összehasonlító vizsgálatából. Határtalanítás: előzmények és eredmények – szándék és megvalósulás. In Lanstyák István–Ményhárt József (szerk.): *Tanulmányok a kényelvűségről III.*, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 15–30. p.
- Kolláth, Anna 2005c. *Magyarul a Muravidéken*. Maribor, ZORA 39.
- Kolláth Anna–Z. Szentesi Orsolya–Sztók Szilvia 2005. Kiegészítés a szomszédos országok magyar-nyelvi kutatóállomásairól szóló beszámolóhoz. *Magyar Nyelv*, 101., 371–377. p.
- Kontra Miklós 1981. *A nyelvek közötti kölcsönzés néhány kérdéséről, különös tekintettel „elangolosodó” orvosi nyelvünkre*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kontra Miklós 1990a. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Kovács Lajos 1960. *A kender feldolgozása, szókincese és eszközei Kalondán*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.

- Lanstyák István 2002. A nyelvérintkezés szakszókincséről. Száz fogalom a kontaktológia köréből. In Gyurgyík László–Kocsis Aranka (szerk.): *Társadalom – tudomány. Tanulmányok a Mercurius Társadalomtudományi Kutatócsoport Műhelyéből*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 73–95. p.
- Lanstyák István 2003. Végbement vagy elmaradt nyelvcserek nyelvi emlékei a magyar-szlovák nyelvhatáron. In Kozma István–Papp Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében. Válogatás a Változások a Kárpát-medence etnikai tér- és identitás szerkezetében című konferencia előadásaiából*. Budapest, Gondolat Kiadói Kör–MTA Kisebbségkutató Intézet (Kisebbségek Kelet-Közép-Európában IX. Sorozatszerkesztő: Szarka László.), 132–149. p.
- Lanstyák István 2004. A kölcsönzés és a maradványhatás néhány kérdéséről. In P. Lakatos Ilona–T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvvesztés – nyelvjárásvesztés – nyelvcsere*. Budapest, Tinta Könyvkiadó (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXXII.), 25–31. p.
- Lanstyák István 2012. Az északi magyar nyelvjárásokba bekerült szláv, ill. szlovák kölcsönszavak alakitani beépülése. In Simon Szabolcs–Török Tamás (szerk.): *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 99–109. p.
- Lezsák Márta 1989. *A koloni kenyérsütés szakszókincse*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Liszka József 1996. Etnikai és kulturális folyamatok a pannon térség északi határvidékén. In Katona Judit–Viga Gyula (szerk.): *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, 201–207. p.
- Mayer Judit 1976. In Jakab István (szerk.): *Hogy is mondjuk? Nemzetiségi nyelvhasználatunk – nemzetiségi nyelvűvelésünk*. Bratislava, Madách.
- Mayer Judit 1989. A szlovákiai magyar nyelvűvelés. *Magyar Nyelvőr*, 113., 150–156. p.
- Mayer Judit 1990. *Anyanyelvi hibanapló*. Bratislava, Madách.
- Menyhárt József 2008. *Nyékvárkony nyelve*. Nyitra, Europica Varietas.
- Menyhárt József–Presinszky Károly–Sándor Anna 2009. *Szlovákiai magyar nyelvjárások. Egyetemi tankönyv*. Nyitra, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.
- Minya Károly 1994. Betű-e a ch? *Magyar Nyelvőr*, 118/3., 374–376. p.
- Mokány Sándor 1980. *Magyar szófejtések*. (NytudÉrt. 105. sz.). Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Cs. Nagy Lajos 2003. *Lexikológiai vizsgálatok Medvesalján*. Komárom–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Cs. Nagy Lajos 2011. *Medvesalja magyar nyelvjárási atlasza*. Nagykapos, Luminous, n. o. Kiadó.
- Nyirkos István 1993. *Az inetimologikus magánhangzók a magyarban*. KLTE, Debrecen. <http://mek.oszk.hu/01700/01738/01738.pdf> (2012. október 16-i letöltés.)
- Őrsi Tibor 2009. Semantic Change of Anglicisms in French. *Lexikológiai és szaknyelvi tanulmányok*. Eger, Linceum Kiadó. 110–120. p.
- Pásztorné Szabó Edit 1984. *Három falu (Ipolynyék, Ipolybalog, Ipolynagyfalu) lexikai nyelvatlasza*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Poplack, Shana–Sankoff, David 1984. Borrowing: the synchrony of integration. *Linguistics*, 22., 99–135. p.
- Poplack, Shana–Sankoff, David–Miller, Christopher 1988. The social correlates and linguistic processes of lexical borrowing and assimilation. *Linguistics*, 26., 47–104. p.
- Presinszky Károly 2008. *A nagyhindi nyelvjárás és nyelvhasználat*. Nyitra, Europica Varietas.
- Puhalla Magdolna 1964. *Nagyvárkony nyelvjárásának hangtani és alaktani leírása*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Romaine, Suzanne 1989. *Bilingualism*. Basil Blackwell.
- Sándor Anna 2000. *Anyanyelvhasználat és kényelvűség egy kisebbségi magyar beszélőközösségben, Kolonban*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.

- Sándor Anna 2002. Az informális és formális beszédhelyzetekben előforduló kontaktusjelenségek sajátosságai. In Lanstyák István–Simon Szabolcs (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 114–126. p.
- Sándor Anna 2004. A Nyitra-vidéki magyar nyelvjárások atlasza. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Sima, František 1939. Z lexikálnych vplyvov slovenčiny na maďarské nárečia nitrianske. *Linguistica Slovaca*, I., 169–182. p.
- Sulán Béla 1963. *A kétnyelvűség néhány kérdéséhez*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 44. Debrecen, KLTE.
- Szabó Mária 1987. *A sárkányfalvi disznóölés szakszókincse*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Szabómihály Gizella 1989. A szlovákból magyarra való fordítás problémái Szlovákiában. *Magyar Nyelvőr*, 113., 277–283. p.
- Szeif József 2012. *Tájékoztató gyűjtemény a csallóközi Bős nagyközségről*. Záródolgozat. Bratislava, FF UK.
- Szemkő Aladár 1904. Egy Abauj megyei ő-ző nyelvjárás. Hangtani és alaktani vázlat. *Nyelvészeti Füzetek*, 13., 32–46. p.
- Szénási Zsuzsanna 1973. *Nemesócsa nyelvjárásának hangtani és alaktani leírása*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Szenttamási János 1905. Pótlások. *Nyelvészeti Füzetek*, 19., 19–20. p.
- Szücs István 1905. A Nyitra-vidéki palóc nyelvjárás. *Nyelvészeti Füzetek*, 20., 3–27. p.
- Thomason, Sarah–Kaufman, Terrence 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley–Los Angeles–Oxford, University of California Press.
- Tótfalusi István 2004. *Idegenszó-tár: Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Treffers-Daller, Jeanine 2007. Borrowing. Handbook article for the *Handbook of Pragmatics*. In E Jan-OLA Östman–Jef Verschuren (szerk.): John Benjamins. Oldalszámok nélküli elektronikus kiadvány. <http://www.benjamins.com/online/hop/>
- TESz. 1984. Benkő Loránd (szerk.): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–4*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Turzó Ferenc 1899–1900. A Nyitra-vidéki palóc nyelvjárás. *Magyar Nyelvőr*, 28., 448–452. p., 491–498. p.; *Magyar Nyelvőr*, 29., 138–143. p., 279–285. p.
- Valló Albert Nándor 1897. *Tót elemek a nyelvjárásokban, különös tekintettel a magyarság és a szláv-ság viszonyára történeti, néprajzi és nyelvi alapon*. Keszthely.
- Valló Albert 1905. Tót jövevényszók. *Nyelvészeti Füzetek*, 19., 3–17. p.
- Varga József 1971. *Köbölkút község hangtanának leírása*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Vendéghegy Ildikó 1984. *Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők Bódva völgyi nyelvatlasza*. Szakdolgozat. Bratislava, FF UK.
- Winter-Froemel, Esme 2008. Studying loanwords and loanword integration. Two criteria of conformity. *Newcastle Working Papers in Linguistics*, 14., 156–176. p.
- Zsemlyei János 1993. Román közvetítésű nemzetközi szavak a romániai magyarság nyelvhasználatában. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 37/1–2., 153–157. p.
- Zsilka Tibor 1963. Tájszavak Palástról. *Magyar Nyelvőr*, 87., 105–112. p.

István LansTyák

The InTegr aTlon oF Lowanwor ds InTo The var leTles oF h ungar lan In S Lovakla

The study deals with the phonetical, -phonological, -morphological and semantic integration of loanwords from western-slavic dialects and later-slovak language into hungarian dialects in present-day slovakia as well as into the different varieties of hungarian in slovakia. The investigation is based on empirical material coming from various sources. The research is synchronic, -without overt diachronic dimension. There may also be regional differences in the way how the loans are integrated into the recipient language, -however they are not dealt with in this study.

Petteri Laihonen
nyelvi-tájkép-egy-csallóközi-és-egy-
mátyusföldi-faluban¹

Petteri Laihonen	81`244
The-Linguistic-Landscape-of-Two-hungarian-villages-in-south-west-slovakia	81`242
	81`246.2
	316.3(=511.141)(437.6)
	342.725(437.6)

keywords:- Linguistic- Landscape.- h ungarian- villages- in- south-west- slovakia.- Language- Policy.- Language Ideologies.

Bevezetés

a-vizuális-nyelvhasználat-kutatása-a-„nyelvi-tájkép”-(ang.-*Linguistic Landscape*)-címszó alatt-önálló-kutatási-területté-nőtte-ki-magát-az-utóbbi-tíz-évben.-a-nyelvi-tájkép-definíciójaként-leggyakrabban-a-következőt-szokták-idézni:

a-hivatalos-útjelző-táblák,-a-reklámtáblák,-utcanevek,-helynevek,-kereskedelmi-egységek feliratai-és-kormányzati-épületek-hivatalos-táblái-adják-az-adott-terület,-régio-vagy-városi agglomeráció-nyelvi-tájképét.(Landry-Bourhis-1997,-25.-p.).²

az-idézetben-felsorolt-vizuális-nyelvhasználati-helyszínek-a-québeci-nyelvi-helyzetet-statisztikai-megközelítésben-kutató-Landry-és-Bourhis-(1997)-szerint-jelzésértékűek-az-adott-területen-lakó-nyelvi-közösségek-nyelvi-vitalitását-illetően.-Tőlük-származik-a-feliratok-két-alapfunkciójának--kommunikatív-és-a-szimbolikus--megkülönböztetése-is. Tehát-a-feliratok-nyelve-egyrészt-információt-közöl-az-idegenek-számára-a-lakosság-nyelvi-összetételéről,-másrészt-mutatja-a-nyelvek-státusát.-a-kisebbség-nyelvének-vizuális-használata-növeli-annak-presztízsét,-és-pozitívan-befolyásolja-szöbeli-használatát is.-a-hatalmi-helyzetben-levők-nyelve-általában-felül-vagy-elöl-van,-illette-nagyobb-méretű-is-lehet.

-
- 1.- a-kutatás-a-Finn-akadémia-137718-as-számú-ösztöndíj-támogatásával-készült.-k-öszönöm-a-rétei-és-vásárúti-adatközlők,-közreműködők-segítségét,-nélkülük-a-kutatás-nem-valósulhattott-volna-meg.-h-álásan-köszönöm-még-Lanstyák-Istvánnak,-s-zabómihály-g-izellának,-Misad-katalinnak-és-n-agy-n-oéminak-a-tanulmányhoz-fűzött-értékes-megjegyzéseit.
  - 2.- Itt-és-máshol-az-angol-szakirodalomból-vett-idézeteket-saját-fordításomban-közlöm.

a-táblák-és-a-feliratok-(geo)szemiotikai-alapú-vizsgálatát-s collon-és-scollon-(2003) könyve- alapozta- meg.- a- későbbi- kutatások- már- különféle- vizuális- nyelvhasználati módokkal-foglalkoznak:- megkülönböztetés-nélkül-érdekes-lehet-akár-a-számítógépek képernyőin-megjelenő-vagy-a-névjegykártyákon-használt-nyelv-(l.-s hohamy-w aksman 2009).-Például-elgondolkozhatunk-azon,-hogyan-értelmezhetőek-a-szlovákiai-magyar polgármesterek,- politikusok- nemritkán- egy nyelvű- szlovák- névjegykártyái.- a- kutatási terület-mára-már-rendkívül-kiterjedté-vált.-Ben-r afael-és-mtsai.-(2010)-szerint-az-egyes nyelvi-tájképek-elemeit-a-következő-tényezők-magyarázhatják:-1.-hatalmi-viszonyok,-2. kommunikatív- célok- 3.- önkifejezés,- 4.- kollektív- identitás- kifejezése.- e- magyarázati modellek-mindegyike-megjelenik-jelen-vizsgálatban-is,-ugyanakkor-időnként-egyszerre több-magyarázat-is-érvényes-lehet-a-feliratok-megrendelőinek-szándékát-vagy-a-táblákat-olvasók-értelmezését-illetően.

a- későbbi- kutatások- már- megállapították,- hogy- az- etnolingvisztikai- vitalitás- nem mindig-függ-szorosan-össze-az-adott-nyelv-vizuális-jelenlétével.-egyrészt-vannak-nagy nyelvi-vitalitást-más-formában-felmutató-bevándorlócsoportok,-amelyek-nem-tartanak igényt-a-vizuális-nyelvi-jelenlétre-(Barni-Bagna-2010),-másrészt-néha-a-kisebbséget pártoló-rendelkezések-kötelezővé-teszik-a-kisebbségi-nyelv-vizuális-használatát-olyan közösségekben,-ahol-a-fiatalabb-korosztály-az-adott-nyelven-már-nem-rendelkezik-írásbeliséggel-(Lou-2010).-hasonlóan-érthető,-hogy-bizonyos-helyzetekben-a-magyar-feliratok-megjelenése-csupán-„látszatintézkedés”-lehet,-ha-közben-az-adott-intézményben-nem-használható-a-magyar-nyelv.³ Összességében-az-újabb-kutatások-már-nem-feltételeznek-egyértelmű-és-univerzális-összefüggéseket-a-nyelvi-tájkép-elemei-és-egy másik-változó-vagy-jelenség-között,-hanem-úgy-vélik,-mindig-az-adott-terepet-és-annak kontextusát- kell- megismerni,- illetve- ahhoz- igazítani- az- értelmezési- keretet (scollon-scollon-2003,-124.-p.).

nyelvészeti-érdeklődés-tükröződik-azok-mögött-a-kutatások-mögött-is,-amelyek-a-kontaktusjelenségeket-térképezik-fel-a-kisebbségi-feliratokban.-a-fordítástudomány művelői-viszont-a-két-vagy-többnyelvű-feliratok-iránt-érdeklődnek.

ebben-a-tanulmányban-a-legújabb-kutatási-áramlatot-követem,-amely-a-nyelvideológiai-keres-az-adott-nyelvi-tájkép-magyarázatát-(l.-Jaworski-Thurlow-2010,-11.-p.). a-nyelvideológia-kutatása-a-beszélő,-a-nyelv-és-a-világ-kapcsolatáról-szóló-metapragmatikai/metanyelvi-feltevés-elemzése-(gal-2006,-388.-p.).-a-feliratok-esetében-a-nyelvideológia-kutatása-annak-elemzése,-hogy-a-táblákat-állítók,-a-táblákat-olvasók milyen-nyelven-kívüli-összefüggéseket,-jelentéseket-feltételeznek-a-nyelvválasztást, annak-szemiotikai-tulajdonságait-vagy-elhelyezésüket-illetően.-shohamy-(2006, 110-111.-p.)-rendszere-alapján-a-nyelvi-tájképnek-közvetítő-szerepe-van-a-nyelvpolitikai-szintek-között.-a-felső-szintet-a-nyelvideológiák-adják,-a-nyelvi-tájképben---hasonlóan-az-iskolák-nyelvi-politikájához---pedig-konkrét-formát-öltenek-a-hatalmon-levők

3.- sokáig-nem-értettem-az-egyik-kolozsvári-kollégám-véleményét,-miszerint-nem-annyira-sürgős-a-Babeş-Bolyai-egyetemen-a-kétnyelvű-feliratok-ügye,-mivel,-ahogy-mondta,-„ez-nem-tükrözné-a-valóságot”.-vagyis,-ettől-a-„látszatintézkedéstől”-még-nem- lenne-több-magyar-nyelvű-szak,-tanszék-vagy-kar.

ideológiái,-ugyanakkor-a-nyelvi-tájkép--ahogy-az-iskolák-helyzete-is--hatással-van-a-mindennapi-nyelvhasználati-döntésekre,-nyelvi-viselkedésre-és-a-nyelvről-való-gondolkodásra.-Továbbá-a-nyelvi-tájkép-lehet-ideológiai-harc-színtere-is-(vagyis-a-nyelvi-tájkép-hathat-az-ideológiákra-is),-a-magánemberek-és-(amennyire-a-törvények-engedik)-vállalkozók-feliratai-más-ideológiákat-követhetnek,-mint-a-hivatalos-vizuális-nyelvhasználat.-ugyanígy-a-graffitik-megszeghetik-a-szabályokat,-illetve-(nyelvi)-aktivisták-állíthatnak-alternatív-táblákat.

a-nyelvideológiák-kutatása-jellegzetesen-diskurzuselemzés.-h ult-(2009,-91.-p.)-szerint-a-többnyelvűség-ről-szóló-diskurzusok-már-abbban-is-megfigyelhetők,-hogy-az-egyes-nyelvek-hogyan-jelennek-meg-a-nyelvi-tájképben.-vagyis,-milyen-a-nyelvek-megoszlása, illetve milyen- szemiotikai- tulajdonságokat- figyelhetünk- meg- a- különféle- feliratokon (h ult-2009,-92-93.-p.).-a-nyelvideológiák-közösségenként-változnak,-így-kutatásuk-a-nyelvi-tájkép-feltérképezésén-kívül-ismereteket-igényel-a-közösség-tagjainak-gondolkodásáról,-a-nyelvekkel-és-a-feliratokkal-kapcsolatos-vélekedésükről.

Céлом-röviden-két-dél-szlovákiai-falu-nyelvi-tájképének-jellemzése,-valamint-annak-tárgyalása,-hogy-a-helybeliek-hogyan-értelmezik-azt.-Írásom-része-egy-nagyobb-kutatásnak,-melynek-célja-a-Magyarországon-kívüli-magyar-többségű-régiók-nyelvi-helyzetének-és-az-ehhez-kapcsolódó-vélekedéseknek-a-vizsgálata-és-összehasonlítása.-a-magyar-kisebbségek-különlegesen-abbban-a-tekintetben,-hogy-több-állam-bizonyos-régióiban-helyi-többséget-alkotnak,-így-nagyban-hozzájárulnak-az-európai-nyelvi-és-kulturális-diverzitáshoz.

a-nyelvi-tájkép-vizsgálata-időszerű-is,-mivel-ezek-a-régiók-mindedig-szinte-teljes-egészeben-elkerülték-a-nemzetközi-kutatások-figyelmét.-Magyar-kutatók-is-csak-az-utóbbi-időben--k-árpátalján-már-korábban-(l.-Beregszászi-2005)--kezdtek-érdeklődni-a-téma-iránt.-s-zlovákia-esetében-s-zabómihály-g-izella-(2011)-foglalkozik-a-nyelvi-tájképpel-hozzám-hasonló-megközelítésben,-illetve-a-Fórum-kisebbségkutató-Intézet-idevágó-adatgyűjtése,-kiállítása-is-jelzi-a-téma-időszerűségét-(l.-Mrva-s-zilvássy-2011).-r-emelhetőleg-jelen-tanulmány-is-elősegíti-az-összegyűlt-anyag-további-elemzését.

n-emzetközi-kontextusban-mindedig-s-loboda-(2009,-173.-p.)-foglalkozott-érintőlegesen-dél-szlovákia-nyelvi-tájképével.-véleménye-szerint-a-többségi-nemzet-attól-tart, „hogy-a-magyarok-nem-lojálisak-a-fiatal-szlovák-államhoz,-és-dél-szlovákia-elszakadhat”.-Továbbá-azt-írja,-hogy-ezen-többségi-félelmek-miatt-a-régió-nyelvi-tájképének-megítélése-eltér-a-többi-európai-kétnyelvű-régiótól.

a-nyelvi-tájkép-nyelvtörvények-általi-szabályozása-szintén-olyan-tényező,-amelyet-a-vizsgálat-során-nem-lehet-figyelmén-kívül-hagyni.-a-szlovákiai-törvények-részletesen-előírják,-hogy-a-nyelvi-tájkép-egyes-elemei-milyen-nyelven-és-milyen-szórendben,-formában-illetve-térben-jelhetnek-meg.-a-szlovákiai-nyelvtörvények-megalkotását-első-sorban-az-említett-többségi-félelmek-vezérelték.

a-nyelvi-tájkép-leírása-után-azt-is-érdemes-megvizsgálni,-hogy-az-adott-tájképpel-kapcsolatos-törvényi-rendelkezéseket-hogyan-fogadják-és-értelmezik-a-feliratokat-megrendelők-és-olvasók.-dél-szlovákia-esetében-arra-is-oda-kell-figyelni,-hogy-mennyire-élnék-vizuális-nyelvhasználati-jogokkal-az-ott-élők,-illetve-milyen-törekvések-vannak-a-nyelvi-tájkép-megváltoztatására.-ahogy-látni-fogjuk,-itt-nemcsak-a-helyi-politikai-vezetőkre-vagy-vállalkozókra-kell-gondolni,-hanem-akár-egyszerű-emberekre-is,-akik-táblát-állítanak-saját-portájukon.

Jelen-dolgozatomban-nem-céлом-a-szlovákiai-nyelvtörvények-részletes-elemzése, már-csak-azért-sem,-mert-tapasztalatom-szerint-a-megvizsgált-falvak-lakói-közt-kevesen-vannak,-akik-akkora-részletességgel-ismernék-a-törvények-lehetőségeit,-mint-amilyet-pl.-a-Fórum-kisebbségkutató-Intézet-és-anyanyelvünkért-Polgári-Társulat-közös kiadványa-(*Nyelvi jogok Szlovákiában* 2010)-kínál.-Többen-nálam-látták-először-az-említett-kiadványt.⁴ a-részletek-helyett-az-emberek-inkább-a-törvények-általános-ideológiáját-ismerik,-amit-röviden-érdemes-elemezni-szociolingvisztikai-szempontról.

az-államnyelvtörvény-2009-es-szigorítását-az-akkori-szlovák-kormány-a-következő-képpen-indokolta,-eredetiben-angolul-(*The Language Act...*,-kiemelés-az-eredetiben):

Hivatalos közlemények, kulturális és más eseményekről szóló hirdetések, nyilvános helyeken látható hirdetések és reklámok gyakran csak magyar nyelven jelennek meg. a szlovák-nyelv-mellőzése-nyilvános-helyzetekben-szlovákia-vegyes-nemzetiségű-területein gyakran-okoz-anyagi-károkat-a-szlovák-nemzetiségű-állampolgároknak-és-megakadályozza-teljes-körű-befogadásukat-közvetlen-lakókörnyezetük-társadalmi-életébe-és-a-munka-világába...-Tehát a szlovák állampolgárok ismétlődő diszkriminációjával találkozhatunk saját államuk területén.

a-fenti-indoklás-rámutat-arra,-hogy-a-törvényalkotó-az-egy-állam=egy-terület=egy-nyelv-ideológiát-követi.-Továbbá-érdemes-megjegyezni,-hogy-a-magyar-kisebbségre-mint-veszélyforrásra-mutat-rá,-ami-ellen-külön-törvényi-védekezés-indokolt-a-szlovák-nemzetiségű-állampolgárok-érdekében.⁵ a-velencei-Bizottság-(*Opinion on the Act... 2010, 10.-p.*)-ezt-a-hozzáállást-legitimnek-tekinti.

a-domináns-európai-demokráciafelfogás,-amely-az-egy-államalkotó-nemzetből-indul ki,-azt-eredményezheti,-hogy-a-magyar-többségű-településeken-sem-élvezheti-a-magyar-nyelv-vizuális-használata-a-jogi-egyenlőséget.-való-igaz,-a-velencei-Bizottság-is-sok-gyakorlati-kérdésben-a-kisebbségi-nyelveket-beszélő-egyének-és-magyar-intézmények-egyenjogúsága-mellett-tör-lándsát-(gyakran-a-magyar-intézmények,-vállalkozások-kötelező-szlovák-nyelvhasználatból-adódó-többletköltségére-hívja-fel-a-figyelmet).

a-szlovákiai-nyelvtörvények-részleteiket-tekintve-nem-túl-szigorúak,-legalábbis-a-falvak-nyelvi-tájképét-illetően.-Igaz,-nem-állja-meg-a-helyét-az-sem,-amit-több-szlovák-értel-miségi-állított,-hogy-csupán-a-„szlovák-plusz”-elven-alapulnának.-Például-térképek, pecsétek,-igazolványok,-közlekedési-táblák-esetében-kifejezetten-tiltják-a-kisebbségi-nyelvek-használatát,-amire-sajnos-egyáltalán-nem-szoktak-figyelmet-fordítani-az-európai-jelentések.-a-szlovákiai-nyelvtörvényekről-talán-elmondható,-hogy-ideológiájukban-nagyon-szigorúak,-durván-kisebbségellenesek,-de-a-gyakorlatban--éppen-a-nemzet-közi-szerződések,-a-kisebbségvédelmi-és-a-kereskedelmet-védő-globalizációs-szabályozás-miatt--sok-mindent-megenged(né)nek.

4.- a-nyelvtörvények-ismeretével-eddig-többek-között-Langman-és-Lanstyák-(2000),-valamint simon-(2010,-50-53.-p.)-foglalkozott.

5.- az-államnyelvtörvény-2009-es-szigorításának-indoklásával-kapcsolatban-részletesebben-l. szabómihály-2009.

a-fentebb-idézett-törvényindoklás-azt-is-állítja,-hogy-dél-szlovákiában-a-feliratok-és táblák-gyakran-csak-magyar-nyelvűek-lennének.-Inkább-az-a-benyomás-marad-meg-a turistában---amely-egybeesik-s zabómihály-véleményével-(2009)-,- miszerint-az-igen kevés- kétnyelvű- tábla- mellett- nagyrészt- egynyelvű- szlovák- feliratok- vannak. elképzelhető-ugyanakkor,-hogy-a-dél-szlovákiai-magyarok-nem-élnek-a-törvény-lehetőségeivel.-Tehát-adódik-az-a-kutatási-feladat,-hogy-empirikusan-megvizsgáljuk-a-régió vizuális-nyelvhasználatának-nyelvi-megoszlását,-szabályszerűségeit,-vizuális-szemiotikáját,-majd-az-emberek-hozzáállásában-keressük-az-így-leírt-helyzet-magyarázatát.

a-megvizsgált-települések

a-kutatásban-két-falun-keresztül-mutatom-be-a-magyarlakta-vidék-vizuális-nyelvhasználatának-jellemzőit.-kiválasztásukkor-azt-tartottam-szem-előtt,-hogy-az-egyik-vegyes lakosságú-település-legyen,-ami-a-magyar-tömb-nyugati-szélén-található,-a-másik-pedig olyan,-ahol-nagyrészt-(90%-fölött)-magyarnak-vallják-magukat-a-lakosok,-és-a-tömb közepén-helyezkedik-el.-azért-esett-falvakra-a-választás,-mert-a-dél-szlovákiai-magyarok-többsége-falvakban-él-(l.-Lanstyák-szabómihály-2005).-Így-az-eredmények-valamelyest-általánosíthatók-a-teljes-dél-szlovákiai-magyar-többségű-vidékre.-a-terepmunka-és-anyaggyűjtés-2011-novemberében-történt,-két-két-hetet-töltöttem-mindkét-faluban.-a-következőkben-röviden-bemutatom-a-településeken-megfigyelhető-magyar nyelvhasználatot.

az-első-település-az-ezer-feletti-lakossággal-rendelkező-mátyusföldi-r-éte,-amely Pozsonytól-kb.-25-kilométerre-fekszik.-r-éte-a-1991-es-és-a-2001-es-népszámlálás között-elvesztette-magyar-többségét,-és-a-legújabb-adatok-(2011-es-népszámlálás) szerint-már-csak-a-lakosság-37%-a-vallotta-magát-magyarnak-(portal.statistics.sk).-a-szlovák-többség-elsősorban-az-új-utcáknak-köszönhető,-amelyek-Pozsony-közelsége-és-a-megvásárolható-építési-telkek-(a-korábban-földművelésre-használt-területek-1992 után-eladásra-kerültek)-miatt-igen-csábítóak-a-fővárosban-dolgozók-számára.-a-történelmi-események-közül-megemlítenő,-hogy-a-második-világháború-utáni-deportálások-és-a-lakosságcsere-mély-sebet-hagyott-a-közösségen-(l.-Cséplő-1995).

az-itt-készült-kb.-20-interjú-és-kéthetes-megfigyelés-alapján-elmondható,-hogy-a-faluban-közösségi-nyelvcsere-zajlik.-az-idősebbek-között-vannak-olyan-egyének,-akik nemigen-beszélik-a-szlovákok,-viszont-ugyanezekben-a-családokban-némelyik-unoka már-alig-tud-kommunikálni-a-nagyszüleivel,-ugyanis-csupán-velük-beszél-magyarul.-a-befejeződött-nyelvcsere-jellemzője-az,-hogy-olyan-helyzetekben,-ahol-korábban-normatív-módon-az-egyik-nyelvet-használták,-jelenleg-a-másik-nyelvet-használják-(l.-gal-1979).-ez-a-folyamat-a-vége-felé-közeledik-r-étén-pl.-az-utcai-köszönésben-és-a-sírfeliratoknál.-Iskolaválasztáskor-a-többség-szlovák-iskolába-írta-gyermekét.-r-étén-az-évente-iskolaköteles-kb.-10-12-gyerekből-kb.-2-kerül-az-összevont-magyar-alapiskolába,-a-maradék-8-10-közül-egyet-kettőt-tartanak-a-településen-magyardominánsnak. egy-szlovák-interjúalany-szerint-a-magyardomináns-gyerekeknek-nehézséget-okoz-a-szlovák-iskola.-a-magyar-iskolában-történt-megfigyelésem-szerint-a-gyerekeknek-semmilyen-nehézséget-nem-okoz-a-szlovák-órán-szlovákul-kommunikálni-a-pedagógussal, habár-alapnyelvként-a-magyart-használják-(pl.-egymás-között-kizárólag-magyarul

beszélnek).-Bár-természetesnek-érzik,-hogy-a-többség-már-a-szlovák-iskolába-írhatja-a-gyereket,-mégis-sokan-fontosnak-vélik-a-magyar-iskola-jelenlétét-r-étén.

a-magyar-nyelvet-elsősorban-a-templomban-és-a-kulturális-eseményeken-használják.-k-özösségi-kétnyelvűség-figyelhető-meg-a-kocsmákban,-az-asztaltársaságok-egyik-pillanatról-a-másikra-váltogatják-a-nyelveket.-olyan-aktivisták,-akik-a-magyar-nyelv-használatot-nyilvánosság-előtt-vagy-szervezett-keretek-között-pártolnák,-alig-találhatók-a-faluban.-Találkoztam-vizont-néhány-családapával,-akik-családjukban-kikötötték,hogy-magyar-iskolába-járjanak-a-gyerekek,-és-hogy-a-családon-belül-csak-magyarul-beszéljenek.-esetleg-„magyaros”-neveket-adtak-a-gyerekeknek-és-kirándulási-célként-a-magyarsághoz-kötődő-helyeket-látogatják-(ó-pusztaszer-stb.).-ettől-függetlenül-ezekben-a-családokban-a-gyerekeknek-nem-okoz-gondot-a-szlovák-nyelv-használata-(pl.szlovák-nyelvű-rajzfilmet-néznek,-ha-nincs-magyar),-illetve-munkájuk-során-az-említett-családapák-is-elsősorban-a-szlovákot-használják.

a-második-település-a-d-unaszerdahelytől-10-kilométerre-fekvő,-kétezer-fölötti-lakosságú-vásárút.-vásárút-egy-viszonylag-stabil-magyar-többséggel-(a-2011-es-népszámláláson-90%)-rendelkező-település,-ahol-a-megfigyelhető-szövegi-nyelvhasználat-csaknem-egyöntetűen-magyar.-vásárúton-nem-érhető-tetten-nyelvcsere,-az-iskolaválasztásnál-is-természetesnek-tartják-azt,-hogy-minden-szülő-a-faluban-található-magyar-tannyelvű-óvodába,-alapkiskolába-járatja-a-gyereket.-szlovák-iskola-egy-közeli-faluban-található,-de-az-adatközlők-nem-tudtak-olyan-vásárúti-gyerekről,-aki-jelenleg-oda-járna,-sőt-a-vásárúti-iskolába-már-szlovák-szülők-is-beíratják-gyermekeiket.-sokan-aggódnak-gyenge-szlovák-tudásuk-miatt,-illetve-amiatt,-hogy-az-oktatási-rendszer-következtében-az-iskolában-a-gyerekek-feltehetőleg-nem-sajátítják-el-a-szlovák-nyelvben-szükséges-kompetenciákat-sem-a-továbbtanulás,-sem-a-szlovák-kortársakkal-történő-kommunikáció-érdekében.-a-felnőtteket-többnyire-telefonon,-munkájukhoz-kapcsolódóan-lehetett-hallani-szlovákul-beszélni.-néhányan-a-felnőttek-közül-is-megemléltették,-hogy-jobban-kellene-tudniuk-szlovákul.

nyelvi-tájkép-a-számok-tükrében

statisztikai-elemzés-segítségével-általános-képet-alkothatunk-a-falvak-nyilvános-térben-elhelyezett-feliratairól,-arról,-hogy-milyen-nyelvek-láthatóak-a-településen,-milyen-arányban-és-milyen-nyelvhasználati-szintereken.-a-vizsgálat-alapja-egy-körülbelül-ezer-fénykép-számláló-adatbázis,-amelynek-célja-az-adott-települések-vizuális-nyelvhasználatának-minél-teljesebb-feltérképezése.-a-fényképek-készítésének-időpontja-2011-novembere.-a-nyelvi-tájkép-kutatása-sokáig-jellegzetesen-kvantitatív-vállalkozás-volt,-és-mint-olyan,-kétségtől-alkalmas-a-fent-említett-kérdések-megválaszolására.-azonban-az-adott-település-vizuális-nyelvhasználatának-értelmezéséhez-etnográfiai-kutatásra-és-kvalitatív-elemzésre-is-szükség-van,-ahogy-az-jelen-kutatásban-is-történik.-az-általános-helyzetkép-ábrázolása-előtt-azonban-szólni-kell-azokról-a-kétségekről-is,-amelyek-az-egy-egy-táblák,-feliratok-kódolásához-kapcsolódnak.

nem-létezik-megegyezés-azzal-kapcsolatban,-hogy-mi-számít-önálló-feliratnak-(ha-egy-táblán-van-pl.-egy-logó,-akkor-az-külön-felirat?),-mi-számít-egynyelvű-feliratnak-és-mi-két/többnyelvűnek-(pl.-a-különbféle-neveket-valamilyen-nyelvűnek-tekintsünk-e?).-az-úgynevezett-hibrid-feliratok-esetében-egyáltalában-van-e-értelme-bizonyos-nyelvűnek

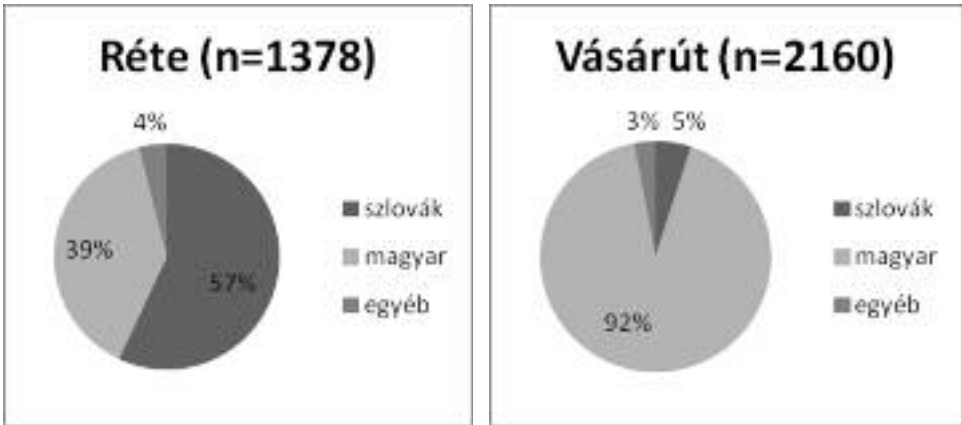

tekinteni a táblát? - Illetve, ha a megvizsgálandó területen ugyanaz a felirat (típus) többször is előfordul, akkor ezt egy feliratnak számoljuk, vagy többnek? Például az utcanevek esetében el kell dönteni, hogy azokat egy feliratnak számítjuk, vagy az összes utca táblát külön számításba vesszük-e? ezekre a kérdésekre több eltérő megoldást lehet találni a szakirodalomban, egy adott döntés lényegesen módosíthatja az eredményt (l. edelman 2009).

Mint kódolási egységet általában nem volt nehéz meghatározni az önálló feliratot. Ha az „alaptáblán” fordult elő másik (pl. graffiti), ezt külön számoltam. Jelen kimutatásban csak a „nyilvános” térben előforduló feliratokat veszem számításba. A „nyilvános” meghatározása szintén problematikus, és a nyelvtörvények esetében is gyakran vita tárgya, hogy mi számít nyilvánosnak vagy hivatalosnak. A gyakorlati célból pl. a sírköveket jelen esetben nem tekintem nyilvános szövegeknek, de a temetőben előforduló egyéb táblákat igen.⁶ Emellett általában a mindenki által látható, külső térben előforduló feliratokat számoltam össze. Persze, így is maradnak határesetek, például az iskola udvarán (ami már az iskola „belső” területe) előforduló táblák bekerültek a mintába, de pl. a vállalatok belső terei, udvarai nem. Továbbá minden feliratot csak egyszer vettem számításba, de ha annak valamelyik eleme (pl. rajz) eltérő volt, ezt külön számoltam. Ennek ellenére az utcatáblákat, információs táblákat csak egy feliratnak számoltam. Azt, hogy melyik felirat milyen nyelvű, ritkán volt nehéz eldönteni, nevetek külön nem vettem számításba, hacsak nem ez volt az egyetlen eleme a feliratnak. Végül a statisztikai számításba gyakorlati okokból nem vettem bele a kisebb, véletlenül leejtett és otthagyt papírlapokat, szemetet, illetve az emlékművek koszorúinak szövegeit (amelyek nem olvashatóak a fénykép alapján), habár ezek mind tagadhatatlanul részei a tágabban értelmezett nyelvi tájképnek.

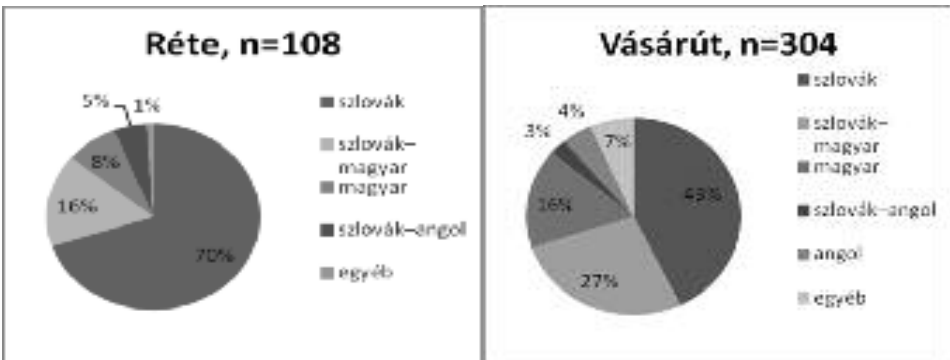
A nyelvi tájkép statisztikai vizsgálata összehasonlítható a népszámlálások eredményeivel, mindkettő hasonlóan nyújthat általános képet az adott közösség nyelvi helyzetéről (Cenoz – g orter 2006, 67–68. p.). Így a nyelvi tájkép bemutatása előtt érdemes megtekinteni a vizsgált települések népszámlálási adatait:

6. Itt követem a korábbi tanulmányok gyakorlatát is, eddig ugyanis nem talákoztam olyan tanulmánnyal, amely összeszámolta volna a sírkövek feliratait. A magánsírok feliratait az államnyelvtörvény szerint sem tekintendők „nyilvánosnak”, rájuk az államtörvény nem vonatkozik (Nyelvi jogok Szlovákiában... 2010, 26. p.).

1. grafikon. 2011-es-népszámlálási-adatok-(anyanyelv-szerint,⁷ portal.statistics.sk)

a-fenti-adatokat-óvatosan-kell-kezelni,-mivel-ezek-nem-adnak-képet-a-kétnyelvű-emberek-számáról.-vásárúton-valószínűleg-a-nem-magyar-anyanyelvű-8%-többsége-is-tud-magyarul,-r-étén-a-magukat-szlovák-anyanyelvűnek-vallók-közül-szintén-tudhatnak-magyarul-is.-a-következő-táblázat-az-általános-nyelvi-megoszlást-mutatja-a-nyilvános-feliratokon.

2. grafikon. nyelvek-megoszlása-a-nyilvános-feliratokon-(2011.-november)

7.- a-nemzetiségi-adatok-valamelyest-el térnek-az-anyanyelvi-adatoktól,-általában-a-magyar-nemzetiségűek-száma-kisebb,-mint-a-magyar-anyanyelvűeké.-r-étén-a-lakosság-59%-a-val-lotta-magát-szlovák-nemzetiségűnek,-37%-a-magyar-nak.-vásárúton-8%-a-szlováknak,-90%-a-magyar-nak-(portal.statistics.sk).-a-falvakban-a-harmadik-legnagyobb-csoportot-alkotó-romák-nagy-többsége-beszéli-a-magyar-nyelvet-is.

a-falvak-anyanyelvi-arányainak-különbsége-világosan-tükröződik-a-nyelvi-tájképekben. azaz-r éte,-ahol-megfigyelhető-a-nyelvcseré-folyamata,-kevesebb-magyar-nyelvű-felirattal-rendelkezik.-általában-elmondható,-hogy-az-anyanyelvi-adatokhoz-képest-kevesebb magyar- felirattal- találkozhatunk- a- falvakban,- így- előzetesen- megállapíthatjuk,- hogy inkább- a- nyelvek- státusa- közötti- különbség- tükröződik- a- nyelvi- tájkép- általános- számaiban.-r éte-esetében-a-38%-os-magyar-anyanyelvi-arány-mellett-a-feliratok-24%-a-két-nyelvű-szlovák-magyar-vagy-egynyelvű-magyar,-az-57%-os-szlovák-anyanyelvű-lakosság-mellett-a-feliratok-70%-a-egynyelvű-szlovák.-vásárút-esetében-a-különbség-még-feltűnőbb:-5%-os-szlovák-anyanyelvű-lakosság-mellett-a-feliratok-42,8%-a-egynyelvű-szlovák. a-92%-os-magyar-anyanyelvű-lakosság-ellenére-vásárúton-a-feliratok-55,3%-a-nem-tartalmaz-magyar-nyelvű-elemt.-általában-még-megállapítható,-hogy-az-egynyelvű-feliratok-gyakrabban-fordulnak-elő,-mint-a-kétnyelvű-táblák,-amelyek-még-vásárúton-is-csak-a-feliratok-egyharmadát-teszik-ki.

a-nyelvi-tájképben-fellelhető-kategóriák

az- eddig- kialakított- képet- az- átfogóbb- értelmezés- érdekében- mindenképpen- tovább- kell- finomítani.-a-következőkben-a-nyelvi-tájkép-alkategóriáit-vizsgálom-abból-a-szempontból,-hogy-milyen-területeken-jelennek-meg-az-egynyelvű-vagy-kétnyelvű-feliratok, illetve-hol-használják-a-szlovák-és-a-magyar-mellett-megjelenő-egyéb-nyelveket.-a-vizsgálat-során-közelebről-fogok-elemezni-néhány-jellegzetes-vagy-kivételes-kétnyelvű, szlovák,-magyar,-angol,-olasz-vagy-latin-feliratot,-illette-olyan-táblát,-amelyről-az-elvárással-szemben-hiányzik-a-felirat.-az-elemzés-során-a-helyi-értelmezések,-normák-és-azok-kivételei-kerülnek-a-középpontba-a-táblák-megrendelői-és-olvasói-szempontjából. a-terepmunka-és-a-korábbi-kutatások-alapján-nyolc-csoportba-osztottam-a-feliratokat. a-kategóriák-segítségével-könnyebben-lehet-közös-magyarázatot,-rendezőelvet-találni-az-első-látásra-kaotikus-nyelvi-tájképre.-a-következő-táblázat-a-kategóriákat-és-a-rájuk-jellemző-nyelvválasztást-foglalja-össze.-a-táblázat-azt-is-bemutatja,-hogy-az-adott-kategóriákban-előforduló-feliratok-mekkora-részét-teszik-ki-az-egész-mintának.

1. táblázat. nyelvi-megoszlás-a-nyilvános-feliratok-különböző-kategóriáiban

Kategória (minta %-a)	Réte	Vásárút
Nemzetközi (1,2)	-	szlovák
Allami (14)	szlovák	szlovák
Kereskedelmi (48,7)	szlovák	szlovák, szlovák-magyar, (magyar, angol, olasz)
Önkormányzati (16,7)	szlovák-magyar (szlovák)	szlovák-magyar (szlovák, magyar)
Egyházi (2,9)	magyar (latin)	magyar (latin)
Civil szervezetek (1,5)	magyar (szlovák)	magyar
Magánemberek (13,8)	szlovák	magyar, szlovák

a-táblázatból-kiderül,-hogy-r-étén-a-szlovákon-kívül-ritkán-fordul-elő-más-nyelv-vizuális-használata.-a-kétnyelvű-táblákat-majdnem-kizárólag-az-önkormányzat-állította.-a-ritkán-előforduló,-egynyelvű-magyar-feliratokért-az-egyházak-és-a-civil-szervezetek-felelnek.-a-vállalkozók,-kereskedők-és-a-magánemberek-vizuális-nyelve-a-szlovák.-vásárúton-a

nyelvi-tájkép-igen-változatos.-a-nemzetközi-és-az-állami-feliratok-szinte-kizárólag-szlovák-nyelvűek,-ami-feltehetően-többnyire-egész-dél-szlovákiára-érvényes.-a-kereskedelemben-a-szlovák-egynyelvű-feliratok-vannak-enyhe-többségben-a-gyakori-kétnyelvű-feliratok-mellett.-a-magánemberek-vásárúton-leginkább-az-egynyelvű-magyar-feliratokat preferálják.

a-nemzetközi-feliratok

ez-a-kategória-csak-vásárúton-jelenik-meg,-ahol-több-európai-uniós-támogatásról-találhatunk-egynyelvű-szlovák-táblát.-ezek-a-táblák-gyakran-olyan-intézmények-közelében helyezkednek-el,-ahol-a-többi-felirat-kétnyelvű,-mint-például-a-magyar-tannyelvű-iskola esetében;-ezért-is-feltűnőek-ezek-az-egynyelvű-táblák.-az-intézmények-dolgozói,-vezetői-általában-azzal-magyarazzák-az-egynyelvűséget,-hogy-pontos-utasítást-kapnak-az-adott-központi-állami-szervtől,-hogy-hogyan-kell-egy-ilyen-táblának-kinéznie,-néha-még-a-táblát-is-központilag-küldik-ki.-egyik-fontos-következményként-megemlíthető,-hogy-az-európai-uniós-szakszókincs-nem-terjedt-el-magyarul,-pl.-a-fond szónak-nem-ismerik-a-magyarországi-magyarban-használatos-alap-megfelelőjét,-vagyis-az-egynyelvű-táblák-gyarapíthatják-az-államnyelvből-származó-kölcsönszavak-számát.-ahogy-az-egyik-pedagógus-elmondta:-„nem-hiszem,-hogy-lenne-magyar-szó-ezekre-a-fondokra.”-ennek-szimbolikus-jelentősége-is-van,-pl.-az-„Investícia-do-vašej-budúcnosti”-(Befektetés-a-jövőnk-be)-egynyelvű-uniós-hívómondat-bizonyára-nem-támogatja-a-magyar-nyelv-használatát-vásárúton.

1. fénykép. európai-uniós-felirat-vásárúton-a-magyar-tannyelvű-iskola-ajtáján

állami-feliratok

az-állami-feliratok-(r étén-n=17,-vásárúton-n=41)-tipikusan-azok-a-feliratok,-amelyeket a-helybeliek-általában-*hivatalos* feliratokként-említenek.-Ide-tartoznak-a-központi-állami-szervek-által-megrendelt-és-ellenőrzött-táblák,-valamint-a-(korábbi)-állami-vállalatok feliratai.-ebben-a-kategóriában-nincs-különbség,-gyakorlatilag-kizárólag-egynyelvű-szlovák-feliratokkal-találkozunk.

ebbe-a-csoportba-tartoznak-a-közlekedési-táblák-és-útirányjelző-táblák-is.-a-szomszédos-falvakra-és-városokra-utaló-táblák-kizárólag-a-szlovák-helységneveket-tüntetik fel.-Tulajdonképpen,-aki-nem-ismeri-pl.-vásárút-szlovák-nevét,-oda-sem-találhat,-hacsak nem-jön-rá,-hogy-a-*Trhová Hradská* nevű-falut-kell-keresni-a-térképen-és-az-útirányjelző-táblákon.-a-helybeliek-nem-tartják-fontosnak-a-magyar-helységnevek-feltüntetését-a-településen-kívülre-utaló-tábláknál,-legalábbis-kommunikatív-szempontról-nem,-szerintük-mindenki-ismeri-az-államnyelvi-helységneveket,-így-a-magyar-helységneveknek csupán-szimbolikus-jelentősége-lenne-(„jobban-éreznénk-magukat”).-ugyanakkor-az-is igaz,-hogy-a-*Kétnyelvű Dél-Szlovákia* nevű-„földalatti”-szervezet-tevékenységére-néhányan,-elsősorban-a-vásárútiak-közül,-már-felfigyeltek,-és-azokat-az-állami-szerveket, amelyek-eltávolítják-a-kétnyelvű-táblákat-(pl.-d-unaszerdahelyen),-igen-negatívan-ítélik meg.-egy-magát-szlováknak-valló-család-véleményét-is-megkérdeztem-a-helységnevhazsnálatról.-szerintük-a-térképek-és-az-útjelző-táblák-esetében-a-helységnevek-azért csupán-az-ország-hivatalos-nyelvén-tüntethetőek-fel,-mivel-a-nemzetközi-normák-és szabályok-megkövetelik-az-egynyelvűséget.

Mindenféle-közlekedés,-mobilitás-egynyelvű-feliratokkal-párosul.-Így-a-buszmegállóknban-található-menetrendek-vagy-tájékoztatók,-a-vasúti-megállók-helységnevtáblái, illetve-a-különböző-térképek-csak-szlovák-nyelven-fordulnak-elő.-Igen-meglepő-volt-látni, ahogy-az-egyébként-magyar-nyelvű-iskolai-tankönyvekben-is-egynyelvű-szlovák-térképek-szerepeltek.

a-néhány-angol-nyelvű-felirattól-eltekintve-egynyelvű-szlovák-vizuális-nyelvhasználatot-követ-a-posta-és-az-állami-szerencsejáték-társaság.-a-posta-feliratai-között-nincs magyar-nyelvű,-de-magyar-nyelvű-újságot-és-kétnyelvű-képeslapot-árúsítanak-a-rétei-és a-vásárúti-postán-is.-annak-ellenére,-hogy-a-vásárútiak-nem-szoktak-szlovák-nyelvű-üdvözlőlapot-venni,-a-posta-kizárólag-szlovák-nyelvű-üdvözlőlapokat-árul.-az-üdvözlőlapokat-így-a-vásárútiak-a-helyi-újságosnál-vásárolják,-aki-csak-magyar-nyelvűeket-tart kínálatában.-a-postahivatal-szöbéli-nyelvhasználata-vásárúton-majdnem-kizárólag magyar,-r-étén-kétnyelvű.-a-postán-dolgozók-mind-beszélnék-magyarul,-de-nem-szívesen-nyilatkoznak-a-munkájukról.-habár-a-szlovákiai-magyarok-nemigen-címeznek-leveleket-magyarul,-mivel-tiltja-a-postai-szabályzat,-a-postai-alkalmazottak-szerint-odatalálnak-a-szlovákiai-magyar-helységnevekre-címezett-küldemények-is.-a-posta-nyelvpolitikájához-tartozik-még,-hogy-amennyiben-az-alkalmazottak-legalább-50%-a-magyar, akkor-használhatják-a-magyar-nyelvet-egymás-között-a-dolgozók.

végül-egy-utolsó-„hivatalos”-felirattípus:-a-veszélyre-figyelmeztető-táblák.-ezek-a-táblák-kizárólag-szlovákul-fordulnak-elő,-habár-a-törvény-érvényben-levő-változata (*Nyelvi jogok Szlovákiában* 2010,-23.-p.)-azt-követelné,-hogy-magyar-nyelvűek-is-legegynek-olyan-településeken,-ahol-20%-felett-van-a-magyar-lakosság.

kereskedelmi-feliratok

a-kereskedelmi-feliratok-(r étén-n=47,-vásárúton-n=157)-központi-jelentőségűek-a-teljes-nyelvi-tájkép-szemponjtájból,-mivel-mindkét-faluban-közel-a-felét-teszik-ki-az-összes-nyilvános-feliratnak.-ezenkívül-érdemes-rögtön-megjegyezni,-hogy-a-kereskedelmi-feliratok-esetében-markáns-különbségek-mutatkoznak-meg-a-két-település-között.

r étén-a-kereskedelmi-feliratok-majdnem-kizárólag-szlovákul-fordulnak-elő.-adat-közlőim-émlékeztek-arra,-hogy-korábban-több-kétnyelvű-felirat-volt-a-faluban.-Például az-egyik-élelmiszerboltnál-nemrég-egy-felújításhoz-kapcsolódóan-cserélték-le-a-szlovák-magyar-kétnyelvű-táblákat.-a-rétei-magyar-vállalkozók-nem-tartották- fontosnak-a-magyar-nyelv-vizuális-használatát.-a-magyar-feliratokra-vonatkozó-kérdésekre-az-egyik-vállalkozó-így-válaszolt:-„Természetes-volt-[a-szlovák-nyelvű-felirat],-de-nem-is-gondolkoztam-rajta,-mert-minden-magyar-el-tudja-olvasni,-és-tudja,-hogy-miről-van-szó...-ezzel-[a-magyar-feliratokkal]-nem-is-foglalkoztunk,-mert-elértük-azt-a-színvonalat,-hogy-minden-magyar-el-tudja-olvasni.”

vásárúton-a-kereskedelmi-feliratok-igen-sokfélék.-o- tt-is-enyhe-többségben-vannak-a-szlovák-egynyelvű-feliratok-(58),-de-majdnem-ugyanannyi-(52)-kétnyelvű-táblát-is-találunk.-vásárúton-különösen-érdekes-kérdés,-hogy-a-magyar-vállalkozók-miért-hirdetik-termékeiket-szlovákul-a-magyar-vevők-számára.-az-egyik-bolttulajdonos-a-következő-képpen-nyilatkozott:-„nem-volt-semmiféle-táblám,-és-jöttek-az-ellenőrök,-szóltam-X-nek,-hogy-bármilyen-táblát-készítsen-gyorsan.-Legközelebb-kétnyelvű-táblát-kérek.”-az-illető,-aki-egyben-kulturális-aktivista-is,-azt-is-hozzátette,-hogy-csípős-megjegyzéseket-kapott-a-rossz-példa-miatt.-arról-is-beszámoltak-az-adatközlők,-hogy-bizonyos-üzleteknek-korábban-csak-szlovák-felirataik-voltak,-de-most-már-kétnyelvűek-a-feliratok.-a-vállalkozók-általában-úgy-gondolják,-hogy-a-törvény-kötelezővé-teszi-a-szlovák-feliratot,-de-a-vásárútiak-elvárják-a-magyar-feliratot-is.

a-kereskedelem-területén-egynyelvű-magyar-feliratok-is-jelen-vannak.-az-egynyelvű-kisebbségi-feliratokat-Barni-és-Bagna-(2010,-7.-p.)-alapján-„autonóm”-feliratoknak-nevezhetjük.-az-autonóm-feliratok-elsősorban-a-közösségen-belüli-kommunikációt-szolgálják.-r-étén-egyetlenegy-ilyen-felirattal-találkozunk,-az-egyik-szlovákiai-magyar-nyelvű-sajtótermék-hirdetéséről-van-szó.-vásárúton-nagyobb-számban-(17)-fordulnak-elő-egynyelvű-magyar-feliratok.-egyik-jellegzetes-típusuk-az-*ad hoc* táblák,-vagyis-ideiglenes-feliratok.-Ilyen-pl.-a-krétával-írt-*pénteken őzpörkölt* egy-étterem-előtt.-azonkívül-van-egy-két-vállalkozó,-aki-csak-magyarul-hirdet,-kizárólag-ilyen-esetekben-fordulhatnak-elő-a-közeli-települések-magyar-helységnevei-is-(pl.-*Nádszeg*).

a-kétnyelvű-táblákra-jellemző,-hogy-a-szlovák-szöveg-megelőzi-a-magyart,-ill.-főlötte-áll-vagy-balra-tőle.-s-collon-és-s-collon-(2003,-119-120.-p.)-terminológiáját-követve-elhelyezésük-alapján-a-szlovák-a-*preferált*,-a-magyar-a-*perifériális* kód.-a-vásárúti-kereskedelmi-táblákon-ritkábban-ugyan,-de-előfordul-(10/52),-hogy-a-magyar-a-*preferált* kód.ugyanakkor-többen-állították,-hogy-a-nyelvtörvények-szerint-a-szlováknak-kell-felül-lennie.-(ahol-a-lakosság-20%-a-magyar,-ott-lehet-a-magyar-is-elöl/felül-a-kereskedelmi-feliratoknál,-l.-*Nyelvi jogok Szlovákiában* 2010,-24-25.-p.).

2. fénykép. a-magyar-preferált-kódként,-vásárút

a-kereskedelmi-feliratokhoz-kapcsolódóan-is-találkozunk-az-államnyelvből-származó kölcsönszavakkal-(vö.-Lanstyák-2000,-155.-p.).-közülük-néhány-már-már-a-szlovákiai magyar-identitás-szimbólumává-vált,-pl.-a-*horcsica*, *párki* és *zsuvi*.-ezeket-a-termékeket továbbra-is-magyar-felirat-nélkül-látják-a-szlovákiai-magyarok,-így-nem-csoda,-hogya mindennapi-beszédben-gyakoriak-ezek-a-kifejezések.-a-vásárúti-cukrászdában-viszont találhatunk-egy-érdekes-feliratot,-ami-egyben-az-egyedüli-felirat,-ahol-az-említett-kifejezések-magyarországi-változatát-lehetett-látni,-illetve-a-kávézóban-ez-az-egyetlen-felirat, ahol-a-magyar-szöveg-van-felül.

3. fénykép. „zsuvi”,-vásárút

a-kereskedelmi-feliratok-esetében-a-névhasználatra-is-vannak-adataink.-a-személy-névhasználat-d-él-szlovákiában-elkerülhetetlen-identitásjelző-(bővebben-l.-s imon-2010, 64-80.-p.).-a-kereskedelmi-feliratok-igen-gyakran-tartalmazzák-a-tulajdonos-nevét.-a női-neveknél-igen-ritka-az-ová nélküli-név.-az-ová kihagyása-feltehetőleg-egyfajta-nyilvános-kiállásként-értelmezhető,-mivel-az-amúgy-aktívan-magyar-kultúrával-foglalkozó vállalkozók-is-tartanak-„a-főlősleges-ellenőrzésektől”,-és-inkább-megtartják-az-ovát.

a-cégnevek-között-vásárúton-gyakoriak-a-„nemzetközi”-nevek,-általában-angol-vagy egyéb-indoeurópai-nyelv-mintájára:-*Ferfruct*, *Judi Bar*.-s szlovák-üzletnevek-szintén-ritkán-fordulnak-elő.-Magyar-neveket-éttermeknek,-kocsmáknak-adnak: *Korona vendéglő*, *Patkó vendéglő*. az-első-esetben-szlovákul-is-szerepel-a-típusnév-(*Hostinec*).-a-másik-esetben-a-név-maga-is-le-van-fordítva-a-tábla-túloldalán (*Potkova* [sic!]).

a-szlovákon-és-a-magyar-on-kívül-más-nyelvek-ritkán-tűnnek-fel-a-kereskedelmi-feliratokban,-legalábbis-európai-összehasonlításban.-a-szlovákiai-városokban-is-minden-valószínűséggel-több-angol-stb.-felirattal-találkozhatunk,-mint-a-vizsgált-falvakban. vásárúton-a-nyilvános-telefon-felirata-szlovák-angol-kétnyelvű,-a-bankautomatán-a-„please-insert-your-card”,-illetve-szlovák-megfelelője-villog,-később-választani-lehet-még-a-német-vagy-a-francia-nyelvet-is.-a-kétnyelvű-szlovák-angol-feliratok-között-vannak-fordítások-és-hibrid-hirdetmények-is,-például-a-réteieket-*Horse Show*-ra-invitalják,-a-program-félig-angolul,-félig-szlovákul-van.

szlovákiában-nem-csak-pizzához,-fagylalthoz-kapcsolják-az-olasz-nyelvet,-hanem-a-kávéhoz-is.-Így-nem-ritka-a-caffè jelzés-a-kávét-kínáló-létesítményeknél.-a-vásárúti-kávészó-neve-*Dolce Vita*,-és-a-kávét,-amit-kínálnak,-*Caffé del Moro*, aminek-emblémája-a-cégtábla-mellett-található. a-kávét-fogyasztó-automatikusan-kap-cukrot-és-kekszet,-amit német-olasz-nyelvű-tasakokban-adnak.-a-kávészó-így-a-névválasztás-és-termékcsalád-nyelvi-összetételének-segítségével-teremt-hozzáadott-értéket;-ezt-a-jelenséget-szokták-nyelvi-kommodifikációnak-is-hívni-(l.-d uchène-heller-2012).-a-magyar-nyelv-kommodifikációjával-a-terepmunka-során-nem-találkoztam.⁸

a-vásárúton-is-gyakori-nemzetközi-és-angol-cégneveket-azzal-magyarázhatjuk,-hogy-a-magyar-névhasználatot-egyre-inkább-kiállásként-értelmezzük,-amit-a-vállalkozók-igyekeznek-elkerülni-(vö.-Lanstyák-és-szabó Mihály-2009,-67.-p.).-a-szlovák-névhasználat, legalábbis-vásárúton,-szokatlan,-így-egy-nyugatis,-nemzetközi-névválasztás-megoldja-a-problémát.-r-étén-többnyire-csak-szlovák-cégnevekkel-találkozunk,-ott-ez-már-természetes.-r-étén-a-nemzetközi-nevek-inkább-csak-reklámfogásként-értelmezhetőek. vagyis-a-nyugat-európai-hangzású-nevekkel-többek-között-arra-az-időre-apellálnak, „amikor-minden-olyanra-vágytunk,-amit-csak-nyugaton-lehetett-kapni”,-ahogy-az-egyik-réteji-adatközlő-fogalmazott.

Önkormányzati-feliratok

Mindkét-faluban-az-önkormányzati-feliratok-(r-éte-n=20,-vásárút-n=49)-között-található-a-legtöbb-kétnyelvű-tábla.-az-önkormányzati-táblákon, a-hatályos-rendelkezéseket

8.- a-székelyföldi-termékek-egyik-ismertető-jele-a-kétnyelvű-címkézés,-illetve-magyar-név-(Góbé termék-stb.).

követve-(*Nyelvi jogok Szlovákiában...*-2010,-21.-p.), a-szlovák-van-preferált-helyzetben, felül,-balra,-néha-nagyobb-betűvel-stb.

Mindkét-községnek-magyar-polgármestere-van.-a-hivatalban-a-réteiek-mégis-inkább a-szlovák-nyelvet-részesítik-előnyben.-a-polgármester-szerint-annak-ellenére,-hogy-a-hivatalban-magyarok-dolgoznak,-tízből-kilenc-rétei-szlovákul-akar-kommunikálni-velük. vásárúton-szlovák-nyelven-csak-telefonon-hallottam-beszélni-a-község-háza-munkatársait.-a-községvezetés-mindkét-helyen-elkötelezett-a-kétnyelvűség-mellett,-de-r-étén-anyagi-források-hiányára-panaszkodtak-(nincs-elég-emberük,-hogy-mindent-lefordítsanak-magyarra).-Mégis-elmondható,-hogy-inkább-egyéb-problémák-foglalkoztatták-a-községvezetést,-mint-a-kétnyelvűség-biztosítása-(vö.-Mrva-s-zilvássy-2011,-56-57.-p.).

vásárúton-kilenc-szlovák-egynyelvű-táblát-találtam,-r-étén-hatot.-h-a-az-önkormányzatok-elkötelezték-magukat-a-kétnyelvűség-mellett,-akkor-ezek-milyen-táblák?-r-étén-például-a-szemetesek-feliratai-csak-szlovák-nyelvűek-voltak-(azóta-már-megváltozott-a-helyzet). ezenkívül-a-szlovák-iskola-és-óvoda-táblái-csupán-szlovák-nyelvűek.-érdemes-megjegyezni,-hogy-a-szlovákiai-magyar-iskolák-és-óvodák-kétnyelvű-tábláin-mindig-külön-magyarázat-is-van-szlovákul,-hogy-egy-magyar-tannyelvű-intézménnyel-(s *jazykom maďarským*)-van-dolgunk,-de-a-szlovák-intézményeknél-csupán-annyit-találhatunk,-hogy-pl.-*materská škola* (óvoda).-ez-azt-szimbolizálja,-hogy-a-szlovák-tanintézményeket-kell-jelöletlen-alapesetnek tekinteni,-illetve-hogy-ezekben-az-intézményekben-akkor-sem-használják-a-kétnyelvű-feliratokat,-ha-a-lakosságnak-több-mint-20%-a-magyar-a-településen.-a-magyar-tannyelvű-intézményekben-viszont-nem-találkozunk-autonóm-(egynyelvű)-magyar-feliratokkal-a-nyilvános-térben.

a-falvak-címerei-között-találunk-egynyelvű-szlovák-címert-és-szlovák-magyar-kétnyelvű-változatot-is.-Például-vásárúton-a-polgármester-autójára-egynyelvű-szlovák-címer-került.-a-polgármester-szerint-ez-véletlenül-történt,-de-megjegyezte,-hogy-talán-így-jobb-is,-mivel-sokat-jár-Pozsonyba,-és-így-nem-kell-attól-tartani,-hogy-esetleg-megrongálják-az-autót.-ez-erősíti-az-általános-szabályt,-hogy-a-közlekedéshez,-mobilitáshoz-kapcsolódó-feliratok-csak-szlovákul-jelennek-meg.-Mindkét-község-házán-találkozhatunk-egynyelvű-és-kétnyelvű-címerrel-egyaránt,-a-kétnyelvű-„hivatalosabb”-összefüggésekben-fordul-elő.-a-vásárúti-kukákon-kétnyelvű-címert-láthatunk.-vásárút-községének-magyar-nyelvű-honlapján-(www.vasarut.sk)-sokáig-a-szlovák-egynyelvű-címert-láthattuk.elképzelhető,-hogy-annak-hatására-került-már-két-hónappal-a-terepmunka-után-a-Vásárút-név-a-címer-alá,-és-került-le-róla-a-*Trhová Hradská*,-hogy-a-szlovák-helynév-használt-okára-rákérdeztem-a-honlap-tervezőjénél.

az-egynyelvű,-autonóm-magyar-önkormányzati-feliratok-vásárúton-öt-esetben-találhatóak-meg.-k-öztük-van-a-temető-kapuja-fölötti-íven-látható-*feltámadunk* mondat-(a-temető-w-C-in-viszont-csak-*Muži* és-*Ženy* látható,-ahogy-a-többi-önkormányzati-w-C-n-is). ezenkívül-az-iskola-ajtáján-láthatunk-autonóm-magyar-nyelvű-órarendet,-illetve-az-egyik-központi-épületen-egynyelvű-önkormányzati-meghívót-a-karády-katalin-estre.-a-kulturális-életről-mindkét-faluban-elmondható,-hogy-általában-magyarul-zajlik.-r-étén-viszont-az-óvodába-és-a-szlovák-iskolába-járó-gyerekek-a-falu-kulturális-eseményein-szlovák-(és-angol)-nyelvű-műsorral-lépnek-fel.

egyházi-feliratok

a-hitélet-mindkét-faluban-főleg-magyarul-zajlik.-r étén-református-és-katolikus-templom is-található.-a-rétei-katolikus-templomban-minden-második-szombaton-szlovák-nyelvű mise-is-van.-a-református-egyház-istentiszteletei-csak-magyarul-zajlanak,-de-az-evangelikus-egyház-minden-második-héten-szlovák-istentiszteletet-tart-a-református-templomban.-a-r étén-szolgáló-katolikus-pap-szlovák-anyanyelvű,-a-misék-szövegét-felolvasa-magyarul,-de-a-kiejtésén-éreződik,-hogy-a-magyar-nyelv-tudása-gyenge,-ami-a-magyar-identitású- hívőkben- visszatetszést- kelt- (a- katolikus- egyház- nyelvpolitikájáról- I. Menyhárt-2004).-vásárúton-csak-katolikus-templom-található,-és-csak-magyar-nyelvű misék-vannak,-a-plébános-magyar-anyanyelvű.

az-egyházak-a-nyelvhasználat-szemponyjából-fontos-intézmények,-mivel-az-emelkedett magyar-nyelv-változat-használatával-jó-néhányan-már-csak-ott-találkoznak.-az-egyházak mégis-kevés-(r éte-n=5,-vásárút-n=7)-táblát-helyeznek-el-a-nyilvános-térben,-habár-az intézmények-közül-ők-rendelkeznek-a-legnagyobb-nyelvhasználati-autonómiával.-az-egyházi-feliratok-a-templomok-falán-jelennek-meg-vagy-a-szenteket-ábrázoló-szobrok-talapzatain.-a-táblák-általában-magyar-nyelvűek,-de-előfordulnak-régi-(vásárúton)-és-új,-(r étén) latin-nyelvű-feliratok-is.-s-szlovák-nyelvű-plakátokat-is-láttam,-de-ezek-mind-a-katolikus-templom-falain-belül-elhelyezett-hirdetőtáblákon-voltak,-és-a-szlovák-nyelvű-vidékeken található-egyházi-központokból-küldték-őket.-r étén-szent-Istvánnak-állítottak-emléket 2006-ban.-a-falu-alapításának-750.-évfordulóján-egy-ismert-szlovákiai-magyar-fafaragó munkája-került-a-katolikus-templom-melletti-falhoz-a-következő-szöveggel:-*Stephanus Rex 1256-2006*.-az-egyik-helybeli-szerint-nem-akartak-azzal-„provokálni”,-hogy-Szent-Istvánt írjanak-ki.-vásárúton-érdekes-a-nemrég-elkészült-szent-vendel-szobor-táblája,-amit-üresen-hagytak,-mivel-nem-akarták-kőbe-vésni-szlovákul-is-a-nevét.-Úgy-vélték,-hogy-mivel-ez nyilvános,-központi-téren-áll,-ezért-nem-terjed-odáig-az-egyház-nyelvhasználat-autonómiája.-a-szobor-üres-táblája-így-egyfajta-tiltakozásként-is-értelmezhető.

4. fénykép. szöveg-nélküli-szent-vendel-szobor,-vásárút

Civil-szervezetek

a-civil-szervezetek-feliratai-ritkán-találhatóak-meg-a-falvakban-(r éte-n=5,-vásárút-n=2). a-Csemadok-mindkét-faluban-aktív.-o-lyan-eseményeket-szervez,-amelyek-a-magyar nyelv-kulturális-használatának-szempontjából-szimbolikusan-is-egyedülállók.-az-a-kevés-tábla,-felirat,-ami-a-falvakban-megjelenik,-hasonlóképpen-a-Csemadokhoz-kapcsolódva,-fokozottan-a-magyar-kultúrához-kötődik,-ezek-ráadásul-autonóm-feliratok,vagyis-egynyelvű,-vizuális-magyar-szövegek.-r-étén-a-régi-könyvtár-előtt-találhatunk-egy kopjafát, amit-a-Csemadok-állított,-a-kopjafára-a-*rendületlenül* szó-van-vésve-idézetként a- szózatból.- vásárúton- az- önkormányzattal- és- más- civil- szervezettel- közösen- a Csemadok- állított- egynyelvű- emlékszobrot- kossuth- Lajosnak- „a- legrosszabb- mečari években”-(1994),-ahogy-az-egyik-volt-vezető-fogalmazott.-s-zlovák-nyelvű-civil-szervezeti-feliratot-a-sport-területén-találhatunk-r-étén.

5. fénykép. nyelvileg-„autonóm”-k ossuth-szobor-vásárúton

Magánemberek

a-magánemberek-feliratai-közé-soroltam-a-saját-kezüleg-készült-plakátokat,-táblákat, házkapukban-és-kerítéseken-látható-feliratokat,-illetve-a-falfirkákat,-grafittiket.-r-étén-13-különbéle-feliratot-számoltam-össze,-vásárúton-44-et.-a-magánemberek-feliratai azért-fontosak,-mert-leginkább-ezeknek-szabad-a-nyelvválasztásuk,-azaz-valamennyire spontán-és-természetes-nyelvválasztást-tükröznek-(pl.-Pavlenko-2012,-45.-p.).-Így-fel-tehető,-hogy-ezen-a-területen-volna-a-legtöbb-magyar-felirat,-vagyis-aki-a-népszámlálá-

son-magyar-anyanyelvűnek-vallja-magát,-az-feltehetőleg-a-saját-portájára-is-magyarul-ír ki-valamit,-vagy-magyar-nyelvű-táblát-vesz.-a-fenti-okok-miatt-a-magánemberek-feliratainak-nyelvi-megoszlását-érdemes-külön-bemutatni:

2. táblázat. nyelvi-megoszlás-a-magánemberek-felirataiban

Nyelv(ek)	Réte	Vásárút
Szlovák	10	17
Szlovák-magyar	1	3
Magyar	2	20
Egyéb	-	4

a-megoszlás-r éte-esetében-megerősíti-a-nyelvcseré-folyamatára-tett-korábbi-megállapításaimat:-a-rétei-magyarok-már-több-területen-leszoktak-a-magyarnyelv-használatról,-normatív-vizuális-nyelvválasztással-vált-a-kereskedelemben-és-a-magánemberek-esetében-is a-szlovák.-vásárúton- viszont- a-magyarok-többsége-azt-tartja-a-legtermészetesebbnek, hogy-magyarul-írja-ki-a-mondandóját.-a-számszerűen-jelentősebb-(10%-fölötti)-kategóriák között- egyedül- a- magánemberek- feliratai- esetében- található- magyar- dominanciát vásárúton.-Fontos- megjegyezni,- hogy- ez- szintén- összefügg- a- számolási- módszerrel.-h a- egyazon-feliratok-abszolút-számát-vennénk-alapul,-és-nem-csak-az-egymástól-különböző-feliratokat,-valószínűleg-szlovák-dominanciát-állapítanánk-meg-ezen-a-területen-is.-ennek- egyik-oka-a-táblák-hozzáférhetőségéből,-kereskedelmi-forgalmazásából-adódik.-vagyis-a- magánemberek-feliratai-gyakran-kereskedelmi-termékek,-például-„a-kutya-harap”-típusú-táblák-gyártott-formái-az-1990-es-években-kezdték-tömegesen-elterjedni.

a- magánemberek- feliratai- között- viszonylag- ritkán- találunk- kétnyelvű- táblákat. egyrészt-az-emberek-nem-készítenek-ilyeneket,-másrészt-kétnyelvű-táblák-nem-kaphatók,- illetve- a- törvények- nem- követelik- meg- a- szlovák- nyelv- használatát- szemben- a- kereskedelemmel,- ahol-a-magyar-nyelv-csak-a-szlovák-mellett-jelenhet-meg.

szlovákiában- lényegében- nem- kaphatók- magyar- nyelvű- felirattal- rendelkező- magánemberek-által-keresett-táblák.-Például-„a-kutya-harap”-típusú-magyar-nyelvű-táblákat-a-vásárútiak-többszövegeire-a-győri-vagy-budapesti-bevásárlóközpontokban-szerzik-be.-egy-másik-példaként-a-postaládákat-és-újságtartókat-említhetjük-meg,- amiket-a-helyi-postán-lehet-megvásárolni,- kizárólag-szlovák-nyelvű-felirattal-(*Pošta,- Noviny*). *Posta* feliratú-táblát-egy-esetben-lehet-látni-vásárúton,-ami-úgy-készült,-hogy-az-ő-ről-a-tulajdonos-saját-kezüleg-lekaparta-a-mellékjelet.

Magyar-nyelvű-matricákat-is-látunk-a-postaládákon,-de-csak-vásárúton.-a-matricák- valamelyik-szlovákiai-magyar-nyelvű-sajtótermék-reklámjai.-a-neveken-kívül-ezek-jelzik, hogy-a-ház-lakója-magyar.-r-étén-is-van-előfizetője-az-*Új Szónak*-vagy-a-*Vasárnapnak*,-de-ott-a-matricákat-nem-teszik-ki-a-portákra,-igaz,-szlovák-nyelvű-sajtótermékek-matricáit-sem-lehet-megtalálni-r-étén.-r-étén-a-magánemberek-magyar-nyelvű-táblái-igen-ritkák, az-egyik-kivétel-a-temetőben-egy-családi-sírbolthoz-készült-világháborús-émlékmű-*Réte hősi halott honvédei* szöveggel-és-a-hősök-(1914-1918,-1941-1945)-névsorával.⁹

9.- ugyanebben-a-temetőben-van-egy-kétnyelvű-önkormányzati-émléktábla-a-máshol-elhunytak-émlékére.-ezzel-szemben-az-előbb-említett-táblát-magánember-állította,-ezért-nem-kellett-rávésni-az-1996-óta-készült-émlékművek-esetében-kötelező-szlovák-nyelvű-feliratot-(*Nyelvi jogok Szlovákiában...*-2010,-26.-p.).

vásárúton-sok-esetben-az-emberek-saját-kezűleg-barkácsolják-„a-kutya-harap”-táblát-és-az-újságtartót.-Ilyenkor-jellegzetesen-csak-magyar-szöveg-kerül-rá,-de-egy-két-ellenpéldát-is-sikerült-találnom.-ha-egy-magyar-illető-egy-magyar-többségű-faluban-saját-kezűleg-készít-szlovák-egynyelvű-táblát,-akkor-valószínűleg-a-vizuális-nyelvhasználata-normatív-módon-szlovák-lehet,-de-vásárúton-ez-inkább-kivételszámba-megy.

6. fénykép. saját-készítésű-újságtartó-és-felirat,-vásárút

következtetések

a-magyar-anyanyelvű-beszélők-számszerű-jelenléte-a-dél-szlovákiai-falvakban-nem-tűk-rözdik-a-nyelvi-tájképben.-a-magyar-nyelv-vizuális-használata-d-él-szlovákiában-mes-sze-elmarad-például-a-német-nyelv-dél-tiroli-használatától-(d-al-n-egro-2009).-Továbbá-a-vizsgálat-alapján-megállapíthatjuk,-hogy-a-szlovák-nyelvet-széles-körben-használják-a-magyar-falvak-feliratain.-s-őt,-nemzetközi-és-állami,-vagyis-„hivatalos”-táblák-esetében-nem-ritka-a-kizárólag-államnyelvi-felirat-sem,-és-vannak-esetek,-amikor-a-törvények kifejezetten-tiltják-a-kisebbségi-nyelvek-használatát.-a-fentiek-alapján-kijelenthető,-hogy-az-államnyelv-vizuális-használata-nincs-veszélyben,-illetve-nem-szorul-védelemre-a-megvizsgált-falvakban,-így-annak-védelve-helyett-sokkal-inkább-arra-volna-szükség,-hogy-a-szlovák-törvényalkotás-megkönnyítse-és-támogassa-a-kisebbségi-nyelvek-vizuális-használatát,-amire-a-Regionális-vagy-Kisebbségi-Nyelvek-Európai-Kartája-(7-cikk,-d/pont)-kötelezi-is-a-szlovák-kormányt.-Természetesen-több-bátorítás-érkezhetne-a-magyar-közösség-felől-is,-mivel-a-nyelvtörvények--rendkívül-ellenséges-alapideológiájuk-ellenére--jóval-több-magyar-vagy-kétnyelvű-feliratot-engednének-meg,-mint-ameny-nyivel-kutatásom-során-találkoztam.

a-kétnyelvű-feliratok-általában-az-önkormányzathoz-vagy-a-kereskedelemhez-kapcsolódnak,-és-mindenképpen-helyi-jellegű-táblák:-a-közlekedéssel,-kommunikációval,

mobilitással vagy- állami- monopóliumokkal- kapcsolatos- feliratok- kivétel- nélkül- csak szlovákul- találhatóak- meg- a- legnagyobb- változatosság- a- kereskedelmi- és- a- magánfeliratok- esetében- fedezhető- fel- ltt- világosan- látszik- a- két- közösség- közti- különbség- is. r- étén- a- vizuális- nyelvhasználat- normatív- esetben- szlovák-, vásáru- ton- magyar- a- magyar nyelv- vizuális- használata- r- étén- már- nyilvános- kiállásnak- számít-, ami- kockázatos- és kerülendő- a- személyes- megítélés- szempontjából- . vásáru- ton- inkább- az- a- vélekedés uralkodik-, hogy- a- magyar- nyelv- vizuális- használata- természetes-, de- a- mellette- való állásfoglalás- „nacionalista”- hozzáállásnak- minősülhet-, amit- a- vásáru- tiak- nagy- többsége- kerülendőnek- tart- a- terepmunka- alapján- elmondható-, hogy- a- dél- szlovákiai- magyarok- inkább- a- magyar- tannyelvű- iskolák- mellett- állnak- ki-, a- vizuális- magyar- nyelvhasználat- tal- kapcsolatos- kérdésekre- viszont- a- „csak- ne- legyen- semmi- probléma”, - „nem- szeretem- a- nacionalistákat”- típusú- megnyilatkozásokkal- válaszolnak.

az- egynyelvű- magyar- nyelvi- tájképet- intézmények- esetében- leginkább- csak- az- elhanyagolható- számú- egyházi- és- civil- szervezeti- felirat- adja-, habár- némelyik- magyar- nemzeti- jelképekhez- kapcsolódik- .v- ásáru- ton- egy- két- ad- hoc- jellegű-, ideiglenes- kereskedelmi tábla- is- csak- magyarul- fordul- elő-, ami- azt- jelzi-, hogy- a- vertikális-, mindennapi- nyelvhasználat- a- településen- egyértelműen- magyar- (a- „külsősök”, -pl- az- ellenőrök- számára- fontos a- szlovák)- .v- ásáru- ton- a- magánemberek- feliratai- igényt- jeleznek- az- autonóm- magyar- feliratok- használatára- .ez- azzal- függ- össze-, hogy- az- adatközlők- szerint- természetes-, hogy- a- magánemberek- feliratai- vásáru- ton- magyar- nyelvűek- legyenek- .r- étén- az- adatközlők- arra- a- kérdésre-, hogy- milyen- nyelvű- feliratot- tennének- ki- a- házukra-, portájukra-, általában- úgy- válaszoltak-, hogy- kétnyelvűt- .lgaz-, ez- az- eszmény- nem- tükröződik- a- tanulmányomban leírt- gyakorlatban-, amire- leginkább- a- szlovák- egynyelvűség- jellemző.

a- magánemberek- vizuális- magyar- nyelvhasználatát- valamelyest- korlátozza-, hogy- szlovákiában- nemigen- kaphatók- kétnyelvű- vagy- magyar- nyelvű- táblák- .Tapasztalataim szerint- székelyföldön- például- jóval- több- figyelmet- fordítottak- erre- a- kérdésre-, és viszonylag- könnyen- voltak- hozzáférhetők- kétnyelvű-, illetve- egynyelvű- magyar- táblák- .Természetesen- történelmi- gyökerek- is- állhatnak- a- különbségek- mögött-, de- Misad- (pl- 2009-, 18- .p)- tanulmányai- alapján- tudjuk-, hogy- d- él- s- szlovákiában- is- volt- már- példa- a- magaryelvűség- kibővülésre- a- kereskedelem- területén-, így- amennyiben- a- vizuális magyar- nyelvhasználat- iránti- igény- komolyabb- keresletté- változik-, valószínűleg- a- kínálat- is- bővíthet- magyar- nyelvű- táblákkal- a- magyar- nyelvű- üdvözlőlapok- mintájára- .Fontos megjegyezni-, hogy- v- ásáru- ton- sem- találkoztam- olyan- véleménnyel-, hogy- a- magánfeliratokon- kívül- pl- a- kereskedelemben- lenne- igény- autonóm- vizuális- magyar- nyelvhasználatra- .v- ásáru- ton- is- nagyon- kevesen- és- inkább- közvetetten- tartják- problémának- a- kis számú- magyar- feliratot-, sokkal- nagyobb- nyelvi- problémának- érzik- a- fiatalok- alacsony- nak- vélt- szlovák- nyelvtudását- a- településen- .

„a- szociolingvisták- ma- már- nemcsak- jegyzetfűzettel- és- diktafonnal- járják- a- világot, digitális- fényképezőgép- is- van- náluk-, amivel- pillanatképeket- rögzítenek- arról-, ami- időközben- »nyelvi- tájképként«- vált- ismeretessé.”- (Blommaert- 2012-, 5- .p)- .g- orter- és- mtsai- (2012)- szerint- a- kisebbségek- esetében- a- nyelvi- tájkép- vizsgálata- emeli- a- lakosság- nyelvi- tudatosságát-, és- a- témával- való- foglalkozás- jellegzetesen- bátorítja- a- kisebbségi- nyelvek- vizuális- használatát-, ami- tovább- segítheti- az- adott- nyelv- szóbeli- használatát- is- .a- vizsgálat- esetükben- is- arra- döbentette- rá- az- aktivistákat- és- a- döntéshozókat-, hogy- a- spanyol- államnyelv- jóval- dominánsabb- Baszkföldön-, mint- ahogy- addig- gondolták.

Továbbá,-ennek-eredményeként-a-kisebbségi-nyelvhasználat-revitalizációját-támogató hivatalos-szervek-előírták-az-állami-feliratok-kétnyelvűségét,-illette-a-magánszférában bátorították-a-baszk-nyelv-vizuális-használatát.-v égül-ugyanezek-a-helyi-hivatalok-rendelték-meg-a-következő-tanulmányt,-amelyben-g orter-és-mtsai-(2012)-megállapították a-baszk-nyelv-növekvő-vizuális-jelenlétét-mutató-új-tendenciákat.

Felhasznált-irodalom

- Barni,-Monica-Carla-Bagna-2010.-Linguistic-Landscape-and-Language-vitality.-In-s hohamy-et-al. (eds.): *Linguistic Landscape in the City*.-Bristol,-Multilingual-Matters,-3-18.-p.
- Ben-r afael,-elizier-et-al-2010.-Introduction.-In-s hohamy-et-al.(eds.): *Linguistic Landscape in the City*.-Bristol,-Multilingual-Matters,-xi-xxviii.-p.
- Beregszászi-anikó-2005.-„Csata”-a-szimbolikus-térért,-avagy-a-látható/láthatatlan-anyanyelv.-In Beregszászi-anikó-Papp-r ichard-(szerk.): *Kárpátalja: Társadalomtudományi tanulmányok*.- Budapest-Beregszász,- MTA- etnikai-nemzeti- kisebbségkutató- Intézet-II. r ákóczy-Ferenc-k árpátaljai-Magyar-Főiskola,-158-178.-p.
- Blommaert,-Jan-2012.- *Chronicles of complexity. Ethnography, superdiversity, and linguistic landscapes*.-Tillburg-Papers-in-Culture-studies-29.-Tillburg-university.
- Cenoz,-Jasone-d urk-g orter-2006.-Linguistic-landscape-and-minority-languages.-In-d urk-g orter (ed.): *Linguistic Landscape. A New Approach to Multilingualism*.- Clevedon, Multilingual-Matters,-67-80.-p.
- Cséplő-Ferenc-1995.-*Réte - bástya és menedék. Helytörténet két egyházi könyv köré építve*. gyurcsó-István-alapítvány-Füzetek-3.
- d al-negro,-silvia-2009.-Local-Policy-Modeling-the-Linguistic-Landscape.-In-s hohamy,-elana-d urk g orter-(eds.): *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*.- London,- r outledge, 206-218.-p.
- edelman,-Loulou-2009.- w hat's in- a- n ame?- Classification- of- Proper- n ames- by- Language.- In s hohamy,-elana-d urk-g orter-(eds.): *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London,-r outledge,-141-154.-p.
- gal,-susan-1979.- *Language Shift. Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. new-york,-academic-Press.
- gal,-susan-2006.-Language,-its-stakes-and-its-effects.-In-g oodin,-r obert-Charles-Tilly(eds.): *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*.- oxford,- oxford- university- Press, 376-391.-p.
- g orter,-d urk-et-al.-2012.-The-revitalization-of-Basque-and-the-Linguistic-Landscape-of-d onostia-san-s ebastián.- In- g orter,- d urk,- et- al.- (eds.): *Minority Languages in the Linguistic Landscape*.-Basingstoke,-Palgrave,-148-163.-p.
- d uchène,-alexandre-Monica-h eller-(eds.)-2012.- *Language in Late Capitalism. Pride and Profit*. new-york,-r outledge.
- h ult,-Francis-2009.-Language-ecology-and-linguistic-landscape-analysis.-In-s hohamy,-elana-d urk-g orter:- *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*.- new-york,- r outledge, 88-104.-p.
- Jaworski,-adam-Crispin- Thurlow-2010.-Introducing- s emiotic- Landscapes.- In- Jaworski, adam-Crispin- Thurlow:- *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*.- London, Continuum,-1-40.-p.
- Landry,-r odrigue-r ichard-Bourhis-1997.-Linguistic-landscape-and-ethnolinguistic-vitality.- *Journal of Language and Social Psychology*,-16.,-23-49.-p.
- Langman,-Juliet-Lanstyák- István-2000.-Language-negotiations-in-slovakia.-views-from-the hungarian-minority.- *Multilingua*,-19.,-55-72.-p.

- Lanstyák-István-2000.-*A magyar nyelv Szlovákiában*.-Budapest,-o siris.
- Lanstyák- István-szabómihály-g izella- 2005.- h ungarian- in- slovakia.- In- Fenyvesi,- anna- (ed.): *Hungarian Language Contact outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*.-amsterdam,-John-Benjamins,-47-88.-p.
- Lanstyák-István-szabómihály-g izella-2009.-h ungarian-in-slovakia.-Language-management-in-a bilingual- minority- community.- In:- n ekvapil,- Jiří-Tamah- sherman- (eds.):- *Language Management in Contact Situations. Perspectives from Three Continents*.-Frankfurt am-Main,-Peter-Lang,-49-73.-p.
- Lou,-Jia-Jackie-2010.-Chinese-on-the-side.-The-Marginalization-of-Chinese-in-the-Linguistic-and social- Landscapes- of- Chinatown- in- washington,- dC.- In- shohamy- et- al.- (eds.): *Linguistic Landscape in the City*.-Bristol,-Multilingual-Matters,-3-18.-p.
- Menyhárt- József- 2004.- a- katolikus- egyház- nyelvpolitikája- szlovákiában.- In- Lanstyák- István- Menyhárt- József- (szerk.):- *Tanulmányok a kétnyelvűségről II.*- Pozsony,- k alligram- gramma,-28-51.-p.
- Misad-katalin-2009.-*Nyelvi kontaktusok. Szlovákiai magyar vonatkozású alkalmazott nyelvészeti tanulmányok*.-d unaszerdahely,-Lilium-aurum.
- Mrva- Marianna-szilvássy- Tímea- 2011.- kétnyelvűség- a- dél-szlovákiai- településeken.- *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 13.-évf.-1.-sz.-37-58.-p.
- Nyelvi jogok Szlovákiában. Anyanyelvhasználati útmutató* 2010.-somorja-és-komárom,-Fórum kisebbségkutató-Intézet-és-anyanyelvünkért-Polgári-Társulat.
- Opinion on the Act on the State Language of the Slovak Republic*.-Venice Commission, European Commission for Democracy Through Law. www.venice.coe.int/docs/2010/CdLead(2010)035-e.asp,-letöltve-2012.-április-22.
- Pavlenko,-aneta- 2012.- Transgression- as- the- norm:- r ussian- in- Linguistic- Landscape- of- kyiv, ukraine.-In-g orter,-d urk-et-al.-(eds.):-*Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke,-Palgrave,-36-56.-p.
- Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája*.-Magyarul-hozzáférhető:-<http://www.hhrf.org/prominoritate/1996/nyar12.htm>,-letöltve-2012.-augusztus-24.
- scollon,-r on-suzie-wong-scollon-2003.-*Discourses in Place. Language in the Material World*. London,-r outledge.
- shohamy,-elana- 2006.- *Language Policy: Hidden agendas and new approaches*. London, r outledge.
- shohamy,-elena-s-hoshi-waksman-2009.-Linguistic-landscape-as-an-ecological-arena.-Modalities, meanings,-negotiations,-education.-In-s shohamy,-elana-d urk-g orter- (eds.):-*Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*.-London,-r outledge,-313-331.-p.
- simon-szabolcs- 2010.-*Nyelvi szondázások. Alkalmazott nyelvészeti tanulmányok a szlovákiai magyar nyelvhasználat köréből*.-d unaszerdahely,-Lilium-aurum.
- sloboda,-Marián- 2009.- state- Ideology- and- Linguistic- Landscape.- a- Comparative- analysis- of (Post)communist- Belarus,- Czech- r epublic- and- slovakia.- In- s shohamy,-elana-d urk g orter- (eds.):- *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*.- London,- r outledge, 173-188.-p.
- szabómihály- g izella- 2009.- a- nyelv- szimbolikus- funkciója- a- szlovák- államnyelvtörvényben. *Magyar Tudomány*, 170.-évf.-11.-sz.-1329-1334.-p.
- szabómihály-g izella-2011.-*Milyen a dél-szlovákiai nyelvi tájkép? Egy- és kétnyelvű feliratok típusai a magyarlakta területeken*.-előadás-a-43.-kazinczy-n apok-programjában.-k assa, 2011.-október-28-29.
- The Language act and minority rights in Slovakia*,-2009.-www.culture.gov.sk/aktuality/the-language-act-and-minority-rights-in-slovakia,-letöltve-2012.-április-22.

PETTER LALHONEN

The Linguistic Landscape of Two Hungarian Villages in South-West Slovakia

The study of visual language use is a growing field with a wealth of methodological perspectives. Linguistic Landscape (LL) is seen among the mechanisms that transmit ideology into language practices. Resistance to dominant ideologies is typically displayed in the LL as well. The investigated 'hungarian' villages have a slovak dominant LL with nests of bilingual, hungarian and other signage. International and governmental signs are exclusively in slovak. However, the municipalities cherish slovak-hungarian bilingualism. Here hungarians present an overwhelming majority, there hungarian appears in commercial signs as a second language. As an infrequent exception to the rule, minority associations and the churches produce signs in hungarian. Autonomous use of hungarian is significant only in the signage of private individuals in a village where hungarians form over 90% majority. The LL has become a mechanism escalating language shift in the village with a bilingual population. In order to reverse this, the dominant ideology of seeing the visual use of hungarian in southern slovakia as a threat to state sovereignty should change towards facilitating and encouraging the visual use of hungarian language both in public and private life.

Fórum
Kisebbségkutató
Intézet
Etnológiai
Központ

Lokális és regionális monográfiák 7.

Angyal Béla

Kisalföldi tanyák

Gúta és vonzaskörzetének
településnéprajza

Fórum Kisebbségkutató Intézet

a-szlovákiai-intézmények-magyar-nevének- standardizálásáról¹

KaTaLIn MIsad
about-the-standardization-of-hungarian-names-of-institutions-in-slovakia

81`26
35.077.92
342.725(437.6)
81`373.2
811.511.141`373.2

keywords:-Minority-language-versions.-hungarian-language-version-in-slovakia.-Institution-names.-standardization,-codification.

0.-Bevezetés

a-magyar-nyelvnek-államnyelvként-és-kisebbségi-nyelvként-való-használata-között-a-legnagyobb-különbség-a-nyelvhasználati-helyzetek-eltérő-voltában-rejlik-míg-államnyelvként-minden-kommunikációs-színtéren-jelen-van,-addig-kisebbségi-nyelvként-csak-korlátozottan,-bizonyos-színtereken-használ(hat)ják-az-anyaország-határain-kívül-élő-magyar-beszélőközösségek-(vö.-k-iss-1994,-41.-p.).

a-Trianon-után-szerveződött-utóállamokban--az-eltérő-társadalmi,-politikai-és-nyelvi-körülmények-következtében--többféle-sajátos-változata-alakult-ki-az-egyetemes-magyar-standardnak.-Mivel-a-kisebbségben-élő-magyarok-száma-a-Magyarország-határain-kívül-folytatott-lét-nemcsak-a-többségi-lakosság-nyelvével-való-szoros-kapcsolatot-jelenti,-hanem-az-anyaországító-eltérő-jogi-és-intézményrendszerekhez,-oktatás-ügyhöz,-gazdasági-élethez-stb.-való-kapcsolódást-is,-a-nyelvi-differenciálódás-mindenek-szükségszerű-következménye.-az-egyes-kisebbségi-nyelvváltozatokban-a-nyelvi-differenciálódás-kísérőjelenségeként-olyan-nyelvi-formák-jönnek-létre,-amelyeket-vagy-csak-az-egyik,-vagy-a-másik-ország-területén-ismernek-és-használtnak.-e-különbségek-leglátványosabban-és-leggyakrabban-a-szókészletben-figyelhetők-meg,-de-a-nyelv-grammatikai-szintjén-(pl.-mondatszerkesztés,-vonzathasználat,-szórend)-s-más-egyéb-területén-(pl.-szójelentés,-tulajdonnév-használat)-is-jelentkeznek-(vö.-Pete-1988,779-781.-p.;-k-iss-1994,-93-100.-p.;-Lanstyák-2002,-153.-p.).

n-nyelvpolitikai-szempontról-a-kisebbségi-nyelvhasználat-különösen-érzékeny-területe-a-névhasználat,-mégpedig-a-személy-és-földrajzi-nevek,-valamint-az-intézménynevek-használata.-a-rendszerváltás-előtt-a-hatalom-a-kisebbségi-nyelvű-névalkotásba,

1.- a-tanulmány-az-Intézménynév-standardizálás-kisebbségi-helyzetben-c.-írás-(Nova-Posoniensia.-a-poszonyi-Magyar-Tanszék-évkönyve,-2011)-bővített-változata.-a-témában-végzett-kutatásaimat-részben-a-Magyar-Tudományos-akadémia-határon-Túli-Magyar-Tudományosságért-Ösztöndíjprogram-2010C00211Cs-számú-támogatásával-végeztem.

illetve-névhasználatba-is-beleszólt,-s-megkövetelte-a-többségi-névmintáknak-a-kisebbségi-nyelvbe-való-átültetését.-a-múlt-század-nyolcvanas-éveinek-végén-lezajlott-rendszerváltozást-követően-az-utódállamokban-javultak-a-magyar-nyelvhasználat-feltételei: a-kisebbségek-nyelvhasználatáról-rendelkező-törvények-s-a-regionális-vagy-kisebbségi-nyelvek-kartája-fontos-előrelépést-jelentenek-a-kisebbségek-nyelvi-jogainak-kiterjesztése-szempontjából.-s-szlovákiában-például-jelentős-engedményekre-került-sor-a-személynévhasználat,-a-földrajzi-nevek-és--a-hivatalos-kapcsolattartásra-vonatkozó-rendeletek-révén--az-intézménynevek-használatának-területén.-a-tapasztalatok-azonban azt-mutatják,-hogyan-nyelvi-felkészületlenségünk-miatt-nem-mindig-tudjuk-megfelelően-kiaknázni-a-törvény-nyújtotta-lehetőségeket:-a-hivatalos-élet-több-évtizedes-szlovák-nyelvűségének-következményeként-hiányzik-az-adekvát-szakszókincs,-illetve-névszókincs.-ez-utóbbi-kapcsán-sajátos-csoportot-alkotnak-a-földrajzi-nevek,-ezen-belül-is-a-helynevek,-melyek-standardizálása-általában-valamilyen-hatóság,-állami-intézmény-hatáskörébe-tartozik;² de-ugyanilyen-fontos-az-utóbbi-két-évtized-alatt-tartalmában-és-szerkezetében-egyaránt-átalakult-intézménynevek-csoportja:-a-rendszerváltozásig-mindennapi-használatban-levő-intézménynévanyag-nagy-része-kicszerűlődt,-s-helyette-több-száz,-az-új-igényeknek-megfelelő-elnevezés-jött-létre-(kiss-1994,-64-68.-p.; szabómihály-2002,-182.-p.;-Misad-2009,-94.-p.).

Tanulmányomban-a-szlovák-intézménynevek-magyar-megfeleltetéseinek-standardizációs-gondjaival-foglalkozom.-k-iindulópontnak-a-jelenlegi-helyzetet-választottam,-mely-szerint-a-szlovákiai-magyarban-ugyanannak-az-intézménynek-esetenként-több-neve-is-használatos-(eltérő-néven-nevezik-meg-pl.-a-különböző-intézménynévjegyzékek,-a-sajtó,-az-internetes-adattárak-stb.),-ez-pedig-gyakran-azt-eredményezi,-hogyan-az-intézményt-csak-a-szlovák-nyelvű-megnevezés-alapján-tudjuk-azonosítani-(vö.-s-szabómihály-2011, 21.-p.).-Bár-tény,-hogyan-bármely-nyelvnek-kisebbségi-helyzetben-való-használata-természetes-módon-vonja-maga-után-a-nyelvhasználat-speciális,-az-anyaországától-eltérő-módosulását,-a-szakemberek-szerint-ez-nem-jelentheti-azt,-hogyan-a-nyelvi-modellállításban-természetes-ül-fel-kellene-adni-az-egység-elvét.-a-magyar-nyelv-egyes-állami-változatai-közötti-átjárhatóságot-éppen-az-egységesítés-biztosítja,-a-standardizálásra-tehát-részben-úgy-kell-tekintenünk,-mint-egységesítésre-való-törekvésre-(vö.-kiss-1994, 93.-p.;-Péntek-2006;-Misad-2011,-59.-p.).

1.-standardizálás-és-kodifikálás

a-standardizálás-és-kodifikálás-fogalmának-értelmezésekor-a-magyar-nyelven-íródott-szakirodalom-is-h-ein-z-k-loss-klasszikus-elméletére,-a-státusztervezés-és-a-korpusztervezés-kettős-rendszerére-hivatkozik.-az-előbbi-azokat-a-nyelvpolitikai-döntéseket-tartalmazza,-amelyek-kijelölik-egy-állam,-esetleg-más-közösség-hivatalos-nyelvét,-illetve-meghatározzák-e-nyelv-viszonyát-a-többi-nyelvhez-vagy-nyelvváltozathoz;-az-utóbbihoz-azok-a-nyelv-tervező-döntések-tartoznak,-amelyek-a-nyelv-állományát-érintik-(k-loss-1986,-93-96.-p.).

2.- a-szlovákiai-települések-és-domborzati-elemek-magyar-nevének-standardizációs-problémával-a-lap-egyik-korábbi-számában-szabómihály-g-izella-foglalkozott-(*Fórum Társadalomtudományi Szemle*,-13.-évf.-3.-sz.-21-44.-p.).

a magyar-nyelvre-vonatkozó-státusztervezési-kérdések-általában-nem-a-magyarországi-és-a-határon-túli-nyelvváltozatok-egyik-vagy-másik-részterületével-kapcsolatban merülnek-fel,-hanem-az-egész-nyelvközösségnek-az-egyes-nyelvváltozatokhoz,-elsősorban-a-standardhoz-való-viszonyában.-Legérzékenyebb-pontjuk-a-Magyarország-határain túli-változatok-közötti-különbségek-fel-és-elismerése,-illetve-a-regionális-nyelvváltozatok-viszonyba-hozása-a-központi-standard-változattal-(l.-Lanstyák-1995,-218-220.-p.; Tolcsvai-n agy-1999,-180.-p.).-a-korpusztervezés-eredeti-célja-a-standardizáció-segítése,-a-standardként-meghatározott-nyelvváltozat-bővítése.

a standardizálás-különösen-fontosnak-bizonyul-a-Magyarország-utóállamaiban beszélt-magyar-nyelvváltozatok-esetében.-ezeknek-a-magyarországi-standardtól-való eltérései-a-különböző-nyelvekhez,-kultúrákhoz,-intézményekhez,-jogi-rendszerekhez stb.-való-szoros-kapcsolódás-miatt-szükségszerűek;-a-magyar-nyelvnek-éppen-a-más-más-társadalmi,-politikai-és-nyelvi-körülmények-között-való-használata-következtében alakult-ki-szlovákiában,-erdélyben,-kárpatalján-és-a-vajdaságban-a-központi-magyar standardnak-többféle-ún.-állami-változata-van.-a-nyelvi-tervezéssel-foglalkozó-szakemberek-feladata-e-területen-az- lenne,-hogya-egyes-nyelvváltozatokban-előforduló-különbözőségeket-és-az-egység-elvét-szem-előtt-tartva-összehangoltan,-előre-meghatározott kritériumok-alapján-döntsenek-a-különbségek-és-az-egység-viszonyának-fenntarthatóságáról-(vö.-Tolcsvai-n agy-1999,-181.-p.;-Lanstyák-2002,-154.-p.;-Misad-2011,-59.-p.).

a standardizálással-szorosán-összefüggő-kodifikálás-lényege-a-már-kialakult-standard-norma-megszilárdítása,-ennek-szótárakban,-helyesírási-és-egyéb-kézikönyvekben való-rögzítése.-a-kodifikálást-követő-fontos-mozzanat-a-foganatosítás,-amely-abbannylvánul-meg,-hogya-az-illető-beszélőközösség-elfogadja-s-irányadónak-tekinti-a-kodifikált változatot,-s-a-formális-beszédhelyzetekben-ennek-követésére-törekszik-(vö.-Lanstyák 2002,-166.-p.;-Misad-2011,-60.).

1.1.-standardizálási-és-kodifikálási-feladatok-a-szlovákiai-magyar-nyelvi-tervezésben

a standardizálás-és-kodifikálás-szükségessége-szlovákiában-a-kilencvenes-években jelentkezett-először,-mégpedig-a-kisebbségi-nyelvek--köztük-a-magyar--státuszának megváltozása-után:-hivatalos-nyelvvé-nem-váltak-ugyan,-de-jogszabályok-rögzítik-a-hivatalos-érintkezésben-és-a-nyilvános-színtereken-való-használatukat.-ennek-következtében-különböző--főként-a-jog-és-a-közigazgatás,-az-oktatás-és-a-gazdasági-üzleti-élet területére-jellemző--szövegek,-publikációk-jelennek-meg-anyanyelvünkön.-a-mennyiségi-növekedés-azonban-nem-arányos-a-minőségi-javulással:-a-magyar-nyelvű-szövegek nagy-része-államnyelvből-való-fordítás,-melynek-szóhasználatát-nagyfokú-variabilitás, grammatikai-szerkezetét-pedig-az-indoeurópai-nyelvekben-megfigyelhető-megoldások jellemzik-(vö.-szabó Mihály-2005a,-Misad-2009).

a hazai-magyar-nyelvművelés-szakirodalmát-áttekintve-megállapíthatjuk,-hogyszlovákiában-nem-csak-az-utóbbi-két-évtizedben-folyik-tudatos-standardizáló-tevékenység.-Jelentős-különbség-van-azonban-a-nyelvművelő-szemléleten,-illetve-a-nyelvtervező-szemléleten-alapuló-standardizálás-között:-míg-a-nyelvművelők-az-„egy-magyar nyelv-van”-álláspontból-indulnak-ki,-addig-a-nyelvtervezők-figyelembe-veszik-a-magyar nyelvnek-a-magyarországitól-eltérő-társadalmi,-politikai-és-nyelvi-körülmények-között való-használatát,-ugyanakkor--felismerve-a-szétfejlődés-veszélyét--alapvetően-az-egy-

ségesítést-szorgalmazták.-az-anyaországától-eltérő-állami-intézményrendszerhez,-a-köz-igazgatáshoz,- a társadalomszerveződéshez- kapcsolódó- szakterületeken- azonban különálló-nyelvi-tervezésre-van-szükség.-a-szlovákiában-magyar-nyelvi-tervezéssel-foglalkozó-gramma-nyelvi-Iroda-munkatársai-által-kidolgozott-kutatási-program-alapján kisebbségi-nyelvi-helyzetben-a-standardizálásnak-és-a-kodifikálásnak-mindenelőtt-az alábbi-területekre-kellene-kiterjednie:- 1.- köznevek:- jogi-közigazgatási-fogalmak,- az egyes-tudományágakhoz-kapcsolódó-szakszók;-2.-tulajdonnevek:-személynevek,-intézménynevek,- földrajzi-nevek;-3.-rövidítések:-szlovák-köznyelvi-és-tulajdonnévi-rövidítések-magyar-megfelelői-(vö.-s zabó Mihály-2005a,-2010;-Misad-2009,-2011).

a-fentiekből-egyértelműen-kitűnik,-hogy-a-standardizálás-és-kodifikálás-szükségessége- kisebbségi- helyzetben- elsősorban- a szaknyelvek- területén- mutatkozik- meg.- a szakterminológia-nyelvi-különfejlődése-korlátozná-a-magyar-nyelv-ún.-állami-változatai közötti-átjárhatóságot,-ezért-a-kodifikálás-során-alapvetően-a-magyarországi-terminológiához-kell-alkalmazkodni.-a-valóságban-a-magyarországi-és-a-határon-túli-magyar közösségek-szakszóhasználatában-sok-az-eltérés.-a-kisebbségben-élő-beszélőközösségek-szemponjtábjából-ennek-két-fő-oka-van.-az-egyik-az,-hogy-a-szakközépiskolát-és-a szakmunkásképzőt-látogató-kisebbségi-magyar-tanulók-többsége-a-szaktantárgyakat nem-az-anyanyelvén-tanulja,-tehát-eleve-nem-magyar-nyelven-sajátítja-el-a-szakterminológiát.-n-incsenek-sokkal-jobb-helyzetben-az-alapiskolába-és-a-gimnáziumba-járó tanulók-sem,-hiszen-a-magyar-tannyelvű-iskolákban-használt-tankönyvek-államnyelvből való-fordítások,-amelyek-eredetijüket-nemcsak-stilisztikai-jellemzőiket-illetően,-hanem jelentés-és-szókészletteni-szinten-is-szolgai-módon-követik-(vö.-Lanstyák-2002, 155-156.-p.;-Misad-2005,-78-79.-p.;-Misad-2009,-14.-p.).

a-hivatali-regisztereket-illetően-szintén-jelentős-a-különbség-az-egy-állami-nyelv-változatok-között,-ennek-oka-az,-hogy-ezek-a-regiszterek-kötődnek-a-legszorosabban-az államhatalomnak-az-egy-országokon-belül-eltérő-intézményrendszeréhez-(vö. Lanstyák-2002,-156.-p.).-a-standardizálás-és-kodifikálás-kívánalma-tehát-ezen-a-területen-is-határozottan-jelentkezik.

a-publicisztikai-regiszterekben-is-jól-érzékkelhetőek-az-eltérések-az-egy-állami-nyelv-változatok-között.-a-szlovákiai-magyar-nyelvhasználatban-például-éppen-a-szlovákiai magyar-sajtónak-köszönhetően-alakult-ki-és-vált-közhasználatúvá-néhány-olyan-intézmény-név,-amely-a-szlovák-megnevezés-tükörfordításaként-keletkezett-anélkül,-hogy-az újságírók,-illette-a-beszélők-ismerték-volna-az-illető-intézmény-magyarországi-nevét-(l. szlovákiai-magyarban:-*Legfelső Ellenőrzési Hivatal/Legfelső Ellenőrző Hivatal* – magyarországi-magyarban:-*Állami Számvevőszék*;-szlovákiai-magyarban:-*Monopóliumellenes Hivatal/Monopolelles Hivatal* – magyarországi-magyarban:-*Gazdasági Versenyhivatal*). Mivel-azonban-a-szóban-forgó-regisztereknek-nagy-hatásuk-van-az-emberek-tömegeire, sőt-sokak-nyelvhasználatát-befolyásolják,-a-kodifikációnak-itt-arra-kellene-törekednie, hogy-amikor-csak-lehetséges,-a-magyarországi-nyelvváltozatban-használt-formát-rögzítse (vö.-Lanstyák-2002,-156.-p.;-Lanstyák-s zabó Mihály-2002,-119.-p.).

1.2.-a-standardizálás-és-kodifikálás-kritériumai-és-szemponjtjai

František-d aneš- cseh-nyelvész-a-standard-nyelv-három-fontos-jegyből-vezeti-le-a-standardizálás-kodifikálás-objektív-kritériumait,-melyeket-a-következőképpen-nevez-meg:-1.

normativitás-(azaz-társadalmi-elfogadhatóság),-2.-adekvátság-(vagyis-funkcionális-elfogadhatóság),-3.-rendszer-szerűség-(azaz-nyelvi,-rendszerbeli-elfogadhatóság).-e-jegyek alapján-a-szerző-fontosnak-tartja,-hogy-a-kodifikálandó-elem-az-adott-beszélőközösség számára-elfogadható-legyen,-hogy-képes-legyen-betölteni-funkcióját-az-adott-beszélőközösségben,-s-hogy-minél-jobban-illeszkedjen-bele-az-adott-nyelv-rendszerébe-(l. d aneš-1979,-83-86.-p.,-vö.-Lanstyák-2002,-158.-p.).

a-nyelvi-tervezéssel-foglalkozó-szakemberek-többsége-elfogadja-a-kodifikáció-fent megnevezett-három-kritériumát,-de-ezek-fontossági-sorrendje,-valamint-pontosabb-tartalmi-meghatározása-esetlegesen-vita-tárgyát-képezheti.-kisebbségi-helyzetben-például-a-magyar-nyelvváltozat-léte-is,-függetlensége-is-gyakran-veszélybe-kerül,-funkciói pedig-csak-részlegesen-érvényesülhetnek.-Ilyen-szituációban-érthető-tehát-a-d aneš által-meghatározott-sorrendtől-való-eltérés--pl.-az-adekvátság-előtérbe-helyezése-- ,ami-esetünkben-is-indokolt-lehet.-h-helyzetünkben-hasonlóképpen-szükség-szerű-lehet az-adekvátság-kritériumához-kapcsolható-„kölcsonös-fordíthatóság”-mozzanat-is, hiszen-különösen-fontos,-hogy-az-államnyelven-egyszerűen-kifejezhető-fogalmakat magyarul-ne-csak-nehézkös-körülírásokkal,-hanem-egyszerű,-rövid,-könnyen-megjegyezhető-ekvivalensekkel-tudjuk-visszaadni-(vö.-Lanstyák-2002,-161.-p.).-Mivel-a-kodifikáció-daneši-kritériumai-közül-éppen-az-első,-a-normativitás-az,-amely-útjába-állhat az-egységesítésre-való-törekvésnek,-a-rendszer-szerűség-pedig-az,-amely-a-leghatásosabban-viszi-az-egységesség-irányába-a-kodifikációt,-Lanstyák-István-kisebbségi-helyzetben-a-kodifikálás-objektív-kritériumainak-az-alábbi-sorrendjét-látja-indokoltnak:-1. rendszer-szerűség,-2.-adekvátság,-3.-normativitás-(Lanstyák-2002,-162.-p.).

1.3.-a-standardizálás-és-kodifikálás-gyakorlati-módszerei

a-kodifikálás-a-gyakorlatban-azt-jelenti,-hogy-a-standard-norma-érvényesítése-aspektusából-mérvadónak-számító-beszélői-csoportok-nyelvhasználatában-meglevő-változatok közül-egyet-kiemelünk,-rögzítünk,-s-így-az-egyetemes-magyar-standard-részévé-tesszük (vö.-Lanstyák-2002,-165.-p.).

a-hiányzó-regiszterek-létrehozása-kisebbségi-viszonylatban-különös-körültekintést kíván.-annak-eldöntéséhez,-hogy-melyik-változat-legyen-kodifikálva,-hosszadalmas-előkészítő-munkára,-mélyreható-vizsgálatokra-és-szinte-szavankénti-mérlegelésre-van szükség.-a-nyelvi-tervezés-művelői-többféle-eljárást-alkalmazhatnak:-ha-a-szlovák-megnevezésben-és-a-magyar-megfelelőben-eltérő-szemantikai-jegyek-kapnak-nyelvi-formát, a-magyar-megfelelő-kiválasztásakor-a-magyarországi-mintát-ajánlatos-követniük.-ha-azonban-valamely-szlovák-fogalomnak-nincs-magyarországi-megfelelője-(és-ennek-következtében-megnevezése),-akkor-egy-új-szót-kell-létrehozniuk,-illetve-rögzíteniük: vagy-egy-olyan-sajátos-szlovákiai-megfelelőt,-amelyet-a-szlovák-megnevezés-szemantikai-jegyeinek-figyelembevételével-alakítanak-ki,-vagy-a-szlovák-megnevezés-tükörfordítását-építik-be-a-rendszerbe-(vö.-s-zabó Mihály-2002,-184.-p.;-Misad-2005,-79.-p.;-Misad-2009,-16-17.-p.;-s-zabó Mihály-2010,-214.-p.).-ez-azt-jelenti,-hogy-nem-egyszerűen-a-megfelelő-magyar-szót-kell-megkeresniük,-hanem-a-rendelkezésükre-álló-nyelvi-formákat-kell-értékelniük,-s-közülük-kell-kiválasztaniuk-a-legmegfelelőbbet.-a-szlovákiai-magyar-nyelvi-tervezés-az-elsődleges-szelekció-tekintetében-általában-a-magyarorszá-

gi-standardhoz-alkalmazkodik,-de-előfordul,-hogya- gyakorlati-szelekció-során-egy-egy konkrét-elemről-döntve-a-magyarországitól-eltérő-alakot-kodifikál.

a-kodifikálás-előfeltétele-tehát-az,-hogya-nyelvtervezők-ismerjék-azokat-a-nyelvi jelenségeket,-amelyek-az-érintett-beszélőközösségben-többféleképpen-valósulnak meg,-s-,azt-is-tudniuk-kell,-hogyezek-használata-hogyan-oszlik-meg-a-lakosság-egy-es rétegeiben,-s-hogy-mennyire-kötődik-az-egy-es-beszédhelyzetekhez"- (Lanstyák-2002, 166.-p.)-k-ülönösen-fontos,-hogya-magyarországi-helyesírási-és-nyelvhasználati-kézikönyvek,-nyelvtanok-és-szótárak-is-magukba-foglalják-az-újonnan-kodifikált-alakváltozatokat,-még-akkor-is,-ha-ezek-nem-válnának-teljes-mértékben-az-egy-egy-egy-egy-magyar-standard-részévé.³ a-kisebbségi-helyzetben-történő-kodifikációnak-azonban-akkor-van igazán-jelentősége,-ha-a-rögzített-szavakat,-kifejezéseket-az-illető-beszédközösség-irányadónak-tartja,-főként-az-olyan-nagy-tekintéllyel-rendelkező-szintereken,-mint-a-köz-igazgatás,-az-oktatás,-a-közélet-és-a-tudományok-(vö.-Lanstyák-2002,-166.-p.).

1.4.-a-standardizálás-és-kodifikálás-fórumai

a-standardizálás-és-kodifikálás-folyamatát-érintő-egyik-alapvető-kérdés-az,-ki-végezze ezt-a-feladatot.-a-tapasztalatok-szerint-társadalmi-érvényű-rendszerint-az-a-kodifikáció lesz,-amelyet-a-kivitelezés-során-valamely-társadalmi-presztízzsel-rendelkező-testület, intézmény-támogat.-Többségi-helyzetben--Magyarországon--a-kodifikálást-megelőző kutatásokkal,-illetve-magával-a-kodifikálással-általában-az-erre-legilletékesebb-intézményt,-a-Magyar-Tudományos-akadémia-nyelvtudományi-Intézetét-bízzák-meg-(vö. Tolcsvai-n-agy-1999,-186.-p.;-Lanstyák-2002,-167.-p.;-szabómihály-2005b,-28-29.-p.).

kisebbségi-helyzetben-ez-a-kérdés-közel-sem-ilyen-egyértelmű.-szlovákiában-a-személynevek,-településnevek-és-egy-es-intézménynevek-esetében-a-kodifikálásra-és-a kivitelezésre-felhatalmazott-szervek-az-illetékes-minisztériumok-vagy-más-államhatalmi-szervezetek,-amelyek-konkrét-kérdésekben-vagy-kikéri-a-szakemberek--a-szlovákiai-magyar-nyelvészek--véleményét,-vagy-nem.-a-terminológia,-a-földrajzi-nevek-és-az intézménynevek-standardizálásával-és-kodifikálásával-szlovákiában-2001-től-a-nyelvtervezési-tevékenységet-(is)-folytató-kisebbségi-intézmény,-a-gamma-nyelvi-Iroda-foglalkozik-(l.-Lanstyák-2002,-167.-p.;-szabómihály-2005b,-28-29.-p.;-Misad-2009, 223-227.-p.).

2.-az-intézménynevek-standardizálása

szlovákiában-a-magyar-nyelv-közéleti-hivatalos-használatának-kiterjesztését-többek között-egy-megfelelő-színvonalú-és-terjedelmű-szlovák-magyar,-magyar-szlovák-szótár hiánya-is-gátolja.-a-közigazgatás,-az-oktatásügy-és-a-gazdasági-üzleti-élet-területén mutatkozó-hiányt-a-nyelvtervező-tevékenységet-(is)-végző-gamma-nyelvi-Iroda-külön-

3.- Jó-példa-erre-a-határon-túli-magyar-nyelvváltozatokban-használatos-leggyakoribb-kölcsön-szavak-feltüntetése-a-Magyar-értelmező-kéziszótárban-(Budapest,-akadémiai-kiadó,-2003), a-Helyesírás-c.-kézikönyvben-(Budapest,-o-siris-kiadó,-2004)-és-az-Idegen-szavak-szótárban-(Budapest,-o-siris-kiadó,-2007).

bőző- tematikus- szöszedetek- összeállításával- és- publikálásával- igyekszik- pótolni.- az iroda- fennállása- óta- elkészült- egy- mintaszövegeket- tartalmazó- kiadvány- az- önkormányzatok-számára,- napvilágot-látott-egy-szlovák- magyar-foglalkozásnév-jegyzék,- illetve-több-kétnyelvű-termékkatalógus,- továbbá-elkezdődtek-egy-folyamatosan-bővülő-szlovák-magyar-jogi-közigazgatási-szójegyzék-munkálatai,⁴ s-elindultak-a-mai-szlovákiai intézményrendszer-tükröző-szlovák-magyar-intézménynévjegyzékkel- kapcsolatos kutatások.-ez-utóbbi-kiindulópontjául-a-Csemadok-egykori-nyelvi-szakkbizottságának-ún. terminológiai-szakcsoportja-által-összeállított-intézménynévjegyzék⁵ szolgált.-a-csak-nem-ötszáz-szlovák-intézménynevet-és-ezek-magyar-fordítását-tartalmazó-jegyzék-mind-a-mai-napig-irányadónak-számít,-hozzá-igazodnak-a-tömegtájékoztató-eszközök-is-(vö. Lanstyák-2002,-152.-p.).

Mivel- azonban- az- elmúlt- két- évtizedben- szlovákiában- jelentősen- megváltozott- a köz-és-államigazgatás-intézményrendszere,-s-az-oktatásszervezés-új-konceptiójának köszönhetően-az-oktatási-intézmények-rendszerében-is-történtek-változások,- újabb gyűjtőmunkára-volt-szükség.-a-kutatás-kezdeti-szakaszában-az-egyes-területekhez-kapcsolódó-internetes-honlapok,- illetve-szlovákiai-állam-és-magyar-nyelvű-sajtótermékek intézménynév-használatából-kiindulva-ellenőrizni-kellett-a-korábbi-intézménynévjegyzéket,-s-fel-kellett-gyűjteni,- valamint-csoportosítani-kellett-az-új-keletű-intézményneveket.-az-iroda-munkatársai-a-jegyzék-új-elemeinek-vonatkozásában-is-a-kisebbségi-helyzetben-folytatott-nyelvi-tervezés-ismert-eljárásait-alkalmazták.-ez-azt-jelenti,- hogy-a-kodifikáció-során-alapvetően-a-magyarországi-intézménynévadás-mintáját-kövezték (pl.:*Najvyšší kontrolný úrad – Állami Számvevőszék, Protimonopolný úrad – Gazdasági Versenyhivatal*).-a-fogalmi-szinten-jelentkező-eltérések-esetében-azonban-ez-nem-volt-lehetséges,-ezért-ilyenkor-a-szlovák-megnevezés-szemantikai-jegyeinek-figyelembevételével-próbálták-meg-kialakítani-a-magyar-megnevezést-(pl.:*Inštitút pre verejnú otázký – Közérdekű Kérdések Intézete*).-a-kisebbségi-helyzetben-folytatott-kodifikálás-kapcsán azonban-gyakran-felmerül-a-kérdés,- hogy-a-nyelvtervezőnek-milyen-mértékben-kell-tekintettel-lennie-a-szlovákiai-magyar-hagyományra.-Tény-ugyanis,- hogy-a-szlovákiai magyar-intézménynevekben-előfordulnak-olyan-egységesen-használt-névelemek,- amelyek-eltérnek-a-Magyarországon-használtaktól-(pl.:*mestský/obecný úrad – városi/községi hivatal a-magyarországi polgármesteri hivatal helyett, občianske združenie – polgári társulás a-magyarországi-egyesület helyett-stb.*)-ezek-kodifikációjáról-ez-ideig-nem-született-egyértelmű-döntés,-az-egyes-intézményeket-magyarul-is-megnevező-táblákon,- valamint-a-hazai-magyar-nyelvű-sajtóban-azonban-a-szlovákiai-magyar-változatok-vannak-túlsúlyban-(vö.-s-zabómihály-2002,-193.-p.).

az-alábbiakban-a-szlovákiai-közintézmények,- illetve-magyar-vonatkozású-egyéb-intézmények-szlovák-magyar-jegyzékét-tesszük-közzé.

4.- a-szlovák-k-öztársaság-kisebbségi-kormánybiztosának-honlapján-2012-nyarán-megjelent-egy-szlovák-magyar-terminológiai-szójegyzék,- melynek-összeállításában-az-iroda-egyik-munkatársa,-s-zabómihály-gizella-is-részt-vett.-az-egyelőre-csak-elektronikus-formában-elérhető-jegyzék-a-köz-és-államigazgatás-több-mint-ötezer-jellemző-szlovák-szakkifejezését---köztük-intézményneveket-is---és-azok-magyar-fordítását-tartalmazza.

5.- Lásd:*Intézménynevek szlovák-magyar jegyzéke*.-Bratislava,-Csemadok-k.B,-1989.

2.1.-szlovákiai-közintézmények-szlovák-magyar-jegyzéke⁶

kancelária-prezidenta-s r ---k öztársasági-elnöki-hivatal
 národná-rada-s r ---o országgyűlés-vagy-Parlament
 Úrad-vlády-s r ---Miniszterelnöki-hivatal
 najvyšší-kontrolný-úrad-s r ---állami-számvevőszék
 Ústavný-súd-s r ---alkotmánybíróság
 najvyšší-súd-s r ---Legfelsőbb-Bíróság
 generálna-prokuratúra-s r ---Főügyészség
 krajské-a-okresné-súdy---kerületi-és-járási-bíróságok
 krajské-a-okresné-prokuratúry---kerületi-és-járási-ügyészségek
 krajské-úradý---kerületi-hivatalok
 krajské-lesné-úradý---kerületi-erdészeti-hivatalok
 krajské-školské-úradý---kerületi-tanügyi-hivatalok
 krajské-stavebné-úradý---kerületi-építésügyi-hivatalok
 krajské-pozemkové-úradý---kerületi-földhivatalok
 krajské-úradý-životného-prostredia---kerületi-környezetvédelmi-hivatalok
 krajské-úradý-pre-cestnú-dopravu-a-pozemné-komunikácie---kerületi-közúti-közlekedési-hivatalok
 obvodné-úradý---kerületi-hivatalok
 obvodné-lesné-úradý---kerületi-erdészeti-hivatalok
 obvodné-pozemkové-úradý---kerületi-földhivatalok
 obvodné-úradý-životného-prostredia---kerületi-környezetvédelmi-hivatalok
 obvodné-úradý-práce,-sociálnych-vecí-a-rodiny---kerületi-munka-,szociális-és-családügyi hivatalok
 obvodné-úradý-pre-cestnú-dopravu-a-pozemné-komunikácie---kerületi-közúti-közlekedési-hivatalok
 Mestské,-miestne-a-obecné-úradý---városi-és-községi-polgármesteri-hivatalok
 katastrálne-úradý---kataszteri-hivatalok⁷
 správy-katastra---Ingatlan-nyilvántartási-hivatalok
 daňové-úradý---adóhivatalok
 Colné-úradý---vámhivatalok
 krajské-riaditeľstvá-policajného-zboru---kerületi-rendőrkapitányságok
 okresné-riaditeľstvá-policajného-zboru---Járási-rendőrkapitányságok
 vojenské-správy---hadkiegészítő-parancsnokságok

6.- a- tanulmányban-kiindulópontként-felhasznált-korábbi-intézménynévjegyzékeket-szabómi-hály-gizella-bocsátotta-rendelkezésemre.-Önzetlen-segítségéért-ezúton-mondok-neki-köszönetet.

7.- Magyarországon-a-hasonló-hatáskörrel-rendelkező-hivatal-telekkönyvi hivatalnak-nevezik, ez-az-intézmény-azonban-csak-a-földingatlanok-nyilvántartását-végzi,-illettez-ezeket-érintő-tulajdonviszonyokat-rögzíti.-szlovákiában-azonban-a-teljes-ingatlan-nyilvántartás-a-szóban-forgó-hivatal-hatáskörébe-tartozik,-ezért-döntöttek-a-hazai-nyelvertervezők-a-magyarországitól-eltérő-kataszteri hivatal megnevezés-kodifikálása-mellett.

sociálne-poistovne--Társadalombiztosítási-igazgatóságok
 hasičský-a-záchraný-zbor---Tűzoltó-és-Műszaki-Mentő-s-zolgálat
 Úrad-pre-dohľad-nad-zdravotnou-starostlivosťou--ústredie--egészségügyi-ellenőrző
 hivatal-Főigazgatósága
 Úrad-pre-dohľad-nad-zdravotnou-starostlivosťou--egészségügyi-ellenőrző-hivatal
 kancelária-verejného-ochrancu-práv---állampolgári-Jogok-Biztosának-hivatala
 notárska-komora-sr---közjegyzői-kamara
 slovenská-advokátska-komora---szlovák-Ügyvédi-kamara
 slovenská-živnostenská-komora---szlovák-vállalkozói-kamara
 Fond-národného-majetku---nemzeti-vagyonalap
 národný-inšpektorát-práce---Munkabiztonsági-és-Munkaügyi-Felügyelőség
 Úrad-pre-finančný-trh---Pénzügyi-szervezetek-Felügyelő-hivatala
 Pamiatkový-úrad-sr---Műemlékvédelmi-hivatal
 Tlačová-agentúra-sr---szlovák-Távirati-Iroda
 slovenská-televízia--szlovák-Televízió
 slovenský-rozhlas--szlovák-rádió
 rada-pre-vysielanie-a-retransmisiu---rádió-és-Televíziótanács
 slovenský-metrologický-ústav---szlovák-Mérésügyi-hivatal
 slovenský-ústav-technickej-normalizácie---szlovák-szabványügyi-Intézet
 slovenská-kancelária-poistovateľov--szlovák-Biztosítási-Iroda
 slovenské-národné-stredisko-pre-l'udské-práva--szlovák-emberi-Jogi-központ
 Ministerstvá---Minisztériumok⁸
 Ministerstvo-dopravy,-pôšt-a-telekomunikácií-sr---szlovák-köztársaság-közlekedés-
 ügyi,-Postaügyi-és-Távközlési-Minisztériuma
 Ministerstvo-dopravy,-výstavby-a-regionálneho-rozvoja--szlovák-köztársaság
 közlekedésügyi,-építésügyi-és-régiófejlesztési-Minisztériuma
 Ministerstvo-financií-sr---szlovák-köztársaság-Pénzügyminisztériuma
 Ministerstvo-hospodárstva-sr---szlovák-köztársaság-gazdasági-Minisztériuma
 Ministerstvo-kultúry-sr---szlovák-köztársaság-kulturális-Minisztériuma
 Ministerstvo-pôdohospodárstva-a-rozvoja-vidieka-sr---szlovák-köztársaság-Földmű-
 velésügyi-és-vidékfejlesztési-Minisztériuma
 Ministerstvo-práce,-sociálnych-vecí-a-rodiny-sr--szlovák-köztársaság-Munkaügyi,
 szociális-és-Családügyi-Minisztériuma
 Ministerstvo-obrany-sr---szlovák-köztársaság-védelmi-Minisztériuma
 Ministerstvo-spravodlivosti-sr---szlovák-köztársaság-Igazságügyi-Minisztériuma
 Ministerstvo-školy,vedy,-výskumu-a-športu-sr---szlovák-köztársaság-oktatásügyi,
 Tudományos-és-sportügyi-Minisztériuma
 Ministerstvo-vnútra-sr---szlovák-köztársaság-Belügyminisztériuma
 Ministerstvo-výstavby-a-regionálneho-rozvoja-sr---szlovák-köztársaság-építésügyi-és
 vidékfejlesztési-Minisztériuma

8- a-különböző-minisztériumok-szerkezete-az-egy-kormányzati-időszakokban-attól-függően
 változik,-hogy-éppen-milyen-szakterületeket-egyesítenek-magukban.-ennek-következménye-
 ként-szerepel-a-névanyagban-ugyanannak-a-minisztériumnak-kétféle-megnevezése.

Ministerstvo-zahranicných-vecí-s r ---s zlovák-k öztársaság-k ügyminisztériuma
 Ministerstvo-zdravotníctva-s r ---s zlovák-k öztársaság-egészségügyi-Minisztériuma
 Ministerstvo- životného- prostredia- s r - -- (a)- s zlovák- k öztársaság- k környezetvédelmi
 Minisztériuma
 orgány-Štátnej-správy---államigazgatási-intézmények
 Centrálny-depozitár-cenných-papierov-s r ---k özponti-értéktár
 Centrum-pre-medzinárodno-právnu-ochranu-detí-a-mládeže---nemzetközi-gyermek-és
 Ifjúságvédelmi-k özpont
 Migračný-úrad-Ministerstva-vnútra-s r ---a-Belügyminisztérium-Bevándorlási-h ivatala
 národný-bezpečnostný-úrad---nemzetbiztonsági-h ivatal
 Poštový-úrad-s r ---Postaügyi-h ivatal
 Protimonopolný-úrad-s r ---g azdasági-versenyhivatal
 r ada-vlády-s r -pre-prevenciu-kriminality---a-s zlovák-kormány-Bűn megelőzési-Tanácsa
 slovenská-inšpekcia-životného-prostredia---s zlovák-k környezetvédelmi-Felügyelőség
 slovenská- obchodná- inšpekcia- -- ústredný- inšpektorát- -- s zlovák- Fogasztóvédelmi
 Főfelügyelőség
 Štátna-veterinárna-a-potravinová-správa-s r ---állami-állat-egészségügyi-és-élelmiszer-
 biztonsági-h ivatal
 správa-štátnych-hmotných-rezerv-s r ---állami-Tartalékalapok-Igazgatósága
 Štatistický-úrad-s r ---s statisztikai-h ivatal
 Telekomunikačný-úrad-s r ---Távközlési-h ivatal
 Úrad-pre-štátnu-službu---k özszoigálati-h ivatal
 Úrad-pre-verejně-obstarávanie-s r ---k özbeszerezési-h ivatal
 Úrad-pre-reguláciu-sieťových-odvetví---hálózati-r endszerek-árhivatala
 Úrad-pre-vybrané-daňové-subjekty---k iemelt-adózók-h ivatala
 Úrad-pre-normalizáciu,-metrológiu- a- skúšobníctvo-s r ---s szabványügyi,- Mérésügyi- és
 Termékvizsgáló-h ivatal
 Úrad-jadrového-dozoru---atomenergiái-h ivatal
 Úrad-boja-proti-korupcii---k orrupcióellenes-h ivatal
 Úrad-daňového-preverovania---adóügyi-ellenőrzési-h ivatal
 Úrad-na-ochranu-osobných-údajov---adatvédelmi-h ivatal
 Úrad-priemyselného-vlastníctva-s r ---s szabadalmi-h ivatal
 Úrad- geodézie,- kartografie- a- katastra- s r - -- geodéziai,- Térképészeti- és- k ataszteri
 h ivatal
 Ústredie-práce,-sociálnych-vecí-a-rodiny---Munka,-s zociális-és-Családügyi-Főigazgatóság
 Ústav-pamäti-národa---nemzeti-emlékezet-h ivatal
 vyššie-územné-celky-(v ÚC)---k özép szintű-területi-önkormányzatok
 Banskobystrický-samosprávny-kraj---Besztercebányai-k erületi-Önkormányzat⁹

9.- a-megnevezés-s zlovákia-és-Magyarország-eltérő-közigazgatási-rendszerének-a-következmé-
 nye.-az-intézményekben-a-szlovák-kraj főnév-a-több-járást-magában-foglaló-közigazgató-
 si-egységet-jelöli,- melynek- magyar- megfelelője- a-kerület.- ennek- származékszava- az-intéz-
 ményekben-jelzői-szerepet-betöltő-krajský (-á/-é)-névelem,- melynek-magyar-ekvivalense
 a-kerületi melléknév.-Magyarországon-a-hasonló-közigazgatási-egységet-megyének-nevezik,
 a-megye-felügyelete-alá-tartozó-intézményekben-pedig-a-megyei jelző-szerepel.

Bratislavský-samosprávny-kraj--Pozsonyi-kerületi-Önkormányzat
 košický-samosprávny-kraj--k assai-kerületi-Önkormányzat
 nitriansky-samosprávny-kraj--nyitrai-kerületi-Önkormányzat
 Prešovský-samosprávny-kraj--eperjesi-kerületi-Önkormányzat
 Trenčiansky-samosprávny-kraj--Trencsényi-kerületi-Önkormányzat
 Trnavský-samosprávny-kraj--n agyszombati-kerületi-Önkormányzat
 Žilinský-samosprávny-kraj--zsolnai-kerületi-Önkormányzat
 Informačné-portály--Információs-portálok
 verejný-informačný-portál--közérdekű-információs-portál
 Prehľadný-zoznam-odkazov-slovenského-internetu--szlovákiai-internetcímek-jegyzéke
 katalógový-zoznam-slovenských-stránok-s-hodnotením--értékelt-szlovák-honlapok
 katalógusa
 databáza-kultúrnych-podujatí-na-slovensku--szlovákiai-kulturális-rendezvények-adat-
 bázisa
 Mapa-slovenska--szlovákia-térképe
 Predpoveď-počasía-pre-mestá-sr--Időjárás-előrejelzés-a-szlovákiai-városok-számára
 zbor-väzenskej-a-justičnej-stráže-sr--Büntetés-végrehajtási-Testület

2.2.-egyéb-szlovákiai-magyar-jellegű-intézmények-szlovák-magyar-jegyzéke¹⁰

Csemadok.- Maďarský- spoločenský- a- kultúrny- zväz- na- slovensku- -- Csemadok.
 szlovákiai-Magyar-Társadalmi-és-közművelődési-szövetség
 divadlo-Jókaiho-v-košiciach--k assai-Thália-színház
 divadlo-Thalia-v-košiciach--k assai-Thália-színház
 Fakulta- stredoeurópskych- štúdií- ukF- v- nitre- -- nyitrai- konstantin- Filozófus- egyetem
 közép-európai-Tanulmányok-kara
 galantské-vlastivedné-múzeum--galántai-honismereti-Múzeum
 galéria-súčasných-maďarských-umelcov--kortárs-Magyar-galéria
 Inštitút-pre-výskum-menšín-Fórum--Fórum-kisebbségkutató-Intézet
 Jazyková-kancelária-gamma--gamma-nyelvi-Iroda
 katedra-hungaristiky-uMB-v-Banskej-Bystrici--Besztercebányai-Bél-Mátyás-egyetem
 hungarisztika¹¹ Tanszéke

10.- a jegyzékben-nem-a magyar-jellegű-intézmények-teljes-listájának-közzétételére-törekedtünk,
 hanem-a központi-intézmények-, illetve-az-egyes-intézménytípusok-magyar-nevének-standar-
 dizálására.

11.- a *hungarisztika* szóval-gyakran-találkozunk-a-Magyarország-határain-kívül-működő-felsőok-
 tatási- intézmények- magyar- vonatkozású- tanszékeinek- vagy- más- szervezeti- egységeinek
 nevében.- annak- ellenére-, hogy- a- szóban-forgó- kifejezés-sem- a- Magyar-értelmező- kéziszó-
 tárbán-, sem-az-Idégen-szavak-szótárában-nem-szerepel-, esetünkben-nem-elsősorban-a-szlo-
 vák-megnevezés-szó-szerinti-magyar-fordításáról-van-szó:-a *hungarisztika* megnevezéssel-az
 intézmény- arra- utal-, hogy- a- magyarságtudományt- nem- annak- összefüggéseiben- műveli
 (ennek-összefoglaló-neve-a *hungarológia* lenne)-, hanem-csupán-filológiai-(azaz-irodalom-és
 nyelvtudományi-jellegű)-képzésben-részesíti-a-hallgatókat.

katedra-maďarského-jazyka-a-literatúry-u k-v-Bratislave---Pozsonyi-Comenius-egyetem
 Magyar-n yelv-és-Irodalom-Tanszéke
 kultúrne-združenie-Šamorín-a-okolie---s omorja-és-vidéke-kulturális-Társulás
 Maďarské-folklórne-združenie-na-s-lovensku---s-zlovákiai-Magyar-Folklórszövetség
 Mládežnícky-klub-gyulu-Juhásza--Juhász-gyula-lfjúsági-k-lub
 Múzeum-maďarskej-kultúry-na-s-lovensku---s-zlovákiai-Magyar-kultúra-Múzeuma
 nadácia-kalligram---kalligram-alapítvány
 nadácia-katedra---katedra-alapítvány
 nadácia-sándora-Máraiho---Márai-sándor-alapítvány
 spoločnosť-maďarskej-mládeže---Magyar-lfjúsági-közösség
 spolok-maďarských-knihovníkov-na-s-lovensku--szlovákiai-Magyar-könyvtárosok
 egyesülete
 strana-maďarskej-komunity--Magyar-közösség-Pártja-(korábban:-strana-maďarskej
 koalície--Magyar-koalíció-Pártja)
 strana-Most-híd---Most-híd-Párt
 Študentská-sieť--diákhalózat
 univerzita-Jánosa-selyeho-v-komárne--komáromi-selye-János-egyetem
 Ústav-maďarského-jazyka-a-kultúry-na-Prešovskej-univerzite-v-Prešove--eperjesi
 egyetem-Magyar-n yelv-és-kultúra-Intézete
 Ústav-maďarskej-jazykovedy-a-literárnej-vedy-u k F-v-nitre---nyitrai-konstantin-Filozófus
 egyetem-Magyar-n yelv-és-Irodalomtudományi-Intézete
 vydavateľstvo-aB-ar T--aB-ar T-kiadó
 vydavateľstvo-kalligram---kalligram-kiadó
 vydavateľstvo-knih-a-časopisov-Madách-Posonium--Madách-Posonium-könyv-és
 Lapkiadó
 vydavateľstvo-k T--k T-kiadó
 vydavateľstvo-Lilium-aurum---Lilium-aurum-könyv-és-Lapkiadó
 vydavateľstvo-nap---nap-kiadó
 vydavateľstvo-Plectrum---Plectrum-kiadó
 združenie-alberta-s-zenci¹² Molnára--s-zenczi-Molnár-albert-egyesület
 združenie-žitnoostrovských-miest-a-obcí--Csallóközi-városok-és-Falvak-Társulása
 zväz-maďarských-pedagógov-na-s-lovensku--szlovákiai-Magyar-Pedagógusok
 szövetsége
 zväz-maďarských-rodíčov-na-s-lovensku--szlovákiai-Magyar-szülők-szövetsége
 zväz-maďarských-skautov-na-s-lovensku--szlovákiai-Magyar-Cserkészszövetség
 Žitnoostrovské-múzeum--Csallóközi-Múzeum

12.- a-szlovák-helyesírás-szabályai-szerint-a-történelminek-számító-magyar-családneveket-nem
 az-eredeti-írasmódot-követve,-hanem-a-szlovák-helyesírás-alapelveinek-megfelelően-kell-írni
 (l.-Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava, veda, -1991, 35-43. p.).-a-belügyminisztérium
 az-egyes-intézmények,-szervezetek-nevének-bejegyzésekor-a-szóban-forgó-szabálypont-sze-
 rint-jár-el.

2.3.-a-szlovák-iskolatípusok-magyar-nevének-megállapítása

a- standardizálás- folyamán- a- legfőbb- problémát- a- különböző- szlovák- iskolatípusok- – főként-a-középiszola--adekvát-magyar-nevének-a-meghatározása-okozta.-ezen-a-területen-a-helyzet-korábban-teljesen-kaotikus-volt-egyrészt-ugyanazoknak-az-iskolatípusoknak-különböző-magyar-megnevezése-létezett-(pl.-a-*stredná odborná učilište* megnevezés a-szlovákiai-magyar-nyelvhasználatban-egyszer-„szaktanintézet”,-máskor-„szakmunkásképző” vagy-„szakmunkásképző-iskola” formában-fordult-elő;-a-*združená stredná škola* pedig-hol-„összevont-középiszola”,-hol-„egyesített-középiszola” vagy „egyesült-középiszola” alakban-jelentkezett).-a-2008.-szeptember-1-jén-hatályba-lépett-közüoktatási-törvény egyszerűsítette-a-szlovákiai-szakközépiszola,-szakmunkásképzők,-szakképző-iskola-és szakiskola- szövevényes,- korábban- szinte- átláthatatlan- rendszerét,- s- a- két- évtől- négy vagy-öt-évi-folyó- --érettségi-nélkül,- illetve- érettséggel- végződő- --szakképzés-biztosító középiszola- a- *stredná odborná škola* (Mo.-on:- szakközépiszola) megnevezés- alatt vonta-össze.-ezen-a-csoporton-belül-azután-a-szakképzés-irányultsága-szerint-a-következő-középiszola-típusokat-különbözteti-meg:-*hotelová akadémia* (Mo.-on:-vendéglátóipari és-idegenforgalmi-szakközépiszola),-*obchodná akadémia* (Mo.-on:-közügazdasági-szakközépiszola),-*pedagógická a sociálna akadémia* (Mo.-on- nincs- funkcionális- megfelelője), *stredná odborná škola (nešpecifikovaná)* (Mo.-on:- szakképző- iskola,- nem- specifikált), *stredná odborná škola (špecifikovaná)* (Mo.-on:- pl.:- mezőgazdasági- szakképző- iskola), *stredná pedagogická škola* (Mo.-on:- óvónőképző-szakközépiszola), *stredná priemyselná škola* (Mo.-on:- ipari- szakközépiszola),- *stredná zdravotná škola* (Mo.-on:- egészségügyi szakközépiszola),-*škola úžitkového umenia* (Mo.-on:-iparművészeti-szakközépiszola).

a- szlovák- iskolanevek- magyar- megfelelőjének- egységesítésére- és- egyértelműsítésére- való- törekvés- esetünkben- a- következő- elvek- alapján- fogalmazódott- meg:-1.- ugyan- azon-típusú-iskolának- csak- egyféle,- a- többtől- formailag- is- eltérő- neve- legyen;-2.- a- képzés- szempontjából- egymással- rokonságot- mutató- iskolatípusok- neve- legyen- hasonló;-3.- ahol- csak- lehetséges,- vegyük- figyelembe- a- magyarországi- megnevezéseket- (ez- a- magyar- magyar-közüoktatási-kapcsolatok- miatt- is- fontos- lehet)-(s- zabómihály-2007).- az- eredeti-elképzelés- azonban- helyenként- ellenállásba- ütközött.- a- szlovák-*obchodná akadémia* iskolatípusnak- például- a- szlovákiai- magyar- nyelvhasználatban- nem- a- magyarországi- megfelelője,- hanem- a- szlovák- névből- tükörfordítással- keletkezett- ekvivalense,- a *kereskedelmi akadémia* honosodott- meg.- ez- a- megfeleltetés- nemcsak- a- beszélt- nyelvben- terjedt- el,- hanem- a- szlovákiai- magyar- nyelvű- sajtóban- vagy- az- ilyen-típusú- iskolákat- jelző- kétnyelvű- feliratokon- is.- az- intézmény-név- standardizálást- megelőző- közvélemény- kutatás- során- nem- egy- esetben- éppen- a- magyar- tannyelvű- kereskedelmi- akadémia- igazgatói- tiltakoztak- a- magyarországi- megnevezés- kodifikálása- ellen.- a- szlovákiai magyar- forma- megtartásának- fontosságát- azzal- indokolták,- hogy- a- kérdéses- megnevezés- csaknem- két- évtizede- állandó- eleme- a- szlovákiai- magyar- nyelvhasználatnak,- s- ez- idő- alatt- mind- a- beszélt,- mind- az- írott- nyelvben- elterjedt,- illetve- hogy- ez- a- megnevezés- utal- legjobban- az- oktatási- intézmény- profiljára.- hasonlóképpen- indokolták- az- érintettek- a- *základná umelecká škola* (Mo.-on:- művészeti- iskola,- a- szlovákiai- magyarban:- művészeti- alapiskola)- megnevezés- szlovákiai- magyar- ekvivalenséhez- való- ragaszkodásukat.

az- alábbi- táblázat- az- egyes- szlovák- iskolatípusok- szlovák- megnevezését,- illetve- ezeknek- a- gramma- nyelvi- lroda- által- javasolt- magyar- megfelelőjét- tartalmazza.

Szlovák megnevezés	Gamma-javaslat
gymnázium	gymnázium
materská škola celodenná starostlivosť	napközi otthonos óvoda (vagy: egész napos óvoda)
materská škola poldenná starostlivosť	félnapos óvoda
hotelová akadémia	vendéglátóipari és idegenforgalmi akadémia (Mo.: vendéglátóipari és idegenforgalmi szakközépiskola)
obchodná akadémia	kereskedelmi akadémia
pedagogická a sociálna akadémia	pedagógiai és szociális akadémia
stredná odborná škola	szakképző iskola
stredná odborná škola poľnohospodárska	mezőgazdasági szakképző iskola
stredná odborná škola stavebná	építőipari szakképző iskola
stredná odborná škola strojnícka	gépipari szakképző iskola
stredná odborná škola textilná	ruhaipari szakképző iskola
stredná pedagogická škola	pedagógiai szakközépiskola (Mo.: óvónőképző szakközépiskola)
stredná priemyselná škola	ipari szakközépiskola
stredná zdravotnícka škola	egészségügyi szakközépiskola
škola úžitkového umenia	iparművészeti szakközépiskola
škola v prírode	erdei iskola
špeciálna materská škola internátna	bentlakásos speciális óvoda
špeciálna základná škola internátna	bentlakásos speciális alapiskola
špeciálna základná škola	speciális alapiskola
špeciálna základná škola pri zdravotníckom zariadení	kórházi vagy szanatóriumi speciális alapiskola
základná škola	alapiskola (Mo.: általános iskola)
základná umelecká škola	művészeti alapiskola (Mo.: művészeti iskola)
základná škola pri zdravotníckom zariadení	kórházi vagy szanatóriumi alapiskola
základná škola 1. stupeň	alsó tagozatos alapiskola
spojená škola	közös igazgatású iskola
dievčenská odborná škola	leányszakközépiskola
súkromná stredná odborná škola	magán-szakképzőiskola

2.4.-a-szlovák-intézménynevek-magyar-megfelelőjének-helyesírási-problémái

esetünkben-a-kodifikálás-egyik-fontos-mozzanata-az-intézménynevek-külső-alakjának, azaz-írott-változatának-a-rögzítése,-amely-a-Magyar-helyesírás-szabályai-(a-továbbiakban akh.)-alapján-történik.-az-akh.-187.-pontja,-illette-a-h-elyesírás-c.-akadémiai-kézikönyv-(a-továbbiakban-oh)-helyesírási-főszabályai-szerint-a-hivatalok,-társadalmi-szervezetek, oktatási-intézmények,-tudományos-intézetek,-alapítványok,-pártok,-szövetkezetek,-vállalatok-és-hasonlók-többemű,-cégszerű-nevében-az-és-kötőszó,-valamint-a-névelők-kivételével-minden-tagot-nagybetűvel-kezdünk.-a-szabályozás-az-intézménynevek-alárendelt egységeinek-írásmódjára-is-vonatkozik:-az-intézmények-alegységeinek-nevét-ugyanúgy kell-írunk,-mint-a-főintézményét,-vagyis-a-kötőszó-és-a-névelő-kivételével-minden-egyik különírt-egység-nagy-kezdőbetűs-(pl.-*Selye Egyetem Pedagógiai Kara*).

a-gyakorlat-azt-mutatja,-hogya-szlovák-intézménynevek-magyar-megfelelőjének-írásában-a-fő-problémát-a-telephely-kezdőbetűjének-írása-okozza.-az-akh.-szerint-amenyiben-a-telephely-neve-vesszővel-elválasztva-az-intézmény-név-végén-áll,-szervesen hozzátartozik-a-névhez.-az-ilyen-felépítésű-intézménynevekben-a-telephely-megnevezése-i-képzős-formában-a-név-élére-is-kerülhet,-ebben-az-esetben-a-tulajdonnév-szerves-részének-tekintjük,-tehát-nagybetűvel-írjuk-(pl.-*Szegedi Nemzeti Színház*)-(akh. 188.-pont-b)-alpont).-a-szlovák-intézménynevek-egy-részében,-elsősorban-a-különböző szintű-oktatási-intézmények-megnevezésében-a-névnek-szinte-állandó-tagja-a-telephely

neve,- amely az államnyelvi változatban a magyartól eltérően lokatívuszi esetben van jelen az intézménynevében (pl.: *Základná škola s vyučovacím jazykom maďarským v Orechovej Potôni*), a magyar megfeleltetésben az -i képzős helységnévi tagot ilyenkor az intézménynév részének tekintjük, s az akh.-vonatkozó pontja szerint nagy kezdőbetűvel rögzítjük (l.: *Dióspatonyi Magyar Tannyelvű Alapiskola*) (vö. akh.-2000,-76.-p.; o h 2004,-218.-p.). Mivel a szlovák iskolanevekben a telephely neve akkor is szerves része a tulajdonnévnek, ha abban rajta kívül más megkülönböztető elem is szerepel, a Magyar Tudományos Akadémia Helyesírási Bizottsága egyik tagjának javaslata szerint akkor is a fentiekhez hasonló módon járunk el, vagyis a helynévi elemet ilyenkor is nagy kezdőbetűvel írjuk (pl.: *Základná škola Zoltána Kodálya s vyučovacím jazykom maďarským v Dunajskej Strede – Dunaszerdahelyi Kodály Zoltán Magyar Tannyelvű Alapiskola*). az iskolák magyar nevének írásmódja abban az esetben is a fenti szabályozás szerint történik, ha az oktatás nyelvére utaló elemeket elhagyjuk a megnevezésből, pl.: *Dunaszerdahelyi Kodály Zoltán Alapiskola* (a hivatalos szlovák nevet tükröző *Dunaszerdahelyi Kodály Zoltán Magyar Tannyelvű Alapiskola* helyett). az olyan iskolatípusok nevének írott alakját, melyben a szótagszám okán kötőjeles írásmódot kellett volna alkalmazni, a szerint a szabálypont szerint rögzítjük, melynek alapján a tulajdonnevekben – elsősorban az intézménynevekben – általában nem érvényesül a szótagszámlálási szabály (l. o h 2004,-131.-p.), tehát: *Dunaszerdahelyi Magyar Tannyelvű Leányszakközépiskola, Pöstyéni Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Akadémia*. a magánjellegű szakképző iskolák esetében az akh.-második mozgósabályának (l. akh.-2000,-55.-p.) ajánlásait vesszük figyelembe, azaz az iskola típusára utaló különírt jelzős szerkezet egészéhez kapcsolódó magán- előtagot kötőjellel kapcsoljuk az új alakulatban egybeírt utórészhez: *Szőgyéni Magán-szakképzőiskola*.

3. Összegzés

a tanulmány a szlovák közigazgatáshoz, illetve oktatásügyhöz kapcsolódó intézmények magyar nevének standardizációs lehetőségeivel, módjaival és problémáival foglalkozik. a vizsgálódás célja a szlovák intézménynevek magyar megfelelőjének megállapítása, egységesítése és írásmódjuk rögzítése volt.

az 1999.-évi szlovák kisebbségi nyelvhasználati törvény mérföldkövet jelent a szlovákiai kisebbségek nyelvi jogainak kiterjesztése szempontjából, hiszen lehetőséget nyújt a kisebbségek nyelvének szó- és írásbeli használatára a közigazgatási hivatalokkal való kapcsolattartás során. a tapasztalat azonban azt mutatja, hogy nyelvi felkészületlenségünk miatt nem tudunk élni a törvény biztosította lehetőségekkel (vö. szabómihály 2002,-182.-p.). az intézménynevek esetében például általában szó szerinti fordítással, a szlovák megnevezés formai szerkezeti jellemzőit követve hozzuk létre a magyar megfelelőt, ami oda vezetett, hogy a gyakorlatban ugyanannak az intézménynevének több változata is használatos. a dolgozatban arra próbáltam meg rámutatni, miért van szükség egy egységes intézménynévjegyzék összeállítására, s e célt követve foglalkoztam az intézménynevek standardizálásának időszerű problémáival.

Felhasznált-irodalom

- akh.-2000.-*A magyar helyesírás szabályai*. Tizenegyedik-kiadás.-Tizenkettedik-(szótári-anyagában-bővített)-lenyomat,-75–78.-p.
- daneš,- František- 1979.- Postoje- a- hodnotící- kritéria- při- kodifikaci.- In- kuchař,- Jaroslav- (szerk.): *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Praha,-academia,-79–91.-p.
- Intézménynevek-1989.-*Intézménynevek szlovák-magyar jegyzéke*. Bratislava,-Csemadok-k B.
- kiss- Jenő- 1994.- *Magyar anyanyelvűek – magyar nyelvhasználat*. Budapest,- nemzeti Tankönyvkiadó.
- kloss,-heinz-1986.-o n-some-terminological-problems-in-interlingual-sociolinguistics.-*International Journal of the Sociology of Language*,-57.,-91–106.-p.
- Laczkó-k risztina–Mártonfi-attila-2004.-*Helyesírás*. Budapest,-o siris-k iadó,-215–221.-p.
- Lanstyák-István-1995.-a-magyar-nyelv-többközpontúságának-néhány-kérdéséről-(különös-tekintettel-a-Trianon-utáni-magyar-nyelvre).-*Magyar Nyelvőr*, 119.-évf.-3.-sz.-213–236.-p.
- Lanstyák- István- 2002.- a- magyar- nyelv- állami- változatainak- kodifikálásáról.- Lanstyák István–szabómihály-gizella:-*Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Pozsony,-k alligram könyvkiadó,-151–169.-p.
- Lanstyák-István–szabómihály-gizella-2002.-nyelvi-jogaink-érvényesítésének-nyelvi-feltételei.-In Lanstyák-István–szabómihály-gizella:-*Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Pozsony, k alligram-k önyvkiadó,-117–141.-p.
- Misad-katalin- 2005.- a- szaknyelvi- regiszterek- fejlesztésének- összefüggései- szlovákiai- magyar viszonylatban.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 7.-évf.-4.-sz.-77–92.-p.
- Misad-katalin-2009.-*Nyelvi kontaktusok. Szlovákiai magyar vonatkozású alkalmazott nyelvészeti tanulmányok*. d unaszerdahely,-Lilium-aurum.
- Misad-katalin-2011.-Intézménynév-standardizálás-kisebbségi-helyzetben.-In-Nova Posoniensia. a- pozsonyi- Magyar- Tanszék- évkönyve.- Pozsony,- s zenci- Molnár- albert- egyesület- k alligram-k iadó.-58–73.-p.
- Molnos-s ándor-szerk.-2009.-Intézménynevek-magyarul.-3.-kiadás.-http://www.sztanyi.ro/download/magyar_intezmenynevek.pdf-(2012.-október.-2-i-letöltés)
- nagy-Myrtil-szerk.-2002.-szlovákiai-magyar-szervezetek-adattára.-d unaszerdahely,-Lilium-aurum könyvkiadó–Információs- központ.- <http://meh.niif.hu/2002/01600/01619/01619.pdf>-(2012.-október-5-i-letöltés)
- Péntek- János- 2006.- Tanrsztilvanizmusok,- romanizmusok- és- a- határtalanítás- programja. http://www.sztanyi.ro/download/PJeloadas2006_aug.doc- (2012.- szeptember- 30-i letöltés)
- Pete-István-1988.-a-magyar-nyelv-állami-változatai.-In-k iss-Jenő–szűts-László-(szerk.):-*A magyar nyelv rétegződése II*. Budapest,-akadémiai-k iadó,-779–789.-p.
- sief- šköl- a- školských- zariadení.- <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=39>- (2012. október-7-i-letöltés)
- s zabómihály-gizella-2002.-a-hivatali-kétnyelvűség-megteremtésének-nyelvi-vetületei.-In-Lanstyák István–szabómihály-gizella:-*Magyar nyelvtervezés Szlovákiában*. Pozsony,-k alligram könyvkiadó,-182–199.-p.
- s zabómihály-gizella-2005a.-a-szlovákiai-magyar-nyelvtervezés-kérdései.-In-vörös-Ferenc-(szerk.): *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat*. Budapest-nyitra–somorja, Magyar- nyelvtudományi- Társaság–konstantin- egyetem–Fórum- kisebbségkutató Intézet–Lilium-aurum,-27–34.-p.
- s zabómihály-gizella-2005b.-a-főnévi-alaptagú-szlovák-szerkezetek-magyar-megfelelői--fordítási és- nyelvtervezési- problémák.- In- Lanstyák- István–Menyhárt- József- (szerk.): *Tanulmányok a kétnyelvűségről III*. Pozsony,-k alligram-k önyvkiadó,-131–158.-p.

- sزابómihály-g izella-2006.-*Iskolatípusok magyar és szlovák megnevezése*. kézirat.
- sزابómihály-g izella-2007.-*Typy a druhy stredných škôl – preklad názvov do maďarčiny*. kézirat.
- sزابómihály-g izella-2010a.-Magyar-szaknyelv-és-szakstílus-Magyarország-határain-túl.-In-dobos Csilla-(szerk.):-*Szaknyelvi kommunikáció*. Miskolc-Budapest,-Miskolci-egyetem-Tinta könyvkiadó,-205-215.-p.
- sزابómihály-g izella-2010b.-*Szlovákiai közintézmények szlovák-magyar jegyzéke*.-kézirat.
- sزابómihály-g izella-2011.-a-szlovákiai-települések-és-domborzati-elemek-magyar-nevének-standardizációs- problémáiról.- *Fórum Társadalomtudományi Szemle*,- 13.- évf.- 3.- sz. 21-44.-p.
- Tolcsvai-nagy-g ábor-1999.-Lehetőségek-és-kötelességek-a-magyar-nyelvi-tervezésben.-In-Fábián Pál-Lőrincze- Lajos- (szerk.):- *Nyelvművelés*. Budapest,- nemzeti- Tankönyvkiadó, 177-188.-p.
- http://www.minedu.sk/data/user_data/aTeMy/2008/20080529_n_rsr_skolsky_zakon.pdf
- <http://www.scitanie2011.sk>
- http://www.szmpsz.sk/szmpsz/adatbazis/iskola/anonymous/list_iskola_base_x.php
- http://www.szmpsz.sk/szmpsz/adatbazis/iskola/anonymous/list_onkormanyzat_x.php
- <http://www.uips.sk/regionalne-skolstvo>
- http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/Jh/siet_strednych_skol.pdf

KaTalin Misad

ABOuT The sTandarDizaTion oF hUnGarlan naMes oF INsTITuTions IN sLOvakia

The-study-deals-with-methods,-problems-and-the-possibilities-of-standardization of-institutions-relating-to-public-administration-and-education-in-slovakia.-The-aim of-the-investigation-was-to-define,-unify-and-record-the-writing-of-the-hungarian equivalent- of- slovak- institutions.- From- the- point- of- view- of- the- extension- of- minority-language-rights-in-slovakia,-the-law-on-minority-language-use-from-1999 has-been-a-milestone,-as-it-provides-opportunity-for-the-use-of-minority-languages in-the-communication-with-public-administration-institutions,-both-orally-and-in writing.-however,-experience-has-shown-that,-for-our-unpreparedness,-we-can-not take-advantage-from-the-possibilities-provided-by-the-law.-In-the-case-of-institution names,- for- example,- we- usually- create- the- hungarian- equivalent- by- literal translation,- following- the- formal-structural- characteristics- of- the- slovak- name, which-has-led-to-a-practice-of-that-the-hungarian-name-of-the-same-institution-is used-in-several-versions.-In-this-study-I-tried-to-point-out-why-we-need-to-compile a-unified-list-of-institution-names,-and-following-this-goal,-I-dealt-with-the-topical problems-of-their-standardization.

TÖRÖK TAMÁS

Ipoly mente helynevei

Adattár

1. kötet

Alsó-Ipoly mente

Forum Kisebbségkutató Intézet

Magyar–szlovák-hegynévpárok- a-Magas-Tátrában*

János Bauko
Hungarian–Slovak oronyms in the High-Tatras

811.511.141`373.21(234.372.4)
811.162.4`373.21(234.372.4)
81`373.21(234.372.4)

Keywords: Linguistics. Onomastics. Names of mountains. Hungarian–Slovak pairs of mountain names. The High-Tatras.

1. a-hegy-mint-szimbólum

a-hegyek- régóta- vonzották- az- embereket.- a- misztikus- felemelkedés- lehetőségét,- a magasságot,- az-égbe-törést,- a- megközelíthetelenséget- szimbolizálták.- az-emberek- a- hegy-csúcsát- valamikor- az-istenek- lakhelyének- tartották,- és- szentként- tisztelték.- erről ismert- az- o- lümposz,- ahol- a- mítosz- szerint- a- görög- istenek- laktak.

a- hegy- csodás- események- színhelyévé- vált.- Összekapcsolta- az- égi- és- földi- világot. kereszties- s- zent- János- a- misztikus- életvitelt- -- az- Isten- megismerése- felé- vezető- utat- a- hegy- mászáshoz- hasonlítja- (hoppál- Jankovics- n- agy- s- zemadám- 1990,- 93- 94.- p.).- a Bibliában- Isten- többnyire- hegytetőn- nyilatkozik- meg.- gondoljunk- csak- arra- a- jelenetre, amikor- az- Úr- a- s- ínai- hegyen- köti- meg- Mózes- s- a- szövetséget,- s- ott- adja- át- neki- a- tíz- parancsolat- kőtábláit.

az- egyes- felekezetek- számára- fontos- helyé- válnak- a- hegyek.- a- lamista- vallás- hívei- a- kailász- hegyet- (6700- m)- a- világ- legszentebb- hegyének- tartják.- a- hívők- akkor- tisztul- nak- meg- a- bűneiktől,- ha- a- hegy- körül- megteszik- a- 40- km- hosszú- utat.- a- legnagyobb- megtisztulást- akkor- nyerik- el,- ha- az- utat- saját- testükkel- mérik- meg.

a- hegyekkel- kapcsolatban- babonás- történetek- is- születtek.- az- egyik- legismertebb- a- Pilátus- hegygel- (2133- m)- függ- össze.- a- monda- szerint- a- hegyen- lévő- titokzatos- fekete- színű- és- feneketlen- tóban- Pontius- Pilátus- töltötte- száműzetését.- 1387- ben- a- lakosság- rettegése- miatt- a- hatóságok- szigorúan- megtiltották- a- tó- és- a- hegy- megközelítését.- a- város- tanácsa- csak- 1594- ben- szüntette- meg- a- tilalmat.

Ismert- történelmi- személyiségek- szívesen- tartózkodtak- a- hegyekben,- s- rájuk- emlé- keztető- tiszteleti- hegynevek- is- keletkeztek.- Példaként- említhetjük- Eötvös- Loránd- aka- démikust,- aki- kiváló- hegyász- volt.- az- olaszországi- dolomitokban- található- Cadin- cso- port- feltárása- fűződik- nevéhez.- érdemeinek- elismeréséül- a- Cadin- csoport- második- leg- magasabb- csúcsát- *Cima di Eötvösnek*- (2837- m)- nevezték- el.

*- a- tanulmány- a- domus- hungarica- támogatásával- készült.

2.-a-hegynév-fogalma

a-hegynév-terminus- a földfelszíni- kiemelkedések- és kiemelkedések- részeinek- tulajdonnévi-értékű- elnevezéseit- foglalja- magába- (r eszegi-2008,-246.-p.).-a- megnevezőknek,-a- névhasználóknak- a földrajzi- környezetük- által- meghatározott- szemléletétől- függ, hogy- mit- tekintenek- hegynékek.- a-hegy földrajzi- köznévi- a- nyelvterület- bizonyos- részein csak- magas- és- nagy- kiterjedésű- földfelszíni- formákat- jelöl,- másutt- azonban- alig- szembe- tűnő- kiemelkedések- megnevezésére- is- szolgálhat- (vö.- h efty- 1911,- zoltai- 1938, r eszegi-2011).-a- budapesti-*Ferihegy* repülőtér- (ma- Liszt- Ferenc- repülőtér)- nevében- is ott- található- a-hegy utótag,- melynek- eredeti- jelentése- 'szőlőskert'.- először- Mayerffy Ferenc- (1776-1845),- kinek-*Feri* volt- a- beceneve,- telepített- szőlőt- a- térségnek- vékony futóhomokrétéggel- borított- lapos- buckáira- (kiss-2001,-4.-p.).

h offmann- István- a- helynévfajtákon- belül- a- hegynéveket- a- domborzati- nevek- között tárgyalja,- amelyeknél- a- következő- altípusokat- különbözteti- meg:- 1.- h e g y e k , -dombok, halmok- nevei,- 2.- v ö l g y e k , -mélyen- fekvő- területek,- gödrök- nevei,- 3.- hegycsúcsok- és- völgyek r é s z e i n e k nevei:- emelkedők,- lejtők,- domb- és- hegyoldalok,- hegytetők,- magaslatok, dombhátak,- hegycsúcsok,- fennsíkok,- szakadékok,- szorosok,- barlangok,- sziklák- megnevezései,- 4.- sík,- egyenes- f e l s z í n ű területek- nevei,- 5.- e g y e n e t l e n - f e l s z í n ű , gödrös,- hullámos- területek- nevei- (h offmann-1993,-47.-p.).

a- szlovák- névtanban- a- hegynév- megnevezés- szinonimájaként- az- oronima- terminus használatos.- a- szláv- névterminológiai- szótár- alapján- (svoboda- Šmilauer- o livová- nezbedová- o liva- w itkowski- 1973,-65.-p.)- az- oronima- a- szárazföld- és- a- tengerfenék felszínének- függőleges- tagozódása- szerinti- térszínformát- megnevező- tulajdonnév- (pl. hegység,- dombosság,- hátság,- hát,- hegy,- domb,- szikla,- oldal,- lejtő,- völgy,- medence,- mélyföld,- szoros,- hágó,- nyereg,- szakadék,- szurdok,- szoros,- síkság,- sík,- fennsík,- plató,- tábla).

3.-hegyrajzi-köznevek

a-hegynév- gyakran- tartalmaz- hegyrajzi- köznevet,- amely- a- kiemelkedés- egészét- vagy részét- jelölheti.- a- r eszegi- katalin- által- elemzett- magyarországi- középkori- hegynév- anyagban- a- hegyrajzi- köznevek- egy- része- jelentését- tekintve- nagyjából- megfelel- a- szó mai- köznyelvi- használatának:- *bérc, domb, halom, hát, havas(ok), hegy, kő, lejtő, magas, tető*, -mások- azonban- csak- egyes- nyelvjárásokban- vannak- meg- hegyrajzi- köznévi- szerepben,- sőt- kihaltak- is- előfordulnak- közöttük:- *fő* 'hegytető',- *gerend* 'mélyen fekvő- területből,- mocsárból,- árvízből- kiemelkedő- lapos- domb,- földhát',- *gyűr* 'mocsaras, vizenyős- területen- szilárd- talajú,- kiemelkedő- domb,- bucka',- *homlok* 'hegynék- hirtelen, meredeken- kiugró- része',- *mál* 'földfelszíni- kiemelkedés- (hegy,- domb)- oldala',- *orom* 'hegytető,- dombtető',- *orr* 'hegynék,- dombnak- erősen- kiugró- része',- *rez* 'hegy,- domb, halom',- *seg* 'domb,- halom',- *torbágy* 'domb,- halom',- *tő* 'hegynék,- dombnak- alsó- része', *verő* 'hegy- vagy- völgy- délnek- néző,- déli- kitettségű- oldala'-(l.- r eszegi-2011,-67-119.-p.).

a- Magas-Tátra- hegynévanyagában- a- következő- magyar- szlovák- hegyrajzi- köznévpárok- fordulnak- elő:- *csúcs* : *štít*; *domb* : *kopa, kopec*; *fal* : *stena, fog* : *zub, gerinc* : *hrebeň, hát* : *chrbát, hegy* : *vrch; katlan* : *kotlina, kotol*; *kémény* : *komín, nyereg* : *sedlo, orom* : *hrot, orr* : *nos, pillér* : *pillar, rés* : *štrbina, szakadék* : *žlab, sziklatű* : *ihla, torony*

: *veža, völgy* : *dolina* stb. egyes-magyar-földrajzi-köznevekhez-több-szlovák-pár-is-kapcsolódik (*csorba* : *sedlo, štrbina*; *domb* : *kopa, kopec*; *katlan* : *kotlina, kotal*), illetve néhány-szlovák-hegyrajzi-köznév-magyar-párja-eltérő-a-vizsgált-korpuszban- (*Štrbina* : *csorba, rés*; *sedlo* : *csorba, hágó, nyereg*).

a-hegyrajzi-közneveknek-fontos-szerepük-van-az-egy-egy-hegyrészek-lokalizálásában. az-azonos-megkülönböztető-névrész-tartalmazó-hegyneveknél-a-hegyrajzi-köznév-segíti-az-identifikálást:-pl.-*Lomnici-csúcs* : *Lomnický štít, Lomnici-gerinc* : *Lomnický hrebeň, Lomnici-nyereg* : *Lomnické sedlo, Lomnici-torony* : *Veľká Lomnická veža, Lomnici-váll* : *Lomnická kopa*.

4.-a-hegynevek-kutatása

a-magyar-névtudományban-a-hegynevek-kutatása-a-többi-helynévtípushoz-képest-a-háttérbe-szorult.-a-magyar-névtudomány-képviselői-közül-elsősorban-k-iss-Lajos-foglalkozott-a-témával,-aki-*A hegyek és hegységek nevei* című-akadémiai-székfoglalójában (k-iss-2001)-felhívta-a-figyelmet-a-névtan-e-vizsgálatra-érdemes-részterületére.-r-esze-gi k-atalin-az-árpád-kori-hegyneveket-vette-górcső-alá,-és-összefoglalta-az-oronimákkal-kapcsolatos-magyar-szakirodalmat-(r-esze-gi-2002,-2011).

a-szlovák-névtudományban-Milan-Majtán-tekintette-át-a-vonatkozó-publikációkat (Majtán-1996,-127.-p.).-az-általa-említett-tanulmányok-nagyrészt-a-hegynevek-etimológiáját-és-morfológiai-struktúráját-elemezték.

a-hegynevek-különböző-nyelvekben-való-összevetésével-ritkábban-foglalkoztak-a-kutatók.-k-iss-Lajos-az-akadémiai-székfoglalójában-(k-iss-2001)-nemcsak-a-magyar-hegyneveket,-hanem-európai-és-távoli-kontinensek-hegyneveit-is-elemezte.-a-lengyel-és-szlovák,-valamint-a-szlovén-és-szlovák-hegyneveket-Marta-Pančíková-hasonlította-össze (Pančíková-1994,-2000).

a-Magas-Tátra-helyneveivel-több-szerző-foglalkozott.-a-tanulmány-megírása-során-elsősorban-két-szerző-monográfiájára-támaszkodtunk.

Ivan-Bohuš *Od A po Z o názvoch Vysokých Tatier* (a-Magas-Tátra-neveiről-a-tól-z-ig) című-művében-névcikkek-(2141-névcikk)-formájában-megadja-az-egy-egy-tulajdonnevek-lokalizációját,-változását,-etimológiáját,-kialakulásának-történetét.-a-szlovák-megnevezések-mellett-feltüntet-i-a-toponimák-magyar,-német-és-lengyel-megfelelőjét-is.

scheirich-László-*A mi Magas-Tátránk* című-adatgazdag-könyvében-Magas-Tátra (szlovákia-területén-lévő)-történelmi-eseményeiről,-földrajzi-neveinek-kialakulásáról-ír. elsősorban-a-magyar-helynevekkel-foglalkozik,-de-mindenütt-feltüntet-i-a-szlovák-név-megfelelőt,-és-sok-helyen-a-németet,-illetve-lengyelt-is.-a-helyneveket-térképeken-loka-lizálja,-s-a-tárgyalt-toponimák-magyar-szlovák,-szlovák-magyar-jegyzéke-a-melléklet-ben-található.-a-szerző-az-egy-egy-fontosabb-völgyek,-gerincek,-csúcsok-tárgyalását-a-Tátra-nyugati-részén-kezdi,-és-fokozatosan-halad-kelet-felé.-az-egy-egy-fejezetek-szerke-zete-hasonló.-a-hegyrészek-leírását-az-alattuk-lévő-települések-történetével-indítja, majd-ismerteti-az-itt-található-földrajzi-objektumokat-(tó,-forrás,-patak,-vízesés,-szikla, barlang,-erdő,-rét,-út,-ház-stb.),-az-egy-egy-nevek-létrejöttének-motivációját,-a-lokalizáci-ós-ponthez-kötődő-különböző-(magyar,-illetve-más-nyelvű)-névváltozatokat,-a-névadókat,-első-látogatókat,-a-hegyrészekkel-foglalkozó-kutatókat,-a-turistaegyületek-tevé-

kenységét,-a-meg-nem-valósított-terveket-és-névjavaslatokat,-a-tragikus-eseményeket,-a-színhagyomány-útján-terjedő-hiedelmeket.

5.-a-Magas-Tátra-magyar-szlovák-hegynévpárjai

k iss-Lajos-említi,-hogy-a-Tátra-hegység-neve-a-prágai-Cosmastól-megalkotott-első-cseh-országi-latin-krónikában-a-999.-év-alatt-bukkant-fel-„*Tritri montes*”-alakban,-anonymus-is-emlegette-*Turtur* néven-(k iss-1999,-117.-p.).-a-magyar-*Tátra* a-szlovák-*Tatry* átvétele,-k iss-Lajos-szerint-ősi-indoeurópai,-közelebb-talán-trák-névből-származik-(k iss-1988, 63.-p.).-a-*Tátra* elnevezés-eredetével-kezeletben-Melich-János-névetimológiáját-tartják- a- legvalószínűbbnek,- miszerint- az- ósláv- *trtri* 'szikla,- kő'- szóból- keletkezett-(l. Melich-1912).-a-*Magas-Tátra* előtagja-az-*Alacsony-Tátra* előtagjával-van-korrelációban.-a-szlovákban-a-*Magas-Tátra* megfelelőjeként-a-többes-számú-*Vysoké Tatry* alakváltozat használatos.

a-*Tátra* hegynév-családnévben-(*Tátrai*)-is-előfordul.-a-hegység-neve-a-szláv-*Trtry* alakon-keresztül-jutott-be-a-magyarba.-l-tt-a-mássalhangzó-torlódás-egyrészt-a- ejtéskönynyitó-magánhangzóval,-másképpen-az-egyik-r- elhagyásával-oldódott-fől,-a-név-végi-veláris-i pedig-a-vá-nyitódott-(h ajdú-2010,-471.-p.).-a-hegységnévből-létrejött-családnév a- természetes-keletkezésű-névanyagban-ritkán-fordulnak-elő,-de-a-névváltoztatásokban-kedveltek,-a-nemzeti-táj,-hegyromantika-erősen-hatott-divatjukra-(vö.-Farkas-2010, 73-75.-p.).-n-apjainkban-a-leggyakoribb-hegynévi-alapú-családnév-között-található-a-*Tátrai* név,-melyet-Magyarországon-2009-ben-1357-fő-viselt.

szlovákiát-Tátra-alatti-országként-szokták-emlegetni.-a-Tátrát-sok-nevezetes-történelmi-személyiség-látogatta-meg-az-idők-során.-az-uralkodók-közül-megemlíthetjük-II. Frigyes-ágost-szász-királyt,-aki-1840-ben-megmászta-a-*Kriván*-csúcsot.-ennek-emlékére-1841-ben-egy-obeliszket-állítottak-fel-a-csúcsra,-amelynek-eredetije-már-nincs-meg,-de-kicsinyített-mása-a-poprádi-múzeumban-látható.-a-színhagyomány-szerint-Mátyás király-is-szívesen-tartózkodott-a-Tátrában,-s-miután-megmászta-a-*Nagyszalóki*-csúcsot,-az-ő-tiszteletére-nevezték-el-az-ormot-*Király-ormak*.

a-Magas-Tátra-helynevei-nagyrészt-négy nyelvűek-(magyar,-szlovák,-német,-lengyel).Ivan-houdek-szerint-a-magyar-tátrai-nomenklatúra-a-19.-században-alakult-ki-a-szlovák,-lengyel,-német-mellett,-és-a-magyar-megnevezések-többnyire-a-német-nyelvű-helynevek-fordításaiként-jöttek-létre-(houdek-1941,-7.-p.).-Ivan-Bohuš-említi,-hogy-a-magastátrai-hivatalos-magyar-földrajzi-nomenklatúra-alkotása-az-o-sztrák-Magyar-Monarchia-szétesésével-befejeződött-(Bohuš-1996,-6.-p.).

a-továbbiakban-a-Magas-Tátra-egy-magyar-szlovák-nyelvű-hegynévpárjaival-foglalkozunk,-melyeket-a-névadás-indítéka-alapján-két-csoportra-oszthatunk:

a)-mindkét-nyelvben-azonos-névadási-indíték,-szemléletmód-alapján-létrejött-hegynevek,

b)-az-egy-nyelvekben-eltérő-névadási-indíték-alapján-létrejött-hegynevek.

5.1.-a-magyar-és-szlovák-hegynév-azonos-névadási-indíték-alapján-keletkezett

a-Magas-Tátra-egy-részeinek-neve-azonos-indítékkal-keletkezett-a-magyar-és-szlovák-nyelvben.

Már-meglévő-tulajdonnevek-(pl.-helységnevek,-víznevek,-személynevek)-is-hegynévé-válhatnak,-tehát-más-névtípusba-kerülnek-át.-a-tulajdonnévosztály-váltást-transzozonimizációnak-nevezzük.

a-Magas-Tátra-egy-egy-csúcsa-gyakran-arról-a-településről-kapta-nevét,-amelynek-a-határához-tartozott,-illetve-amely-az-illető-csúcs-lábánál-feküdt.-a-hegy-alatti-helység-nevéből-keletkeztek-a-következő-hegynevek:-*Batizfalvi-csúcs* : *Batizovský štít*, *Csorbai-csúcs* : *Štrbský štít*, *Felkai-csúcs* : *Velický štít*, *Gerlachfalvi-csúcs* : *Gerlachovský štít*, *Hunfalvi-csúcs* : *Huncovský štít*, *Késmárki-csúcs* : *Kežmarský štít*, *Lomnici-csúcs* : *Lomnický štít*, *Menguszfalvi-csúcs* : *Mengusovský štít*, *Nagyszalóki csúcs* : *Slavkovský štít*, *Vázseci-völgy* : *Važecká dolina*. az- említett- magyar- nevek- tükörfordítással- jöttek- létre.- kiss- Lajosnál- olvashatjuk- a- *Földrajzi nevek etimológiai szótárában*,- hogy- a- magyar-*Lomnici-csúcs* a-német *Lomnitzer Spitze* tükörfordítása-(kiss-1988,-45.-p.).

vármegye-nevéből-született-a *Liptói-torony* : *Liptovská veža* hegynév.

víznevek-is-motiválhatták-a-hegynevek-keletkezését.-a-*Fehér-víz-völgy* : *Bielovodská dolina* hegynév-magába-foglalja-a-Fehér-víz nevet-is. a-*Nagy-Békás-csúcs* : *Velký Žabí štít* megnevezés-arra- utal,- hogy- a- hegyrész- a- Békás-tó közelében-található.- az- egyik- legenda-szerint-a-Békás-tó elnevezés-az-aranyásóktól-származik,-akik-azt-hitték,-hogy- a- tavakban- varangyos- békák- élnek,- és- gyomrukban- arany szemcsék- vannak.- a- *Csendes-völgy* : *Tichá dolina* a- csendesen- folydogáló- Csendes-patakról-(Tichý- potok) kapta-mai-nevét.-a-völgy-régebbi-elnevezése-(*Javorové*)-a- valamikor-itt-előforduló-jávor-fával-(juharfa)-hozható-összefüggésbe.-a-*Tichy Thal* elnevezéssel-albrecht-von-sydow német-utazónál-találkozunk-először-1830-ban-(scheirich-2004,-21.-p.).-a-völgy-magyar- megnevezéseként-a-*Ticha-völgy* formát-is-használták,-tehát-átvették-a-szlovák-előtagot,- majd- később- cserélték- fel- a- magyarra- lefordított- megkülönböztető- névrésszel (*Csendes*).

a-magyar-és-a-szlovák-névváltozat-magában-örizheti-egy-személy-nevét.-a-*Walentko-völgy* : *Valentkova dolina*, melynek- füves- lejtői- legeltetésre- szolgáltak,- nevet- egy- valentko-(a-valent-becézett-alakváltozata)-becenevű-pásztorról-kapta.-a-személy-neve- több-helynévben-is-szerepel:-*Walentko-tó* : *Valentkovo pleso*, *Walentko-tűzelő* : *Valentkovo ohnisko*. a-*Garai-völgy* : *Garajova dolina* a-garai-rétről-kapta-nevét,-ahol-valamikor- egy- garai- pribilina- pástornak- állt- a- kunyhója- (scheirich- 2004,- 27.- p.). a- család,- kereszt-és-becenéből-keletkezett-hegynevek-utalhatnak-azokra-a-személyekre,-akik- egykor-megmázták-a-magas-tátrai-hegyrészt:-*Bachleda-rés* : *Bachledova štrbina* (klimmek-Bachleda,-1849-1910,-zakopanei-hegyi-vezető-után), *Berci-torony* : *Bartkova veža* (Bartolomej- obročta,- 1850-1926,- népzenész- becenevéből- keletkezett- a- helynév), *Cagašik-pillér* : *Cagašikov pilier* (slávo-Cagašik,-1921-1948,-egykor-a-legjobb-szlovák- hegymászók-közé-tartozott), *Grósz-szakadék* : *Grószov kuloár* (a-késmárki-származású- grósz-alfred, 1885-1973,-a-Tátra-valamennyi-magas-csúcsát-megmászta,-sok-cikket- írt-a-hegységről), *Jurzyca-fog* : *Jurzycov zub* (karol-Jurzyca),-*Martin-kémény* : *Martinov komín* (alfred-Martin), *Still-szakadék* : *Stillov žľab* (stilla-János,-1805-1890,-tátrai-hegyi- vezető-után,-aki-a-gerlachfalvi-csúcs-első-megmászójaként-ismert), *Stolarczyk-hágó* : *Stolarczykovo sedlo* (József-stolarczyk,-1816-1893,-zakopanei-helkipásztorról,-aki-1867-ben-jutott-fel-elsőként-a-hágóra),-*Urbanovič-pillér* : *Urbanovičov pilier* (Ivan-urbanovič- neves-szlovák-hegymászó-a-hegyi-szolgálat-tagja-volt), *Weszter-csúcs* : *Weszterov štít* (weszter-Páiról,-1843-1921,-lett-elnevezve,-aki-nagyszalóki-szállodatulajdonos-volt,-és

nagyban- hozzájárult- a- tátrai- ösvények- és- utak- kiépítéséhez).- a- *Spitz Mihály-völgy* : *Spismichalova dolina* az- egri- származású- spitz- Mihály- krakkói- királyi- tanácsos- nevét őrzi,- aki- a- 16.- században- a- Magas-Tátrában- ércek- és- nemesfémek- bányászatával- is foglalkozott.- hasonló- tevékenységet- folytatott- a- Tátrában- a- 17.- és- 18.- században- a- hybbei-Türk-család,- akiről- a- *Türk-hágó* : *Turkovo sedlo* lett- elnevezve.

a- köznevek- tulajdonnevesülését,- az- ún.- onimizációval,- keletkezett- a- hegynevek nagy- része.- a- következők- a- magyar- és- a- szlovák- nyelvben- azonos- motivációval- jöttek létre,- s- egymás- tükörfordításaként- értelmezhetők.- növényzetre- utaló- nevek- a *Berkenyész* : *Skorušiniak*, *Jávor-völgy* : *Javorová dolina*, *Liliom-hágó* : *Laliové sedlo*, *Rét-nyereg* : *Lúčne sedlo*, *Virágoskert-torony* : *Kvetnicová veža*.- állatok- nevéből- keletkeztek a- *Békás-gerinc* : *Žabí hrebeň*, *Dromedár-hát* : *Dromedárov chrbát*, *Kacsa-völgy* : *Kačacia dolina*, *Macska-torony* : *Mačacia veža*, *Marmota-völgy* : *Svišťová dolina*, *Pók-völgy* : *Pavúčia dolina*, *Zerge-csúcs* : *Kozí štít* (a- szlovák- megnevezés- jelentése- 'kecskés-csúcs',- a- vadászok- a- zergéket- vad- kecskéknak- [szlk.- divé- kozy]- vagy- kecskéknak [szlk.- kozy]- nevezték).- egyes- hegynevek- létrejöttét- a- színnevek- is- motiválhatták:- *Fehérpad* : *Biela lávka*, *Fekete-pillér* : *Čierny pilier*, *Sárga-fal* : *Žltá stena*, *Sárga-torony* : *Žltá veža*. az- egész- évben- gyakran- hóval- borított- csúcs- neve- *Hó-csúcs* : *Snehový štít*. a- hegyrész- alakja- szerint- elnevezett- helynevek- a- *Bibircs* : *Bradavica*, *Kápolna* : *Kaplnka*, *Kerek-domb* : *Gulátý kopec*, *Kis Templom* : *Malý kostol*, *Nagy Templom* : *Veľký kostol*, *Rovátka* : *Prielom* (a- szűk-rés-miatt),- *Szekrényes* : *Skrinica*, *Tarajka* : *Hrebienok*, *Vastag-torony* : *Hrubá veža*, *Villa-gerinc* : *Vidlový hrebeň*.- az- *Omladék-völgy* : *Zlomisková dolina* megnevezés- arra- utal,- hogy- a- völgyben- sziklaomladékok- találhatóak. a- lavinák- gyakori előfordulása- miatt- szerezte- nevét- a- *Lavina-csúcs* : *Lavínový štít*. a- *Lengyel-nyereg* : *Pol'ský hrebeň* arról- kapta- nevét,- hogy- fontos- átkelőhelye- volt- a- lengyel- csempészeknek,- akik- Lengyelországból- Magyarországra- vitték- az- árut.

egyes- magyar- hegynevek- esetében- pontosabb- információink- vannak- a- névadás körülményeivel- kapcsolatban.- a- *Karcsmar-folyosó* : *Krčmárov žlab* neve- d énes- Ferenc löcsei- tanártól- származik,- aki- 1878-ban- az- árokban- egy- zergére- portyázó- orrvadászal találkozott.- d énes- megróttá- a- vadorzót,- de- az- nem- árulta- el- a- nevét,- csak- a- foglalkozását- kocsmáros- volt- az- illető.- ez- a- foglalkozás- a- helybeli- szlovák- nyelvjárásban- *karčmar* alakban- fordul- elő- (s- cheirich- 2004,- 230.- p.).

a- mesevilágból- ismert- szereplők- is- megjelennek- a- névanyagban:- *Hüvelyk Matyi* : *Loktibrada*, *Ördög-hát* : *Čertov chrbát* (a- tátrai- kincsekre- a- szájhagyomány- szerint- az ördög- vigyázott), *Pokol-csorba* : *Diablovo sedlo*.

5.1.1.- az- azonos- indítékkal- keletkezett- magyar- szlovák- hegynévpárok- között- grammatikai- eltérések- is- lehetnek

a- különbség- az- oronimák- struktúrájában- (egy- vagy- több- névrésszel- megnevezett- hegy) mutatkozhat.- a- magyar- szlovák- hegynévpárok- nál- néhány- esetben- megfigyelhető- a- névrészek- elhagyása- vagy- bővülése.- a- kétrészes- magyar- névnek- lehet- egyrészes- szlovák- névmegfelelője.- a- kétrészes- magyar- hegynevekben- a- megkülönböztető- névrészhez földrajzi- köznevek- (*hegy*, *nyereg*, *torony*, *völgy*)- kapcsolódnak,- míg- a- szlovák- névalakban- elmarad- használatuk:- *Katlan-völgy* : *Kotlina*, *Kereszt-nyereg* : *Križné* (szlk.- *križ* 'kereszt',- három- gerinc- kereszteződésénél- fekszik),- *Mállás-völgy* : *Rozpadliny* (a- völgyben

szétmállott-sziklák-találhatók),-*Nefcer-völgy* : *Nefcerka* (n eftzer-Farkas-konrád-tátrai gondnok-után),-*Ördög-torony* : *Diablovina*, *Pokol-torony* : *Pekelník*, *Só-hegy* : *Soľovisko*, *Szív-völgy* : *Srdce* (az-alakjáról-kapta-nevét), *Tompa-hegy* : *Tupá*. a-háromrészes-magyar megnevezés-két-földrajzi-köznevet-is-tartalmazhat,-míg-a-kétrészes-szlovák-névpárja egyet: *Kacsa-völgyi-csúcs* : *Kačací štít*, *Kék-tavi-torony* : *Belasá veža*, *Kerek-tavi-nyereg* : *Kolové sedlo*, *Jég-völgyi-csúcs* : *Ladový štít*, *Sárkány-tavi-gerinc* : *Dračí hrebeň*, *Tölcsértó-katlan* : *Lievikový kotol*, *Vörös-tó-völgye* : *Červená dolina*. arra-is-van-példa,-hogya háromrészes-magyar-névnek-egyszavas-szlovák-megfelelője-van:- *Kis-Nyereg-hágó* : *Sedielko* 'kis-nyereg' (a-Tátra-déli-és-északi-oldala-között-fontos-átkelőhely-volt).- a négyrészes-magyar-névnek-a-szlovákban-háromrészes-párja-is-lehet:- *Kis-Zerge-tavi-torony* : *Malá capia veža*, *Nagy-Zerge-tavi-torony* : *Veľká capia veža*.

a-Jeges-tavi-csúcs régebbi-szlovák-névpárja--*Štít Ladového plesa*--azonos-jelentésű. a-ma-használatos-szlovák-*Popradský Ladový štít* 'Poprádi-Jeges-csúcs'-megnevezésből-hiányzik-a-tó (szlk.-*pleso*)-földrajzi-köznevezés,-amely-arra-utalt,-hogya-csúcs-a-lábánál-található-tó-után-vette-fel-a-nevét,-és-a-hegynév-egy-újabb-névrésszel-bővült,-amely az-alapján-született,-hogy-közel-hozzá-található-a-*Poprádi-tó* : *Popradské pleso*.

a-földrajzi-köznevi-névrész-eltérhet-a-magyar-és-szlovák-nyelvben.-az-alakjáról-kapta nevét- a- *Bástya-csorba* : *Baštové sedlo* 'Bástya-nyereg', *Hegyes-torony* : *Ostrý štít* 'hegyes-csúcs', *Nagy-Villa-csúcs* : *Veľká Vidlová veža* 'nagy-villa-torony'. a-*Sima-hegy* : *Hladký štít* 'sima-csúcs'-az-alatta-lévő-hasonló-nevű-nyeregről-kapta-nevét,-ahol-sima fűvel-benőtt-legelő-volt.

a-magyar-nyelvben-az-előljárós-szerkezetek-nem-használatosak-a-szlovákhoz-viszonyítva,-s-a-különbség-a-fordított-szósorrendben-is-mutatkozik: *Pátria-sziklatű* : *Ihla v Patrii* 'sziklatű-a-Pátriában', *Rovátka-katlan* : *Kotlina pod Prielomom* 'katlan-a-r-ovátka alatt', *Kopki-csorba* : *Štrbina pod Kôpkami* 'Csorba-a-kopki-alatt', *Jeges-tavi-torony* : *Veža nad Ladovým plesom* 'Torony-a-Jeges-tó-felett'.

Bizonyos-magyar-szlovák-hegynévpárokban-számbeli-eltérés-van-a-megnevezések között.-a-magyarban-az-egyes-számú-névalak,-a-szlovákban-pedig-a-többes-számú-alkváltozat-és-a-megváltozott,-fordított-szósorrend-használatos:- *Bástya-gerinc* : *Hrebeň bášť* (a-gerinc-alakja-motiválta-a-megnevezést), *Komarnicki-pillér* : *Pilier Komarnických* (1911-ben-mászták-meg-a-komarnicki-fivérek,-gyula-és-r-omán.-d.r.-komarnicki-gyula egyik-legjelentősebb-műve,-*A Magas-Tátra hegyvilága* hegymászó-és-turistakalauz, melyben-négy-nyelven--szlovák,-magyar,-lengyel,-német--tünteti-fel-a-hegyneveket,-s a-mellékletben-magyar-szlovák,-szlovák-magyar-névmutató-is-található).

a-névpárok-egyéb-morfológiai-sajátosságban-is-különbözhetnek.-a-magyar-töszói megnevezésekkel-szemben-a-szlovák-nevek-kicsinyítő-képzős,-deminutív-alkváltozatban-használatosak:- *Arany-katlan* : *Zlatá kotlinka* 'arany-katlanka',- *Arany-torony* : *Zlatinská veža* 'arany(os)ka-torony'-(a-múltban-aranyásók-is-látogatták-a-vidéket), *Bárány-torony* : *Jahňacia vežička* 'Bárány-tornyocska', *Kos-völgy* : *Barania dolinka* 'kos-völgyecske'-(az-ott-legelő-bárányokról), *Ruman-völgy* : *Rumanova dolinka* 'ruman-völgyecske'-(Ján-r-uman-mászó-után-nevezték-el-nemcsak-a-völgyet,-hanem-az-ott-lévő tavat,-patakot,-hágót-és-csúcsot-is).

az-interlingvális-hegynévpár-azonos-jelentésmezőbe-tartozhat:- *Kápolna* : *Kostolík* 'Templomocska'.-n-éhány-szlovák-oronimának-több-magyar-névmegfelelője-is-lehet:-pl. a-*Chlapík* 'Legény'-névnek-a-párjai-a-Legény-és-a-*Parasztocska* megnevezések.-n-övény-

névből-jött-létre-a-Kanalastorma-katlan : *Varešková kotlina* név,-amely-arra-utal,-hogya katlanban-nő-az-orvosi-kanálfű-vagy-másképpen-kanáltorma-(*Cochlearia officinalis*---a növény- levelei- öblösek,- mint- a- kanál). a- gyógynövény- szlovák- megnevezése- *lyžičník*, amely-a- nyelvhasználókban-a-*lyžica* 'kanál'-szót-asszociálta-és-ennek-szinonimájából (*vareška* 'főzőkanál') alakult-ki-a-szlovák-helynév-(l.-Bohuš-1996,-169.-p.).

vannak- esetek,- amikor- a- magyar- hegynév- a- szlovák- név- átvételével- alakult.- a *Szmrecsini-völgy* : *Temnosmrečinská dolina* 'sötét- lucfenyő(erdő)-völgy'- magyar- név- párja-a-szlovák-hegynévből-keletkezett-magyaros-helyesírással-és-a-szlovák-szóösszetétel-előtagjának-elhagyásával.-a-kétrészes-szlovák-névnek-egyrészes-magyar-névpárja-is-lehet:-*Szedilkő* : *Sedielkova kopa* (*sedielko* = nyergecske,-*kopa* = halom).-ennek fordítottjára-is-találunk-példát,-amikor-az-egyrészes-szlovák-megnevezésnek-kétrészes magyar- névmegfelelője- van:- *Hrubo-gerinc* : *Hrubé* 'vastag'- (a- gerinc- alakjára- utal), *Spara-hágó* : *Špára* 'r és'-(az-elnevezés-az-alatta-található-18-m-hosszú-természetes alagútra- utal), *Zavory-hágó* : *Závory* 's orompók'-(a-*Csendes-völgy* egyik-fontos-átkelőhelye).-a- következő- magyar- megnevezésekben- az- eltérések- a- nevek- helyesírásában figyelhetők-meg-a-szlovák-névhez-képest:-*Csubrina* : *Čubrína* (*gorál-cubryna* = *čuprina* = *sörény*, a-hegygerinc-alakjára- utal), *Furkota-csúcs* : *Furkotský štít* (a-Furkota-patakról kapta-nevét:-*furkotat* 'csobogni,-csörgedezni'), *Hlinszka-völgy* : *Hlinská dolina* (a-völgyben-bányák-voltak,-az-elnevezést-a-német-bányászok-segédmunkásaira-vonatkozó-die h inzen- szóból-eredeztetik), *Klin* : *Klín* 'ék', *Koncsisza* : *Končistá* 'éles', *Kopa-hágó* : *Kopské sedlo* (a-szlovák-*kopa* jelentése-'domb,-halom'), *Kopki* : *Kôpky* 'd ombocskák', *Koprova-völgy* : *Kôprová dolina* (havasi-medvegyökér---szlk.-kôprovniček-bezobalný--nő-a-völgyben), *Kriván* : *Kriváň* (<-*krivý* 'görbe'), *Kriznó* : *Križne* (*križ* = kereszt,-itt három- hegygerinc- keresztveződik),-*Litvor-völgy* : *Litvorová dolina* (orvosi- angyalgyökér [szlk.-litvor]-nő-a-völgyben), *Mlinica-völgy* : *Mlynická dolina* (*mlyn* = malom, az-ott-folyó patak-alsó-részében-malom-volt), *Osztra* : *Ostrá* 'éles',-*Sátán* : *Satan* (a-legendák-szerint- a- sátán- itt- rejtette- el- a- kincseket),- *Szolizskó-tornokok* : *Soliskové veže* (*solisko* = sőnyaló, a-tornokok-alatt-a-pásztorok-a-birkák-és-szarvasmarhák-részére-egy-vályúba-sőt helyeztek), *Szvinica* : *Svinica* (szlk.-*sviňa* = disznó,-az-egyik-magyarázat-szerint-a- sertésfejre- emlékeztető- alakjáról- kapta- nevét,- a- másik- szerint- a- nehezen- elérhető- csúcsot első- megmászó- ezzel- a- névvel- szidták), *Siroka* : *Široká* 'széles',- *Terianszko-torony* : *Terianska veža*, *Tupa* : *Ťupá* 'Tompá', *Zamki* : *Zámky* 'várak'-(várrom-alakját-idéz- fel- a- hegyrész). egyes- neveknél-eltérő- névmagyarázatokkal-is- találkozzunk.- a- *Pátia* : *Patria* hegynevet-Ivan-Bohuš- a- *patriet* 'nézni'-tájszóból-eredezteteti,-mert-a-hegyrész-kitűnő-kilátópont-is-egyben.-n-eidenbach-ákos-a-név-keletkezésével-kapcsolatban-egy-szájhagyomány- útján- elterjedt- történetet- ír- le,- mely- szerint- amikor- Báthory- István Lengyelországba- ment- királyi- trónját- elfoglalni,- útközben- Felkán- is- megszállt. ellátogatott-a-Csorba-tóhoz-és-felsétált-az-egyik-közeli-csúcsra.-s-okáig-gyönyörködött-a látványban.- ekkor- mondta- állítólag:- „Bárhová- is- vet- a- sors,- Magyarország- mégis- te maradsz- a- hazám!”- k-örnyezetéhez- latinul- beszélt- a- király- és- utolsó- „Pátia”- 'haza' szava-lett-a-csúcs-neve-(n-eidenbach-2000,-48.-p.).

egy- hegynevek-azonos-alakban-fordulnak-elő-mindkét-nyelvben:-*Krátka* 'r övid', *Ganek* 'Folyosó-(karzat)'. a-kétrészes-nevekben-a-megkülönböztető-névrész-már-le-van fordítva: *Kís Ganek* : *Malý Ganek*, *Középső Ganek* : *Prostredný Ganek*.

5.2.-a-magyar-és-szlovák-hegynév-eltérő-névadási-indíték-alapján-keletkezett

különböző- népek- más-más- motiváció- alapján- adhatnak- nevet- ugyanannak- a hegy(rész)nek.

a-19.-század-végétől-a-népi-elnevezéseken-kívül-(a-tájjal-valamiféle-reális-kapcsolatban-levő,-természetes-úton-keletkezett-hegynevek)-a-névtelen-objektumok-mesterséges- nevetet- kaptak.- 1882.- aug.- 6-án- a- Magyarországi- kárpátgyűlés- (Mk e) Tátrafüreden- tartott- közgyűlésén- s cherfel- aurél- javaslatára- elfogadták,- hogy- a- Tátra- addig-névtelen-objektumait-azokról-a-jeles-személyekről-nevezzék-el,-akik-a-Tátra-érdekében- működtek.- az- Mk e- a- Tátra- számos- földrajzi- objektumának- volt- a- (magyar- és német-nyelvű)-névadója-(s cherich-2004,-14.-p.).

egyes- névtelen- hegycsúcsok- a- Tátra- jeles- kutatóinak,- illetve- a- csúcsok- első- megmászóinak- nevet- vették- fel- a- magyar- megnevezésben,- de- a- szlovákban-(l.-Bohuš-1996) más-indíték-alapján-születtek:-*Déchy-csúcs* (d échy-Mór,-1847-1917,- híres-magyar-utazóról-és-hegymászóról) : *Dračí štít* 's árkány-csúcs'-(a-„tátrai-sárkányokkal”-kapcsolatos legendák- alapján- jött- létre- a- név),- *Dénes-csúcs* (d énes- Ferenc,- 1845-1934,- lőcsei tanárról,- aki- a- Magyarországi- kárpátgyűlés- tiszteletbeli- elnöke- volt) : *Malé Rysy* 'k is éles-fal',- *Déry-csúcs* (d éry- József-ről,- 1865-1937,- a- Magyar-Turista- egyesület- elnöke-ről):- *Spišský štít* 's zepesi-csúcs'-(a-Magas-Tátra-egy-része-az-egykori-szepes-megye-birtokába-tartozott,- innen- az- elnevezés), *Döller-csúcs* (d öller- antal,- 1831-1912,- 1873-ban- megalapította- a- Magyarországi- kárpátgyűlést,- sok- cikket- írt- a- Tátráról) : *Furkotské Solisko* (a-Furkota-patak-mellett-a-pásztorok-az-állatok-részére-egy-vályúba-sót-helyeztek), *Dőri-csúcs* (d őri-gyula,- 1864-1918,- 1901-ben-mászta-meg-a-csúcsot,- a- Magyar-Turista- egyesület- alapító- tagjai- közé- tartozott):- *Drobná veža* 'apró-csúcs'-(a-környékbeli-csúcsok-magasabbak-nála),- *Eljasz Valér-csúcs* (w alery-eljasz-r- adzikowski,- 1840-1905,- festette- a- tátrai- természetet- és- egy- tátrai- kalauz- szerzője- volt):- *Vyšná Barania strážnica* 'Felső-kos-őrhely'-(a-kos-katlanban-való-fekvés-alapján), *Englisch-csúcs* (englisch-k ároly,- 1881-1945,- 1897-és-1903-között-sok-tátrai-első-megmászást-hajtott-végre-és-ezeknek-leírását-adta-közzé,- több-tátrai-hegyrészt-nevezett-el) : *Malý Kolový štít* 'k is- kerek-csúcs'-(a-közelenben-lévő-*Kolový štít* 'kerek-csúcs'-után-kapta-nevét), *Fabesch-torony* (a- német- származású- magyar- hegymászó- Fabesch- henrik- 1902-ben-mászta-meg-a-tornyot) : *Chmúrna veža* 'komor-torony',- *Franz-torony* (Franz János- hegyi- vezető- után):- *Drúk* (keskeny- sziklás- kiemelkedés),- *Hunfalvy-hágó* (d r. h unfalvy-János,- 1820-1888,- történész- után,- aki- 1856-ban-mászta-meg-a-hegyrészt) : *Váha* 'Mérleg'-(a-közeli-csúcsokkal-mintegy-mérleget-alkot),- *Jármay-asztal* (d r.-Jármay László,- 1850-1932,- ő-tátrafüreden-orvos-volt,- turistautak-építését-támogatta):- *Nákova* 'kovácsüllő'-(az-alakja-után), *Jordán-torony* (d r.-Jordán-károly,- 1871-1959,- matematikus-és-egyetemi-tanár-1900-ban-mászta-meg-a-tornyot):- *Zubatá vežička* 'n agyfogú-torony'-(éles-formája-miatt),- *Kolbenheyer-völgy* (kolbenheyer- k ároly,- 1841-1901,- a lőcsei-gimnázium-tanára- a- Tátra- jeles- kutatója- volt) : *Kobyliá dolina* 'kanca-völgy'-(a-völgyben- valamikor- lovakat- is- legeltettek), *Lorenz-hágó* (Ing.- viktor- Lorenz,- 1843-1880,- a-téli-turizmus-úttörője-után):- *Bystré sedlo* 'Meredek-hágó'-(meredek-lejtése-alapján),- *Majunke-torony* (Majunke- g edeon,- 1855-1921,- a-tátrai-építkezési-tervek-szerzője-és-kivitelezője-volt-a-19.-és-20.-század-határán):- *Priečna veža* 'keresztelő-torony',- *Otto-csúcs* (dr.-august-otto,- 1851-1921,- hegymászó-és-a-tátrai-kalauz-szerző-

je után): *Dvojitá veža* 'kettős-torony'-(a-torony-két-csúcsból-áll),-*Papirusz-csúcs* (a porosz-származású-Ján-andrej-Papirus-kincseket-keresett-a-Tátrában,-1771-ben-találták-meg-a-holttestét-a-csúcs-alatt):-*Čierny štít* 'Fekete-csúcs'-(a-sziklák-fekete-színe-alapján),-*Pawlikowski-rés* (Jan-g walbert-Pawlikowski-1881-ben-mászta-meg-a-rést):-*Lastovičia štrbina* 'Fecske-rés'-(állatnév-alapján),-*Petrik-csúcs* (Petrik-Lajos,1851-1932,-a-Turisták-Lapja-szerkesztője-volt,-sok-cikket-írt-a-Tátráról):-*Sokolia veža* 'sólyom-torony'-(az-ott-élő-állat-alapján),*Rochel-csúcs* (r ochel-antal,-1770-1847,-oszt-rák-katonai-orvos-és-botanikus-az-egész-monarchiában,-a-Magas-Tátrában-is,-gyűjtötte-a-florisztikai-különlegességeket):-*Predný Holý vrch* 'elülső-kopár-hegy'-(a-hegy-felszínéből-adódóan),-*Serényi-torony* (az-igló-i-származású-d.r.-serényi-Jenő,-1884-1915,-a-tátrai-sporthegymászás-úttörője-volt):-*Ihla v Dračom* 'Tű-a-sárkányban'-(a-megnevezés-a-torony-alakjára-és-fekvésére-utal),-*Simon-torony* (a-tornyot-elsőként-simon-häberlein-mászta-meg-1905-ben):-*Žabí kôň* 'Békás-ló'-(a-Békás-tó-felett-található),-*Szontagh-csúcs* (d.r.s zontagh-Miklós,-1843-1899,-orvos-megalapította-a-klimatikai-gyógyfürdőt,Újtátrafüredet,-és-monográfiát-is-írt-A Magas-Tátra és hegyvidéke címen):-*Kupola* (a-név-az-objektum-alakjára-utal),-*Téry-csúcs* (d.r.-Téry-Ödön,-1856-1917,-selmecbányai-orvos-a-tátrai-turizmus-fellendítője,-a-Téry-ház-megalapítója,-a-Turisták-Lapjának-szerkesztője-volt):-*Malý Pyšný štít* 'kis-büszke-csúcs'(a-szlovák-megnevezés-a-csúcs-impozáns-alakjára-utal),-*Tetmajer-horhos* (kazimierz-Przerwa-Tetmajer,-1865-1940,-lengyel-író-a-tátrai-hegység-aktív-hegymászója-volt):-*Gerlachovské sedlo* 'gerlachfalvi-nyereg',*Wahlenberg-torony* (a-svéd-botanikus-dr.-g öran-w ahlenberg,-1770-1851,-a-Tátrában-egykor-botanikus-kutatást-végzett):-*Furkotská veža* 'Furkota-torony'-(Ivan-Bohuš-szerint-a-Furkota-völgy-a-patakjának-hangjáról-kapta-nevét:-*furkotat'* 'csobogni,-csörgedezni'),*Weber-csúcs* (weber-sámuel,-1835-1908,-a-tátrai-vegetáció-kutatója-volt):-*Malý Kežmarský štít* 'kis-késmárki-csúcs',*Weisz-csúcs* (weisz-Miksa-jogász-a-tátrai-turista-berendezések-építésében-vett-részt):-*Nižná Barania strážnica* 'alsó-kos-őrhely'-(a-kos-katlanban-való-fekvés-alapján).

arra-is-akad-példa,-hogya-hegyrészen-található-tornyokat-a-magyarban-személyek után-nevezik-el,-de-a-szlovákban-a-más-indítékkal-keletkezett-alaptag-megmarad-a-nevekben-és-megkülönböztető-névrész-kapcsolódik-hozzá.-a-Sárkány-falon:-*Ošarpance* 'kopottak'-(a-hegyrész-alakjára-utaló-név)-három-torony-található,-melyek magyar-nevei-megmászóik-émlékét-őrzik,-a-szlovák-nevek-pedig-a-tornyok-magasságára,-fekvésére-utalnak:-*Dubke-torony* (ernst-dubkéről):-*Vel'ký ošarpanec* 'nagy-kopott',*Behn-torony* (heinrich-Behn-ről):-*Prostředný ošarpanec* 'középső-kopott',*Breuer-torony* (Breuer-Jánosról):-*Malý ošarpanec* 'kis-kopott'.

a-személynévi-eredetű-magyar-hegynevek-szlovák-párja-helytelen-fordítás-révén-is-keletkezhetett:-*Róth Márton-csúcs* (r-óth-Márton-igló-i-tanár-a-tátrai-turisztika-szervezője-és-írója-volt):-*Český štít* 'Cseh-csúcs'-(a-gorál-Ceška dolina 'nehéz-völgy,-nehezen megközelíthető-völgy'-elnevezést-sydow-porosz-utazó-1830-ban-megjelent-művében *Böhmische Talnak* 'Cseh-völgy'-fordította.-a-nevet-más-szerzők-is-átvették,-és-végül általánosan-elterjedt-az-új-elnevezés.);*Chmielowski-csúcs* (Ing.-Janusz-Chmielowski,1878-1968,-a-sporthegymászás-úttörője-és-egy-négyrész-es-tátrai-kalauz-írója-után):-*Supia veža* 'keselyű-torony'-(a-tornyot-először-lengyel-hegymászók-neveztek-el-*Sepia Turnianak*,-ami-magyarul-'hallgatag-toronyt'-jelent,-s-a-szlovák-név-helytelen-fordítás-által-keletkezett).

nemcsak férfiakról,- nőkről- is- elneveztek- hegyrészeket- (nem- minden- esetben ismert,-ki-után-lett-elnevezve-az-objektum)-erről-tanúskodnak-a-következő-magyar-oronimák,-melyek-a-szlovákban-eltérő-indítékkal-keletkeztek:- *Izabella-torony* (1900-ban *englisch-károly*-nevezte-el-a-tornyot-Izabella-hercegnő-után,-aki-az-időben-a-Tátrában nyaralt) : *Opálová veža* 'ópál-torony'- (az-ott-található-ópál-után), *Egenhoffer-csúcs* (egenhoffer- Terézia,- 1855–1940,- a-tátrai-női-hegymászás-és-sízés-úttörője-volt) : *Strapatá veža* 'kusza-torony'- (három-csúcsa-van-a-torony-nak),- *Erzsike-torony* : *Ihla v Ostrve* 'Tű-az-osztervában'- (meredek-sziklafal), *Etelka-torony* (Téry-Ödön-leányáról):- *Kopa nad Ohniskom* 'halom-a-táborhely-felett', *Jolán-csúcs* (a-késmárki-adriányiné Borcsányi-Jolán,- 1881–1930,- 1902-ben-mászta-meg-a-csúcsot,-a-20.-század-elején apjával-együtt-a-Téry-menedékház-gondnoka-volt):- *Ovčiarska veža* 'Juhpásztor-torony' (a-pásztorok-juhokat-legeltettek-a-környéken),- *Katalin-csúcs* (a-csúcs-első-ismert-meg-mászója-a-női-sportmászás-úttörője,-Bröske-katalin-volt):- *Malý hrot* 'kis-él', *Margit-csúcs* : *Rohatá veža* 'szarv-torony'- (a-sziklatorony-alakjára-utal-a-név),- *Márta-csúcs* (magyar-nevét-első-megmászójáról,-a-genfi-Marthe-Lavalléről,-1883–1959,-kapta):- *Zlobivá* 'Bosszankodó', *Olga-csúcs* (stodola-kornél,-a-liptói-sízés-és-turisztika-szervezője,-nem-ismerte-a-csúcs-eredeti-nevét,-ezért-feleségéről-nevezte-el) : *Volovec* 'Ökrös' (valamikor-marhacsordákat-legeltettek-a-gerinc-lábánál).

a-különböző-helyeket-lokalizáló-hegynevek-megkülönböztető-névrésze-azonos-lehet (a-meglévő-tulajdonnév-más-objektumok-megnevezésében-is-szeretet-játszik),-a-hozzá kapcsolódó-hegyrajzi-köznév-pedig-általában-eltérő. a-személynévből-létrejött-magyar hegynevek-szlovák-párja-más-más-motivációval-jött-létre:- *Wahlenberg-csúcs* : *Kozí chrbát* 'kecske-hát', *Wahlenberg-torony* : *Furkotská veža* 'Furkotai-torony', *Déli Wahlenberg-csúcs* : *Ostrá veža* 'éles-torony'; *Papirusz-csúcs* : *Čierny štít* 'Fekete-csúcs', *Nagy-Papirusz-völgy* : *Veľká Zmrzlá dolina* 'nagy-Fagyott-völgy'. ennek-ellenkezőjére-is találunk-példát,-amikor-különböző-lokalizációs-pontok-megkülönböztető-névrészei-a-szlovákban-azonosak,-de-a-magyar-megfelelőkben-eltérőek:- *Pyšný štít* 'Büszke-csúcs' : *Fecske-torony*, *Pyšná vežička* 'Büszke-tornyocska': *Thomasson-torony* (Thomasson Beatrix-angol-alpinista-1899-ben-mászta-meg-a-tornyot).

egyéb-eltérő-indítékok-alapján-is-adhattak-nevet-a-magyar-és-a-szlovák-nyelvben ugyanannak-a-hegycsúcsnak.

a-Közép-hegység : *Svišťový štít* 'Mormota-csúcs'- (az-ott-élő-állat-alapján)-magyar neve-a-németből-keletkezett-tükkörfordítással.-d r.-otto-august-és-id.-h-unsdorfer-János vezető-1897.-július-20-án-mászták-meg-a-négy-gerinc-találkozásán-lévő-csúcsot,-melyet *Mittel-Gebirge* névre-kereszteltek-(vö.-s cheirich-2004,-173.-p.).

a-Markazit-torony : *Malý Ladový štít* 'kis-Jeges-csúcs'- (az-év-nagyobb-részében-hóval fedett)-magyar-megnevezése-a-markazit-név-ásványról-kapta-nevét,-amely-megtalálható-a-torony-közetében,-és-a-sziklát-sárgásra-festi.

az-Egyetemi-csúcs : *Predný kopiniak* 'elülső-púp'-magyar-nevét-komarnicki-gyula adta-1918-ban-megjelent-kalauzában,-emlékül-a-budapesti-egyetemisták-l.-világháború-előtti-hegymászősíkereiért.

a-Karbunkulus-torony : *Jastrabia veža* 'h éja-torony'- (a-ragadozó-madár-után)-magyar elnevezésének-alapja-az-a-monda,-hogy-a-csúcs-on-egy-nagy-drágakő-(karbunkulus) található.

a következő magyar-megnevezések-keletkezését-különböző-tényezők-motiválták (állat,-növény,-fekvés,-szín,-esemény),-míg-a-szlovák-névpár-a-hegyrész-alakjára-utal: *Fecske-torony* (a-sziklafalakon-élő-hajnalmadárról--Tichodroma-muraria--kapta-nevét, vö.-Bohuš-1996,-219.-p.): *Pyšný štít* 'Büszke-csúcs'-(impozáns-alakú-hegyrész), *Hagymás-katlan* : *Ostrý kotol* 'éles-katlan',-*Keleti-Rovinki-szarv* : *Kresaný roh* 'Faragott szarv', *Triumetal* (a-névben-található-tri 'három'-a-három-gerinc-találkozási-pontjára,-a *metal* 'fém'-a-csúcs-bányászmuáltjára-utal): *Hrubý vrch* 'vastag-hegy', *Vörös-torony* : *Široká veža* 's széles-torony',-*Vám-kő* : *Hranatá veža* 'szögletes-torony'.

a-további-magyar-megnevezések-víznévből-keletkeztek,-a-szlovák-névpárjaik eltérő-indítékkal: *Fehér-tavi-csúcs* : *Jahňací štít* 'Bárány-csúcs'-(az-állatnév-után), *Fekete-tavi-hágó* : *Nižné Čierne sedlo* 'alsó-fekete-hágó'-(Ivan-Bohuš-szerint-a-sziklák fekete-színére-utal-a-név),-*Varangyos-tavi-csúcs* : *Javorový štít* 'Jávör-csúcs'-(növény-név-re-utal), *Vörös-patak-torony* : *Divá veža* 'vad-torony'-(alakja-alapján-kapta-nevét), *Vörös-tavi-csúcs* : *Kolový štít* 'kerek-csúcs', *Vörös-tavi-torony* : *Zmrzlá veža* 'Megfagyott-torony'-(az-egész-évben-hó-fedi), *Zöld-tavi-csúcs* : *Baranie rohy* 'Bárányszarvak'-(a-csúcs-alakja-két-bárányszarvra-hasonlít).-a-*Tarpataki-völgy* a-nevét-a-völgyön keresztül-folyó-Tar-patak-után-kapta.-a-németben-*Kahlberg* 'kopár,-tar-hegy'-alakváltozatban-volt-használatos.-h-elyette-később-Kaltberg formában-is-lejegyezték-a-nevet, ami-alapján-keletkezett-a-hegynév-szlovák-*Studená dolina* 'hideg-völgy'-megnevezése-(vö.-s cheirich-2004,-79.-p.).

egy-es-hegyrész-ek-sorszám-mal-vannak-megnevezve.-a-szlovák-*Anjely* 'angyalok' helynév-öt-torony-közös-neve,-s-az-egy-es-tornyok-sorszámokat-kapnak.-a-szlovákban marad-az-*anjel* 'angyal'-szó-a-nevekben,-de-a-magyarban-a-*torony* hegyrajzi-köznévvel identifikálják-az-egy-es-lokalizációs-pontokat:-*Vel'ký anjel* 'n agy-angyal': *Torony I.*, *Druhý anjel* 'Második-angyal' : *Torony II.*, *Tretí anjel* 'harmadik-angyal': *Torony III.*, *Štvrtý anjel* 'negyedik-angyal' : *Torony IV.*, *Piaty anjel* 'ötödik-angyal': *Torony V.*

a-szlovák-hegynév-magyar-megfelelője-idővel-változhatott.-a-*Tátra-csúcs* : *Vysoká 'Magas'* (2560-m)-legrégebb- említése-Buchholtz-györgy-tátrai-panorámáján-található (1717),-ahol-*Visoka* név-alatt-szerepel.-a-magyar-irodalomban-is-sokáig-a-csúcs-eredeti-szlovák-neve-fordult-elő-különbé-le-alakváltozatokban:- *Visoka*, *Viszoka*, *Wisoka*, *Wiszoka*, *Vysoka*, *Vyszoka*, *Wyoka*, *Wyszoka*. 1874-ben-a-csúcs-első-megmászója, déchy-Mór-a-csúcs-nevét-kibővítette-*Magas Viszokára*-(szlk.-*vysoká* 'magas').-d échy elnevezése-hatással-volt-a-csúcs-későbbi-szlovák-nevére:-*Vel'ká Vysoká* 'n agy-Magas'. a-19.-század-hetvenes-éveiben-kapta-a-magyar-*Tátra-csúcs*, illetve-a-német-*Tatraspitze* nevet-(s cheirich-2004,-164.-p.).-az-alacsonyabban-fekvő-(2429-m)-*Kis-Viszoka* : *Východná Vysoká* 'keleti-Magas' hegycsúcs-magyar-nevében-azonban-megmaradt-a-szlovák-névrész.

6.-h egynevek-az-interneten-és-egyéb-írott-forrásokban

a-Magas-Tátra-honlapján-(www.vysoketatry.com)-magyar-szövegkörnyezetben-elsőként a-hegynév-magyar-alakváltozatát-tüntetik-fel,-s-ezt-követi-zárójelben-a-szlovák-név-megfelelő.-Lássuk-példaként-a-*Kriván* (*Kriváň*) hegynévvel-keletkező-internet-található-információkat.-a-magyar-*Kriván* alakváltozat-a-szlovák-*Kriváň* (<-krivý-'görbe, ferde')-hegynév-átírásával-keletkezett.

„a-Magas-Tátra-nyugati-szegletének-jellemző-impozáns-csúcsa-a-Kriván (2494-m), amely-a-Magas-Tátra-főgerincéből-a-Csubrinánál-(Čubrina)-kiágazó-szárnyvonulat-utolsó-kiemelkedése.

a-csúcsból-legyező-alakban-több-gerinc-indul-ki,-ezek-közül-turisztikai-szempontról csak-a-déli-és-a-délnyugati-gerinc-fontos.-a-déli-gerinc-a-Kriván-nyergen (*Daxnerovo sedlo*) és-a-Kis-Krivánon (*Malý Kriváň*) át-folytatódik,-lejjebb-széles-hegyhátta-bővül-és végül-a-Pavlova-háton (*Nad Pavlovou*) ér-véget.-a-délnyugati-gerinc-lejtőjén-két-jellemző-magaslat-van- --a-Felső- és Alsó-Kriván-váll (*Vyšná a Nižná Priehyba*) és-az-erdős Grúnikhoz vezet,-amely-a-Magas-Tátra-partizán-egység-emlékhelye,-egyben-a-tartózkodási-helye-és-a-harcok-színhelye-is-volt.-a-krivánt-bizonyára-ismeretlen-bányászok mászták-meg-először,-de-az-első-írásos-emlék-1772-ből-az-iglói-(s-pišská-n-ová-ves) evangélikus-pap-és-természettudós-Czirbesz-a.-névéhez-fűződik,-aki-barátaival-tette meg-ezt-a-túrát...

a-Kriván a-szlávság-és-a-szlovákok-szabadságának-jelképévé-vált,-egyben-a-stúri nemzedék-költészetének-kiemelkedő-motívuma-is.-e-fontos-helyét-úgy-a-költészetben mint-a-prózában-a-mai-napig-megőrizte.”-(www.vysoketatry.com/hu.html)

egy-lokalizációs-pontnak-több-megnevezése-lehetett-a-múltban.-Példaként-említhetjük,-hogya-Lomnici-csúcsot-(az-egyéb-megnevezések-mellett)-a-17.-században Vaternak-'apa',-Grossvaternak-'nagyapa'-nevezték,-a-18.-században Königsberg 'királyi-hegy'-néven-is-előfordul,-s-a-régi-lengyel-irodalomban-mint-Kórlowa Tatr 'a-Tátra királynője'-szerepel.

egy-denotátumnak-több-magyar-neve-lehetett-a-különböző-írott-forrásokban,-pl.-a Granátová veža mai-magyar-megfelelője-Gránátfal-torony, a-múltban-egyéb-elnevezései is-ismertek-voltak:-*Chrysanthemum*-csúcs (a-virág-alapján), Blásy-völgyi-torony (a-felkai származású-Blasy-ede-ismert-hegymászó,-zergevadász-volt), Krukowski-torony (lengyel hegymászó-családneve-után).

az-interneten-(és-a-tátrai-nomenklatúrában-egyaránt)-néhány-szlovák-megnevezésnek-több-magyar-névpárja-használatos,-pl.-*Daxnerovo sedlo* (a-hágót-Štefan-Mark Daxner,-1822-1892,-író-után-nevezték-el,-aki-1861-ben-megszervezte-az-ún.-nemzeti zárandoklatot-a-krivánra):-*Daxner-hágó*, *Kriván-nyereg* (k riván-alatt-található-nyereg); *Grúnik* (grůň=-sziklás-hegyoldal):-*Grunik*, *Kis-hát*.

a-magas-tátrai-szlovák-hegyneveknek-nagyrészt-vannak-magyar-névmegfelelői. néhány-szlovák-hegynévnek-azonban-nincs-magyar-párja.-Főképpen-azokról-a-hegynevekről-van-szó,-melyek-az-osztrák-Magyar-monarchia-szétesését-követően, Csehszlovákia-megalakulása-után-keletkeztek.-Példaként-említhetjük-a-*Gerlachovská veža* 'gerlachfalvi-torony'-(2642-m)-nevet,-melynek-nincs-magyar-megfelelője.-ez-a-torony-eredetileg-a-*Jamesova veža* 'James-torony'-nevet-viselte-(1921-ben-jött-létre-a-tátrai-hegymászók-szövetsége,-a-JaMes).

r-itkábban-fordul-elő,-hogya-magyar-megnevezésnek-nincs-szlovák-párja.-a-*Bibircs* : *Bradavica* egyes-tornyait-a-szlovákban-a-fekvésük-által-adják-meg,-míg-a-magyarban önálló-tulajdonnevekkel-(az-első-megmászó-k-személynevével)-azonosítják-a-hegyrészeket:-a-*Bibircs* nyugati-csúcsát-*Müller-torony*nak (Johannes-Müller), a-délnyugati *Habel-torony*nak (Paul-habel), az-északkeletit-*Gömöry-torony*nak (gömöry-olivér)-és-a-keletit-*Hacker-torony*nak (aemilius-hacker)-nevezik.

a- hegynevet- az- idő- során- hivatalosan- is- megváltoztathatják.- a- történelmi Magyarország-legmagasabb-hegycsúcsának,-a-*Gerlachfalvi-csúcsnak*-(2655-m)-a-nevét a- millennium- évében,- 1896-ban- *Ferenc József-csúcsra*- változtatták,- majd- 1948-tól *Sztálin-csúcs* volt-a-neve,-1956-ban-pedig-hivatalosan-visszakapta-régi-nevét.

olyan-nevek-is-találhatók-az-írott-forrásokban,-melyek-csak-rövid-ideig-éltek,-illette-nem-terjedtek-el.-1902-ben-késmárk-városa-a-határában-lévő-egyik-csúcsot-(ma *Zöld-tavi-csúcs* : *Baranie* rohy)-*Kossuth Lajos-csúcsnak*-nevezte-el,-de-a-név-általános-nem-terjedt-el-a-hegymászók-és-turisták-között.-a-*Hlinszka-torony* első-megmászói,-dyhrenfult-és-rumpelt,-1907-ben-*Nelly-csúcsra* keresztelték-a-késmárki Tóthné-Pitka-nelli-után,-aki-a-Poprádi-tónál-lévő-menedékház-gondnoka-volt.-az-elnevezés-csak-rövid-ideig-létezett-(l.s.scheirich-2004,-194.-p.).-a-*Jávor-csúcs* : *Malý javorový štít* 'kis-Jávor-csúcs'-hegynév-régi-*Antónia-csúcs* megnevezése-is-feledésbe merült.-d.r.-anglischkároly-és-anyja,-anglischné-Jülg-antónia-1902.-augusztus-20-án mászták-meg-a-hegyrészt,-anglischné-anyja-tiszteletére-nevezte-el-a-csúcsot-(l.s.scheirich-2004,-174.-p.).

7.Összegzés

a-tanulmányban-a-Magas-Tátra-egy-egy-magyar-szlovák-nyelvű-hegynévpárjaival-foglalkoztunk.-a-hegynevek-egy-része-mindkét-nyelvben-azonos-névadási-índíték-alapján-jött-létre.-e-hegynevek-egymás-fordításaiként-értelmezhetők.-egy-részt-meglévő-tulajdonnevekből-(helységnev,-víznév,-személynév),-másrészt-köznevek-(növénynév, állatnév,-színnév-stb.)-tulajdonnevesüléséből-alakultak.-az-egy-egy-interlingvális-hegynévpárok-között-kisebb-grammatikai-eltérések-lehetnek.-k-ülönbség-mutakozhat-a-magyar-szlovák-névpárok-struktúrájában,-számában,-sorrendiségében,-a-névalkotás-módjában.-a-másik-csoportot-alkotják-a-mindkét-nyelvben-eltérő-névadási-índíték-alapján-létrejött-hegynevek.-a-magyar-nyelvben-a-személynévből-származó-tiszteleti-nevek-vannak-túlsúlyban,-míg-a-szlovák-megnevezések-különböző-motiváció-alapján-keletkeztek.

Felhasznált irodalom

- Bauko-János-2003.-etymológia-názvov-horolezeckých-ciast-v-súl'ovských-skalách.-In *Lingvistické konfrontácie. Lingvistický odborný seminár*.-uk F-nitra,-Cd-r o M.
- Bauko-János-2004.-h-egymászó-útnevek-a-szulyói-sziklákon.-In-*Névtani Értesítő* 26.-Budapest, eLTe,-119-135.-p.
- Bauko-János-2006.-Mikrooronymá-v-súl'ovských-skalách.-In-*Varia XIII. Zborník materiálov z XIII. kolokvia mladých jazykovedcov*.-Bratislava,-sav,-26-33.-p.
- Bauko-János-2007a.-Motivácia-vzniku-názvov-horolezeckých-ciast.-In-*Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*.-Bratislava, veda,-vydavateľstvo-slovenskej-akadémie-vied,-Jazykovedný-ústav-Ludovíta-Štúra sav,-190-203.-p.
- Bauko-János-2007b.-scheirich-László:-a-mi-Magas-Tátránk.-a-Magas-Tátra-történelme (könyvszemle).-In-*Névtani Értesítő* 29.-Budapest,eLTe,-286-288.-p.

- Bauko- János- 2008.- Transonymizácia- v- názvoch- horolezeckých- ciest.- In- *Acta onomastica IL*. Praha,-Ústav-pro-jazyk-český-akademie-věd-České-republiky,-42-49.-p.
- Bauko- János- 2009.- Paralely- medzi- názvami- skál- a- horolezeckých- ciest.- In- *Varia XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov*.-Prešov,-Prešovská-univerzita,-9-14.-p.
- Bauko- János- 2010.- h- egynévhasználat- a- fordítás- és- kétnyelvűség- tükrében.- In- *Bilingvizmus és fordítás. Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére*.-nyitra,-konstantin Filozófus-egyetem,-19-29.-p.
- Bauko- János- 2011.- Magyar- névtani- kutatások- s- szlovákiában.- In- s- zabómi-hály- g- izella- Lanstyák István- (szerk.):- *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.- somorja,- Fórum kisebbségkutató- Intézet,- 469-486.- p.;* http://www.foruminst.sk/publ/magy/8/magyszlovban_final.pdf
- Bauko- János- (megjelenés- előtt).- *Komparácia slovenských a maďarských oroným vo Vysokých Tatrách. 18. slovenská onomastická konferencia*.-Prešov,-2011.
- Bohuš,-Ivan-1976.-Lesnicke-prvky-v-onomastike-Tatranského-národného-parku-I.-In-*Zborník prác o Tatranskom národnom parku 18.* 28-41.-p.
- Bohuš,-Ivan-1977.-Lesnicke-prvky-v-onomastike-Tatranského-národného-parku-II.-In-*Zborník prác o Tatranskom národnom parku 19.* 75-96.-p.
- Bohuš,-Ivan-1988.-*Tatry očami Buchholtzovcov*.-Martin,-o- sveta.
- Bohuš,-Ivan-1996.-*Od A po Z o názvoch Vysokých Tatier*.-Tatranská-Lomnica,-Štátne-lesy-TanaP-u.
- Czirbusz- géza- 1908.- *A Kárpátok hegyeinek és folyóinak nevei*.- n- agybecskerek,- Plfitz- Fer.- Pál könyvnyomdája.
- Fábián- Pál- Földi- ervin- h- önyi- ede- 1998.- *A földrajzi nevek helyesírása*.- Budapest,- akadémiai kiadó.
- Farkas-Tamás-2010.-Családnév-változtatás-és-névföldrajz.-In-*A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 234.* Budapest-szombathely,-Magyar nyelvtudományi-Társaság-n- yMe-savaria-egyetemi-k- özpont,-67-80.-p.
- Fekete- Péter- 1999.- a- hegynevek- mint- névadók- eger- és- Felnémet- földrajzi- neveiben.- *Magyar Nyelvjárások*, 37.,-179-186.-p.
- Futó- endre- 2008.- a- Magas-Tátra- négy nyelvű- földrajzinév-tára.- <http://www.fsz.bme.hu/mtsz/mhk/egyeb/szotar.htm>
- győrffy-erzsébet-r- eszegi-katalin-2003.-árpád-kori-hegy-és-víznevek-funkcionális-szemantikai szempontú-összehasonlító-vizsgálata.-*Magyar Nyelvjárások*,-41.,-195-204.-p.
- h- ajdú-Mihály-2010.-*Családnévek enciklopédiája*.-Budapest,-Tinta-k- önyvkiadó.
- h- efty-gyula-andor-1911.-*A térszíni formák nevei a magyar népnyelvben*.-nyelvészeti-Füzetek-66. Budapest,-athenaeum.
- h- efty- gyula- andor- vigyázó- János- szerk.- 1931.- *A Magas-Tátra részletes kalauza*.- 3.- kiadás. k- ésmárk- Budapest,-Turistaság-és-alpinizmus-kiadása.
- h- offmann- István- 1993.- *Helynevek nyelvi elemzése*.- debrecen,- a- debreceni- kossuth- Lajos Tudományegyetem-Magyar-nyelvtudományi-Intézetének-kiadványai-61.
- h- offmann- István- 2003.- *Magyar helynévkutatás 1958-2002*.- debrecen,- debreceni- egyetem Magyar-nyelvtudományi-Tanszéke.
- h- oppál- Mihály- Jankovics- Marcell- nagy- andrás- szemadám- györgy- 1990.- *Jelképtár. Békéscsaba,-helikon-kiadó.*
- h- oudek,-Ivan-1941.-*Počiatky a vývoj tatranského názvoslovia*.-Bratislava.
- Joó-kálmán-1968.-*Kelet-Szlovákia és a Tátra*.-2.-kiadás.-Budapest,-egyetemi-nyomda.
- Juhász- dezső- 1988.- *A magyar tájnévadás. Nyelvtudományi Értekezések 126*.- Budapest, akadémiai-kiadó.
- kis-domokos-dániel-1998.-*A csúcson. A hegyek szerelmese - báró Eötvös Loránd*.-Budapest, eötvös-kiadó.

- kiss-Lajos-1981.-s zilágysági-hegynevek.-*Magyar Nyelvőr*,-105.,-97–101.-p.
- kiss-Lajos-1988.-*Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Budapest,-akadémiai-kiadó.
- kiss-Lajos-1997.-hegynevek-a-történelmi-Magyarországon.-*Magyar Nyelv*,-93.,-154–168.-p.
- kiss-Lajos-1999.-*Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében*.-Piliscsaba,-Pázmány- Péter k atolikus-egyetem.
- kiss-Lajos-2001.-*A hegyek és hegységek nevei. Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián*. Budapest,-MTa.
- kniezsa-István-2003.-Párhuzamos-helynévadás.-egy-fejezet-a-településtörténet-módszertanából. In- kniezsa- István:- *Helynév- és családnévvizsgálatok*.- Budapest,- Lucidus- kiadó, 115–184.-p.
- kolumbán-Lajos-1909.-*A Magas-Tátra hazájában. Három debreczeni diák utazása*.-Budapest, Lampel-r .
- komarnicki-gyula 1978.-*A Magas-Tátra hegyvilága* (hegymászó- és turistakalauz).- Budapest, sport.
- kuna-ágnes-2006a.-„Magyarország-szikiáin”.-a-magyar-szikiamászóutak-nevei.-*Magyar Nyelvőr*, 84–96.-p.
- kuna-ágnes-2006b.-s zikiamászóutak-nevei-a-kis-g erecsében.-In-*Névtani Értesítő* 28.-Budapest, eLTe,-113–120.-p.
- kuna-ágnes-2008.-a-szikiamászóutak-neveinek-kognitív-szemantikai-elemzése.-In-*Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*.- Budapest,-a- károli- gáspár- r e- formátus-egyetem-Magyar-nyelvtudományi-Tanszékének-k iadványai-1.-195–203.-p.
- Lacika,-Ján-2011.-*Divy Tatier*.-Bratislava,-lkar.
- Lőrincze-Lajos-1946.-Bérc-~Börc.-*Magyar Nyelv*,-42.,-22–26.-p.
- Lőrincze-Lajos-1951.-a-seg-térszínformánév.-*Magyar Nyelv*,-46.,-53–60.-p.
- Majtán,-Milan-1995.-z-lexiky-slovenskej-oronymie.-In-*Acta onomastica XXXVI*.-Praha,-Ústav-pro jazyk-český-av-Čr ,-129–133.-p.
- Majtán,-Milan-1996.-*Z lexiky slovenskej toponymie*.-Bratislava,-veda.
- Majtán,-Milan-1999.-Štruktúrne-ty-py-slovenskej-oronymie.-In-*Österreichische Namenforschung* 27, Heft 1–2. k lagenfurt,-Institut-für-s-prachwissenschaft-u-niversität-k lagenfurt,-55–67.-p.
- Malenínská,-Jitka-1984.-*Oronyma Českého středohoří*.-Litoměřice.
- Malenínská,-Jitka-1995.-n-ěmecká-oronymická-apelativa-severních-Čech-a-jejich-české-ekvivalenty-(na-materiálu-Českého-středohoří).-In-*Acta onomastica XXXVI*.-Praha,-Ústav-pro jazyk-český-av-Čr ,-138–144.-p.
- Melich-János-1912.-a-magyar-Tátra-név-eredetéről.-*Magyar Nyelv*,-8.,-337–343.-p.
- Melich-János-1963.-a-Fátra-hegynév-s-ami-vele-összefügg.-In-*Dolgozatok II. Nyelvtudományi Értekezések* 41.-Budapest,-akadémiai-kiadó,-29–70.-p.
- Moór- elemér- 1932.- s zlá-v- eredetű- emelkedésnevek- alföldi- hely- és- dűlőnevekben.- *Magyar Nyelvőr*,-61.,-12–18.-p.
- n-eidenbach-ákos-1994.-*A Kárpát-medence magyar vonatkozású hegyászó és turista irodalma*. Budapest,-a-szerző-kiadása.
- n-eidenbach-ákos-2000.-*Tátrai legendárium*.-Budapest,-k ornétás-kiadó.
- Pančíková,-Marta-1994.-Poľské- a- slovenské- oronymá- v- Tatrách.- In-*Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia*.- Bratislava-nitra, Jazykovedný-ústav-L-Štúra-s-av -vysoká-škola-pedagogická,-211–216.-p.
- Pančíková,-Marta-2000.-s lovenské- a- slovenské- oronymá.- In-*Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia*.- Bratislava-Banská- Bystrica,- Jazykovedný ústav-L-Štúra-s-av -Fakulta-humanitných-vied-a-Pedagogická-fakulta-uMB,-141–147.-p.
- Póczos- r ita- 2010.- *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása. A Magyar Névéchívum Kiadványai* 18.-debrecen,-debreceni-egyetemi-kiadó.

- Pohl, Heinz-Dieter-1996.-Berg-und-g ebirgsnamen: slawisch.-In-Namenforschung. *Ein internationales Handbuch zur Onomastik.*- 2.- Teilband.- Berlin-New York,- Walter-De Gruyter, 1524-1531-p.
- Puškáš, Arno-1957-1989.- *Vysoké Tatry. Horolezecký sprievodca.*- Monografia I-X.- Bratislava, Šport.
- Ritzenstein, Wolf-Armin-1996.-Berg-und-g ebirgsnamen.-In-Namenforschung. *Ein internationales Handbuch zur Onomastik.*- 2.- Teilband.- Berlin-New York,- Walter-De Gruyter, 1521-1524-p.
- Ritzenstein, Wolf-Armin-2004.-Berg-und-g ebirgsnamen.-In-Namenarten und ihre Erforschung. *Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik.*- Hamburg, Baar,- 279-301-p.
- Reszegi-Katalin-2002.- hegynévek-az-árpád-kori-gömör-vármegyéből.-In: *Magyar Nyelvjárások*, 40.,-debrecen,-47-59-p.
- Reszegi-Katalin-2008.- a-hegynév-terminus-definiálása.-In-Név és valóság. *A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai.*- Budapest,- a-károli-gáspár-református egyetem-Magyar-nyelvtudományi-Tanszékének-kiadványai-1.-240-247-p.
- Reszegi-Katalin-2011.- *Hegynévek a középkori Magyarországon. A Magyar Névtudományi Kiadványai 21.*-debrecen,-debreceni-egyetemi-kiadó.
- Révész-Samu-1878.-a-hegynévekről.-*Magyar Nyelvőr*,-7.,-308-312-p.
- Utkowski, Mariusz-2000.- Toponymy of Climbing-space.- In: *Names within the Polish Climbing Community.*- *Names. A Journal of Onomastics*,-48.2.,-115-125-p.
- Utkowski, Mariusz-2001.- *Mikrotoponimia przestrzeni wspinaczkowej. Studium socjoonomastyczne.*- Olsztyn,- w ydawnictwo-uniwersytetu-w armiińsko-Mazurskiego.
- Sebestyén-Irén-1946.- hegynévek.-*Magyar Nyelv*,-42.,-17-22-p.
- Scheirich-László-2004.- *A mi Magas-Tátránk. A Magas-Tátra történelme.*- Második,- bővített-kiadás.- Debrecen, Nap-kiadó.
- Stanislav, Ján-1948.- *Slovenský juh v stredoveku II.*- Martin.
- Svoboda, Jan-Šmilauer, Vladimír-olívová-Elizabethová,-Libuše-oliva,-Karel-Witkowski,-Teodolius-1973.- *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik.*- Praha,- zpravodaj-místopisné-komise-ČsAv.
- Uhlár, Vlado-1976.- névszavak-az-életrajzi-és-irodalmi-életműveiről.-In-VI. *Slovenská onomastická konferencia.* Bratislava,- veda,- vydavateľstvo-sav,-223-231-p.
- Wilder-Ferenc-Saniszló-József-1978.- *Hegymászók könyve.*- Bukarest,- kriterion-kiadó.
- Zelliger-Erzsébet-1991.- Milyen-magas-a-hegymagas?-*Magyar Nyelv*,-87.,-77-82-p.
- Zoltai-Lajos-1938.- *Debreceni halmok, hegvek, egyéb mesterséges és természetes emelkedések.* debrecen,-városi-nyomda.

János Bauko

Hungarian-Slovak Oronyms in the High Tatra

The author examines some of the Slovak-Hungarian oronym pairs of the High Tatra. Slovak oronyms mostly have also Hungarian counterparts. In the Slovak-Hungarian proper name material there are two basic proceedings of oronym creation: 1) names which have been formed in both languages through the same motivation and the name is translated from one language to the other, 2) names that are different in the respective languages, they are not translated from one language to the other but have been formed through heterogeneous motivation. In both languages, likewise motivated oronyms have been formed through transonymization (from oikonyms, hydronyms and anthroponyms) as well as onymization (in relation to plants, animals, colours, shapes etc.) among some

of-the-interlingual-pairs-of-oronyms-there-are-differences-in-the-structure-of-names (one-word-or-composite-naming),-word-order,-grammatical-number,-word-forming suffixes.-In-contrast-to-the-slovak-nomenclature-(the-names-are-varied-from-the point-of-view-of-motivation),-in-the-differently-motivated-oronym-pairs,-the hungarian-terminology-prefers-naming-derivable-from-anthroponyms,-which-refer to-famous-personalities-in-the-history-of-the-high-Tatras.

a-nyelvi-ideológiák-működési- mechanizmusairól,-avagy-nyelvi-ideológiák szem-előtt-tartása-és-„szembe-állítása”¹

Szilárd SeBők
on-operating-Mechanisms-of-Language-Ideologies

81`1
81`27
316.347
341.234

keywords:-Language-ideology.-discourse-analysis.-Metaphor.-Cognitive-linguistics.-Prescriptive-linguistics.

Bevezetés

nyelvi-nyelvhasználati-kérdésekkel-kapcsolatos-véleményét-manapság-bárki-könnyen megoszthatja-a-nyilvánossággal.-Internetes-fórumokon,-blogokon-gyorsan-utána-lehet járni,-hogy-egy-egy-(új)-nyelvi-formát-a-közvélekedés-szerint-„szabad-e-használni”,-avagy --a-népi-nyelvészet-keretébe-ültetve-a-kérdést--milyen-attitűdök-és-sztereotípiák-kapcsolódnak-egy-egy-kifejezőmóddhoz.-a-laikus-vagy-féllaikus-nyelvhasználók-vélekedéseit-általában-az-jellemzi,-hogya-nyelvi-jelenségek-értékelésénél-a-helyes-helytelen dichotómiát-érvényesítik-(l.-d omonkosi-2007,-141-143.-p.).-a-szakértői-vélemények ezzel-szemben-tartózkodnak-az-ilyen-fekete-fehér-látásmódtól,-és-saját-hozzászólásaitkat-inkább-a-tudományos-diszciplína-követelményeihez,-mintsem-egyéni-értékítéleteikhez-igazítják.-a-sokféle-érvelésmódban-azonban-függetlenül-attól,-hogya-zok-helytelenítenek-e-vagy-magyaráznak-e-valamilyen-nyelvi-vonatkozású-tényt,-van-egy-közös vonás:-a-jelenség-értelmezését-többnyire-mint-teljesen-magától-értetődő,-ésszerű-meg-állapítást-tüntetnek-föl.

d olgozatom-középpontjában-ez-utóbbi-„magától-értetődő”,-nyelvről-szóló-vélekedések-lesznek.-ezek-éppen-mert-„magától-értetődők”-nagyon-leszűkítik-a-nyelvről-való gondolkodás-lehetőségeit,-és-úgymond-eltakarják-azokat-a-megközelítésmódokat, amelyek-kívül-esnek-a-„jól-bevett”-(konvencionálizálódott)-gondolkodásmódokon.

az-ilyen-jellegű-kijelentések-elemzéséhez-először-arra-van-szükség,-hogya-megtudjuk, milyen-nyelvi-ideológiákat-hordoz-magában-az-a-megszokott-stratégia,-amely-szerint egy-nyelvi-jelenséget-értelmezni-szokás.-Úgy-is-kérdezhetjük:-milyen-nyelvi-ideológiák mentén-szerveződik-egy-metanyelvi-diskurzus?-Másodszor:-a-fölfedett-nyelvi-ideológiák

1.- a-cikk-alapjával-a-nyelvi-ideológiai-mechanizmusok-vizsgálata-c.-szakdolgozatom-szolgált (2012a).-Itt-köszönöm-meg-Lanstyák-Istvánnak-a-cikk-korábbi-változataihoz-fűzött-megjegyzéseit,-hasznos-tanácsait-és-javítási-javaslatait.

alapján-megkísérhetünk-választ-adni-arra-a-metodológiai-jellegű-kérdésre,-hogya-az-egy-nyelvi-ideológiák-hogyan-válnak-fölfedhetővé:-talán-egy-mindentudó-ideológiakritikus-pozíciójából?-vagy:-a-kérdés-ennél-sokkal-bonyolultabb?-harmadszor:-melyik-az-a-gondolkodási-stratégia,-amely-megbízható-útmutatást-adhat-az-előző-kérdés-megválaszolásához?

ezeket-a-kérdéseket-persze-fordított-sorrendben-is-föltehetjük.-az-a-vélekedés,miszerint-a-nyelvi-ideológiák-fölfedéséhez-előbb-szükség-van-egy-leleplező-módszerre,a-módszerek-pedig-valamiféle-stratégián-kell-alapulnia,-ugyanolyan-elfogadható-sorrend,-mint-ha-az-ideológiák-fölfedéséből-indulnánk-ki,-és-az-ehhez-kapcsolódó-módszertant-csupán-utólagos,-magyarázó-modellnek-tekintenénk.-nem-is-foglalok-állást- ezzel-kapcsolatban,-mert-úgy-tűnik,-elemzéskor-mindhárom-kérdést-egyszerre-kell-föltenni.-a-történetmesélés-lineáris-jellegéhez-igazodva-viszont-mégis-elkezdjük-az-egyik-végén,-még-hozzá-a-gondolkodási-stratégia-kiválasztásával.

a-stratégia-megválasztásánál-abból-indulunk-ki,-hogya-az-ideológia-csakis-az-emberek-fejében,-azaz-„idebent”-létező-fogalom,-amelynek-az-„odakint”-létező-(tárgyi)-világban-semmilyen-konkrét-megfelelője-nincsen.² Leírásunkat-ezért-elsősorban-ennek-az-„idebent”-létező-fogalomnak-a-„külső-termékeire”,-azaz-a-nyelvhasználat-és-az-abbán-visszatükröződő-gondolkodási-stratégiák-föltérképezésére-fogjuk-alapozni.-ez-gyakorlatilag-a-(nyelvi)-ideológiákról-folyó-diskurzusokban-megjelenő-metaforák-kutatását-jelenti,-melyek-„megfoghatóvá”-teszik-ezt-az-elvont-„idebent”-létező-fogalmat,-és-fölfedik-ennek-„működési-mechanizmusait”.³ a-kérdést-a-kognitív-nyelvészet-eszközeivel-közelfjtjük-meg,⁴ és-ugyanebben-az-elméleti-keretben-szóetimológiai-szemponokat-is-figyelembe-veszünk.-az-így-nyert-eredmények-értelmezésével,-a-második-fejezetben,megpróbálkozunk-az-ideológiák-„természetére”-vonatkozó-elméleti-keret-fölvázolásával,-végül-pedig-ennek-gyakorlati-alkalmazását-fogjuk-kipróbálni-egy-konkrét-példa,nevezetesen-egy-nyelvművelő-szócikk-nyelvi-ideológiai-szemponú-elemzésével.

Mit-árul-el-az-ideológiák-„működéséről”-a-nyelv(használat)?

a-címben-megfogalmazott-kérdés-megválaszolásához-elsőként-nézzük-meg,-mit-mondanak-a-szótárak-az-ideológia-szóról!-a-Tesz.-ből-azt-tudhatjuk-meg,-hogya-mesterséges-szóösszetétellel-keletkezett-a-görög-ἰδέα-és-λογία-szavakból.-az-ἰδέα-ebben-az-összefüggésben-'eszme,-idea'-jelentésű,-de-önállóan,-emellett-'alak,-forma;-megjelenési-mód'-jelentése-is-van;-a-λογία-pedig-a-'gyűjtemény;-tan'-szavakkal-magyarítható-(Tesz.-1970,187.,-185.-p.).-a-szótár-idea-szócikkéből-az-is-kiderül,-hogya-a-szó-a-görög-'meqlát,-észre-

2.- az-idézőjelbe-tett-fogalmakat-szilágyi-n.-s-ándortól-kölcsönöztem-(2002).

3.- Mint-arra-az-idézőjel-is-utal,-már-maga-a-kérdésfeltevésünk-is-metaforikus:-az-ideológiákat-egy-konvencionális,-azaz-eredeti-képi-tartalmát-mára-szinte-teljesen-elvesztett-metaforával,-gépként-teszi-megfoghatóvá-a-számunkra---függetlenül-attól,-hogya-az-általunk-vizsgált-jelenség-értelmezhető-e-egy-kiszámítható-szerkezet-„logikája”-szerint-vagy-sem.

4.- Lényegében-egy-olyan-módszertani-elv-követéséről-van-szó,-amely-során---szilágyi-n.-s-ándor-szavaival---„szigorúan-abból-indulunk-ki,-ami-a-beszédben-elhangzik,-és-nem-teszünk-mást,mint-hogy-minden-esetben-komolyan-vesszük-mégoly-»komolytalannak«-tűnő-kifejezéseinket-is”-(szilágyi-n.-1996,-15.-p.).

vesz,-megismer' --a-Filozófiai-lexikon-szerint-pedig-a-'nézni'--jelentésű-ιδειν igére-megy vissza-(Brugger-2005,-193.-p.).-ez-utóbbi-adat-arra-mutat-rá,-hogy-az-ideológia szó-idea eleme,- annak-ellenére,- hogy- elvont- eszméket- értünk- alatta,- valójában- az- érzékelésre, illetve-az-aisthesisre,- esetünkben-a- dolgok-látás-útján-való- meg tapasztalására-vezethető vissza.-vagyis-azt-mondhatjuk,-hogy-a-láthatatlan-ideák-szönetimológiai-szempontról-a-látható- dolgok-érezékelésében-gyökereznek.-ezt--Tolcsvai-n-agy-g-ábor-szavait-kölcsönözve (Tolcsvai-n-agy-2001,-88.-p.)--nyelvtörténeti-értelemben-vett-metaforának-is-nevezhetjük (*metaphors in a historical sense*),-azaz-olyan-metaforának,-melynek-ilyen-jellege-manapság-már-egáltalán-nem-éreződik-a-beszélők-számára,-és-az-csupán-nyelvtörténeti-tényként-mutatható-ki.⁵ a-szó-etimológiájában-feltűnő-„optikai-háttér”-fölfedezése-ugyanakkor nem-csak-egy-metaforára-irányítja-rá-a-figyelmünket,-melyet-adatszerűen-följegyzünk, hanem-kutatásunk-menetét-is-befolyásolja.-azt-a-kérdést,-hogy-az-ideológiákról-folyó beszédmód-háttérében-milyen-metaforák-húzódnak,-olyan-irányba-tereli,-ahol-elsősorban arra-kell-keresni-a-választ,-hogy-az-émeltett-diskurzusba-milyen-módon-szivarog-be-az-érezékelés.-ezt-szem-előtt-tartva-nézzünk-meg-néhány-további-szócikket!

az-ék-sz.² szerint-az-ideológia 'valamely-politikai-párt,-korszak-stb.-eszméinek,-fogalmainak-(a-filozófiában,-művészetben,-a-politikai-és-erkölcsi-nézetekben kifejeződő)-egységes-rendszere'-(2009).-a-Bakos-féle-Idegen-szavak-és-kifejezések-szótárában-ezt találjuk:-'vmely-politikai-párt,-korszak-stb.-által-vallott-eszmék,-nézetek,-fogalmak-egységes-rendszere,-amely-különbféle-formákban-(pl.-a-filozófiában,-művészetben,-a-politikai-és-erkölcsi-nézetekben stb.)-jut-kifejezésre'-(2003);-a-szótár-korábbi,-1983-as-kiadása-pedig-az-előbbie-kicsit-eltérő-megfogalmazása-után-azt-is-hozzáteszi,-hogy-az ideológia a-'társadalmi-lét-tükröződése-az-emberek-tudatában'-.Második-jelentését pedig--az-eltérő-stílusminősítést-leszámítva--mindkét-kiadás-egyformán-értelmezi: 'üres-képzelés,-elvont-okoskodás'-.Tolcsvai-n-agy-g-ábor-Idegen-szavak-szótárában-a-címszó-második-jelentésénél-ez-az-értelmezés-áll:-'valamely-társadalmi-csoport,-réteg, osztály,-párt-érdekeit-és-viselkedését-irányító-és-igazolni-kívánó-eszmék-rendszere,-lát-szólag morális,-filozófiai,-tudományos-v.-vallásos-igazságként-megjelenítve'-(2007; kiemelések-mindenütt-tőlem).

Mint-azt-a-dőlt-betűk-jelzik,-az-értelmezésekben-mindenhol-megjelenik-valamilyen optikai-élmény.⁶ Leginkább-az-ideológia-nézet-jellege-van-hangsúlyozva,-vagyis-az,-hogy

-
- 5.- az,-hogy-egy-szó,-úgy-mond-csupán-nyelvtörténeti-értelemben-metafora--mint-arra-Tolcsvai-n-agy-rámutat--,-ugyanígy-megfigyelhető-például-az-ért-és-a-tud-szavak-etimológiájában (Tolcsvai-n-agy-2001,-88,-97.-p.).-az-előbbi-„az-ér'-valamihez-hozzáér'-jelentésen-alapul,-[...] eredeti-jelentése-[pedig-eszerint]'-megérint'-lehetett,-[majd]-ebből-komplikációs-jelentésváltozással-alakult-ki-az-'értelmileg-felfog'-jelentés”.-az-utóbbi-pedig-a-Tesz.-az-'érint,-tapint, tapogat'-jelentésű-**tumte* uráli-alapalakra-vezeti-vissza.-v.ö.-pl.-finn-*tunnustaa* 'bevall,-beismer,-elismer;-tapogat,-megtapint'-(Tesz.).
  - 6.- a-félreértések-elkerülése-végezt- elemzésünk-szempontról-nem-a-szócikkben-megadott jelentések-a-fontosak,-hanem-az,-hogy-van-e-valamilyen-mozzanat-azok-megfogalmazásában, amely-jó-támpontot-nyújthat-annak-megértéséhez,-hogy-hogyan-kötődik-az-ideológia-fogalma-az-érezékeléshez.-a-szócikkekből-ezért-csak-azokat-a-jelentéseket-tüntettük-föl,-amelyek-nem-csupán-azt-írták-le,-hogy-a-szót-milyen-értelemben-szokás-használni,-hanem-emellett-a-megfogalmazás-módjával-rejtve,-az-ideológiák-„működésére”-vagy-„természetére”-is-utaltak.

az-ideológia-a-világot-mindig-valamilyen-nézőpontból-ragadja-meg,-azaz-a-dolgokat-nem egészeben-*mutatja meg*,-hanem-csupán-egyik-oldalukat-*látatja*,-illette-engedi-*nézni*.⁷ ugyanerre-utal-az-ideológia Magyar-szókincstárban-föltüntetett-első-két-szinonimájának-szó-szerinti-jelentése:-*világnézet,-világszemlélet* (k iss-2005).-Tolcsvai-n agy-g ábor szótárában-a-*látszólag* szó-utal-a-vizualitásra,-illette-arra,-hogy-az-ideológia-nem-képes megragadni-valamiféle-„nagy-igazságot”,-hanem-csupán-egyetlen-lehetséges-látászöget-mutat-meg.-a-vizualitás-ugyanúgy-megvan-az-ideológia szó-„régies”,-illette-„pejoratív”-stílusminősítű-’üres-képzeltés’-jelentésében-is,-mivel-a-*képzeltés a-képzelt* ige továbbképzése-a-gyakorító-és-folyamatos-cselekvést-kifejező--g igeképzővel,-valamint az-és főnévképzővel--a-*képzelt* igit-pedig-a-Tesz.-a-*kép* főnévre-vezeti-vissza-(1970).⁸ az-érzékek-világára-vezethető-vissza-az-Idegen-szavak-és-kifejezések-szótárában (1983)-talált-„tükröződés”-is,-ti.-arra,-*ahogy* a-dolgok,-esetünkben-a-társadalmi-lét-megjelenik-az-emberek-száma,-azaz-*ahogy-látják* ezt.-vagyis-itt,-akárcsak-az-összes-többi idézett-esetben,-az-ideológia-„működésének”-a-megragadásához-utalni-kell-valamiféle optikai-élményre.⁹

az-ideológia szótári-értelmezései-után-nézzük-meg,-miként-jelenik-meg-az-„ideológia-optikája”-a-szó-hétköznapi-használatában!-Tekintsük-át-a-Magyar-nemzeti szövegtár-egy-kétszáz-elemű-véletlen-mintájából-válogatott-példákat!

- (1)- ez-az-ideológia a-munkavállalásban-*látta* a-nők-megszabadulását-a-családon-belüli-reproduktív-munka-személyes-kötöttségi-viszonyától.
- (2)- az-uralkodó-ideológia képviselői-hamar-főlismerék,-hogy-a-vitaanyag-*világképük* létét-és értelmét-érinti.
- (3)- én-azt-mondom,-hogy-Madroc-néha-agresszív-mindent-tagadása-és-lázadása-sokkal-közlebb-áll-hozzám,-mint-az,-ha-valaki-*elbújik egy ideológia mögé*,-és-semmi-mást-nem-hajlandó-észrevenni a-világból.
- (4)- ...mondanak-nyilván-azok,-akik-az-ideológia szemellenzójén keresztül-*látták* (pontosabban nem *látták*)-a-filmet,-és-abból-egyetlen-szót,-egyetlen-jelenetet-sem-értettek.
- (5)- annyi-korrup-érdek,-annyi-*elvakult ideológia* fonja-körül-öket,-annyi-ügyési,-rendőrségi, ügyvédi,-hivatali-körmönfonság-és-csűrűs-csavarás,-hogy-csoda,-ha-néha-képesek-méltányolható-ítéletet-hozni.
- (6)- a-kaliforniai-ideológia alapvető-zavarosságát-tükrözi-az-a-tény,-hogy-nem-pusztán-optimista és-egyenjogúsító,-hanem-egszersmind-mélyen-pesszimista-és-elnyomó-*látomása* a-jövőnek.

7.- Figyeljük-meg,-hogy-ezek-a-magyarázatok-sem-tudnak-meglenni-vizuális-hasonlatok-nélkül. L.-a-magyarázatok-dőlt-betűs-kiemeléseit.

8.- azt-is-érdemes-talán-megemlíteni,-hogy-ez-a-főnév-egybeesik-Tolcsvai-n agy-g ábor-szótárának-(2007)-ideaértelmezésével-is,-melynek-első-jelentését-a-szerző-ekképpen-adja-meg: ’kép,-megjelenés,-őskép’.

9.- vö.-más-nyelvű-szótárak-ideológiaértelmezésében-megjelenő-hasonló,-„optikai-szemlélettel”:-a-szlovák-*názor,-svetonázor* (kssJ-2003;-sss-2004)-a-német-*Weltanschauung* szavakkal,-vagy-az-angol-*vision,-way of looking at things* kifejezésekkel-(webster’s-online dictionary-2006).

Mint-az-a-példamondatokból-kiderül,-az-ideológia --metonimikus-értelemben--láthat, illetve látni-engedhet- valamit- (1),- amit- akár- világképnek- is- nevezhetnénk- (2);- viszont maga- mögé- bújtat, -s- ezáltal- észrevehetetlenné- tesz- minden- olyan- dolgot,- ami- ezen- a világképen- kívül- esik- (3);- úgy- is- mondhatjuk,- hogy- egyfajta- szemellenzőként- működik, ami- ellehetetleníti- az- összefüggések- meglátását- (4),- és- elvakultan- követeli- az- előre eltervezett- irány- megtartását- (5)- valamiféle- látomás- felé- (6);- vö.- angol- vision --9.-lábj.).

a-példák-sora-természetesen-folytatható- lenne,- értelmezésünket- pedig- még- tovább lehetne- árnyalni,- de- annak- szemléltetésére,- hogy- a- *láthatóság/láthatatlanság* mint gondolkodási- stratégia- jellemzően- megjelenik- az- ideológiák „működését”- érintő- diskurzusokban,- ez- a- hat- darab- is- elegendő.- Fontos- azonban- hozzátenni,- hogy- a- kétszáz elemű- mintának- nagy- része- egyáltalán- nem- lehetett- volna- alkalmas- az- állításunk illusztrálására,- mivel- egyrészt- nem- jelenik- meg- benne- semmilyen- „optikai- élmény”, másrészt,- az- ideológia fogalmához- egészen- más- szemléletek- kapcsolódtak.- s- szó- volt például- „hígított”- vagy- „összemosott”- ideológiákról.- az- ilyen- jelzők- azonban- mégsem teszik- érvénytelenné- eddigi- állításainkat:- nem- egy- áthidalhatatlan- ellentmondást- hoznak- magukkal- az- ideológiák- „optikájára”- vonatkozólag,- hanem- egy- az- „optikai- élmény”- től- eltérő- strukturális- metaforát,- illetve- gondolkodási- stratégiát- mutatnak- meg,- amely feltehetőleg- „az- ideológia- folyékony- anyag”- ontológiai- metaforában- gyökerezik.- Mivel azonban- elemzésünk- nem- az- ideológia szó- használatához- kapcsolódó- összes- metaforát- igyekszik- feltérképezni,- hanem- csupán- azt,- amelyik- az- ideológiák- „működésének” kutatásához- nyújt- megfelelő- alapot,- az- imént- említett- metaforát- mellőzhetjük,- és- haladhatunk- tovább- az- optika vagy- a- látás- láthatóság „logikája”- szerint.

ezúttal- azt- nézzük- meg- röviden,- hogy- a- nyelvtudomány- diskurzusában- milyen- metaforák- mentén- szokás- a- nyelvi- ideológiák- „működéséről”- gondolkodni.- ennek- felkutatása- nem- igényel- nagy- erőfeszítést,- mert- a- tudományos- diskurzus- rendszerint- nagyon egyértelműen- utal- rá,- ha- magyarázatait- metaforikus- keretbe- helyezi- (vö.- s- ebők- 2012b). az- egyik- ilyen- lehetséges- keret- a- szemüveg- metafora.- ez- a- metafora- kézenfekvő- szemléltető- eszköze- például- Lanstyák- István- nyelvi- ideológiákról- szóló- egyetemi- előadásának,- és- s- zilágyi- n.- s- ándor- is- az- egyik- -- az- internetről- is- letölthető- -- előadásában- interaktív- szemüvegről- beszél- a- tudomány- és- az- ideológia- viszonya- kapcsán- (s- zilágyi- n.- 2011,- 14.- előadás- 18.- perc).- Juraj- d- olník- szintén- hasonló- gondolkodási- stratégiát- követ az- ideológiák- tárgyalásakor.- Látszólag- ugyan- nem- említi- a- szemüveg- metaforát,- a- világ ideológiai- szemüvegen- keresztül- való- érzékelésének- attribútumait- viszont- igen.- ezt- írja: „v- diskurze- sa- upevníuje- interpretačný- konštrukt- ako- dispozičný- filter,- cez- ktorý- sa vníma- daný- výsek- sveta,- pričom- vnímanie- cez- tento- filter- nadobúda- príznaky- »prirodzene- né«, - »správne«”- (d- olník- 2010a,- 239.- p.).- ezek- szerint- a- körülöttünk- lévő- világ- szeleteit mindig- egy- bizonyos- szűrőn- keresztül- érzékeljük- és/ vagy- értelmezzük,- és- ezek- eredményeit- tartjuk- „természetesnek”,- illetve- „helyesnek”- (vö.- Barthes- 1983,- 5.- p.). w- oolard- s- chieffelin- tanulmányában- a- nyelvi- valóságnak- szintén- ezzel- az- ideológiai szűrőjével- találkozunk- (*interpretive filter*),- amely- meghatározza- a- nyelv- és- társadalom közötti- kapcsolat- értelmezését- (w- oolard- s- chieffelin- 1994,- 62.- p.).

a- nyelvi- ideológiák- ilyen,- metaforikus- megközelítésének- nagy- előnye,- hogy- a- perspektívaváltást- könnyen- megfoghatóvá- teszi,- és- anélkül- hogy- bonyolult- magyarázatokba kellene- bocsátkozni,- egyszerűen,- a- mindennapi- élethez- közel- állóan- tudja- szemléltetni azt.- a- szemüvegek- cserélgetése- hétköznapi- tapasztalat:- más- szemüveget- lehet- fölven-

ni-az-olvasáshoz,- mást-a-távolabbi-dolgok-részleteinek-kiemeléséhez,- megint-mást-a szem-napsugaraktól-való-megóvásához;-az-ilyen-szemüvegeket-ráadásul-nemcsak-eltérő funkcióik-miatt-lehet-váltogatni,- hanem-az-azonos-funkciójúakat-is-lehet-a-változó-divathoz,- esetleg-alkalomhoz,- öltözködéshez-stb.-igazítani.- Minden-egyes-szemüveg-másként „rajzolja-át”-a-valóságot;- más-elemeit-emeli-ki,- más-színben-tünteti-föl,- és-ezáltal-más-más-szemléleti-módot-enged-meg.-a-„szemüvegcsere”-metaforája-a-perspektívaváltásnak-azt-a-tulajdonságát,- illetve-velejáróját-is-jól-szemlélteti,- hogy--mint-s-zilágyi-idézett előadásában-rámutat--a-másik-szemüveg-nem-teszi-lehetővé,- hogy-látszódjon-az,- ami az-előzővel-észrevehető-volt.-a-nyelvi-ideológiáknak-ezt-a-tulajdonságát-Lanstyák-István szavaival-azok-„vakító»-hatásának”-is-nevezhetjük,¹⁰ mert-azzal,- hogy-az-egyik-„szemüveg”-láthatóvá-tesz-valamit,- egyben-homályba-is-burkolja-azokat-a-dolgokat,- amelyeket egy- másik- „szemüveg”- mutat- meg- a- legszebben.¹¹ a- szemüveg-metafora- előnyeinek számba- vétele- után- ugyanakkor- nem- hagyhatjuk- figyelmen- kívül- legnagyobb- korlátját sem:- azzal,- hogy- a- szemüvegek- nem- csak- cserélgethetőek,- hanem- le- is- vethetőek,- a metafora- azt- sugallja,- hogy- nyelvet- ideológiai- meggyőződésektől- mentesen- is- lehet szemlélni-(erről-l.-még-alább-a-neutralizmusnál-és-az-objektivitás-kérdésénél).

a-nyelvi-ideológiák-„működése”-kapcsán-használatos-másik-jellegzetes-metafora-a-maszké.-ez-a-metafora-az-ideológiát-álarcként-képzeli-el,-amely-eltakarja-a-megfigyelt dolgok-valódi-jellegét.-az-ideológiai-elemzés-fő-célja-ebben-a-keretben-az,-hogy-lerántsa-a-leplet,-az-„ideológiai-álarcot”-a-vizsgált-dolgokról,¹² vagy--kissé-visszafogottabb célokat-kitűzve--segítsen-tudatosítani,-hogy-az-elénk-táru-ló-„látvány”-csupán-egyfajta látszat.¹³ ez-a-fajta-szemlélet-a-felszín-alatt-megbúvó-„valódi”-értelmet-keresi--képletesen-mondva:-az-álarc-mögött megbúvó-valódi-arcot.¹⁴ arra-keresi-a-választ,-hogy-mi-a-mondottak- mögött- megbúvó- valódi- mondanivaló,- illetve- a- szövegben- milyen- ki- nem-mondott-érdekek-nyernek-tudatosan-vagy-nem-tudatosan-igazolást-(a-„mögöttes”-értelem-keresését-vö.-Foucault-2002,-45-46.-p.).-a-metafora-korlátjaként-viszont-meg-kell-említeni,-hogy-az-feltételez-egy-maszk-nélküli,-ideológiamentes-állapotot.-ez-a-gondolkodási-stratégia-pedig-a-diskurzuselemzőt-könnyen-abba-az-illúzióba-ringathatja,-hogy-az-ideológiák-leleplezésével-egy-letisztult,-objektív-valóság-táru-l-föl-előtte-(vö.-Pokorný 2009,-322.-p.).-abban-viszont-igazából-soha-nem-lehet-biztos,-hogy-bizonyos-eljárások

10.- ezt-konkrét-példával-l.-Lanstyák-2011a,-51.-p.

11.- vö.-a-g-estalt-pszichológia-és-neurofiziológia-emberi-észleléssel-kapcsolatos-megállapításával,-mely-szerint-az-észlelés-szükségszerű-velejárója,-hogy-bizonyos-dolgokat-nem-észlelünk;-az-érzékelésnek-ez-a-szelektív-jellege-pedig-konstruktívan-hat-az-érzékelés-egészére.-a-látás-eszerint-tehát-nem-azért-lehetséges,-mert-nem-vagyunk-vakok,-hanem-azért,-mert--az-észlelés-szelektív-jellegéből-kifolyólag--csupán-egy-dolgot-látunk,-és-szinte-minden-más-dolog-felé-vakok-vagyunk.-Úgy-is-mondhatjuk,-hogy-valaminek-a-láthatóvá-tétele-egyben-azzal-is-jár,-hogy-valami-más-ugyanakkor-láthatatlanná-válik-(l.-w-elsch-1993,-23.-p.).

12.- vö.-az-ilyen-összefüggésben-használt-cseh-demaskovat (l.-pl.-Pokorný-2009,-322.-p.),-illetve az-angol-unmask szavakkal-(l.-pl.-w-odak-Meyer-2009,-8.-p.).

13.- vö.-az-ideológia szó-(a-fejezet-elejen-említett)-'megjelenési-mód'-jelentésével.

14.- vö.-az-olyan-kifejezésekkel,-mint-a-nyelvi-ideológiák-„fölfedése”-vagy-„fölfedezhetősége”-(l.-pl.-Lanstyák-2009,-39.-p.;-2010,-124.-p.;-2011b,-17.-p.-vagy-e-dolgozat-bevezetőjének-második-bekezdésében).

kritikájával nem más, de ugyanúgy ideológiai gyakorlat elterjesztését segítette-e elő (Fairclough-1995, 83. p.). az ideológia ugyanis annál hatékonyabban „működik”, minél kevésbé „látható”,¹⁵ vagyis akkor a leghatékonyabb, amikor az „álarcnak” semmilyen szüksége nincs rá, hogy „valóságos” voltát bizonygassa.

a szemüveg-és-maszk-metáforáról mondtak összegzésképpen tehát két fontos megállapítást tehetünk. először: az ideológia szó használatával kapcsolatos főntebbi megállapításainkkal összhangban, e két említett metafora is az optikai tapasztalatokból indul ki: az előbbi egy szem elé tartott optikai szűrő hatásaiból, az utóbbi pedig a nyelvhasználatban is tükröződő eltakarás/eltakartság, illetve a láthatóság/láthatatlanság tapasztalataiból. Másodszor: mindkét metafora a valóság torzulásának vagy leszűkülésének feltételezésén alapszik: csak az előbbi a szemlélődő oldalon (valaki egy ideológiai szemüvegen át „szemlélődik”), az utóbbi pedig a dolgok megjelenési módjában keresi ugyanezt (valaki egy ideológiai „álarcot” ismer meg egy „valódi” arc helyett). ugyanakkor mindkét metafora „logikája” -- éppen a szemüveg-és-a-maszk-levehetőségére alapozva -- feltételez egy olyan állapotot, amely mentes a (nyelvi) ideológiák torzító hatásától. a továbbiakban ezt a legutóbb említett területet fogjuk megvizsgálni: hogy ez a metaforánk nem kívánatos hozadékának tekintett ideológiamentes állapot, illetve objektív megközelítés valóban fenntartható-e az ideológiakutatás során. a kérdés megválaszolásához egy másik -- az első megállapításunkhoz hűen -- optikai tapasztalatra visszavezethető gondolkodási stratégiát választunk: a perspektívák sokaságát.¹⁶ Úgy is mondhatjuk, hogy a szemüveg-és-a-maszk-metáfora korlátainak tisztázásához (vagy ahhoz, hogy ezeken a korlátokon túlléphessünk) egy másik gondolkodási stratégiát, a perspektívák metaforáját választjuk, abban a reményben, hogy ez meg tudja mutatni azt a területet, amelyet az előző kettő metafora eltakart előlünk, illetve félrevezetően tart elénk (a különböző metaforák mellérendelő viszonyáról l. s zilágyi-1999).

a nyelvi ideológiák és a perspektívák sokasága

a szemüveg-és-maszk-metáfora használatának -- mint írtuk -- nagy előnye, hogy nagyon megkönnyíti a gondolkodást a nyelvi ideológia nehezen elképzelhető fogalmáról (a metaforák ilyen előnyeiről l. Lakoff-Johnson-2003, 8-10. p.). Probléma csak azzal van, hogy nehéz megkülönböztetni, mikor gondolkodunk az ideológiákról valamelyik metaforánk szellemében, és mikor kezdünk a metafora hatására ideológiák helyett valóságos tárgyról, szemüvegről és maszkról beszélni. Mert ha ez utóbbi eset áll fenn, könnyen előfordulhat, hogy azokat a jellemzőket is az ideológiák sajátjának tekintjük, amelyek igazából a segítségül hívott szemüveg vagy maszk-metáforának a tartozékai. Például ha az említett két metaforát „túl komolyan vesszük”, azaz saját,

15.- Fairclough-1989, 85. p., idézi Lippi-green-1994, 188. p.

16.- Talán érdekes adalék a kérdéshez a *perspektíva* etimológiája, mert a szó a latin 'keresztül' jelentésű *per* és a 'nézni' jelentésű *specere* elemek kapcsolatára vezethető vissza. a „nézés” tehát nemcsak a szó jelentésének egyik elemeként jelenik meg, hanem rejtve annak etimológiájában is.

említett- korlátain- kívül- is- érvényesítjük,- akkor- a- diskurzuselemzés- a- tervezetthez képest-könnyen-egészen-más-irányt-vehet.

ha-nem-vesszük-figyelembe-a-két-említett-metafora-korlátait,-előfordulhat,-hogy-arra jutunk:-létezik-valamiféle-biztos-pont-vagy-fogódzó,-amely-alapján-fölfejtethők-a-nyelvi ideológiák;-vagy-megfordítva:-amelyhez-a-nyelvi-ideológiák-leleplezésével-el-lehet-jutni. eszerint- minél- több- nyelvi- ideológiát- sikerül- fölsírnünk,- illetve- kiiktatnunk,- annál közelebb- kerülünk- egy- mindennemű- ideológiai- torzítástól- mentes- metanyelvi- diskurzushoz.

ennek-a-szemléletnek-a-helyességét-mindeközben-az-élettelen-világ-természettudományának-objektivitása-is-megerősíti,-és-azt-a-benyomást-kelti,-mintha-a-nyelv-is-vizsgálható- lenne-természettudományos-módszerekkel.-az-a-tény-pedig-elkerüli-a-figyelmet,-hogy-míg-az-élettelen-világ-természettudósa-kísérletek-végzésével-határt-tud-szabni-saját-értelmezéseinek,-és-valóban-olyan-eredményre-juthat,-ami-objektíve-érvényes, addig-a-nyelv,-pontosabban-a-valós-diskurzusok-elemzése-során-nincs-olyan-objektív-kritérium,-amely-segítségével-egyértelműen-elválasztó- lenne-a-nyelv-értelmezése-a-nyelvi-ideológiáktól.¹⁷

a-nyelvi-ideológiák-vizsgálata-kapcsán-tehát-a-*szubjektív* :-*objektív* szembenállás elveszíti-eredeti-értelmét-és-jelentőségét.-a-*szubjektivitás* a-nyelvi-ideológiák-kutatásánál-nem-tudományosan-irreleváns,-hátráltató-tényezőként-jelenik-meg,-hanem-mint-a-nyelvi-jelenségek-egyik-lehetséges-megközelítésmódja-(vö.-w oolard-s chieffelin-1994, 69-70.-p.).-az-*objektivitás* pedig-itt-nem-emberi-akaraton-és-szándékon-fölülemelkedett-megközelítésmódot-jelent,-hanem-legfeljebb-a-metanyelvi-tevékenységet-befolyásoló-ideológiák-tudatosításának-a-szándékát.

a-nyelvi-ideológiák-kutatója-száma-tehát-minden-olyan-adat-érdekes-lehet--igazságértéktől-függetlenül- -, - amely- a- nyelvet,- a- nyelvhasználatot,- a- nyelvi-közösségek helyzetét,- a- nyelvek-egmáshoz-való-viszonyát-stb.-igyekszik-valamilyen-módon-értelmezni.-ezekre-a-kutató-nem-mint-a-nyelvi-valóság-„eltorzítására”,-az-emberek-„szándékos-félrevezetésére”-vagy-egy-felvilágosult,-objektív-ellenőrző-szerv-„hiányára”-tekint. a-„torzulást”-ehelyett-mint-a-metanyelvi-diskurzusok,-illetve-az-egy-nyelvtudományi-paradigmák-szerves-részét-értelmezi,-amely-lehet-ugyan-félrevezető--ami-azt-jelenti, hogy-a-vélekedés-nem-feltétlenül-felel-meg-a-nyelvi-valóságról-alkotott-tudományosan-elfogadott-képek-egyikének-sem-(l.-nyelvi-mítoszok)--,-de-ugyanúgy-része-lehet-a-tudományos-diskurzusnak-is.

ezek-fényében-tehát-az-*objektív* : *szubjektív* oppozíciót-a-perspektívák-sokaságával váltjuk-föl.-ennek-lényege,-hogy-a-diskurzuselemző-nem-helyezkedik-a-19.-századi-regény-mindentudó-szerzőjének-pozíciójába-(aki-objektív-látásmódjának-köszönhetően mindig-mindenre-tudja-a-választ).-ehelyett-a-regény-olvasójaként-és-egyben-értelmező-jeként-lép-föl,-aki-a-szöveg-dialógusaiban-megjelenő-szereplők-különböző-szemponjtja-it-követi-nyomon--összehasonlítva-azokat-egymással-és-más-szövegek-dialógusaival. hasonlatok-nélkül:-a-diskurzuselemző-nem-képz-el-valamiféle,-objektivitásnak-nevezett-központot,-amely-alapján-minden-megnyilatkozás-ideológiai-szempontból-értel-

17.- vö.-a-nyelvi-ideológiák-meghatározásának-különböző-módjaival,-elsősorban-azok-legtágabb-felfogásával-(l.-Lanstyák-2011b,-15-16.-p.).

mezzetövé- válik,- hanem- különféle- szempontokkal- dolgozik,- amelyeket- egymással szembeállít,-függetlenül-attól,-hogy-ő-melyik-állásponttal--a-dialógus-mely-szereplőjével--azonosul-(vö.-w odak -Meyer-2009,-7.-p.).

az-arkhimédészi-pont,-illetve-az-„ideológiamentes-objektivitás”-elutasítása-kapcsán azonban-könnyen-fölmerülhet-a-kérdés,-hogy-ez-az-elgondolás-milyen-megoldást-kínál olyan-esetekben,-amikor-egy-tudományos-szöveg-szerzője-az-egyes-nyelvi-jelenségek tárgyalása-során-egyetlen-utalást-sem-tesz-a-jelenségekhez-fűződő-saját-viszonyára,-és azokat-kizárólag-értéksemleges-fogalmakkal-írja-le.-k-érdés-tehát,-hogy-hogyan-lehet ilyen-megközelítéssel-kezelni-azt,-amikor-a-metanyelvi-szöveg-nem-foglal-állást-sem-a nyelvi-jelenség-visszaszorítása,-sem-annak-támogatása-mellett--ehelyett-azt-egyszerűen-más-jelenségekkel-egyenrangúként-kezeli.-az-elméleti-keretünk-ezt-a-problémát úgy-oldja-meg,-hogy-az-ilyen-megközelítésmódot-a-nyelvi-neutralizmus-ideológiájának tekinti-(vö.-Pokorný-2009,-321.-p.).

Mivel-az-arkhimédészi-pont-hiánya-elméleti-keretünk-alapja,-és-egyben-egyik-sarkalatos-kérdése,-mondhatni-achilles-sarka,-érdemes-megvilágítani,-hogy-a-neutralizmus miért-tartható-számon-a-nyelvi-ideológiák-sorában.-k-iindulópontul-r-oland-Barthes *Pierre abbé ikonográfiája* c.-írásából-választottam-egy-részletet,-amelynek-analógiájával-tisztázhatónak-látszik-a-kérdés.-érdemes-egy-hosszabb-idézetet-megengednünk.

„a-csaknem-kopaszra-nyírt-hajzat[...]kétségtelenül-egy-olyan-frizurát-igyekszik-megvalósítani,-amely-teljesen-független-a-műgondtól,-sőt-a-technikától-is,-és-amely-nem-egyéb,-mint-a-hajviselet-nulla-foka.-n-nyiratkozni-a-persze-muszáj-az-embernek,-e-szükségszerű műveletnek-azonban-nem-szabad-semmiféle-sajátos-létezési-formában-megtestesülnie: csak-van,-anélkül,-hogy-lenne-valami.-Pierre-abbé-hajviselete-tehát,-amely-látnivalóan valamiféle-semleges-egyensúlyra-törekszik-a-rövid-haj-(amely-az-illem-szerint-a-feltűnés elkerülésének-egyezményes-jele)-és-a-torzonborz-üstök-között-(amely-az-összes-illem-szabály-megvetését-sugallja),-a-szent-hajviseletének-üstípusát-utánozza;-a-szent-ugyanis olyan-lény,-aki-formális-szempontból-senkihez-sem-hasonlítható:-a-divat-eszméje-össze-egyeztethetetlen-a-szentségével.-a-dolgot-azonban-[...]az-bonyolítja,-hogy-itt,-miként másutt-is,-a-semlegesség-végül-a-semlegesség-jelév-é válik,-és-ha-csakugyan-el-akarnók kerülni-a-feltűnést,-mindent-előlről-kellene-kezdenünk.-ami-például-a-hajviselet-nulla fokát-illetti,-ez-egyszerűen-a-ferences-szellem-jele;-[...]”-(Barthes-1983,-57-58.-p.).

ebben-a-szövegrészben-Barthes,-bár-merőben-más-összefüggésben,-de-ugyanazzal-a-problémával-néz-szembe,-mint-ami-a-nyelvi-neutralizmus-kapcsán-fölmerült,-s-mivel-ő-a-maga-helyén-magyarázatot-is-kínál-erre,-ezt-most-megpróbáljuk-átültetni-a-nyelvi-ideológiák-elméleti-keretébe.

a-hajviselet-nulla-foka-számunkra-a-nyelvi-jelenségekhez-való-semleges-viszonyulást-jelenti.-ez-az-a-megközelítésmód,-amely-egyfelől-attól-akarja-távol-tartani-magát,-hogy-valamiféle-standardizált-nyelvállapotot-vegyen-a-védelmébe,-vagy-az-ehhez-való hűséget-hangsúlyozza-(l.-pl.-nyelvművelés);-másfelől-attól,-hogy-az-említett-nyelvállapoton-(egyelőre)-kívül-eső-formákat,-megnyilatkozási-módokat-igyekezzen-„egyenjogúsítani”,-támogatni-(l.-pl.-egyes-nyelvi-ismeretterjesztő-munkákat).-ehelyett-egyfajta-semleges-álláspontot-foglal-el-ezek-között,-amely-kívül-esik-a-pozitív-és-negatív-értékítéleteken,-mert-ezeket-összeegyeztethetetlennek-tartja-a-leírói-„objektivitással”.-a-deszkriptív hangnem-azonban-egy-idő-után-nem-pusztán-az-értékítéletektől-való-távolmaradást

jelenti, hanem egy-új-értékelő-szempon-t-születését, amely a nyelvi jelenségek-értékelő megítélésének helyébe, az ilyen megítélések elítélését állítja. Tehát: az ítékezés-mozzanata az ilyen, semleges-megközelítésben is megtalálható, de nem a konkrét nyelvi jelenségeket rendezi pozitív vagy negatív pólusokba, hanem az effajta rendezést-ítéli meg-negatívan, mert az ellentétben áll a tudományos álláspont-alapvető-kritériumával. e-kritérium-szerint --ahogy-Lanstyák-István-fogalmaz-a-neutralizmus-kapcsán-- „a nyelvi-változások-általában-véve-nem-értékelhető-kedvezőnek-vagy-kedvezőtlennek”, az ezekbe való-emberi-beavatkozás-pedig-aggályos-(Lanstyák-2011b,-53-54.-p.).-az-eredeti-kritériumok-mellé, amelyek a nyelvi-jelenségek-megítélését-pozitív-vagy-negatív-irányba-igyekeztek-eltolni,-tehát-egy-új-kritérium,-a-nullpont-kritériuma-került,-amely-szintén-nem-tartható-értékítélet-mentesnek,-mivel-az-előbbi-kritériumokhoz-hasonlóan-értékel.-Csakhogy-ez-azt-a-pontot-képvise-li,-amelyhez-a-többi-értékítélet-viszonyítva-van-(erről-I.-Flusser-1997,-70.-p.).-ezek-fényében-tehát-érthető,-hogy-a-semlegesség,-amely-Barthes-nál-a-semlegesség-jelévé-vált,-nálunk-a-neutralista-nyelvi-ideológia-ismertető-jegyévé-lesz.¹⁸

a-perspektívák-sokaságának-metaforája-és-az-ezek-alapján-kibontott-elméleti-hát-tér-kapcsán-azonban-föl-kell-tennünk-a-kérdést,-hogy-vajon-nem-léptünk-e-mi-is-az-ide-ológia-„csapdájába”, azaz--mint-arra-Pokorný-is-utal--a-nyelvi-ideológiák-kritikája-nem-vált-e-titokban-saját-ideológiáink-védelmévé-(Pokorný-2009,-321.-p.).

Megközelítésünk-ből-nyilvánvaló,-hogy-az-pozitív-értéknek-tekinti-az-ideológiai-néz-ő-pontok-sokaságát,-és-hogy-minél-több-ideológiai-szempon-tot-sikerül-fölfejtene,-annál-értékesebbnek-tartja-a-kutatás-eredményeit.-Célként-pedig-a-metanyelvi-diskurzusok-háttérében-húzódó-ideológiai-sokféleség-hiteles-és-pontos-főlderítését,-valamint-a-homogén-ideológiai-látásmód-főlszámolását-tűzi-ki.-ezek-az-ismertetőjegyek-leginkább-a-pluralizmus-ideológiájára,-sőt-mondhatni,-ennek-kutatási-módszerként-való-alkalma-zására-utalnak.¹⁹

a-pluralista-megközelítésnek-számos-előnye-van-a-kutatásra-nézve.-az-ugyan-axió-ma,-hogy-a-pluralizmus-is-csupán-egyetlen-szemléletmódot-foglalhat-magában,-mégis-ez-az-az-„ideológiai-szemüveg”, amelyen-keresztül-lehet-úgy-nézni-az-összes-többi,-egy-mással-összhangban-vagy-akár-ellentétben-álló-ideológiára,-hogy-azok-egyetlen-egy-ségben-maradnak.-azaz:-egy-olyan-egységes-látásmódot-kínál,-amelyben-nem-az-ideo-lógiák-mögött-meghúzódó-érdekek-és-célok-meg/elítélése,-hanem-a-sokféleség-válik-a-fő-szempon-ttá.-a-pluralizmussal-ellentétes,-a-homogenitást-támogató-(nyelvi)-ideológi-

18.- Mellékesen-azt-a-kérdést-is-érdemes-fölvetni,-hogy-a-neutralista-megközelítés-milyen-szem-pontok-szerint-választja-ki-a-leírásra-szánt-nyelvi-jelenséget.-Más-szóval:-milyen-értékíté-tek-mentén-kerül-kiválasztásra-az-a-nyelvi-jelenség,-ami-a-pozitív-és-negatív-értékítéletektől-mentes-leírás-tárgyát-fogja-képezni.-a-lexikográfia-példáján-ez-azt-jelenti,-hogy-a-„nyelvi-tények-és-fejlemények-pusztá-szám-bavételéhez”-(érts z.-I.-vII.-p.),-„mekkora-lyukú-rostát”-használnak-a-szótárírók-(Lanstyák-István-metaforája--Lanstyák-2003,-375.-p.)--azaz-melyek-azok-a-szavak,-amelyeket-például-„gyakori”-nak-vagy-„fontos”-nak,-azaz-a-szótárba-való-felvételre-alkalmasnak-lehet-*minősíteni* (ez-utóbbi-kérdésről-nyelvhelyességi-vonatkö-zásban-I.-Lanstyák-i.-m.).

19.- Természetesen-ebben-az-esetben-a-pluralizmus-nem-specifikusan-nyelvi-ideológiaként-jele-nik-meg.

ák-törekvései-pedig-ezek-alapján-egyszerűen-a-sokféleség-megnyilvánulásaiként-tart-hatók-számon.-vagyis-azt-mondhatjuk,-hogy-a-pluralizmus-ideológiája-megfelelő-kiindulópontként-szolgálhat-ahhoz,-hogy-a-kutatás-nyitott-maradhasson-más-nézőpontok-irányába--még-akkor-is,-ha-a-pluralizmus-is-csak-egy-ideológiai-szemléletmód.-ebben-rejlik-az-ilyen-ideológián-alapuló-kutatási-módszer-ereje:-nem-szab-gátat-más-néző-pontok-érvényesülésének,-és-szabad-kezet-enged-a-kutatónak-ahhoz,-hogy-alakalmilag,-különböző-nézőpontból-szemlélje-kutatásának-tárgyát.-Talán-nem-túlzás-azt-állítani,-hogy-a-pluralista-megközelítés-nem-egyszerűen-egy-ideológiai-állásfoglalás-explicit-kifejezése,-hanem--úgy-tűnik--módszertani-követelmény-is-objektív-értelmezési-pozíció-híjával-ugyanis-csak-a-különféle-nézőpontok-számba-vétele-és-ütköztetése-tűnik-reális-kutatási-célnak.

Mindemellett-azonban-nem-feledkezhetünk-meg-arról,-hogy-ez-az-ideológia-is-csupán-egyetlen-szemléletmódot-takar-a-sok-lehetséges-közül.-ennélfogva-a-pluralizmus-ra-is-úgy-kell-tekintenünk,-mint-olyan-megközelítésre,-amely-ugyan-a-többi-ideológiához-képest-rendkívül-nyitott-szemléletet-jelent,-végeredményben-ez-is-egy-behatárolt-perspektíván-belül-mozog,-amely-nem-engedi-látni-azt,-ami-ezen-kívül-esik.-Tehát-még-ha-a-pluralizmusra-továbbra-is-mint-a-kutatási-módszerünk-alapvető-kiindulópontjára-tekintünk,-nem-elégedhetünk-meg-vele.-k-i-kell-egészíteni-más-ideológiák-szemléleti-módjával,-sőt-megkockáztathatjuk:az-összes-többi-ideológiáival,-mivel-mindegyik-valamelyik-más-oldalát,-illetve-tulajdonságát-mutatja-meg-az-értelmezett--esetünkben:-nyelvi-vagy-nyelvi-vonatkozású--jelenségnek.-az-pedig,-hogy-ezek-közül-mi-válik-láthatóvá-és-mi-az,-ami-rejtve-marad,-a-különböző-ideológiai-szemléletmódokból-vehető-csak-és-zre.-a-következő-fejezetben-azt-nézzük-meg,-hogy-mindez-hogyan-működik-a-gyakorlatban.

nyelvi-ideológiai-perspektívák-találkozásai

a-címben-foglalt-kérdést-közelítsük-meg-egy-példán-keresztül!-a-páros-testrészek-nevének-többes-számú-használata-ellen-vagy-mellett,-két-teljesen-különböző-ideológiai-álláspontból-is-lehet-„teljesen-megalapozottan”,-azaz-meggyőzően-érvelni.²⁰ a-nyelv-művelő-álláspont-szerint-a-páros-testrészek-nevét-egyes-számban-kell-használni.eszerint:-a-turista-nem-azért-üldögél-az-út-szélén,-mert-fájnak-a-lábai,-hanem-mert-a-lába-fáj--akkor-is,-ha-mindkettőt-feltörte-a-bakancs.-állításukat-konzervativista-módon,-a-hagyományra-hivatkozva-próbálják-igazolni,-még-ha--mint-szepesy-gyula-írja-„semmi-okunk-sincs-föltételezni,-hogy-nyelvünkben-valaha-is-kizárólagosan-egyes-számot-használtak-volna-a-páros-testrészekkel-kapcsolatban”-(s-zepesy-1986,-80.-p.)-a-purista-nyelvi-ideológia-azonban-ezt-fölülírja,-és-kontaktushatással,-azaz-a-környező-nyelvek-többes-számú-formáinak-magyar-nyelvre-gyakorolt-hatásával-igyekszik-bizonyítani-az-egyes-számú-alakok-„hagyományos”-voltát.-ez-ugyanis-jól-összezseng-azzal-a-nyelvi-nacionalista-elgondolással,-hogy-az-„ősi-magyar”-(egyes-számú)-formák-eredendően-helyesebbek-az-újabbban,-idegen-hatásra-létrejött-(többes-számú)-alakoknál.

20.- a-választott-példa-részletes-elemzése-megtalálható-Lanstyák-István-egyik-munkájában.-Itt-ennek-természetesen-csak-rövid-parafrazisát-közlöm-(I.-Lanstyák-2010b,-99-101.-p.;103-104.-p.).

a-páros-testrészek-nevének-többses-számú-használatát-azonban-teljesen-más-ideológiai-látószögből-is-megközelíthetjük.-a-nyelvi-liberalizmus-számára-a-többses-számú alak-úgynevezett-„helyességét”-egyszerűen-az-a-tény-indokolja,-hogy-azt-a-magyar-anya-nyelvi-beszélők-rendszeresen-használják.-az-egyes-variánsok,-illetve-nyelvváltozatok közötti-értékbeli-különbséget-a-nyelvi-pluralizmus-ideológiája-értelmében-el-lehet-uta-sítani.-a-többses-számú-alak-használatát-pedig-a-nyelvi-internacionalizmus-értelmezése szerint-előnynek-is-lehet-tartani,-mivel-ez-csökkenti-a-magyar-és-a-vele-gyakran-érint-kező-indoeurópai-nyelvek-közötti-különbséget,-megkönnyítve-ezzel-a-kultúraközi-kom-munikációt,-az-indoeurópai-nyelvek-tanulását,-az-ezekből-való-fordítást-stb.-emellett-a kifejezés-tartalmi-pontosságát-abszolút-értéknek-tekinthető-nyelvi-egzaktizmus-is--a lábak-számához-illően--a-többses-számú-alak-használatát-támogatja,-mert-így-a-nyelvi izomorfista-érdekekkel-egyezően,-az-egyes-és-többses-számú-forma-használata-funkci-onálisan-elkülönül.-h-a-tehát-valaki-az-izomorfista-ideológiát-érvényesítve-mondja,-hogy fáj-a-lába,-akkor-beszédpartnerét-egyben-arról-is-biztosítja,-hogy-csupán-az-egyik-lábá-val-van-probléma--a-másik-teljesen-rendben-van.

a-példa-jól-mutatja,-hogy-azok-az-„érvek”,-amelyek-az-egyik-látószögből-teljesen-ter-mészetesnek-és-alig-megkérdőjelezhetőnek-tűnnek,-a-másik-látószögből-egészen-mást mutatnak:-a-konzervativista,-purista-és-nacionalista-megközelítésnek-a-maga-keretében-„nemes”-céljai,-a-liberalizmus,-pluralizmus,-internacionalizmus,-egzaktizmus-és izomorfizmus-szemével-nézve-a-nyelvhasználat-„értelmetlen-korlátozásaként”-tűnnek föl;-fordított-esetben-viszont-ez-utóbbi-hozzáállás-nyitottsága-tüntethető-föl-„veszélyes könnyelműségnek”-vagy-legalábbis-joggal-vethető-föl-a-kérdés,-hogy-mi-szab-határt ennek-az-említett-nyitottságnak.-de-a-maga-látóterén-belül-maradva-egyik-megközelí-tés-sem-„tudja”-magát-kívülről-szemlélni,-és-saját-határait-meghatározni.-erre-csak további-ideológiákkal-való-kapcsolatba-kerülés-útján-képesek.

annak-szemléltetésére,-hogy-ez-a-megállapítás-mit-takar,-nézzünk-meg-egy-az-előb-binél-jóval-összetettebb-példát,-amely-az-ideológiai-mechanizmusok-„működését”-nem elszigetelten,-hanem-egy-konkrét-szöveget-alapul-véve,-a-gyakorlatban-mutatja-be.

az-elemzéshez-a-nyelvművelő-kézikönyvből-az-*elszeparál* szócikket-választottam.-a választást-elsősorban-az-indokolja,-hogy-a-szó-a-nyelvművelő-irodalom-egyik-reprezen-tatív-kiadványából-származik,-azaz-ismeretes-az-értelmezés-kontextusa.-ez-azért-fo-n-tos,-mert-a-nyelvművelésről,-ennek-nyelvalakító-tanácsairól-és-az-ezek-mögött-meghú-zódó-nyelvi-ideológiákról-számos-nyelvészeti-munka-készült;-így-a-nyelvművelés-nyelvi ideológiai-sajátosságairól-van-egy-kialakult-képünk.²¹ ennek-köszönhetően-eltekinthe-tünk-a-kontextus,-azaz-a-szótár-és-más-hasonló-kiadványok-ideológiai-háttérének különálló,-részletes-vizsgálatától,-és-állításainkat-ezek-ismeretében-fogalmazhatjuk meg.-a-választott-szócikk-a-következő:

21.- Csak-a-nyelvművelés-és-a-nyelvi-ideológiák-viszonyát-tárgyaló-munkák-közül-említünk-néhá-nyat:- dónik-2010a,-112-213.-p.;-2010b,-147-203.-p.;-Lanstyák-2007,-2010a,-2010b, 2011b;-sándor-2001a;-sebők-2010.

„Főleg-a-vulgáris-nyelvhasználatra,-a-kevésbé-iskolázottak-beszédére-jellemző-szó.-azok-használják,-akik-nem-érzik-v.-nem-tudják,-hogya-latin-eredetű-szeparál-ige-már-maga-is-ezt-jelenti:-'elkülönít,-elválaszt'.-ennélfogva-fölösleges-eléje-még-a-magyar-el-igekötőt-is-odatenni.-az-~alaknál-tehát-mindenképpen-jobb-a-szeparál,-de-még-helyesebben-járunk-el-akkor,-ha-ezt-meghagyjuk-tejipari-szakszónak--jelentése-ott:-'(tejet)-szeparátorral-lefő-löz'-,-,egyébként-pedig-valamelyik-magyar-egyenértékésével-helyettesítjük:-el- v.-levá-laszt,-elkülönít,-elszigetel,-elzár”-(nymsk sz.² 2005,-144.-p.).

a-szótárban-írottak-nyelvi-ideológiai-elemzéséhez-azonban-el-kell-még-készítenünk-a-szócikk-leírói-szempon-tú-változatát-is--nevezzük-ezt-is-szócikknek--,-hogya-saját-állás-pontunk-is-egyértelmű-lyegyen.-Így-elkerülhetjük-azt-a-látszatot,-mintha-egy-objektív-álláspontból-elemeznénk,-és-a-két-szócikk-eltérő-nyelvi-ideológiai-megközelítését-egyszerre-vizsgálhatjuk,-egyértelműen-utalva-rá,-hogya-az-egyik-ideológiát-melyik-másik-„teszi-láthatóvá”.

a-szeparál szó-a-latin-'elkülönített,-elválasztott'-jelentésű-separatus igére-vezethető-visz-sza,-amelynek-se-prefixuma-a-magyar-el,-,illetve-szét-igekötővel-visszaadható-külön-vál(aszt)ás-mozzanatát-fejezi-ki,-és-az-(el/elő)készt'-jelentésű-parare igével-kapcsolódik-össze.-a-magyarba-átkerülve-a-szó-átadó-nyelvbéli-morfológiai-szerkezete-elhomályosult,-vagyis-az-átadó-nyelvben-igekötőnek-minősülő-elem--az-átvevő-nyelvben--már-a-szótó-vel-egy-egységet-alkot.-az-irányultság-viszont-így-a-magyar-nyelvi-beszélők-száma-va-ló-színűleg-nem-fejeződik-ki-elég-hangsúlyosan,-s-ezért-az-idegen-eredetű-szót-a-külön-vál(aszt)ást-egyértelműen-kifejező-magyar-igekötővel-egészítik-ki--részben-irányjelölő,-részben-perfektíváló-funkciója-miatt-(vö.-s-ebők-2010,-115.-p.).

a-két-szócikk-háttérben-húzódó-nyelvi-ideológiák-„működési-mechanizmusainak”-bemutatását-értelemszerűen-az-ideológiák-feltérképezésével-kell-kezdeni.-a-leírás-során-nem-lineárisan,-azaz-a-szöveg-olvasásának-irányában-fogjuk-föltüntetni-az-egy-ideológiákat,-hanem-a-jobb-követhetőség-kedvéért-ezeket-két-csoportra-osztom:-általánosabb-nyelvi-ideológiákra,-azaz-olyanokra,-amelyek-egy-a-nyelvi-jelenségekhez-való-általánosabb-vélekedést,-viszonyulást-fejeznek-ki,-és--Lanstyák-István-rendszerezé-sének-egyik-csoportját-alapul-véve-(Lanstyák-2011b,-34-37.-p.)--nyelvhelyességi-ide-ológiákra.-a-két-csoporton-belül-pedig-az-egymáshoz-tartalmilag-közel-álló-ideológiák-alcsoportjai-szerinti-lebontásban-haladunk-majd.-az-implicit-és-explicit-jelzőket-s-usan-g-altól-kölcsönzőm,-és-arra-fognak-utalni,-hogya-az-ideológia-kifejtetten-jelenik-e-meg-a-szócikkben,-vagy-csak-következtetni-lehet-a-jelenlétére-(g al-2006,-164.-p.);-vö.-Lanstyák-2011b,-16-17.-p.).-az-egy-nyelvi-ideológiák-értelmezései-mind-Lanstyák-imént-idézett-művéből-származnak-(46-57.-p.).-az-ideológiáknak-csak-főbb-jellegzetességeit-tüntem-föl-a-szövegben,-és-a-pontos-meghatározásukat-csak-olyan-esetben-idézem,-ha-ennek-hiánya-nehezítené-vagy-akadályozná-az-írottak-jó-megértését.-a-szöveg-folya-matosságának-megőrzése-és-a-jobb-olvashatóság-kedvéért-a-meghatározások-alapjá-ul-szolgáló-munkára-sem-utalok-többször-a-szövegben.

először-tehát-nézzük-meg-az-általánosabb-nyelvi-ideológiákat-a-nyelvművelő-kézi-szótárból-származó-szócikkben!-ennek-kiindulópontjával-az-általánosabb-jellegű-nyel-vi-ideológia-szolgál,-mely-szerint-a-nyelvben-léteznek-romlott,-azaz-a-használat-kontex-tusától-függetlenül-helytelen-nyelvi-formák.-erre-a-defektivistameggyőződésre-mindenekelőtt-a-szócikk-„jobb”-elem-utal,-amely-feltételezi-a-„rosszabb”-elemek-léte-

zését--esetünkben-az-*elszeparál* ige-ilyen-minőségét.-a-defektivizmus-a-nyelvi-d e k a d e n t i z m u s által-szerez-legitimációt,-amelynek-hívei-bár-úgy-vélik,-romlik-a-nyelv,-a „romlást”- nyelv-művelő- tevékenységgel- megakadályozhatónak- tartják.- ennek- egyik módja-a-hagyományos,-„romlatlan”-kifejezések-támogatása,-azaz-a-nyelvi-k o n z e r v a t i v i z m u s érvényesítése.- esetünkben- ez- az- igekötő- nélküli- latin- jövevényszó,- vagy még-inkább-az-igekötős,-de-nem-idegen-eredetű-szinonimák-ajánlását-jelenti.

a- szócikk- a- következő- lépésben- racionális- érveket- próbál- meg- felsorakoztatni- az elmarasztalt- forma- ellen.- abból- a- r a c i o n a l i s t a feltevésből- indul- ki,- hogy- a- nyelv rendszerének- logikusan- kell- fölépülnie,- azaz- illeszkednie- kell- az- emberi- gondolkodás törvényszerűségeihez.- erre- nagyon- könnyen- rákapcsolható- az- a- nyelvi- d e f i c i t i z m u s o n alapuló- meggyőződés,- miszerint- az- *elszeparál* forma- nyelvi- okokból- alacsonyabb rendű- annak- standard- változataitól,- mivel- a- *szeparál* ige- már- magában- is- 'elkülönít, elválaszt'- jelentésű.- ezt- a- vélekedést- a- szócikkben- implicite- megjelenő- nyelvi- k o m m u n i k a c i o n i s t a²² érvelésmód- igazolja,- amely- a- nyelvi- közlés- funkcióját- egy- adott- tartalom- átadására- szűkíti- le-- az- *el-* igekötő- pedig- a- mi- példánkban- túllép- ezen- a- funkción.

az-igekötős- forma- negatív-értékelését- tovább- erősíti,- hogy- annak- használata- a- szócikkben- nyíltan- a- „rossz”- nyelvtudáshoz,- sőt- az- alacsony- intelligenciához- kapcsolódik: a- nyelvi- k o m p e t e n c i o n i z m u s értelmében- a- helytelennek- bélyegzett- nyelvi- formák használata- ugyanis- eleve- gyöngébb- nyelvtudást- feltételez.- ennek- mintaszerű- megfogalmazását- pedig- a- szócikk- második- mondata- adja- meg.- Ilyen- összefüggésben- a- kifogásolt- forma- használatának- a- kevésbé- iskolázott- beszélőkhöz- kötése- sem- a- szociolingvisztikai- kutatások- eredményeinek- összefoglalását- jelenti,- hanem- sokkal- inkább- a- nyelvi- m e n t a l i z m u s²³ óvatos- megfogalmazását.²⁴ a- helytelennek- bélyegzett- forma használatához- kapcsolódó,- a- beszélő- nyelvi- kompetenciáját- és- mentális- képességeit megkérdőjelező- „vádak”- implicite- nagyobb- fokú- nyelvhasználati- tudatosságra- ösztönzik az- olvasót- (nyelvi- m o n i t o r i z m u s).- a- nagyobb- fokú- tudatosság- itt- természetesen nem- a- saját- nyelvhasználatunk- jobb- megértését- jelenti,- hanem- a- „helyes”- formák- tudatos,- kizárólagos- használatát- (vö.- d o l n í k - 2 0 1 0 a , - 1 2 5 . - p .) . - M i n d e z - p e d i g - e g y - o l y a n - k e r e t - b e - i l l e s z k e d i k , - a m e l y - a - n y e l v i - f o l y a m a t o k - t u d a t o s - b e f o l y á s o l á s á t - t á m o g a t j a - (n y e l v i i n t e r v e n c i o n i z m u s) - -- például- az- idézett- szócikk- segítségével,- és- annak- imént vázolt- érvelésmódjával.- Ilyen- ideológiai- háttérrel- a- nyelv-művelés- gyakorlatilag- önmagát tudja- igazolni.

a- kimutatott- általánosabb- nyelvi- ideológiák- mögött- meghúzódó- érvelésmódot- a- következőképpen- foglалhatjuk- össze:- a- nyelvi- „romlik”,- amit- a- „romlott”- nyelvi- formák

22.- a- nyelvi- kommunikacionizmus- az- a- meggyőződés,- melynek- hívei- a- nyelvi- közlés- funkcióját- valamely- tartalom- átadására- szűkíti- le,- s- nem- vesznek- tudomást- a- nyelv- egyéb- fontos- funkcióiról,- mint- amilyen- az- identitásjelző- vagy- az- esztétikai- funkció.

23.- a- nyelvi- mentalizmus- az- a- meggyőződés,- hogy- közvetlen- kapcsolat- van- a- helytelennek- bélyegzett- nyelvi- formák- használata- és- a- beszélők- értelmi- képessége- között,- azaz- a- helytelennek- tartott- nyelvi- formák- használata- alacsonyabb- intelligenciára- vall.

24.- Már- csak- azért- sem- lehet- szó- a- szociolingvisztikai- kutatások- eredményeinek- figyelembe- vételéről,- mert- a- nyelv-művelői- kodifikáció- egyik- fő- jellemzője,- hogy- ennek- során- nem- a- nyelv- használat- normáját- veszi- alapul,- hanem- a- nyelvhasználatot- igyekszik- a- kodifikált- normához- igazítani- (vö.- p l . - d o l n í k - 1 9 9 7) .

igazolnak; ez-ellen-pedig-csak-a-nyelvhelyességi-szabályok-megtanulásával-vehetjük-föl a-harcot,- melyeket-a-nyelvművelés-tesz-elérhetővé-a-számunkra.-ezekre-az-alapokra további,-ún.-nyelvhelyességi-ideológiák-rakódnak-rá,- amelyeknek-alapvetően-az-a-funkciója,-hogymegmagyarázzák,-miért-„romlottak”-az-ilyennek-minősített-kifejezőmódok, és-hogy-miért-kell-ezek-helyett-inkább-egy-másik-variánst-választani.

a-racionalizmus-és-a-hozzá-közel-álló-kommunikacionizmus-jó-táptalaja-a-nyelvhelyességi-ideológiáknak.-a-szócikk-explicite-utal-a-nyelvi-n e c e s s z i z m u s²⁵ ideológiájára,- azzal,- hogy-az-el- igekötőt- „főlsleges”-szóelemnek,- ezáltal-pedig-az-el/sep-arál-igét- „főlsleges”-szónak-minősíti.-az-igekötős-ige-ilyen-jellegét-a-közlés-tömörtségét-abszolút-értéknek-tekintő-nyelvi-s z i n t e t i z m u s igazolja,- melyhez--implicit-módon--a-gazdaságos,-rövid-közlést-szorgalmazó-e f f e k t i v i s t a nyelvi-ideológia-társul.-a-nyelvi-or-i-g-i-n-a-l-i-z-m-u-s pedig,- amely-szerint-az-eredeti,-etimológiai-szempontról-elsődleges-alak-eredendően-helyesebb-a-később-létrejött-alaknál,-a-latin-se- prefixum-irányjelölő-funkciójának-hangsúlyozásával,-mindhárom-ideológiai-álláspontnak-jó-hivatkozási-alapot-nyújt.-az-ilyen-levezetés-után,-„nyert”-igekötőmentes-forma-használatánál-azonban---mint-kiderül---még-mindig-van,-„helyesebb”-megoldás:-ha-a-nyelvi-i z o m o r f i z m u s²⁶ érvényesítésével-a-szó-jelentését-egyetlen-speciális-funkcióra,-és-használatát-egyetlen-szaknyelvi-regiszterre-korlátozzuk.-a-korlátozás-következtében-fellépő-„hiány”-pedig---a-d o m e s z t i c i s t a²⁷ nyelvi-ideológia-érvényesítésével---az-idegen-eredetű-szó-sokkal-inkább-meghonosodott-variánsaival-tölthető-ki.-a-„meghonosodottság”-itt-p-u-r-i-s-t-a érdekeket-takar.-ez-abból-látszik,-hogy-a-szócikk-nem-„más-egyenértékesekeket,-hanem-hangsúlyozottan-„magyar-egyenértékesekeket”-et-ajánl-a-*sep-arál* ige-helyett,-implicit-arrá-utalva,-hogy-az-„nem-eléggé-magyar”-és-a-legjobb,-ha-az-izomorfista-ideológia-által-„elszigetelve”,-csupán-tejipari-szakszóként-van-a-variánsok-listáján.-az-*elsep-arál* szó-elutasítása-egyfajta-nyelvhasználati-alapú-elkülönülést,-mondhatni-*elsep-arálódást*-is-jelent.-erre-az-„azok”-mutató-névmásból-lehet-következtetni:-azt-sugallja,-hogy-az-egyik-oldalon-mi-állunk,-a-szócikkben-foglaltak-érdeklődő-olvasói,-akik-*tudják*,-hogy-a-latin-prefixum-mit-jelent,-a-másik-oldalon-pedig-„azok”,-akik-sem-ezzel,-sem-a-„helyes”-nyelvhasználat-tal-nincsenek-tisztában-(vö.-„igényesen-beszélők-klubja”---szabó-2011).-ez-a-nyelvi-e l i t i z m u s ideológiájának-a-lényege.

a-másik,-leíró-szemléletű-szócikkben-az-általánosabb-nyelvi-ideológiák-közül-egy-sem-fejeződik-ki-explicit-módon.-olyan-meggyőződésekről-beszélhetünk-csak,-amelyek-a-szócikk-neutrális-hangvitelét-támogatják.-az-egyik-fontos-kiindulópont-az-i n t a k t i z m u s ideológiája,-amely-szerint-nincs-szükség-a-nyelvi-folyamatokba-való-mesterséges

25.- a-nyelvi-necessizmus-mint-általában-vett-nyelvi-ideológia-az-a-meggyőződés,-hogy-a-nyelvben-vannak-szükségtelen-és-emiatt-helytelen-nyelvi-formák;-az-azonos-denotatív-jelentésű-változatok-közül-nem-mindegyik-szükséges,-egy-vagy-több-közülük-lehet-főlsleges-is.

26.- a-nyelvi-izomorfizmus-az-a-meggyőződés,-hogy-az-egyetlen-funkcióval-(jelentéssel)-rendelkező-nyelvi-formák-eredendően-helyesebbek,-mint-azok,-amelyeknek-több-funkciójuk-(jelentésük)-van.

27.- a-nyelvi-domeszticizmus-az-a-meggyőződés,-hogy-a-már-meghonosodott-nyelvi-formák-eredendően-helyesebbek-a-kevésbé-meghonosodott-vagy-meg-nem-honosodott-nyelvi-formáknál.

beavatkozásra,- ha pedig valamelyest-szükség-is-van-rá,- akkor annak-érintetlenül-kell hagynia- az- új- nyelvi- jelenségeknek- -- esetünkben- a- *szeparál* ige- el- igekötővel- való „megtoldásának”- -- a- leírását.- ezt- a- l i b e r a l i z m u s ideológiája- igazolja,- amely- a nyelvhasználat-módját-minden-beszélő-magánügyének-tekinti.- Ilyen-megfontolásból-az új-nyelvi-fejleményeket-igyekszik-n e u t r a l i s t a módon,- pozitív-vagy-negatív-értékítéletektől-mentesen-leírni,- illetve-magyarázni.- ez- a- megközelítés- azonban- a- szó-értéksemleges-leírásánál-annak-funkcióját-csupán-egy-bizonyos-jelentéstartalom-átadására szűkíti-le,- azaz- a- nyelvi- k o m m u n i k a c i o n i z m u s ideológiáján-keresztül-tekint-rá. ennek- viszont- az- az- ára,- hogy- a- szó- más- funkciói,- amilyen- például- az- identitásjelölő funkció,- észrevétlenek-maradnak.²⁸

a-leíró-szócikkben-nem-találtam-egyetlen-nyelvhelyességi-ideológiát-sem.²⁹

elemzésünk-azt-próbálta-illusztrálni,- hogy- a- nyelvi- ideológiák- hogyan- képesek- egymást,- s- ezáltal- egy- érvelésmódot- erősíteni.- az- elemzések- eddig- egymástól- el- voltak- különítve.- Most- arra- teszünk- kísérletet,- hogy- a- két- ellentétes- érvelésmódot,- pontosabban- az- ezek- háttérében- húzódó- nyelvi- ideológiákat- egymással- szembeállítsuk,- és- megmagyarázzuk,- hogy- melyik- ideológia- milyen- látószögből- válik- észrevehetővé.

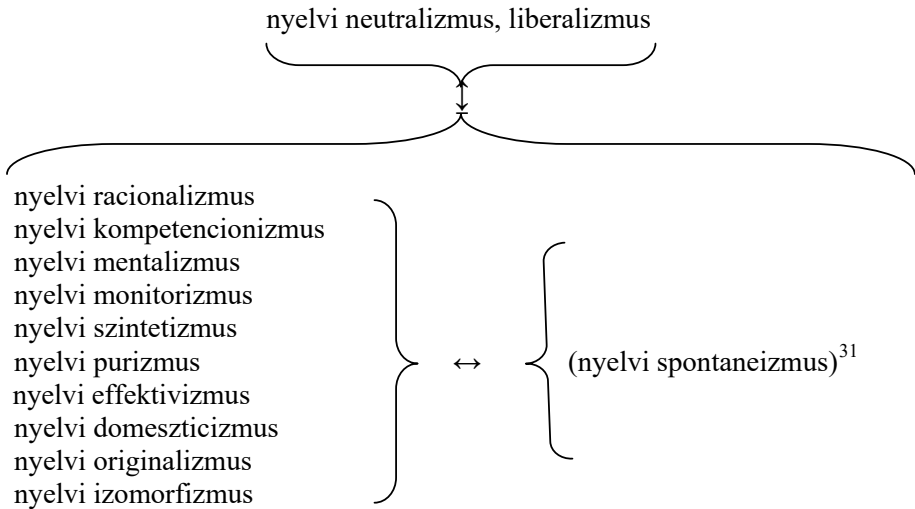
elsőként- nézzük- meg- a- nyelvi- spontaneizmust,³⁰ amely- ugyan- nem- jelenik- meg- az- egyik- szócikkben- sem,- mégis- kulcsfontosságú- szerepet- tölt- be- az- elemzés- során. elsősorban- ez- az- ideológia- képes- láthatóvá- tenni- számunkra- a- racionalizmus,- kompetencionizmus,- mentalizmus,- monitorizmus,- szintetizmus,- purizmus,- effektivizmus, domeszticizmus,- originalizmus- és- izomorfizmus- nyelvi- ideológiáit,- azzal,- hogy- a- laikus- beszélők- ajkán,- spontán- módon- létrejött- nyelvi- formákat- tekinti- a- nyelv- alapvető- értékeinek.- ezzel- a- más- formák- támogatására- tett- erőfeszítések,- melyek- az- ésszerűségtől- kezdve,- a- nyelvtudáson- keresztül,- a- hatékonyságra- vagy- az- ún.- magyarságra- mint- értékre- hivatkoznak,- ebből- a- szemszögből- megkérdőjelezhetőek.- a- spontaneizmus- értékrendje- ugyanis- összeegyeztethetetlen- a- nyelvi- ideológiák- bemutatott- csoportjának- értékrendjével.- ez- az- oppozíció- egy- másik- oppozíció- által- válik- jól- láthatóvá:- a- neutralizmus- és- a- különböző,- sőt- ellentétes,- pozitív- értékek- szerint- szerveződő- ideológiák- szembenállásával.- Ilyen- módon- kerül- a- nyelvi- neutralizmus- a- leíró- jellegű- szócikk- implicit- ideológiái- közé,- és- így- válnak- láthatóvá- a- nyelvművelő- szócikk- említett- ideológiái. ugyanakkor:- a- neutralizmus- ezeknek- az- ellentétes- értékeket- képviselő- ideológiáknak- a- szemszögből- válik- láthatóvá.- Mindezt- a- következő- ábra- szemlélteti:

28.- a- nyelvi- kommunikacionizmus- meghatározását- lásd- fentebb;- arról- pedig,- hogy- ugyanaz- az- ideológia- hogyan- jelenhet- meg- két- teljesen- más- szemléletű- szövegben,- alább- lesz- szó.

29.- Bizonyára- feltűnő- a- nagy- számbeli- különbség- a- két- szócikk- ideológiái- között- (végeredményben- 18- :- 4- a- nyelvművelő- szócikk- „javára”).- az- aránytalanságot- nem- azzal- magyarázzuk,- hogy- saját- nyelvi- ideológiáinkat- nem- vettük- észre- (még- ha- fön- is- tartjuk- ennek- lehetőségét), hanem- a- leíró- szemléletű- írások- természetével:- ezek- a- nyelvművelő- szövegekhez- viszonyítva- eleve- kevesebb- ideológiai- megfontolást,- és- ezáltal- áttekinthetőbb- érvelési- technikát- érvenyesítenek.

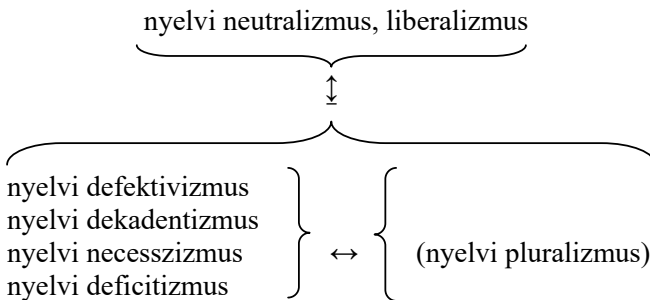
30.- nyelvi- spontaneizmus- az- a- meggyőződés,- hogy- a- laikus- beszélők- ajkán,- konkrét- diskurzusokban- spontán- módon- létrejött- nyelvi- formák- eredendően- helyesebbek,- mint- a- nyelvalkítók- vagy- a- különféle- szakmák- szakemberei- által- mesterségesen- létrehozott- nyelvi- formák.

1. ábra

ugyanilyen-„logika”-szerint-„tehetjük-láthatóvá”-a-szövegek-többi-ideológiáját-is:-olyan ideológiai-pozíciót-kell-választani,-amelyből-a-nyelvművelő-kéziszótár-szócikkéből-ki-elemzett-ideológiák-egy-része--az-eltérő-értékrend-miatt--jól-látható.-Úgy-tűnik,-hogy ilyen-célből-leginkább-a-nyelvi-pluralizmus-felel-meg--melyet-főntebb-már-részletesen tárgyaltunk.-a-pluralizmus-azzal,-hogy-a-nyelvi-és-nyelvváltozati-sokféleséget-a-nyelv lényegi-tulajdonságának-tartja,-és-pozitívan-értékeli-azt,-szembehelyezkedik-azokkal-az ideológiákkal,-amelyek-a-jó-rossz,-helyes-helytelen-dichotómia-fenntartására-irányul-nak.-a-kiemezett-nyelvi-ideológiák-közül-ehhez-a-csoport-hoz-a-defektivizmus,-deka-dentizmus,-deficitizmus-és-a-necesszizmus-tartozik.-e-csoport-és-a-pluralizmus-szem-benállását-ismét-a-nyelvi-neutralizmus-érvényesítésével-lehet-láthatóvá-tenni.-Mindezt az-alábbi-ábra-szemlélteti:

2. ábra

31.- a-zárójel-arra-utal,-hogy-ez-az-ideológia-nincs-az-elemzés-során-találtak-között.-Funkciója, hogy-a-többi-ideológiát-tegye-észrevehetővé.

a-szembenállásokat-hasonlóképpen-lehet-működtetni-az-intervencionizmus,-az-elitizmus és-a-konzervativizmus-nyelvi-ideológiáinak-esetében.-a-nyelvművelő-szócikk-intervencionizmusával-szembeállítható-a-másik-szócikk-intaktizmusa,-az-elitizmussal-az-egalitarizmus³² (amelyre-az-elemzés-során-nem-találtunk-példát),-a-nyelvművelői-konzervativizmussal-pedig-az-ennek-meglátását-segítő,-de-a-szócikkünkben-nem-jelenlévő-modernizmus³³ állítható-ellentétbe.-a-nyelvi-ideológiák-ilyen-oppozíciói-pedig-ebben-az-esetben-is-az-értékítélet-mentességet-értéknek-tartó-neutralizmus-pozíciójából-rajzolódnak-ki,-vagy megfordítva:-a-neutralizmus-az-említett-ideológiai-oppozíciókból-válik-láthatóvá.

végül:- nézzük-meg-a-nyelvi-kommunikacionizmus-esetét.-ennek-az-ideológiának-a-jelenléte-például-a-nyelvi-dekorizmus³⁴ vagy-a-nyelvi-elitizmus-oldaláról-is-jól-észrevehető, mivel-ezek-a-közlés-tartalma-helyett-annak-más-tulajdonságait-emelik-ki:-esztétikai-előnyeit,-illetve-egy-nagy-presztízzsel-rendelkező-társadalmi-réteghez-való-tartozás-vagy-tartozni-akarás-identitásjelölő-funkcióját.-esetünkben-viszont-a-kommunikacionizmus-mind-a-két-szócikkben-más-más-funkcióban-jelenik-meg.-nyelvművelői-kontextusban-ez-a-nyelvi-ideológia-azt-az-elgondolást-igyekszik-„racionalizálni”,-hogy-a-beszélők-nyelvérzékét-nem-kell-figyelembe-venni;-eszerint-teljesen-mellékes,-hogy-az-elemzett-szó-esetében-mi-„szükségük”-volt-a-beszélőknek-az-el-igekötőre,-annyival-is-meg-lehet-elégedni,-hogy-az-igekötő-„fölsleges”,-mert-nem-járul-hozzá-a-közlés-tartalmához.-a-leírói-szemléletű-szövegben-ugyanaz-az-ideológia-úgy-jelenik-meg,-mint-a-nyelvi-elemek-objektív,-értékítéletektől-mentes-kezelésmódja,-amely-nem-foglalkozhat-a-nyelvbe-úgymond-kívülről-érkező-hatásokkal,-a-kifejezések-különböző-társas-jellemzőivel,-az-értékjelentéssel,-a-szavak-hangulatával,-azok-identitásjelölő-funkciójával-stb.-a-két-megközelítés-egyaránt-tartalomra-„csupaszított”-nyelvi-elemekkel-dolgozik,-csak-a-nyelvművelő-szócikkben-ez-nem-egy-következetes,-koherens-gondolkodásmód-részeként-jelenik-meg,-hanem-más-nyelvi-ideológiai-érdekek-egyik-támpontjaként.-Például:-a-szócikkben-impliciten-megjelenő-„érvként”-szolgál-a-nyelvérzék-érvényesítése-ellen,-ugyanakkor-ezzel-olyan-ideológiáknak-készíti-elő-a-terepet,-amelyeknek-sem-a-nyelvérzékhez,-sem-a-közlés-információtartalmához-semmi-köze-nincsen-(l.-purizmus).-ezek-alapján-tehát-azt-mondhatjuk,-hogy-a-kommunikacionizmus-nem-csak-más-nyelvi-ideológiák-pozíciójából-válik-láthatóvá,-hanem-akkor-is,-ha-az-egyazon-értékek-mentén-szerveződő-ideológia-„szemüvege”-mögött-két-különböző-helyzetű-és-látásmódú-ember-(vagy-intézmény)-áll.

ezt-az-ideológiai-„önellentmondást”-nagyon-szemléletesen-mutatja-be-s-usan-g-al-egyik-példája.-g-al-a-hetvenes-években-jegyzett-föl-egy-olyan-tendenciát,-hogy-a-felsőíri-magyar-kisebbség-magyarországi-útjai-során,-másodnyelvét,-a-németet-használja,

32.- a-nyelvi-egalitarizmus-az-a-meggyőződés,-hogy-a-különböző-társadalmi-rétegek-által-használt-nyelvi-formák-egyaránt-„helyesek”.

33.- a-nyelvi-modernizmus-mint-általánosabb-nyelvi-ideológia-az-a-meggyőződés,-hogy-a-nyelvi-újítások-a-nyelvben-különleges-értéket-képviseznek,-legyen-szó-akár-új-nyelvi-elemekről(pl.-szavakról,-szókapcsolatokról,-nyelvtani-szerkezetekről),-akár-új-regiszterekről,-műfajokról,-mivel-az-adott-kor-beszélőinek-aktuális-szükségletei-hozzák-őket-létre.

34.- a-nyelvi-dekorizmus-az-a-meggyőződés,-hogy-az-előnyösebb-esztétikai-tulajdonságokkal-rendelkező,-„stílusos”-nyelvi-forma-eredendően-helyesebb,-mint-a-kevésbé-szépnek,-kevésbé-stílusosnak-tartott-forma-(korábbi-nevén:-nyelvi-esztétizmus--erről-l.-Lanstyák-2012).

mivel az ausztriai-magyar nyelvváltozat archaikusnak és provinciálisnak hat a magyarországi-egynyelvű-környezetben, és nincs összhangban az anyaországi, iskolában tanult standard nyelvi ideálokkal (Gal 2006, 167–168. p.). a nyelvi viselkedésükre adott magyarázat alapja a standardista nyelvi ideológiában, illetve az ezen alapuló ún. standard nyelvi kultúrában keresendő (e fogalomra l. Milroy 2001, 530., 539. p.). a standard nyelvi kultúra két dolgot jelent: egyrészt azt, hogy a magyar nyelv szinonimájaként használatos a magyar standard nyelv kifejezés (Laihonon 2009, 38. p.), azaz magyar nyelv fogalma alatt ilyen kultúrában legtöbbször magyar standard nyelv értenőd. ³⁵ Másrészt pedig azt, hogy a standard magyar nyelv egy kiemelkedő szerepű nyelvváltozatként van számon tartva, amelyre mint a helyesség-zsinórmértékére, a műveltség megszerzésének és a társadalmi előrehaladás elengedhetetlen eszközére kell tekinteni (Lanstyák 2011b, 56. p.; 2010b, 101. p.). a standard nyelv változat ilyen pozíciójához két szemszögből lehet közelíteni: egyfelől azoknak a beszélőknek az oldaláról, akik ezt többé-kevésbé anyanyelvként sajátították el, másfelől azok oldaláról, akiknek az anyanyelv változatuk meglehetősen eltér a standard nyelvi ideáltól. Mindkét szemszögből tiszteletben lehet tartani a standard nyelvi kultúrát, de míg az első esetben ez egy-egységes nyelv létrehozását jelenti, amelyhez a beszélők hozzáigazíthatják nyelvhasználatukat, addig a másik esetben ugyanez azt hozza magával, hogy a beszélő inkább azon a nyelven szólal meg, amelynek standard változatát jobban ismeri, vagyis az egységes nyelv védelmezése kétnyelvű környezetben könnyen azoknak a beszélőknek a marginalizálását jelentheti, akik ugyanazt a nyelvet beszélik, amelynek a standard-igazából csupán az egyik nagy presztízzsel rendelkező nyelv változata. ³⁶

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a standardista megfontolások egyfelől a beszélők érdekeit igyekeznek szolgálni egy ideálisnak tartott, egységes nyelv létrehozásával; másfelől viszont – annak ellenére, hogy ugyanarról az ideológiai látószögről van szó – nem szolgálják a beszélők érdekeit, mert kizárják azokat a beszélőket, akik bár elfogadják ezt az ideológiát, de a standard nyelv változatot kevésbé ismerik (a standardizmus kizáró jellegéről l. Milroy 2001, 537. p.).

Összegzés

dolgozatomban a nyelvi ideológiák „működési mechanizmusait” kutattam. vizsgálgódsaim a nyelvhasználat, illetve a tudományos diskurzusok beszéd-és gondolkodásmódja mögött húzódó metaforák feltérképezésére irányultak, amelyekből következtetni lehet az ideológiák „működésére”. az ideológia szó és egyes ezzel összefüggő fogalmak etimológiáinak áttekintésével, valamint ideológiákról szóló szövegek elemzésével arra a következtetésre jutottunk, hogy az ideológiák „működését” leginkább valamilyen optikai tapasztalat-összefüggésében szokás elképzelni. ezt bizonyítják például a nézet, képzelgés, látszólagosság, szempont vagy szemszög kifejezések, és ugyanezt az eredményt

35. vö. a Magyar grammatika c. egyetemi tankönyvvel, amely a megnevezés ellenére csak a magyar standard nyelv változat grammatikájának leírására szorítkozik (Mg r. 2000).

36. vö. a purizmus kapcsán Lanstyák 2007, 1.6.9-es pont; a homogenizmus kapcsán pedig 2009, 34. p.

erősíti-a-tudományos-diskurzus-metaphorahasználata-is,- amely-az-ideológiák-„működését”-szemüvegek-vagy-álarcok-cserélgetéséhez-hasonlíttja.-ezeknek-a-metaphoráknak-a-korlátait-körüljárva,-az-optikai-metaphorához-hűen,-perspektívák-sokaságaként-gondoltuk-tovább-az-ideológiák-„működésének”-kérdését.-Fejtegetéseink-arra-mutattak-rá,-hogya-(nyelvi)-ideológiák-nem-a-nyelvi-valóság-értelmezését-eltorzító-gondolatok,-hanem-annak-szerves-részei.-a-„perspektívák-sokaságának”-a-stratégiája-szerint-gondolkodva-ugyanis-nem-létezik-ideológiamentes-objektív-nyelvértelmezés,-amely-mentes-volna-minden-torzító-hatású-ideológiai-szemüvegtől.-ehelyett-ilyen-szemüvegek-sokaságáról-kell-beszélni,-amelyeket-sorban-föl-lehet-próbálni;-a-„torzítás”-kategóriáját-pedig-nincs-értelme-tovább-főntartani-a-nyelvi-ideológiák-„működéséről”-gondolkodva,-ha-úgyis-minden-szemüveg-a-maga-módján-eltorzítja-a-valóságot.-az-ideológiák-felkutatása-ennél-fogva-nem-egy-objektív-álláspont-érvényesítésén-alapszik,-hanem-különböző-perspektívák-ütköztetésén.-a-nyelvi-ideológiák-ugyanis--mint-azt-az-elemzett-példáinkkal-is-igyekez-tünk-alátámasztani--csak-más-ideológiai-perspektívából-„válnak-láthatóvá”.

Felhasznált irodalom

- Bakos-1983.-Bakos-Ferenc-(szerk.)-*Idegen szavak és kifejezések szótára*.-Budapest,-akadémiai kiadó.-(hatodik-átnézett,-függelékkel-kiegészített-kiadás.)
- Bakos-2003.-Bakos-Ferenc-(főszerk.)-*Idegen szavak és kifejezések szótára*.-Budapest,-akadémiai kiadó.-(Második,-átdolgozott-kiadás;-változatlan-lenyomat.)
- Barthes,-Roland-1983.-*Mitológiák*.-Budapest,-európa-könyvkiadó.
- Brugger,-Walter-2005.-*Filozófiai lexikon*.-Budapest,-szent-István-Társulat.
- dolník,-Juraj-1997.-kritika-jazykovej-kritiky.-In-slavomír-ondrejovič-(szerk.):-*Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*.-*Sociolinguistica slovacca* 3. Bratislava,-veda, 28-34.-p.
- dolník,-Juraj-2010a.-*Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu*.-Bratislava, veda.
- dolník,-Juraj-2010b.-*Jazyk – človek – kultúra*.-Bratislava,-kalligram.
- domonkosi-ágnés-2007.-nyelvi-babonák-és-sztereotípiák:-a-helyes-és-a-helytelen-a-népi-nyelvé-szeti-szemléletben.-In-domonkosi-ágnés-Lanstyák-István-Posgay-Ildikó-(szerk.):-*Műhelytanulmányok a nyelvűvelésről*.-Budapest,-gramma-nyelvi iroda-Tinta-könyvkiadó,-141-153.-p.
- ék sz. 2 2009.-Pusztai-Ferenc-(főszerk.)-*Magyar értelmező kéziszótár*.-Budapest,-akadémiai-kiadó. (2.,-átdolgozott-kiadás,-változatlan-utánnomás.)
- értsz.-1959-1962.-Bárcsi-Géza-ország-halászló-(főszerk.)-*A magyar nyelv értelmező szótára I-VII*.-Budapest,-akadémiai-kiadó.
- Fairclough,-Norman-1989.-*Language and power*.-London,-Longman.
- Fairclough,-Norman-1995.-*Language and ideology*.-In-*Critical discourse analysis: the critical study of language*.-Harlow,-Longman,-70-83.-p.
- Flusser,-Vilém-1997.-*Az írás*.-Balassi-kiadó-Ba-Tartóshullám-Intermedia.
- Foucault,-Michel-2002/1969.-*Archeologie vědění*.-Praha,-hermann-&-synové.
- Gal,-Susan-2006.-Contradictions-of-standard-language-in-europe:-Implications-for-the-study-of-practices-and-publics.-*Social Anthropology*, 14.,-163-181.-p.
- Kovács-J.-2003.-Kovács-J.-Pisárčiková,-M.-Považaj,-M.-(szerk.)-*Krátky slovník slovenského jazyka*.-Bratislava,-veda.-(4.,-doplnené-a-upravené-vydanie.)-[<http://slovníky.korpus.sk/>]

- Laihonen,-Petteri-2009.-*Language Ideologies in the Romanian Banat. Analysis of Interviews and Academic Writings among the Hungarians and Germans.*-Jyväskylä,- university-of Jyväskylä.
- Lakoff,-george-Johnson,-Mark-2003/1980.-*Metaphors We Live By.*-London,-The-university-of Chicago-Press.
- Lanstyák-István-2003.-a-*Magyar értelmző kézisztár* a nyelvhelyesség-fogságában.-*Magyar Nyelvőr*,-127/4.,-370-388.-p.
- Lanstyák-István-2007.-általános-nyelvi-mítoszok.-In-domonkosi-ágnés-Lanstyák-István-Posgay Ildikó-(szerk.):-*Műhelytanulmányok a nyelvművelésről.*-dunaszerdahely-Budapest, g ramma-nyelvi-Iroda-Tinta-könyvkiadó,-174-212.-p.
- Lanstyák-István-2009.-nyelvi-ideológiák-és-filozófiák.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 11. évf.-1.sz.-27-44.-p.
- Lanstyák-István-2010a.-nyelvhelyesség-és-nyelvi-ideológia.-In-Beke-zsolt-Lanstyák-István-Misad katalin-(szerk.):-*Hungarológia a szlovák kultúra kontextusában.*-Pozsony/Bratislava, stimul,-117-145.-p.
- Lanstyák-István-2010b.-a-nyelvi-babonák-életerejéről-(nyelvi-ideológiák-és-filozófiák-a nyelvművelő-kézisztárban).-In-Beke-zsolt-Lanstyák-István-Misad-katalin-(szerk.):-*Hungarológia a szlovák kultúra kontextusában.* Pozsony/Bratislava,-stimul,-95-116.-p.
- Lanstyák-István-2011a.-nyelvi-problémák-és-nyelvi-ideológiák.-In-hires-László-kornélia-karmacsi zoltán-Márku-anita-(szerk.):-*Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitikai és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai.* Budapest-Beregszász,-Tinta-könyvkiadó,-II.-r FkF-hodinka antal-Intézet,-48-58.-p.
- Lanstyák-István-2011b.-a-nyelvi-ideológiák-néhány-általános-kérdéséről.-In-Misad-katalin-Csehy zoltán-(szerk.):-*Nova Posoniensia (A pozsonyi Magyar Tanszék évkönyve).*-Pozsony, szenczi-Molnár-albert-egyesület-kalligram-kiadó,-13-57.-p.
- Lanstyák-István-2012.-a-nyelvi-dekorizmus-és-a-hozzá-kapcsolódó-nyelvhelyességi-ideológiák.-In Misad-katalin-Csehy-zoltán-(szerk.):-*Nova Posoniensia 2.*-Pozsony,-szenczi-Molnár albert-egyesület-kalligram-kiadó.-Megjelenés-alatt.
- Lippi-green,-rosina-1994.-accent,-standard-language-ideology,-and-discriminatory-pretext-in-the courts.-In-*Language in Society.*-Cambridge-university-Press,-vol.-23-no.-2,-163-198.-p.
- Mgr.-2000.-keszler-Borbála-(szerk.):-*Magyar grammatika.*-Budapest,-nemzeti-Tankönyvkiadó.
- Milroy,-James-2001.-Language-ideologies-and-the-consequences-of-standardization.-*Journal of Sociolinguistics* 5/4.,-530-555.-p.
- nymsz. 2005.-grétsy-László-kemény-gábor-(szerk.):-*Nyelvművelő kézisztár.* Budapest,-Tinta könyvkiadó.-*(Második,-javított-és-bővített-kiadás.)*
- Pokorný,-Jan-2009.-Jazyková-ideologie.-In-*Lingvistická antropologie.*-g rada.
- sándor-király-2001a.-nyelvművelés-és-ideológia.-In-uő-(szerk.):-nyelv,-nyelvi-jogok,-oktatás. Tanulmányok-a-társasnyelvészet-tanításához.-szeged,-JgyF-kiadó,-153-216.-p.
- sebők-szilárd-2010.-az-igeikötő-használat-változásainak-néhány-jellegzetes-esetéről,-avagy „ledöböntő-igeikötős-formák-bevállalása”.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*,-12. évf.-4.sz.-111-128.-p.
- sebők-szilárd-2012a.-*Nyelvi ideológiai mechanizmusok vizsgálata.* szakdolgozat.-Pozsony,-FF-uk.
- sebők-szilárd-2012b.-a-metaforák-és-a-nyelvi-ideológiák-kapcsolata-egyes-matanyelvi-diskurzusokban.-In-Misad-katalin-Csehy-zoltán-(szerk.):-*Nova Posoniensia 2.* Pozsony, szenczi-Molnár-albert-egyesület-kalligram-kiadó.-Megjelenés-alatt.
- sss-2004.-Mária-Pisárčiková-(főszerk.):-*Synonymický slovník slovenčiny.*-Bratislava,-veda.-*(Tretie, nezmenené-vydanie.)*-[<http://slovníky.korpus.sk/>]
- sزابó-Tamás-Péter-2011.-*Klubtagsági.*-[<http://www.nyest.hu/hirek/klubtagsagi>] --2012.-szep-tember-14.]

- szilágyi-n.-sándor-1996. *Hogyan teremtsünk világot? (Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára)*. Kolozsvár.
- szilágyi-n.-sándor-1999.-a-szent-mókus,-avagy-a-módszer-buktatói.-In-Pozsgai-P.-(szerk.): *Tűzcsiholó. Írások a 90 éves Lükő Gábor tiszteletére*.-Budapest,-345-365.-p.
- szilágyi-n.-sándor-2002.-nyelvében-él-a-nemzet.-REGIO,-2002/4,-159-177.-p.
- szilágyi-n.-sándor-2011.-a-szimpatikus-ember-és-viselkedéstudomány.-In-*Jelek és szimbólumok (multimédiás könyv)*, 14. előadás.-[http://mnytud.arts.klte.hu/szilagyi/szimp_ember-tud/index.html]
- Tesz.-1967-1984.-Benkő-Lóránd-(főszerk.)-*A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I-IV*. Budapest,-akadémiai-kiadó.
- Tolcsvai-nagy-gábor-2001.-Conceptual-metaphors-and-blends-of-“understanding”-and-“knowledge”-in-hungarian.-In-*Acta Linguistica Hungarica*,-48-(1-3),-79-100.-p.
- Tolcsvai-nagy-gábor-2007.-*Idegen szavak szótára*.-Budapest,-osiris-kiadó.
- várdi-Tamás-2002.-The-hungarian-national-Corpus.-In-*Proceedings of the 3rd LREC Conference*. Las-Palmas,-spanyolország,-385-389.-p.-[<http://corpus.nytud.hu/mnsz>]
- webster's-online-dictionary-2006.-[<http://www.websters-online-dictionary.org/>]
- welsch,-wolfgang-1993.-estetika-a-anestetika.-In-*Estetické myslenie*.-Brislava,-archa,-9-31.-p.
- wodak,-ruth--Meyer,-Michael-2009.-Critical-discourse-analysis:-history,-agenda,-theory-and-methodology.-In-wodak,-ruth-Meyer,-Michael-(ed.):-*Methods of Critical Discourse Analysis*.-London,-sage,-1-33.-p.(second-edition.)
- woolard,-kathryn-a.-schieffelin-Bambi-B.-1994.-Language-Ideology.-*Annual Review of Anthropology*,-vol.-23,-55-82.-p.
- woolard,-k.a.-1998.-Language-Ideology-as-a-Field-of-Inquiry.-In-schieffelin,-B.B.-woolard,-k.a.-kroskity-(szerk.):-*Language Ideologies. Practice and Theory*.-New-york/oxford,-oxford university-Press.

Szilárd Sebők

On Operational Mechanisms of Language Ideologies

The paper examines the operation of language ideology mechanisms. The examination is based partly on revealing metaphors of usage, referring implicitly to ideological “operations”, and partly on mapping explicitly expressed metaphors of scientific discourse, also related to the conception of ideological “operations”. The research has pointed out that all of the metaphors are linked with visibility; consequently, the principle of ideological operations can be described by means of the conceptual metaphor of optical experience. On the one hand, it proves expressions picturing ideologies in language usage as “way-of-looking-at-things”, which “allows to see something”, but simultaneously “blinds somebody to notice other ways-of-looking-at-things”. On the other hand, this conceptual metaphor is supported by the metaphors of scientific discourses related to ideologies, i.e. by the metaphor of spectacles and mask which, in both cases, distort the “perception” of reality. In accordance with this finding, the multiplicity of ideologies has been identified with plurality of perspectives, which avoids the possibility of the objective, ideologically free standpoint of the researcher. As it has been pointed out, the research of ideologies should be based on confrontation of different ideological perspectives. At the end of the work, the results of theoretical explanations has been shown in practice, by comparing ideological background of the article elszeparál of Concise dictionary of Correct usage (nymsz.2) and the descriptive version of this article written by the author of this paper.

Nemzetképek-vizsgálata,-avagy-magyarok- a-tankönyvekben-a-szlovákok-szemszögéből

---

Éva Kerényi
examination-of-national-images,-or-hungarians-in-the-textbooks,-
from-the-perspective-of-slovaks

93/94:371.671(=162.4)
94(=511.141)
316.022.4(=511.141)(437.6)

Key words: slovak-history-textbooks.-hungarians-in-slovakia.-Image-of-hungarians-in-the-slovak-history-textbooks.-The-weight-and-character-of-the-hungarian-history-in-the-slovak-history-textbooks.

„A tankönyvek ugyanúgy lehetnek az egymás elleni gyűlölködésre, mint a népek közötti egyetértésre, lojalításra nevelés eszközei. Különösen vonatkozik ez a történelemtankönyvekre, amelyek gyakran inkább az egyes népekkel szembeni előítéletek, mint a mások iránti tisztelet szellemét sugározzák. Így válik a tankönyv a politika eszközévé!”¹

Bevezetés

a-dolgozat-a-ma-használatos-általános-iskolai-szlovák-történelemtankönyvek-alapján-tesz kísérletet- a- rólunk- szlovák- szemmel- látott- magyarságkép- rekonstruálására. elkészítéséhez- a- ma- egységesen- használatos- iskolai- tankönyveket- vettük- alapul, melyekből- a- szlovák- tannyelvű- általános- iskolákban- tanítják- a- felső- tagozatú- diákok számára- a- történelmet.- az- általános- iskolák- számára- egy- rendszeresített,- hivatalos- történelemtankönyvi- sorozat- készült,- melyeknek- valamennyi- szerzője- ma- élő- ismert- szlovák történész.- a- rólunk- kialakított- magyarságkép- szlovák- tankönyvekben- való- ábrázolása már- csak- azért- is- fontos- számunkra,- mert- a- jövő- nemzedéke- nő- fel- rajtuk.- Mind- nemzetkaraktológia,- mind- nemzeti- teljesítmény- szempontjából- is- döntően- befolyásolja- a fiatal- generáció- véleményét- a- vele- egy- államban- vagy- épp- valaha- egy- államban- élő szomszédos- nemzetről.- (vö.- Pataki- 1999,- 12.- p.)- k- jelenthethetjük,- hogy- a- szlovák- nemzeti- történelmet- tárgyaló- történelemtankönyvek- csak- másodlagos- szempontból- tárgyalják- a magyar- történelmet.- Többé- kevésbé- foglalkoznak- a- magyar- történelemmel- is- -- végül- is szlovákia- történetét- 1918-ig- nem- lehet- a- magyar- történelem- nélkül- megérteni.- h- hogy milyen- formában,- mennyiségben- és- stílusban- adják- ezt- elő- a- 10- 14- éves- tanulóknak az- általános- iskolákban,- az- már- más- kérdés.- a- szlovákok- magyarságképének- kialakí-

---

1.- szabólcsh-1990,-8.-p.

tásához-a-tanulmány-a-ma-használatos-szlovák-tankönyvek-alapján-próbálja-megvilá-
gítani-a-témát.

Mit-nevezünk-nemzetképnek?-első-nekifutásra-talán-olyan-jelenségről-beszélhetünk,
mely-tartalmilag-egy-saját-vagy-egy-másik-kulturális-közösségre-vonatkozó-általános
karakterjegyeken-kívül-sztereotípiákat-és-mítoszokat-tartalmaz-(vö.-k iss-g y.-1999,-72
p.)-a-közös-múlttal-rendelkező-nemzetek-történelemkönyveiben-gyakorta-találkozunk
jókora-adag-nemzeti-elfogultsággal-és-az-egymás-elleni-gyűlölet-magvaival,-melyek
mélyen-hordozzák-magukban-a-vélt-vagy-valós-sérelmeket,-előítéleteket-és-az-ezek-nyo-
mán-kialakult-ellenségérzetet.-k-iváltképp-érvényes-ez-a-szlovákokra-és-a-magyarokra,
kiknek-történelmük-szorosan-összefonódott-az-évszázadok-alatt.-a-tudatlanság-pedig
óriási-téveszmeképző-erő.

Bevezetésképp,-a-nemzetképeket-taglalva-jogosan-vetődik-fel-a-kérdés:-a-nemzet-
kép-alatt-államnemzetet,-vagy-kultúrnemzetet-értünk?-ezt-vizsgálja-tanulmányában
h-unyady-györgy-is,-aki-a-nemzeti-identitás,-a-nemzethez-való-tartozás-és-a-nemzeti
sztereotípiák-eredetére-keresi-a-választ-(h-unyady-1999).-Jelen-esetünkben-a-magya-
rokról-mint-a-kárpát-medencében-élő-kultúrnemzetről-beszélhetünk.-a-szlovákok
magyarságképe-nagyrészt-azoknak-a-nemzeti-és-történelmi-mitológiáknak-a-jegyében
alakult,-amelyeket-megformáltak-önmagukról,-saját-politikai-törekvéseik-megalapozá-
sára.-ebben-a-vonatkozásban-sajnos-a-szlovák-nemzeti-mitológia-magyarelles-jelle-
get-öltött-(vö.-Pomogáts-1999,-24-p.)-a-rólunk-mások-által-kialakított-nemzetkép
ugyanakkor-éppolyan-fontos,-mint-a-nemzeti-önismeret.

s-zlovákiában-a-9.-évfolyam-bevezetésével-az-általános-iskolák-felső-tagozatának
tanulói-négy-évfolyamban-(6-9.-osztály)-tanulnak-történelmet.-ahogyan-kollai-István-is
kifejti-a-szlovákiai-és-a-magyarországi-történelemtankönyveket-összehasonlító-tanul-
mányában,-a-szlovák-tankönyvkiadás-állami-kézben-maradt,-így-egy-tantárgyhoz-egy
tankönyvi-sorozat-tartozik-(kollai-2009,-284-p.).-az-általános-iskolák-száma-tehát-egy
rendszeresített,-hivatalos-történelemkönyvi-sorozat-készült,-melynek-valamennyi-szer-
zője-ma-élő-ismert-szlovák-történész.

a-vizsgált-kötetek:

Dejepis 2. Slovensko v stredoveku a na začiatku novoveku (Történelem-2.-szlovákia
a-középkorban-és-a-kora-újkorban).-Pozsony,-o-rbis-Pictus-Istropolitana,-1997.-első-ki-
adás.-szerzői:-Phd r.-Pavel-d vořák,² Phd r.-Ivan-Mrva,-Cs c.,³ Paedd r.-viliam-k ratochvíl.⁴

-
- 2.- Pavel-d vořák-(1937):-szlovák-történész,-prózaíró,-publicista,-forgatókönyvíró,-kutatási-terü-
lete-szlovákia-története-a-legrégebbi-időktől-a-13.-századig,-főleg-művészeti-és-ismeretter-
jesztő-televízió-és-rádióműsorok-szerzője.
  - 3.- Ivan- Mrva- (1954):- szlovák- történész,- a- nagyszombati- Cirill- és- Metód- egyetem
Bölcsészkarának-tanára,-kutatási-területe-szlovákia-politikai-és-szociális-története-a-16.-szá-
zadtól- a- 20.- századig,- kiemelt- figyelmet- fordítva- a- török- uralomnak- és- a- habsburg
Birodalomra,-ill.-a-17-18.-századi-h-absburg-ellenes-mozgalmakra.
  - 4.- viliam-k ratochvíl:-pedagógiai-végzettségű-szlovák-történész,-a-pozsonyi-Comenius-egyetem
Bölcsészkarának-tanára.-k-utató-területe-a-történelemtanítás-módszertana-és-a-történe-
lemkönyvek-problematikája.

Történelemlétkönyv- az- általános- iskolák- 7.- évfolyama- és- a- nyolc éves- gimnáziumok- 2.- évfolyama- számára.- (a- bibliográfiai- hivatkozásokban- a- továbbiakban:- d- e- jepis2.)

Dejepis 3. Slovensko na prahu nového veku (Történelem- 3.- szlovákia- az- újkor- küszöbén).- Pozsony,- o- rbis- Pictus- Istropolitana,- 1995.- Második- kiadás.- s- szerzői:- Phd r.- d- ušan- kováč,- drs c.,⁵ Phd r.- vojtech- kopčan,- Cs c.,⁶ Paedd r.- viliam- k- ratochvíl. Történelemlétkönyv- az- általános- iskolák- 8.- évfolyama- és- a- nyolc éves- gimnáziumok- 3.- évfolyama- számára.- (a- bibliográfiai- hivatkozásokban- a- továbbiakban:- d- e- jepis3.)

Dejepis 4. Slovensko v novom storočí (Történelem- 4.- szlovákia- az- új- században). Pozsony,- o- rbis- Pictus- Istropolitana,- 1997.- első- kiadás.- s- szerzői:- Phd r.- d- ušan- kováč,- drs c.,- Phd r.- Ivan- kamenec,- Cs c.,⁷ Paedd r.- viliam- k- ratochvíl.- Történelemlétkönyv- az- általános- iskolák- 9.- évfolyama- és- a- nyolc éves- gimnáziumok- 4.- évfolyama- számára.- (a- bibliográfiai- hivatkozásokban- a- továbbiakban:- d- e- jepis4s- lovensko.)

Dejepis 4. Svet v novom storočí (Történelem- 4.- a- világ- az- új- században).- Pozsony,- o- rbis- Pictus- Istropolitana,- 1995.- első- kiadás.- s- szerzői:- Phd r.- d- ušan- kováč,- drs c.,- d- oc. Phd r.- herta- Tkadlečková,- Cs c.,⁸ Paedd r.- viliam- k- ratochvíl.- Történelemlétkönyv- az- általános- iskolák- 8.- évfolyama- és- a- nyolc éves- gimnáziumok- 4.- évfolyama- számára.- (a- bibliográfiai- hivatkozásokban- a- továbbiakban:- d- e- jepis2s- vet.)

a- 2011/2012- es- iskolaévben- napvilágot- látott- egy- vadonatúj- történelemlétkönyv- széria- is- -- nem- mellel- leg- tán- elődje- hiányosságait- volt- hivatott- korrigálni- -- , melynek- egyik- kötete- a- közelmúltban- jelent- meg,- többi- része- pedig- még- szerkesztés- és- nyomdai- megjelenés- alatt- áll.- Mivel- az- új- tankönyvsorozat- még- nem- képezi- részét- teljes- egészében- az- általános- iskolai- oktatásnak,- ezért- tanulmányunkban- részletesen- nem- térünk- ki- rá,- csupán- érintőlegesen- említjük:

Dejepis pre 8. ročník základnej školy a 3. ročník gymnázia s osemročným štúdiom (Történelem- az- általános- iskolák- 8.- évfolyama- és- a- nyolc éves- gimnáziumok- 3.- évfolyama- számára).- Martin,- Matica- slovenská,- 2011.- első- kiadás.- s- szerzői:- Phd r.- Marcela

-
- 5.- d- ušan- kováč- (1942):- szlovák- történész,- kutatási- területe- szlovákia- 19- 20.- századi- történelme.- 1990- 1998- között- a- szlovák- Tudományos- akadémia- Történelmi- Intézetének- igazgatója,- 1998- tól- az- akadémia- elnökségének- tagja.- Leginkább- az- első- s- szlovák- k- öztársasághoz- fűződő- negatív- viszonyáról,- illetve- az- 1944- es- szlovák- nemzeti- felkelés- jelentőségének- kiemeléséről- ismert- történész- körökben.
  - 6.- vojtech- kopčan- (1940- 2000):- levéltár- és- turkológia- szakon- végzett- szlovák- történész,- kutatási- területe- s- szlovákia- az- oszmán- birodalom- korában.- 1996- ig- volt- munkatársa- a- s- szlovák- Tudományos- akadémia- Történelmi- Intézetének.
  - 7.- Ivan- kamenec- (1938):- szlovák- történész,- a- szlovák- Tudományos- akadémia- Történelmi- Intézetének- tagja,- kutatási- területe- szlovákia- politikai- és- kultúrtörténete- a- 20. században,- kiemelt- figyelmet- szentel- a- szlovák- holokausztnak.
  - 8.- herta- Tkadlečková- (1931):- szlovák- történész,- a- pozsonyi- Comenius- egyetemen- végzett- és- tanított- általános- történelmet.- Műveiben- a- baloldali- ifjúsági- és- munkásmozgalmi- hagyományokkal,- a- müncheni- egyezményrel,- behatóbban- az- olasz- fasiszmus- történetével- foglalkozott.
  - 9.- Marcela- Bednárová- (1973):- szlovák- történész,- kutatási- területe- a- horvát- és- a- szlovák- nemzeti- identitás- a- 19.- században.- a- szlovák- Tudományos- akadémia- Történelmi- Intézetének- munkatársa.

Bednárová,⁹ Phd.,- Mgr.- Branislav- k rasnovský,¹⁰ Phd.,- Paedr.- Barbora- ulrichová.¹¹ szakmai-védnök:-prof.-Phd.r.r óbert-Letz-Phd.¹²

Mielőtt-rátérnénk-az-egy-es-fejezetszemelvények-konkrét-vizsgálatára,-általánosságban kijelenthetjük,-hog- a- szlovák- nemzeti- történelmet- tárgyaló- történelemkönyvek- csak másodlagos- szempontból- tárgyalják- a- magyar- történelmet.- Ilyen- viszonylatban Magyarország- történelméről- hézagos- ismereteket- nyerünk,- a- csak- bizonyos- részek kiemelése- és- mások- hanyagolása- folytán- lényeges- összefüggéseket- veszít- a- magyarságkép.- ahogy- s- zabolcs- o- t- t- o- is- megállapította,- a- szlovák- történelemtanítás- a- dolgok logikája- következtében- lényegi- totalitásban- tárgyalja- a- magyar- történelmet,- vagy- a- kronológiai- teljességéből- azt,- amit- s- szlovákia- szempontjából- fontosnak- tart.- (L.- s- zabolcs 1990,-95.-p.)- érdekes- az- is,- hogy- a- szlovák- tankönyvekben- a- mai- s- szlovákia- folyamatosan- önálló- életre- kel,- a- tanulóknak- tévesen- mint- önálló- politikai- gazdasági- egységként lép- színre- akkor- is,- amikor- még- nem- is- létezett.- a- tankönyvek- úgy- jellemzik- a- szlovákiát, mintha- valamiféle- önálló- egység- lett- volna- minden- időben,- olyan- látszatot- keltve- a- diákokban,- mintha- s- szlovákia- tartománya- lett- volna- Magyarországnak,- majd- pedig- a- megalakult- Csehszlovákiának,- nem- pedig- ezeknek- egységes- része.- s- zabolcs- o- t- t- o- kifejti,- ez talán- abból- származik,- hogy- míg- erdély- és- h- orvátország- történelme- saját- autonómiájában- is- vizsgálható,- addig- a- mai- szlovák- terület- a- történelem- folyamán- soha- és- semmilyen- formában- nem- különült- el- Magyarországtól.- n- e- m- e- g- y- „Magyar- Birodalomnak”, hanem- Magyarországnak- képezte- szerves- részét.- (L.- s- zabolcs- 1990,- 39.- p.) szlovákiának- mint- területi- egységnek- tehát- nincs- külön- története- egészen- 1939-ig. k- i- v- á- l- ó- p- é- l- d- a- e- r- r- e- v- l- a- d- i- m- í- r- M- i- n- á- c- 1970- b- e- n- í- r- t- „*Tu žije národ. Dúchanie do pahrieb* c. esszéje,- mely- a- z- z- a- l- a- mondattal- indít,- hogy- a- szlovákoknak- nincs- történelmük,- ezért találniuk- kell.- (L.- M- i- n- á- c- 1989.)- a- szlovák- prózaíró- és- publicista- részletesen- elemzi- a- 19. századi- gömöri- szlovák- mozgalmakat,- emellett- pedig- a- szlovákságra- mint- a- „kezdetek- től- jelen- lévő- és- egyhelyben- élő”- önálló- nemzetre- mutat- rá,- mely- felett- az- aktuális- hatalom- (tatárok,- törökök,- osztrákok,- magyarok)- át- átsuhant.- k- i- s- s- g- y.- Csaba- is- említi- azt- a- szlovák- identitástudatot,- mely- a- virtuális- szlovák- hazát- akarta- „saját- állam- híján”- megteremteni,- s- ezzel- kapcsolatban- rávilágít:- az- elképzelt- szlovák- nemzet- nem- azonos- a- korabeli- Magyar- királyság- egészével;- itt- is- az- ú- n.- „nemzet- kitalálása”- jelenségről beszélhetünk.- (L.- k- i- s- s- g- y.- 1999,- 73.- p.)

a- használatban- levő- szlovák- tankönyvek- magyarságképét- az- alábbi- tematikus- tananyag- rész- csoportokban- vizsgáltuk,- a- terminológiai- különbségekre- („uhorsko”, „Maďarsko”, „uhorské”, „maďarské”, „slovensko”, „uhorsko”, „národný”, „národnostný” stb.)- is- figyelve:- 1.- honfoglalás- -- a- magyarok- bejövetele;- 2.- az- 1848/49-es- forradalom- és- szabadságharc;- 3.- boldog- békeidők;- 4.- Trianon;- 5.- 1938- -- az- 1.- bécsi- döntés.

10.- Branislav- k rasnovský:- szlovák- történész- régész,- a- pozsonyi- Comenius- egyetem- Pedagógiai- karának- tanára,- 1997-ig- a- szlovák- Tudományos- akadémia- Történeti- Intézetének- munkatársa- volt,- kutatási- területe- az- őskor- és- az- ókor,- illetve- a- tudomány- és- a- technika- története.

11.- Barbora- ulrichová:- szlovák- gimnáziumi- tanár

12.- r óbert- Letz- (1967):- szlovák- történész,- 1992-óta- a- pozsonyi- Comenius- egyetem- Pedagógiai- karának- tanára,- jelenleg- a- Történelem- Tanszék- vezetője.- k- utatási- területe- s- szlovákia- politikai,- kulturális- és- egyháztörténete- a- 20.- században.

honfoglalás--a-magyarok-bejövetele

a-honfoglalás-eseménye-közvetlenül-érintette-a-szlovákokat,-ezért-ezzel-a-témával-meg-lehetősen-részletesen-foglalkozik-a-tankönyv,-mégpedig-meglehetősen-negatív-színben: a- honfoglaló- magyarokra- mint- az- addig- összefüggő- szláv- etnikum- közé- agresszíven beékelődő-nemzetre-tekintenek.-a-tankönyv-fejezete-az-érkeznek-az-ősmagyarok...-cím-mel,-és-a-Mi-volt-a-n-agymorva-Birodalom-szétesésének-az-oka?-kérdéssel-indít.-a-tan-könyv-árpádot-és-a-magyar-törzseket-ősmagyaroknak-(*staromađari*)-nevezi:-„a-9.-szá-zad-végén-árpád-ősmagyar-fejedelem-behozta-harcosait-és-pásztorait-a-d una-vonaláig. ez-időtől-fogva-európa-jelentős-részének-tartós-veszélyt-jelentettek.-906-ban-a-nagy-morva-hadsereg-még-sikeresen-legyőzte-az-ősmagyarok-seregét.-a-háromszoros-nyo-más-hatására-(ősmagyarok,-frankok,-belső-ellenálló-hatalmak)-végül-a-n-agymorva-Birodalom-szétesett.-a-dunántúli-szlávok---kocel’---birodalmát-teljesen-elfoglalták-az-ősmagyarok.”-(d ejepis2.,-16.-p.)

a-tankönyv-a-n-agymorva-Birodalom-szétesésének-fő-tényezőjeként-egyértelműen-a-magyar- törzseknek- a- kárpát-medencébe- való- beáramlását- tartja:- „a- nagymorva-Birodalom- felbomlása- után- az- ősmagyarok- az- egész- d una-medencét- elfoglalták.- a- d una-két-oldalán-élő-szlávokat-már-semmi-sem-tudta-megmenteni,-még-északon-sem, a-mai-s-zlovákia-területén.-az-ősmagyarok-azonban-előbb-nyugat-felé-fordultak.-...907-ben- Pozsonynál- (*pri Bratislave*)- a- magyarok- véres- ütközetben- teljesen- szétverték- a- bajor-hadsereget.- aztán- 50-éven- át- a- magyar- harcosok- (*mađarskí bojovníci*)- európa- nagy- részének- rémeivé- váltak.- gyors- lovakon- mozgó- íjászaik- verhetetlenek- voltak. némely- lovasok- ferde- szablyával- voltak- felszerelve,- melynek- csak- az- egyik- vége- volt- éles---ez-volt-az-ázsiai-portyázó-csapatok-tipikus-fegyvere,-melyet-európába-épp-az-avar- és-a-magyar-harcosok-hoztak-be.-...végül-az-európai-hadseregek-megtanultak-ellenáll-ni-a-magyar-katonai-taktikának.-955-nyarán-a-magyarok-egy-12-000-fős-erős-sereggel-Bajorországra-támadtak.- egyik- vezére,- Lél-(neve-szlovákul-is:-Lél)-a- d una-és-a-r ajna-közi-vidéket-pusztította-(*pustošil krajinu*).-a-másik,-Bulcsu-(szlovákul-ugyanígy-van-írva) körbevette- augsburg- városát.- I.-o ttó- német- király- nagy- hadsereget- küldött- ellenük.- a- Lech-folyó-menti-ütközet-megtörte-az-ősmagyarok-erejét.-a-német-hadsereg-győzött,-és-a-magyar-harcosokat-teljesen-szétverte.-a-csatában-csaknem-10-000-magyar-esett-el. a-színhagyomány-szerint-a-hazába-csak-hét-harcos-érkezett-vissza.-Lél-és-Bulcsu-is-fog-ságba-estek,-akiket-rablókként-akasztottak-fel.-[...]n-nyugat-felé-már-többé-képtelenek- voltak-támadni,- így- s- zlovákia- területére- (*na územie Slovenska*)-fordultak-vissza,- ahol- semmilyen-felvértezett-egységes-ellenálló-erő-nem-állt-az-útjukban.-...az-ősmagyar-tár-sadalom-is-megváltozott.-o-lyan-vezérek-kerültek-a-hatalomra,-akik-egységes-államot-kezdtek-kovácsolni.-először-megtörték-az-ellenálló-ősmagyar-vezérek-hatalmát,-és-a-leendő-magyar-államba-(*uhorský štát*)-fokozatosan-a-mai-s-zlovákia-területét-is-beol-vasztották.-a-helyi-szláv-vezérek-(*slovanskí náčelníci*)-néha-megegyeztek-az-új-hata-lommal,- másutt- inkább- adót- fizettek,- helyenként- pedig- rablótámadások- áldozataivá- váltak.-Térségünk-tulajdonképpen-nem-néptelenedett-el,-hanem-fokozatosan-új-hata-lom-alá-került,-és-a-kedélyek-lenyugvása-után-a-nép-aktívan-részt-vett-Magyarország-(*Uhorsko*)-kiépítésében.-...az-ősmagyarok-a-sztyeppi-pásztoréletet-a-tartós-letelepedés-hez-előnyösebb-marhatartással-és-mezőgazdasággal-váltották-fel.-Így-lett-a-kárpát-medence-közepe-az-ősmagyar-törzsek-új-hazája.”-(d ejepis2.,-16.-p.)

érdekes az a leírás is, ahogyan a tankönyv a honfoglaló magyarokat jellemzi: „az ősmagyarok vándorló pásztorok voltak, akik középeurópába az orosz sztyeppékről jöttek. nagyon különböztek a mi szláv őseinktől, nemcsak küllemben, ruházatban, beszédben és szokásokban, hanem életstílusukkal is. vándorló pásztorok voltak. Bölcs-Leó bizánci császár úgy ír róluk, mint fűrges és szerény népről, mely ugyanakkor ravasz és számító is, akik nem szemtől szembe, hanem minden oldalról támadták az ellenséget. a régi források beszámolnak az ősmagyar törzsek neveiről, melyek között a Megyer is szerepel, ez adta tulajdonképpen a mai magyar elnevezést. a bizánciak az ősmagyarokat törököknek nevezték, a szlávok az »uhri« kifejezést használták rájuk. vezérük árpád volt.” (de jepis2., -17.-p.)

a tankönyv e fejezetében képekkel is illusztrálták a tananyagot, egy „ősmagyar” harcost ábrázoló freskóval, egy tarsollyal, az ősmagyarok lakhelyének bemutatásával, Géza fejedelem kardjával, ősmagyar sírokból felhozott tárgyakkal – hajfonatkorongok –, árpád fejedelem képmásával a Thuróczi krónikából (*Turóciho Kronika*), ill. a 907-es magyar–bajor ütközetről készült illusztrációval próbálják megismertetni a gyermekekkel a „honfoglalást”, ami a leírtak alapján inkább olyan színben tünteti fel a magyar törzseket, mint akik egy már meglévő birodalmat szétverve „fészkeltek be” magukat a kárpát-medencébe. a magyarok mint folyton izgága, barbár hódítók, a szlávok pedig leigázott, nyugodt népként tűnnek fel a tankönyvben – sajnos ezt a ferde képet alakítva ki a diákokban.

a nemzeti szellemű történelemoktatás már ebben a fejezetben megmutatkozik. Bizonyítja ezt többek között a „slovensko – szlovákia” terminológia használata is, holott a népvándorlás honfoglalás korában ilyen államalakulat még nem létezett. ez a fajta nemzeti szemlélet a múltat (nem melleleg: a közös múltat) kizárólag szlovákia jelenlegi politikai államhatárainak keretei között vizsgálja és oktatja. erre a téves szemléletre mutat rá esszé tanulmányában Simon Attila is, aki a szlovák gimnáziumi történelemkönyveket vette górcső alá. (L. bővebben Simon 2009, 62. p.)

ahogy a későbbiekben is látni fogjuk, a történelem tankönyvek azt a képzetet keltik, mintha a mai határok között létező szlovákiának az elmúlt ezer évben mindig is létezett volna valamilyen előképe. kiegészítésként s mintegy másik megközelítésként Kollai István szerint a „slovensko” kifejezésre tán a magyar Felvidék kifejezést lehetne alkalmazni, melynek azonban szlovák variánsa – „horná zem” – a szlovákok számára sértő. (vö. Kollai 2009, 286. p.)

visszatérve tankönyvünk fejezetére: éles kontrasztot vonultat fel a honfoglaló magyarok pogány-nomád kultúrája és a már kárpát-medencében élő szlávok keresztény-földműves kultúrája között – ebben a kontextusban a természetesen a földműves szlávok jelennek meg pozitív értéként, szemben a nomád és pogány magyarokkal mint negatív jelenséggel. a magyarságképnek ez a fajta „belépője”, a magyarok negatív színben – ellenfélként vagy ellenségként – való feltüntetése végigkíséri a tankönyv további fejezeteit is.

negatívumként könyvelhetjük el a helységnevek használatának módját is, ez egyébként a későbbiekben is tapasztalni fogunk: a szlovák tankönyvekbe kizárólag a jelenlegi hivatalos szlovák településnevek kerültek be, vagyis Pozsony ennek értelmében a honfoglaló magyarok idején is *Bratislava* alakban szerepel.

az-1848/49-es-forradalom-és-szabadságharc

a- szlovák- tankönyvek- meglehetősen- részletesen- foglalkoznak- az- 1848-as- forradalmi- tavasszal,- a- klasszikus- értelemben- vett- nemzetté- válás- korszakával.- először- a- magyar- ország- eseményeket- ismerteti- a- vonatkozó- tankönyv- egy- fejezetben,- és- a- következő- fejezetekben- foglalkozik- csak- részletesen- a- szlovák- nemzeti- megmozdulásokkal.- ez- a- hozzáállás- egyébként- jellegzetes- vonása- a- szlovák- történetírási- módszernek- (vö.- s imon 2009,- 62.- p.): a- szlovák- történelemnek- a- Magyar- k- irályság- eseményei- adnak- háttérrel,- a- diák- a- legfontosabb- országos- eseményekről- is- értesül,- találkozik- az- országos- törté- nések- legjelentősebb- képviselőinek- -- uralkodók,- politikusok,- hadvezérek- -- nevével,- mielőtt- megismerné- saját- nemzeti- történelmét.

ebben- a- témakörben- azokat- a- momentumokat- próbáljuk- megragadni,- amikor- ki- mondottan- a- magyar- szabadságharc- eseményeiről- írnak- a- tankönyvben,- ez- pedig- a- Forradalmi- Magyarország- (*Revolučné Uhorsko*)- fejezetcímmel- indít.- Magyarországot- egyébként- mindenhol- *Uhorskoként*- emlegetik,- nevének- kétféle- használata- a- szlovák- történelemkönyvekben- -- vagyis- az- *Uhorsko* és- a- *Maďarsko* fogalmak- megkülönböz- tése- -- is- utal- egyfajta- megkülönböztetésre- a- történelmi- államalakulat- és- a- szlovákok- által- lakott- terület- (szlovenszók)- között.- (harmadrészt- a- magyarok- lakta- déli- területet- nevezik- *Maďarynak*;- ebből- kifolyólag- 1918- után- Magyarországot- *Maďarskonak*,- ami- k- iss- gy.-Csaba- szerint- kihangsúlyozza- a- két- állam- az- *Uhorsko* és- a- *Maďarsko* - közöt- ti- kontinuitás- föltételezésének- nemlétét.- -- L.- k- iss- gy.- 1999,- 74.- p.)

„Magyarországon- (*Uhorsko*)- a- forradalmárok- nemzeti- követelésekkel- is- előálltak- (*národné požiadavky*)- ezek- a- követelések- az- egyes- nemzetek- függetlenségének- elis- merését,- nyelvi,- kulturális- és- politikai- jogainak- elismerését- jelentették,- vagyis- a- nemzeti- területek- önrendelkezését.- a- magyar- forradalmárok- (*maďarskí revolucionári*)- k- ossuth- Lajos- (neve- szlovákul- Lajos- kossuth- ként- van- feltüntetve)- vezetése- alatt- Magyaror- szágnak- Béctől- való- önállóságát- és- függetlenedését- szeretették- volna- elérni.- ezzel- párhuzamosan- azonban- az- egységes- magyar- nemzetű- Magyarország- (*jednotný maďar- ský národ v Uhorsku*)- gondolatát- próbálták- elültetni.- Csak- a- magyarok- számára- (*len pre Maďarov*)- kértek- politikai- önállóságot- és- nemzeti- jogokat- (*národné práva*)-, Magyar- ország- többi- nemzetétől- e- jogokat- elvitatták.- a- magyar- forradalmárok- politikája- ezért- azt- eredményezte,- hogy- a- többi- nemzet- forradalmi- ereje- ellenük- fordult.- ... a- bécsi- kor- mány- a- Bécsben- és- Prágában- kitört- forradalom- után- elutasította- a- független- Magyaror- szág- elismerését.- az- ifjú- osztrák- császár,- I.- Ferenc- József- és- a- segítségére- siető- orosz- cár- egységes- csapatai- végül- 1849- augusztusában- világosnál- leverték- a- magyar- (*ma- d'arské*)- csapatokat.- a- magyarok- vereségével- (*porážkou Maďarov*)- véget- ért- a- habsburg- Monarchiában- a- forradalom.-”-(d- ejepis3,- 46.- p.)

ugyanebben- a- fejezetben- a- tananyagot- -- a- magyar- vonatkozást- tekintve- -- kiegészíti- egy- k- ossuth- Lajost- bemutató- szócikk:- „Magyar- liberális- politikus,- egyike- az- 1848- 49-es- forradalom- vezéreinek- Magyarországon- (*Uhorsku*)-. Lenyűgöző- szónok,- jó- szervezőkészsé- ggel- rendelkező- publicista.- az- egységes- magyar- nemzet- (*jednotný maďarský národ*)- eszméjét- hirdette,- és- saját- szavaival- élve- hitte,- hogy- a- szabadsághoz- való- jog- és- az- ebből- fakadó- jólét- az- ember- számára- fontosabb,- mint- a- pusztá- beszéd.-”-(d- ejepis3,- 47.- p.)

érdekességként- megemlíti- a- világos- szónak- a- szlovák- közbeszédben- elterjedt,- köz- nevesült- és- frazeológiává- vált- alakját:- *Bude z toho vlágoš*.-(Jelentése:- ennek- rossz- vége

lesz.)-ami-a-képanyagot-illeti,-ehhez-a-fejezethez-csatolták-k ossuth-arcképét,-a-világo-si-fegyverletételt-ábrázoló- metszetet- a magyar- seregek- (*maďarské vojská*)- veresége világosnál-címszó- alatt,- ill.- az- első- felelős- magyar- kormány- (*uhorská vláda*)- tagjainak portréját,- a- miniszterelnök- neve- pedig- helyesen- szerepel:- *gróf Lajos Batthyány*.- a- fejezet- legvégén- itt- is- ismétlő- kérdésekkel- fordul- a- tankönyv- a- tanulók- felé:- „Milyen- célok- kal- és- követelésekkel- álltak- elő- a- magyarországi- forradalmárok- (*revolucionári v Uhorsku*)?- Miért- volt- a- magyar- forradalmárok- (*maďarské revolucionári*)- nemzeti- prog- ramja- elfogadhatatlan- a- többi- nemzet- számára,- és- milyen- következményei- voltak- ennek?- Mely- legfontosabb- törvényeket- fogadta- el- 1848- márciusában- a- Magyar- országgyűlés- (*uhorský snem*)?- érvényben- maradtak- ezek- a- törvények- 1849- után- is?” (dejevis3.,-47.-p.)

a- szlovák- historiográfia- terminológiai- pontatlanságának- példájával- szembesülhet- az- olvasó- és- sajnos- a- mit- sem- sejtő- diák- is.- a- szlovák- nyelv- ugyanis- két- különböző- szóval- különbözteti- meg- egymástól- a- soknemzetiségű- történelmi- Magyarországot,- melyet *Uhorsko*-ként- nevez,- és- az- etnikai- értelemben- vett- Trianon- utáni- Magyarországot,- melyet-*Maďarsko*-nak- hív.- a- szlovák- tankönyvek- így- nagyon- helyesen- *Uhorsko*-nak- neve- zik- Magyarországot,- viszont- ezzel- a- kifejezéssel- sajnos- vissza- is- élnek.- Mint- az- a- fenti- szemelvényből- is- látható,- s- ahogyan- s- imon- attila- is- rámutat- (s- imon- 2009,- 63.- p.),- az- 1848/49- es- szabadságharc- kapcsán- a- tankönyv- szerzői- sajátos- felfogásban- használ- ják- az- említett- fogalmakat- -- a- szabadságharc- hadseregével- kapcsolatban- nem- az- „uhorská- armáda”- (magyarországi- hadsereg)- kifejezést- használják,- hanem- a- „maďarská- armáda”- (magyar- hadsereg)- kifejezést,- így- keltve- azt- a- tudatot,- mintha- a- szabad- ságharc- kizárólag- magyar- ügy- lett- volna,- mintha- kossuth- zászlai- alatt- nem- harcoltak- volna- más- nemzet- hez- tartozók- tízezrei.- egyértelmű- példája- ez- mindannak,- hogy- ami- 1918- ig- történt- és- negatív- érzelmeket- keltő- történelmi- esemény- hez- köthető- a- szlovák- historiográfia- számára,- vagy- pedig- a- magyarokról- szőtt- negatív- előítéletek- megerősíté- se- a- cél,- az- mind- „maďarské”- (magyar),- nem- pedig- „uhorské”- (magyarországi)- -- ezt- a- fajta- hozzáállást- a- következő- fejezetekben- is- érzékelhetjük.

a- következő,- szintén- az- 1848- 49- es- szabadságharc- foglalkozó- további- két- feje- zet- a- szlovák- forradalmi- mozgalmakra- tér- ki,- az- első- fejezet- a- szlovák- nemzet- követe- lései- (*Žiadosti slovenského národa*)- címet- viseli.- ezekben- szintén- megemlítik- elvélve- a- magyarokat,- főleg- az- 1848.- május- 11- én- kikiáltott- szlovák- nemzeti- követelésekkel- kap- csolatban- (*žiadosti slovenského národa*):- „a- szlovák- nemzet- követeléseit- a- szlovák- kép- viselet- a- magyar- kormányhoz- (*uhorskej vláde*)- küldte.- az- azonban- nem- volt- hajlandó- elfogadni- azokat.- ellenkezőleg,- azzal- válaszolt,- hogy- a- szlovák- megyékben- statáriumot- (*stanné právo*)- hirdetett,- és- elfogatóparancsot- adott- ki- Štúr- ra,- h- urban- ra- és- h- odžára.- a- magyar- politikusok- készségének- hiánya- (*neochota maďarských politikov*)- a- szlovákok- jogos- követeléseinek- (*oprávnené požiadavky*)- elismerésére- és- az- ellenük- elkövetett- szigorú- lépések- ahhoz- vezettek,- hogy- a- szlovákok- nem- támogatták- a- magyar- forradalmat- (*maďarskú revolúciu*)- a- szlovákok- megértették,- hogy- legfőbb- ellenségük- az- igazságos- követeléseikkel- szemben- a- magyar- kormány- (*maďarská vláda*),- és- nemzeti- követelése- iket- az- ellene- való- harcban- tudják- csak- elérni.”- (dejevis3.,-48.-p.)

e- tananyag- rész- hez- csatolva- van- az- a- kossuth- által- 1848.- október- 17- én- szlovák- nyelven- kiadott- k- iáltvány,- melyben- Štúr- t,- h- urban- t- és- h- odžát- igazoltan- felbujtóknak- titu- lálja,- s- akiket- hazaárulással- vádol,- Magyarországról- kitoloncoltat,- és- elfogatásukra- 50

arany-jutalmat-ígér-e dokumentumon-kossuth-neve-Ludvik Kossuth-ként-szerepel.-Mint látható,-ezek-a-példák-is-arra-szolgálnak,-hogy-erősítsék-a-tanulóknak-a-magyarok-önző viselkedésmódját-saját-szabadságukért-mások--főleg-a-szlovákok--kárára.-a-terminológia-megggondolatlan-kezelése-nemcsak-a-„maďarská-vláda--uhorská-vláda”-önkéntes-váltogatásában-mutatkozik-meg,-hanem-abbban-is,-hogy-a-helységneveket-nem-a-korabeli,-hanem-a-mai-használatnak-megfelelő-alakban-tünteti-fel-a-könyv:-Pressburg vagy-Prešporok-helyett-*Bratislava* --,v-Bratislave-zasadá-uhorský-snem”-(Bratislavában ülésezik-a-magyar-országgyűlés)-,-Pest-Buda-helyett-*Budapešť*,-holott-a-város-csak 1873-ben-egyesül.-(d ejepis3.,-48.-p.)

a-következő,-s-szlovák-önkéntesek-című- alatti-fejezet-sem-kíméli-a-magyarokat attól,-hogy-rossz-színben-tüntessék-fel-őket.-a-tananyag-az-önkéntes-szlovák-seregek toborzását-részletezi.-,amíg-Bécs-hadban-állt-a-magyar-forradalmárokkal-(s *maďarskými revolucionármí*),-elhatározta-a-szlovákok-támogatását.-...Miután-az-első-önkéntes szlovák-katonai-csapatokat-1848-őszén-kiszorították-Magyarország-határain-túlra,-a magyar-kormány-(*uhorská vláda*)-terrort-vezetett-be-a-szlovák-megyéekben,-ami-a-szlovák-hazafiak-tömeges-letartóztatásával-járt.-o-október-végén-g-algócon-két-szlovák-felkelőt-végeztek-ki--k-arol-h-olubyt-és-vilko-Šulekot.”-(d ejepis3.,-50.-p.)-ugyane-fejezet s-zótár-részében-a-„magyar-gárda”-kifejezést-magyarázza-a-tankönyv:-„Maďarské-gardy --ozbrojené-sily-maďarských-revolucionárov,-košútovcí”-(azaz-a-magyar-forradalmárok felfegyverzett-ereje,-kossuth-serege).-a-tankönyv-e-fejezetének-érdekességek-rovatában-azt-olvashatják-az-általános-iskolák-7.-osztályának-tanulói:-„h-urban,-h-odža-és-Štúr elfogatóparancsa-és-a-szlovák-nemzet-követeléseinek-elutasítása-ellenére-a-szlovák képviselő-reménykedett-abbban,-hogy-a-magyarokkal-(s *Maďarmi*)-meg-tudnak-egyezni. h-urban-a-szláv-kongresszuson-kijelentette:-»amennyiben-a-magyarok-(*Maďari*)-megadják-nekünk,-ami-jár,-nem-foghatunk-ellenük-kardot.-h-a-a-magyarok-(*Maďari*)-viszont nem-adnak,-akkor-harc-lesz!»”-(d ejepis3.,-50.-p.)

s-ajnos-a-tankönyv-egyetlen-momentumról-nem-ejt-szót--amire-egyébként-s-zabolcs ottó-is-figyelmeztet-(s-zabolcs-1990,-158.-p.),-hogy-a-szlovák-parasztok,-akiknek-javát ugyanúgy-szolgálták-az-őket-védő-magyar-intézkedések,-jelentős-számban-álltak-be honvédek.-s-zámszerűleg-többször-annyi-szlovák-katona-harcolt-a-honvédseregben, mint-a-szabadságharcra-rátámadó-Štúr-féle-gárdákban.-ez-az-egyetlen-mondat-hiánya, mely-a-szlovák-magyar-kapcsolatok-megerősítésére-mutatna-rá,-tovább-fokozza-a tanulóknak-a-két-nemzet-közi-ellentétek-kiéleződését.-annál-inkább-kelti-a-gyermekekben-azt-az-érzést,-hogy-a-szlovákok-elég-nagy-fokú-lojalitást-mutattak-a-h-absburgokhoz.

Boldog-békeidők

a-kiegyezés-kora-korántsem-volt-olyan-„boldog”-korszak-a-szlovákok,-mint-a-magyarok számára.-a-tankönyv-e-fejezetében--*Vznik Rakúsko-Uhorska* (ausztria-Magyarország megalakulása)--ekképp-jellemzi-a-kialakult-helyzetet:-„Magyarországot-(*Uhorsko*)-teljesen-a-magyarok-(*Maďari*)-uralták.-arra-használták-a-kiegyezést,-hogy-végrehajtsák tervüket-az-egynemzetű-(*jednonárodný*),-vagyis-tiszta-magyar-(*maďarský*)-Magyarország-(*Uhorsko*)-megteremtésére.-állami-centralizmust-hoztak-létre,-a-nemesség-pedig sok-kiváltságot-megtartott.-...Magyarország-más-nemzeteinek,-a-magyarokon-kívül, nem-volt-lehetősége-önálló-fejlődésre.-ellenkezőleg,-az-államhatalom-hamarosan-meg-

kezdte-erőszakos-magyarosítását-(*násilná maďarizácia*)-a-szlovákok-számára-a-dualizmus-időszaka-a-nemzetiségi-elnyomást-(*národnostný útlak*)-jelentette,-és-folyamatos-magyar-nyomásnak-(*maďarský nátlak*)-voltak-kitéve.”-(d ejepis3.,-56.-p.)

a-tananyagot-egy-osztrák-Magyar-Monarchiáról-készült-karikatúra-egészíti-ki,-meg-egy-korabeli-térkép,-mely-a-felosztott-tartományokat--ausztria,-Magyarország,-horvátország,-Lombardia-és-velence--ábrázolja.-e-fejezet-egyértelműen-befeketíti-a-magyarokat-mint-a-mindenért-felelős-népet,-erősítve-a-tanulóban-a-„magyar-úr--szlovák-szolga”-szemléletmódot.-a-gyermekek-számára-szintén-megtévesztő-lehet-az-a-három,-rajz-alatti-kísérőszöveg-is,-mely-Magyarországot-mint-királyságot-teljesen-figyelmén-kívül-hagyja.-az-első-illusztráció-Ferenc-József-1867-es-budai-koronázását-(a-névalak-itt-helyesen-*Budín* alakban-szerepel)-mutatja--azt-viszont-a-tankönyv-elfelejtí-meg-említeni,-hogymivé-is-koronázták.-a-második-festményen-Peter-Michal-Bohúň-korabeli-szlovák-portréfestő-I.-Ferenc-József-császárról-(sic!)-készült-képmásával-ismerkedhet-meg-a-kisdiák.-a-harmadik-portré-ugyanattól-a-szerzőtől-erzsébet-császárnét-(sic!)-ábrázolja.-d ejepis3.,-57.-p.)-az-uralkodók-portréi-alatti-szövegismertetés-végig-a-„császár”-és-„császárné”-kifejezést-használja,-holott-a-tananyag-az-osztrák-Magyar-ki-egyeződésről-szól,-nem-mellesleg-pedig-a-magyar-királyá-és-királynévá-való-koronázásról.-az-uralkodói-cím-pontatlan-használata-tévesen-azt-a-benyomást-keltheti-a-diákban,-hogy-a-dualizmussal-lényegében-semmi-nem-változott-az-államformán,-Magyar-királyságról-pedig-egyáltalán-szó-sincs.

a-tananyag-szótár-részében-a-dualizmus-kifejezés-kerül-magyarázatra,-mely-értel-mében-ausztria-Magyarország-(*Rakúsko-Uhorsko*)-„két-államalakulat-összekapcsolása,-melyeknek-közös-uralkodójuk-és-három-közös-minisztériumuk-volt-hadügy,-külügy,-pénzügy”-(d ejepis3.,-57.-p.)

a-magyarokra-vonatkozóan-ekképp-folytatódik-a-sor-a-tankönyv-ipartörténeti-fejezetében,-mely-az-ipar-és-a-vasút-fejlődése-nevet-viseli:-„a-magyar-kormány-(*uhorská vláda*)-a-19.-század-végén-az-iparosodást-támogatta-oly-módon,-hogy-adókedvezményeket-nyújtott.-Magyarosító-politikája-(*maďarizačná politika*)-viszont-azt-eredményezte,-hogy-a-támogatásban-előnyben-részesítették-a-magyar-vagy-az-elmagyarosodott-(*maďarských a pomadařených*)-vállalkozókat.-Így-a-szlovák-vállalkozók-csak-nagy-nehézségek-árán-tudtak-érvényre-jutni.”-(d ejepis3.,-60.-p.)-Példaként-a-liptószentmiklósi-(a-korabeli-névalak-helyesen,-*Liptovský Sv. Mikuláš*-ként-szerepel)-h ubka-Péter-bőrgyárost-említi-a-könyv,-aki-a-szerzők-szerint-valójában-szlovák-vállalkozóként-nyerte-el-az-érmét-1885-ben-a-Budapesten-tartott-országos-általános-k iállításán.-a-tankönyv-ilyen-módban-leírt-része-optikai-csalódásba-ejtheti-a-tanulót,-mely-újabb-példája-a-„magyar-úr--szlovák-szolga”-szemléletnek.

a-szintén-a-kiegyezés-korszakát-taglaló-Cseh-szlovák-együttműködés-c.-fejezet-egyértelműen-rámutat-arra,-mi-vezetett-a-csehek-és-a-szlovákok-egymáshoz-való-köz-eledéséhez:-„az-osztrák-magyar-kiegyezés-(*rakúsko-maďarské vyrovnanie*!!!)-előnytelen-volt-mind-a-csehek,-mind-a-szlovákok-számára.-a-csehek-szemére-hányták-az-osztrák-kormányt,-hogy-csak-a-magyar-állammal-(s *uhorským štátom*)-egyezett-ki,-a-történelmi-cseh-államot-nem-volt-hajlandó-elismerni.-a-szlovákok-pedig-az-osztrák-magyar-kiegyezés-után-magyar-elnyomásnak-(*maďarskému útlaku*)-voltak-kitéve.-e-nehéz-helyzetben-keresték-a-csehek-és-a-szlovákok-is-az-egymáshoz-vezető-utat,-a-kölcsönös-együttműködést.”-(d ejepis3.,-62.-p.)

a-fenti-rövid-szemelvény-újából-a-„magyar”-és-a-„magyarországi”-terminológia-helytelen-használatát-mutatja-be--a-szerzők-hol-a-*rakúsko-madžarské vyrovnanie*,-hol-pedig a-*Rakúsko-Uhorsko* kifejezést-használják-egy-és-ugyanazon-kapcsolatra,-nem-meglepően-azokon-a-helyeken-választva-a-*mađarské* jelzõt,-ahol-negatív-eseményrõl-van-szõ,- amit-egyébként-a-következõ-fejezet-is-tanúsít.

a- millennium- korszakában- az- oktatás- magyarosításának- (*Mađarizácia školstva*) külön-fejezetet-szentelnek,-szinte-ez-az-egyetlen-anyagrész,-amely-végig-a-magyarokról szól,- végig-pejoratív- értelemben.- a- folytatódó- tankönyvi- szövegek- tovább- erősítik- a tanulóknál- a- magyarokkal- szembeni- ellenérzést:- „az- egész- 19.- század- folyamán- a magyar-nemesség- (*mađarská šľachta*)-és-a-magyar-politikai-élet-képviselõi- (*mađarskí politickí predstavitelia*)-azon-igyekeztek,-hogy-Magyarországot- (*Uhorsko*)-egynemzetiségű- országgá- változtassák.- ezért- Magyarország- összes- nemzetét- (*národy*)- magyarrá igyekeztek-változtatni- (*pomadžariť*).-a-magyarosítás-legjobb-eszköze-az-oktatás-volt.-az-anyanyelven-folyó-oktatás-eltörlésének-célja-a-nemzetiségi-intelligencia-likvidálása-volt.- nemzetiségi-intelligencia-hiányában-ugyanis-a-szlovákok-halott-nemzet-lennének,-fokozatos- megszûnésnek- kitéve.- hasonló- helyzetbe- kerültek- Magyarország- összes- nem magyar- (*nemađarské*)-nemzetei:

„a-magyarosítás-idõszaka-a-kiegyezés-korában-dívott,-de-a-20.-század-elején-csúcsosodott-ki-igazán.-a-magyar-uralkodó-hatóság- (*mađarská vrchnost*)-elkezdte-a-szlovák-nyelv-kiszorítását-a-népiskolákban,-és-helyébe-a-magyar-nyelvet-ültette.-...az-oktatás-magyarosításának-csúcspontja-Magyarországon-az-1907-ben-kiadott-törvények,- melyeket-az-akkori-iskolaügyi-miniszterrõl,-apponyiról-neveztek-el.-a-törvény-értelmében a-tanárokat-kötelezték,-hogy-a-diákokat-hazafias,-magyar-szellemben-(v-*mađarskom duchu*)-neveljék.-a-törvény-tulajdonképpen-a-magyarizátor-szerepét-öltette-a-tanárokra. Fizetésük-aserint-emelkedett,-mennyire-voltak-sikeresek-a-magyarosításban.-ha-nem értek-el-jõ-eredményeket,-megbüntették-õket,-sõt-eltiltották-az-oktatástól.-...apponyi iskolatörvényei-megszabták,-hogy-minden-diák-a-negyedik-évfolyam-végéig-köteles elsajátítani-a-magyar-nyelvet-szóban-és-írásban-egyaránt.-a-szlovák-gyermekek,-aki-az iskolakötelesség-elõtt-egy-szõt-sem-tudtak-magyarul,-komoly-nehézségekbe-ütköztek. ha-a-tanár-valóban-meg-akarta-tanítani-a-gyermekeket-magyarul,-az-más-tantárgyak rovására-ment.-Így-fokozatosan-azon-iskolákban-is,-ahol-formálisan-még-a-szlovák-volt a-tanítás-nyelve,-valójában-magyarul-folyt-az-oktatás.-a-kormány-végül-1909-ben-azt-is elrendelte,-hogy-kötelezõ-jelleggel-a-vallást-is-csak-magyar-nyelven-tanítsák-egész Magyarországon.-ami-a-gyakorlatban-annyit-jelentett,-hogy-a-gyermekek-még-rendes vallási-nevelést-sem-kaptak,-mivel-a-nyelvet-nem-értették.-az-alacsonyabb-beosztású papok-hiába-lázadtak-ez-ellen,-az-egyházi-hatalmasok-a-magyarizációt-támogatták.” (d ejepis3.,-66.-p.)

ennyit-és-így-írnak-errõl-a-korszakról-a-szlovák-tankönyvek,-de-ez-is-bõven-elég. amint-látjuk,-az-„õ”-nézõpontjuk-különbözik-a-„miénktõl”,-s-a-tananyag-elolvasása-után a-tanulóban-fokozódó-magyarellenesség-alakulhat-ki.-a-fejezetet-kiegészíti-egy-rövid bemutatás-gróf-apponyi-albertrõl-(neve-helyesen-magyarul-van-leírva):- „Magyar (*mađarský*)-konzervatív-politikus,-iskolaügyi-és-kulturális-miniszter.-Iskolai-törvényei által-lett-ismert,-melyeknek-fõ-célja-Magyarország-nem-magyar-ajkú-iskolaköteles-gyermekeinek-szellemi-és-szõbeli-magyarosításának-elmélyítése.”-(d ejepis3.,-66.-p.)-a fejezet-szõtár-részében-a-millennium-kifejezést-magyarazzák:-„ezredév,-ezeréves-évför-

duló,- millenáris-ünnepségek- a- magyarok- (*Mađari*)- kárpát-medencébe- való- ezeréves bejövételének- emlékére- 1896- ban. ”(d ejepis3., -67.-p.)- a- tananyag- képes- része- korabeli magyar- nyelvű- iskolai- füzetekből,- bizonyítványból- és- a- társas- élet- magyarosodására utaló- jelvényekből- (Trencsénből- -- mint- szlovák- környezetből- -- származó- táncrend- és legező- magyar- felirattal,- nemzetiszín- piros- fehér- zöld- szalaggal)- áll.

egyértelműen- ez- az- a- tananyag- rész,- amelyben- megjelenik- az- ezeréves- magyar elnyomás- képe.- a- dualizmus- időszaka- a- szlovák- tankönyvekben,- így- a- szóban- forgó általános- iskolai- tankönyvben- is- mint- az- erőszakos- magyarosítás- időszaka- -- „mađarizácia”- -- jelenik- meg.- a- terminológia- variábilis- használata- itt- is- érvényesül,- nemcsak- a „mađarské”- és- „uhorské”- jelzőkkel,- hanem- abban- is,- hogy- nem- ismer- különbséget- a magyarosítás- és- a magyarosodás- között- -- a- szlovák- lakosság- ténylegesen- fellépő asszimilációjában- ugyanis- mindkettő- szerepet- játszott.- (L.- simon- 2009,- 64.-p.)- az- utóbbi- fogalmat- (magyarosodás)- a- szlovák- historiográfia- nem- is- tartja- számon.- ennek- értelmében- a- szlovák- magyar- viszony- végig- az- „elnyomott- szlovák- szolga- -- pökhendi magyar- úr”- viszonylatban- jelenik- meg- a- tankönyv- hasábjain.- a- tankönyvekben- éles ellentét- mutatkozik- meg- a- két- nemzet- között,- mely- eléggé- egyoldalú- és- elfogult- megközelítést- kínál- a- tanulóknak,- mintegy- tudatosan- formálva- a- gyermek- szemléletmódját: a- szlovák- mint- leigázott- szenvedő,- ugyanakkor- dolgozó- és- alázas- szolganép,- ezzel szemben- pedig- szlovákokat- sanyargató- magyar- fölényes- földesúr- és- birtokos- arisztokrácia.- e- társadalmi- különbséget- a- tankönyv- jókora- adag- nemzeti- tartalommal- megtöltve- tálalja- az- elkövetkező- fejezetekben- is,- folyamatosan- táplálva- a- negatív- magyarság- képet.- a- tanulóknak- azt- az- érzést- kelti,- hogy- a- régi- Magyarország- egyfajta- „népek- bőrtöne”- volt,- amely- csak- sanyargatta- a- nem- magyar- lakosait.

a- fentebb- tárgyaltakat- árnyalhatja- Pomogáts- Bélának- az- a- felismerése,- mely- szerint a- történelmi- Magyarország- mégsem- volt- lehetőleg- a- nemzeti- türelmetlenség- földje,- ha- a szlovákok- létszámának- fokozatos- növekedését- és- a- kiegyezés- korában- végbement folyamatos- kulturális- fejlődésüket- tekintjük.- (L.- bővebben- Pomogáts- 1999,- 21.-p.)- a fent- leírtak- ellen- szól- a- századfordulón- végbement- polgárosodási- folyamat- is,- mely nemcsak- a- magyarokat,- hanem- a- szlovákokat- is- egyaránt- érintette.- s- ajnos- a- tankönyv ez- esetben- is- torzít,- Magyarországot- és- a- magyarokat- szándékosan- kedvezőtlen- színben- tünteti- fel.

Trianon

a- nem- magyar- történelemkönyvek- tán- legérdekesebb- pontja,- hogyan- látják- mások- a magyar- történelem- mindmáig- legtragikusabb- eseményét,- a- trianoni- békét.- s- szabolcs ottó- szerint- a- történelemkönyvekbe- ekkor- már- nyíltabban- tolakszik- be- a- politika. (szabolcs- 1990,- 218.-p.)- az- első- világháborút- lezáró- békediktátumról- és- az- ezt- körülölelő- vitáról- a- szlovák- tankönyvek- csupán- tömören- számolnak- be,- a- határkérdés- nem kerül- előtérbe.- Mielőtt- még- a- békediktátumról- szó- esne,- a- Monarchia- szétesése- is követel- némi- figyelmet- magának,- amit- a- szlovákok- szakítása- Magyarországgal- és Csehszlovákia- megalakulás- című- fejezet- alatt- közöl- a- tankönyv,- melyből- egyértelműen kihangsúlyozódik- a- lehetséges- nemzeti- felszabadulás- mozzanata- az- ezeréves- igából:

„1918- folyamán- már- a- hazai- szlovák- politikusok- is- elkezdtek- fellépni Magyarországgal- (*Uhorsko*)- szemben.- a- május- 1-jei- lipótszentmiklósi- határozatban

vavro-Šrobár-kérelmezte-a-csehek-és-a-szlovákok-közös-államának-megalakulását.-a magyar-hatóságok-(*uhorské úrady*)-emiatt-bebörtönözték-öt,-de-a-zúduló-lavinát-már nem-lehetett-megállítani.-a-végső-elhatározást-a-csehekkel-való-társulásra-1918.május-24-én-a-Turócszentmártonban-tartott-titkos-választáson-tették-meg-a-szlovák politikusok.-Itt-határozták-el-magukat-a-szlovák-politikusok-a-Magyarországgal (*Uhorsko*)-való-szakításra-és-a-csehekkel-való-közös-állam-létrehozására.-ezt-a-döntést azonban-nyilvánosan-is-jóvá-kellett-hagyni.-a-magyar-hatóságok-(*uhorské úrady*)-nyomása-alatt-ez-még-mindig-nagyon-nehéz-feladatnak-bizonyult.-...a-háború-a-végéhez közeledett.-a-magyar-politikusok-(*maďarskí politici*),-akik-megértették,-hogya-háborút elvesztették,-a-szlovák-számára-kezdőbb-politikát-kezdték-folytatni-így-igyekezően megnyerni-őket-a-Magyarországon-való-maradásban.-ezért-megengedték-számukra-a nyilvános-gyülekezést.-erre-1918.-október-30-án-került-sor-Turócszentmártonban.-Itt nyilvánosan-megalakult-a-szlovák-nemzeti-Tanács,-és-elfogadták-a-Mártoni-deklaráció néven-elhíresült-nyilatkozatot,-melyben-a-szlovákok-kimondták-a-társulásukat-a-közös államhoz-a-csehekkel.-ausztria-Magyarország-(*Rakúsko-Uhorsko*)-a-háborúban-vereséget-szenvedett-és-felbomlott.”-(*d ejepis4s lovensko.,-14.-p.*)-ez-a-fejezet-egyébként-egy elhíresült-szállóigével-kezdődik:-„Mondjuk-ki-nyíltan,-hogya-csehszlovák-irányultság mellett-vagyunk.-a-magyarokkal-folytatott-ezeréves-házasság-nem-sikerült.-szét-kell mennünk.”-a-sorok-andrej-h-linka-katolikus-pap-szájából-hangzottak-el-a-szlovák-politikusok-május-24-i-tanácskozásán-Turócszentmártonban.-a-tanfjezethez-tartozó-feladatkérdések-között-pedig-a-következővel-találkozunk:-„s-orold-fel-az-államokat,-amik ausztria-Magyarország-romjain-keletkeztek-(*na troskách Rakúsko-Uhorska*)!”(*d ejepis4s lovensko.,-uo.*)

a-következő,-a-háború-befejezését-taglaló-fejezetekben-már-*Maďarsko*-ként-emlegetik-Magyarországot,-s-bár-a-„*maďarské*”-„*uhorské*”-terminológiai-káosz-tovább-ural-kodik,-ez-az-a-pont,-ahol-végül-is-kettéválik-a-„szlovák-történelem”-és-a-„magyar-történelem”.-(*kollai-2009,-307.-p.*)-a-szlovákia-belépése-a-cseh-szlovák-államba-(*Slovensko vstupuje do česko-slovenského štátu*)-c.-részben-a-tankönyv-így-eleveníti-fel-a-békeszerződés-értelmében-hozott-döntést:-„Csehszlovákia-egyike-volt-azon-utódállamoknak,-melyek-az-osztrák-Magyar-Monarchia-romjain-jöttek-létre.-határvonalai-nehezen születtek.-a-párizsi-béketárgyalások-és-a-hazai-földön-végbement-harcok-(*zápasy na domácom území*)-tárgyát-képezték.-Csehszlovákia-végleges-határait-csak-az-1919-1920-ban-alírt-nemzetközi-békeegyezmények-biztosították.-...szlovákia-beta-golódása-az-új-csehszlovák-államba-nem-volt-egyszerű.-a-magyar-kormány-(*maďarská vláda*)-nem-hogy-nem-respektálta-a-turócszentmártoni-nyilatkozatot-(*Martinská deklarácia*),-még-az-ideiglenes-szlovák-magyar-(*slovensko-maďarské*)-határ-kérdését-rendező-nagyhatalmak-döntését-sem-tartotta-tiszteletben.-a-magyar-kormány-(*maďarská vláda*)-képviselői-szlovákiában-hagyták-(*nechali na Slovensku*)-saját-katonaságukat,-a-rendőrséget-és-az-állami-alkalmazottakat-is.-a-helyi-nemzeti-tanácsok-és-nemzeti-gárdák-(*národné rady a národné gardy*)-néhol-megpróbálták-átvenni-a-hatalmat-a-magyar-hivatalnokoktól-(*od uhorských úradníkov*)-ezek-a-gárdák-törődtek-a-renddel,-irányították-a-nyilvános-és-gazdasági-életet.-ez-csak-részben-sikerült-nekik.-a-szlovák-területet fokozatosan-kezdték-elfoglalni-az-alakuló-cseh-szlovák-katonai-egységek,-legionáriusok-és-önkéntesek.-szlovákia-területe-teljes-egésében-az-1919.-év-végére-lett-felszabadítva-(*bolo oslobodené*)-...1920-júniusában-a-n-agy-Trianon-nevű-franciaországi-kas-

télyban- aláírták- a- szlovák-magyar- határkérdésről- szóló- egyezményt.- ...1921-ben r omániával-és-Jugoszláviával-közösen-létrehozták-az-ún.-kisantantot,-mely-azon-célből jött-létre,-hogy-megvédje-s-zlovákia-területét-Magyarország-(*Maďarsko*)-területi-követe- léseivel-szemben.”-(d ejepis4s lovensko.,-16.-p.)

a- tananyagrészt- egy- kördiagram- egészíti- ki,- mely- szemlélteti- az- újdonsült Csehszlovákia- nemzetiségi- összetételét- 1921-es- adatok- szerint;- a- magyarok- száma 745.000-et- mutat.- érdekességként- egy- felbélyegzett- osztrák- magyar- százkoronást szemléltet- a- tankönyv,- valamint- a- magyar- vörös- hadsereg- beáramlását- is- részletezi, mellékanyagként,-kisbetűkkel:-„a-magyar-vörös-hadsereg-(*maďarská červená armáda*) a- szocialista- forradalom- ürügye- alatt- betört- s- zlovákia- területére.- ez- egyike- volt- a- két- ségbeesett- magyar- politikának- (*maďarská politika*)- megtartani- s- zlovákiát- Magyaror- szágon-belül-(v *Uhorskom štáte*)-és-megakadályozni-a-Csehszlovákiához-való-csatlako- zást.- az- agresszorokkal- folytatott- harcokban- több- mint- 2000- cseh- és- szlovák- katona esett- el.- 1919- júniusában- a- magyar- bolsevikok- (*maďarskí bolševici*)- s- zlovákia- meg- szállt- részén- (*na okupovanom území Slovenska*)- a- Magyar- Tanácsköztársaság- (*Ma- ďarská republika rád*)- mintájára- kikiáltották- a- s- zlovák- Tanácsköztársaságot.- ez- a- for- radalmi- fejezet- azonban- csak- két- hétig- tartott.”-(d ejepis4s lovensko.,-17.-p.)

ugyanakkor-a-Miről-mesélnek-a-régi-iratok-c.-kiegészítő-anyagrészben-vix-tábornok- nak,- a- francia- katonai- misszió- parancsnokának- 1918- decemberében- Budapesten elhangzott-mondatát-idézi-a-könyv:-„a-csehszlovák-államnak-joga-van-elfoglalni-a-szlo- vák-területet,-mivel-a-háborút-vezető-antanthatalmak-közé-tartozik.-a-magyar-kormány (*maďarská vláda*)-felszólítatik,-hogy-saját-katonaságát-vonja-vissza-a-szlovák-terület- ről.”-(d ejepis4s lovensko.,-uo.)

a-versailles-i-békerendszerről-az-ugyanezen-évfolyamnak-szánt-világtörténelemről-szóló tankönyvben-olvashatnak-a-tanulók-bővebben.-a-fejezet-címe-Új-államok-európa-térképén: „a- hármasszövetség- veresége- a- szláv- nemzetek- számára- is- új- lehetőségeket- nyitott, melyek-eddig-az-o-sztrák-Magyar-Monarchiában-éltek.-amikor-a-szláv-nemzetek-1918-ban a- háború- befejezése- után- elszakadtak- a- h- absburg- Monarchiától,- megváltak- a- császári Bécstől-és-Budapesttől.-az-utolsó-magyar-király-(*uhorský král*)-és-osztrák-császár,-h-abs- burg-károly-a-magyar-kormány-(*maďarská vláda*)-sürgetésére- lemondott- a- trónról.- Így- a- régi,-hajdan-híres-monarchia-helyén-önálló-államok-jöttek-létre--Magyar-királyság-(*Maďar- ské kráľovstvo*),-osztrák-köztársaság,-Lengyelország,-Csehszlovák-köztársaság-és-Jugo- szlavia.-Magyarország-(*Maďarsko*)-már-önálló-államként-írta-alá-a-békeszerződést.-a-hadi- sarcon-és-katonai-korlátozásokon-kívül-együttal-fogadalmat-tett-arra-is,-hogy-tiszteletben tartja-az-új-határvonalat.”-(d ejepis4s vet.,- 16.- p.)- a- tananyagrészt- kiegészíti- két- térkép- közép-európa- 1914-es- és- 1919-es- állapotáról,- összehasonlítva- a- megszűnt- és- létrejött- utódállamokat.-az-anyag-már-ebben-a-fejezetben-foglalkozik-a-kisebbségekkel:-„az-új-áll- amokban-a-többségben-lévő-nemzeteken-kívül,-melyek-létrehozták-saját-államukat,-nem- zetiségi-kisebbségek-is-éltek-(*národnostné menšiny*).”-valamint:-„a-párizsi-békekonferen- cia-az-új-államokba-került-kisebbségek-helyzetével-is-foglalkozott.-az-egyes-államok-ko- rmányai-külön-szerződéseken-le-kellett,-hogy-szögezzék,-hogy-a-nemzetiségi-kisebbségek az-új-államokban-egyenlő-bánásmódban-részesüljenek.”-(d ejepis4s vet.,- 16.- p.)- k- iegé- szítésként-w oodrow-w ilson-14-pontját-is-közlük-a-tanulók-részére.-a-végén-pedig-nem-hiá- nyozhatnak-az-ismétlő-kérdések,-köztük:-„Milyen-előnyökkel-és-hátrányokkal-jár-különléle- nemzetiségű-lakosok-kölcsonös-együttélése-egy-államon-belül?”-(d ejepis4s vet.,-16.-p.)

a-frissen-kiadott,-még-nem-teljes-szériában-megjelent-legújabb,-2011/2012-es-tan-
 évben-napvilágot-látott-szlovák-történelemtankönyv-sem-számol-be-terjedelmesebben-az
 első-világháborút-lezáró-eseményekről.-ezzel-a-témával,-melyet-a-magyar-tankönyvek-
 ben-oly-részletesen-ecsetelnek,-a-szlovákok-különösből-nem-foglalkoznak.-a-Cseh-
 szlovákiához-került-területeket-úgy-kezelik-a-szlovák-tankönyvek,-mint-olyasmit,-ami-a
 szlovákoknak-jogosan-jár,-azt-az-érzést-keltve-a-tanulóknak,-hogy-egy-történelmi-állam-
 alakulat-szétesésével-lényegében-a-területén-élő-összes-nemzet-jól-jár,-hiszen-a-határ-
 vonalak-etnikai-alapon-rajzolódtak-meg,-s-mindezt-tetőzi-Magyarországnak-mint-vesztes
 államnak-kihangsúlyozása,-amely-büntetés-érdemel.-az-új-tankönyv-a-régi-változatot
 nem-sokkal-haladja-túl:-„a-Csehszlovák-köztestiség-megalakulása-után-sem-volt-egy-
 szerű-a-helyzet-szlovákiában.-annak-ellenére,-hogy-a-győztes-nagyhatalmak-sorra-elis-
 merték-Csehszlovákia-létrejöttét,-az-újonnan-megalakult-Magyarország-politikusai
 továbbra-is-igényt-tartottak-a-szlovák-területre.-a-határvonalat-mindkét-állam-között
 végérvényesen-a-trianoni-békediktátum-szabta-meg,-melyet-két-évtel-a-háború-befeje-
 zése-után,-1920.-június-4-én-írtak-alá-Franciaországban.”¹³ a-tananyagot-itt-még-kiegé-
 szíti-egy-korfotó-a-trianoni-eseményekről,-ill.-az-aláírt-és-peccétekkel-ellátott-békediktá-
 tumról-készült-fénykép.-az-anyag-végén-lévő-ismétlő-kérdések-és-feladatok-lényegében
 az-új-tankönyvben-is-szerepelnek,-tartalmilag-ugyanazokat-felvonultatva,-mint-elődje.

1938---az-1.-bécsi-döntés

az-1938-as-őszi-események-a-magyar-és-a-szlovák-történetírásban-mérföldkönek-szá-
 mítanak.-Míg-az-egyik-fél-számára-örömet-hoztak,-a-másik-félnek-inkább-előnytelen
 helyzetet-eredményeztek.-a-szlovák-tankönyvek-a-horthy-rendszerről-nem-számolnak
 be,-azonban-ekképp-velekednek-a-II.-világháborút-közvetlenül-megelőző-magyar-revizi-
 ós-törekvésekről,-a-bécsi-döntésről-és-annak-körülményeiről:-három-fejezetben-tár-
 gyalják-a-II.-világháborút-megelőző-eseményeket,-melyek-a-következő-címet-viselik--
 Ború-Csehszlovákia-felett,-az-autonómiától-a-függetlenségig,-valamint-az-új-állam-meg-
 alakulása.-„n-émetország-erősen-felfegyverkezett.-egyik-nemzetközi-szerződést-a-másik
 után-szegte-meg,-és-háborúval-fenyegetőzött.-a-német-követeléseken-és-erejükön-lova-
 golt-a-magyar-fél-is,-Magyarország-(*Maďarsko*)-ugyanis-továbbra-is-n-agy-Magyarország
 (*veľké Uhorsko*)-visszaállításáról,-vagy-csak-részbeni-visszacsatolásáról-álmodozott.
 n-émetország-és-Magyarország-Csehszlovákia-belsőleges-elfoglalására-az-itteni-német
 és-magyar-lakosságot-használta-fel,-legfőképpen-pedig-azok-kisebbségi-politikai-párt-
 jait.-Míg-Csehországban-a-szudétánémet-Párt,-addig-szlovákiában-(*na Slovensku*)-a
 kárpatnémet-Párt-lettek-a-náci-n-émetország-politikai-eszközei,-melyek-Csehszlovákia
 területi-egysége-ellen-voltak-beállítva.-hasonló-szerepet-játszott-szlovákiában-(újból-*na
 Slovensku*,-holott-ez-idő-tájt-még-ilyen-államforma-nem-létezett)-az-egyesült-Magyar
 Párt-(*d ejepis4s lovensko*,-34.-p.).-...1938.-november-2-án-a-német-és-az-olasz-kormány
 meghozta-a-bécsi-döntést,-melynek-értelmében-szlovákia-területének-egyötöd-része
 (beleértve-kassát-is)-el-lett-szakítva-(*bola odtrhnutá*)-és-Magyarországhoz-(*Maďarsko*)
 lett-csatolva.-szlovákiának-muszáj-volt-e-területét-(800.000-lakossal)-átengedni-(*odovz-*

13.- d ejepis-pre-8.-ročník...,-88-90.-p.

dat)-Magyarországnak.-d él-szlovákiában-a magyar-lakosságon-kívül-több-mint-negyed-millió-szlovák-is-élt.-az-elfoglalt-területen-(*na zabranom území*)-ideiglenesen-katonai diktatúra-keletkezett.-a-megszállás-minden-lakosnak-az-életszínvonal-gyors-hanyatlását jelentette,-a-szlovák-polgárok-számára-ráadásul-még-kemény-nemzetiségi-elnyomást (*národnostný útlak*)-is-hozott.”-(d ejepis4s lovensko.,-36.-p.)

a-tananyagrészt-a magyar-vonatkozást-tekintve-egy-korfotó-egészíti-ki,-melyen-a bécsi-döntést-Joachim-von-r ibbentrop-német-külgügyminiszter-olvassa-fel.-Továbbá-a szótár-részben-az-arbitrázs-szó-megmagyarázása-kerül-sor,-a-tankönyv-szerint-jelentése:- nemzetközi-vagy-nagyhatalmak-általi-egyezkedés-és-konfliktushelyzetek-megoldása-két-állam-között.-az-anyag-magyarázatában-egy-a-bécsi-döntés-következtében elcsatolt-területeket-szemléltető-térkép-segíti-a-könnyebb-megértést.-a-fejezetek-végén található-összefoglaló-kérdések-között-pedig-némelyik-igencsak-elgondolkodtató: „Milyen-szerepet-játszottak-a-nemzetiségi-kisebbségek-politikai-pártjai-hitler-csehszlovákellenes-politikájában?”

a-továbbiakban-Magyarországról-és-a magyar-kérdésről-már-nem-esik-szó.-a-20. századi-szlovák-historiográfia-tipikus-szemléletmódja-a-bécsi-döntésre-az-„arbitrázs” fogalom-használata,-míg-a magyar-történetírás-„visszacsatolásról”-tanít-a-tankönyvekben.-a-mai-dél-szlovákiai-területek-egy-ún.-„senki-földjét”-szimbolizáltak,-melyet-mindkét-nemzet,-mind-a-szlovák,-mind-a magyar-fél-saját-területi-részének-tekintett.-ez-a kérdés-sajnos-mind-a-mai-napig-nyitott-résként-tátong,-melyet-sem-a-szlovák,-sem pedig-a magyar-történészek-nem-tudnak-multiperspektív-szemléletmódban-értelmezni.

a-tankönyv-a-későbbiekben-még-tudósít-az-önálló-szlovák-állam-kikiáltásáról,-ezt ráadásul-Magyarországgal-is-összefüggésbe-hozza.-az-1939.-március-14-én-létrejött első-szlovákiát-is-azzal-magyarázza,-hogy-„szlovákia-vagy-kikiáltja-függetlenségét,-vagy sorsára-hagyja.-ez-annyit-jelent,-hogy-a magyar-(*mad'arské*)-katonai-alakulatok-elfoglalása-után-Magyarországhoz-lesz-csatolva”-(d ejepis4s lovensko.,-38.-p.)

a-következő-fejezetben,-mely-a-szlovák-köztársaság-európa-térképén-címet-viseli, ekképp-veleményezik-a magyarokat-és-Magyarországot,-a-szlovák-államot-már-pár-nappal-megalakulása-után-megtámadta-a magyar-hadsereg-(*mad'arská armáda*)-ez-volt-az egyetlen-védelmi-háborúja,-mely-»kis-háború«-néven-lépett-a-történelemben.-Befejezése-után-szlovákiának-területet-kellett-átengednie-Magyarország-részére-a-keleti-államrészben-40.000-lakossal-és-tiszta-szlovák-falvakkal.-...szlovákia-és-Magyarország-között feszült-volt-a-viszony.-ennek-ellenére-mindkét-állam-megtartotta-gazdasági-kapcsolatait egymással.-elidegenítette-viszont-őket-egymástól-a-bizalmatlanság-és-főleg-az-egymással szembeni-területi-követelések.-szlovákia-vissza-akarta-kapni-az-1938-1939-es-években elvesztett-területeit.-Magyarország-viszont-szlovákia-kárára-újabb-területeket-szeretett volna-szerezni.-Mindkét-állam-a-német-kormányhoz-fordult-panaszával,-mely-azonban mindkét-félnek-üres-ígéreteket-tett-csupán.-Teljesítésüket-a-háborús-győzelemtől-tette függővé,-melyhez-mind-Magyarországnak,-mind-szlovákiának-hozzá-kellett-járulnia. szlovákia-déli-területén,-melyet-Magyarország-tartott-megszállva-(*okupovalo*),-270.000-szlovák-élt.-Politikai-és-nemzetiségi-nyomásnak-voltak-kitéve.-a-szlovák-földműveseket elzavarták-a-földekről,-melyeket-a-földreform-révén-nyertek.-a-hivatalok-hatására-számos szlovák-tanító,-pap-és-hivatalnok-elhagyta-lakhelyét.-a-terrort-és-az-elnyomást-részen enyhítették-a-szlovák-kormány-visszavágó-fellépései-a-szlovákiában-élő-magyar-nemzeti-ségi-kisebbséggel-szemben.”-(d ejepis4s lovensko.,-40.-p.)

a-tananyagrészmás,-magyarságképet-kiegészítő-segédanyaggal,-ábrával,-térképpel stb.-nem-rendelkezik-sem-a-fenti-fejezetben,-sem-pedig-a-későbbiekben.-a-szlovák-narratívában-újából-megjelenik-a-„senki-földje”-modell,-ill.-az-„elnyomott-szlovákok--terro- rizáló-magyarok”-motívuma.

Összegzés

a-fent-tárgyalt-szemelvények-egy-nem-éppen-barátságos-magyarságképet-engednek sejtetni-az-olvasó-számára,-sőt-inkább-fokozzák-a-magyarok-iránti-ellenszenvet. ahogyan-kiss-gy.-Csaba-is-fogalmaz,-ha-az-egyik-nemzet-kollektív-tudatában-léteznek képek-a-másik-nemzetről,-ez-a-két-közösség-valamilyen-interakciójának-az-eredménye --közös-vagy-ellentétes-érdekek,-konfliktusok-vagy-együttműködés-termékei,-és-folya- matosan-hatással-vannak-a-két-közösség-kapcsolataira.-(kiss-gy.-1999,-71.-p.)-Minden népnek,-így-a-magyarnak-is,-a-szlováknak-is-fontos,-hogy-mit-mond-és-tanítt-róla-más. sajnos--ahogy-azt-a-szlovák-tankönyvek-szemelvényeiből-is-láthattuk--a-magyarokat, ill.-a-szlovákiai-magyarságot-történeti-érvek-segítségével-kívánják-másodrendű-hely- zetbe-hozni,-beszivárgó-vándornépséggé-vagy-erőszakos-ázsiai-hordaként-megbélye- gezni.-Mindezt-a-gyermek-a-tananyaggal-magába-szívja.-ahogyan-viliam-k-ratochvíl,-a-szlovák-történelemdidaktika-jeles-képviselője-is-kifejti,-a-homogén-nemzetállam-meg- jelenése-a-tankönyvekben-egyfajta-közép-európai-jelenség.-ennek-alapstruktúrájában az-a-tendencia-uralkodik,-hogy-leegyszerűsítse,-erősítse-az-együvé-tartozás-érzését,-ill. hogy-a-másik-oldalon-ellentéteket-szítson,-kihangsúlyozva-azt,-ami-elváltat.-(k-ratochvíl 2011.)-a-szerző-felhívja-a-figyelmet-a-szlovák-tankönyvekben-megjelenő-túlzott-nacio- nalizmusra,-a-főlérendeltség-(„mi”)-és-az-alárendeltség-(„azok-a-mások”)-szemlélet- módra,-mely-gyakorta-a-tankönyvszerzők-saját-elképzeléseiben,-ill.-az-állam-oktatási programjában-gyökerezik.

sajnálatos-tényként-konstatálhatjuk,-hogy-a-vizsgálat-tárgyát-képező-szlovák-általá- nos-iskolai-tankönyvekben-az-egyetlen-pozitív-vonás-a-magyar-történelmi-személynevek --többnyire--magyar-megfelelő-alakban-való-használata,-így-köszön-vissza-a-lapokról árpád,-kossuth-Lajos,-apponyi-albert-vagy-Batthyány-Lajos-neve.¹⁴

14.- a-szlovák-Történelmi-akadémia-Történettudományi-Intézetén-belül-1979-ben-felállították-a Történelmi-Terminológiai-Bizottságot,-mely-rendelete-értelmében-1980-tól-a-szlovák-törté- nelem-magyarországi-korszakában-élő-történelmi-személyek-nevét-szlovák-helyesírással-kell írni.-a-névátírás-időbeli-határának-a-19.-század-közepét-adták-meg.-az-1991-ben-megjelent szlovák-helyesírási-szabályzat-szerzői-már-leszögezik,-hogy-a-szlovakizációt-a-szlovák-törté- nelem-magyarországi-történetében-végig,-azaz-1918-ig-érvényesíteni-kell.-a-szabályzatot-a szlovák-nyelvtörvény-alapján-a-kulturális-minisztérium-1997-ben-a-nyelvi-kodifikáció-egyik segédkönyvévé-nyilvánította,-így-megsértése-elméletileg-törvénytársításnak-számít.-a-dehun- garizáció-következtében-a-szlovák-történelemkönyvekben-olyan-magyar-névalakok-jelentek meg,-mint:-František-rákoci,-Ludovít-košút,-Štefan-sečeni,-Július-andráši--de-ugyanakkor Šándor-Petőfi,-koloman-Tisza.-Mindez-a-következetlenség-számlájára-írható.-(vö.-kollai 2009,-288-292.-p.)

a- vizsgált- korpuszban- tanúi- lehettünk- azon- sztereotípiáknak,- előítéleteknek- és- elfogultságnak,- melyek- a- magyarságképet- illetően- a- ma- használatos- általános- iskolai- szlovák- történelemkönyveket- jellemzik.- s- ajnos- még- mindig- érződik- az- állam- igen- nagy- mértékű- beleszólása- az- oktatott- tananyagban,- a- múlt- fölötti- felügyelet- gyakorlásának- kényszerere.- Már- csak- ezért- is- kellene- az- iskolai- oktatásra- nagyobb- hangsúlyt- fektetni.- s- alighanem- ebből- a- megfontolásból- született- meg- 1996- ban- a- szlovák- s- a- magyar- történeszek- részéről- egy- közös- szlovák- magyar- tankönyv- kiadásának- gondolata,- hogy- meg- egyezé- es- alapon- ún.- multiperspektív- képet- adjanak- mindkét- nemzet- legfiatalabb- nemzedékeinek.- e- kérdésekkel- foglalkozik- tanulmányában- vajda- Barnabás,- aki- a- közös- történelemkönyv- kialakulásáról,- a- kezdeti- lelkesedésről,- a- projekt- nehézségeiről,- módszeréről- és- az- évek- óta- húzó- dő- anyaggyűjtésről- számol- be.- Megítélése- szerint- „ahhoz- képest,- hogy- kezdetben- senkinek- sem- volt- világos- a- pontos- cél,- mára- sokkal- tisztábban- látunk.- Látjuk- a- feladat- erős- dualitását,- a- közös- ügy- egyfelől- intenzív- szlovák- magyar- párbeszédet,- másfelől- történészek- és- módszertanosok- koordinációját- jelenti”- (vajda 2008,- 65.- p.)- a- tankönyv- szerkesztésében- olyan- jeles- szlovák,- magyar,- szlovákiai- magyar- és- magyarországi- szlovák- történészek- és- tanárok- működnek- közre,- mint- Kovács- László,- Simon- Attila,- Sárka- László,- Csukovits- Enikő,- Viliam- Kratochvíl,- Dušan- Škvarna,- Peter- Zelenák,- vagy- Štefan- Šutaj.- a- gimnáziumi- tankönyv- ügye- a- szlovák- Magyar- Történelem- Bizottság- elé- került,- de- 16- év- elteltével- is- csupán- az- előkészületek,- a- tanulmányok- gyűjtése- egyeztetése- folyik.- a- történészek- évek- óta- tartó- küzdelmes- erőfeszítése,- hogy- kiküszöböljék- a- nemzeti- sztereotípiákat,- a- berögződött- nemzetképeket,- egyfajta- multiperspektív- „mi”- módon- megközelítve- a- közös- múlt- fel- dolgozását,- azonban- -- úgy- látszik- -- csak- nagyon- nehezen- akar- beérni.

Felhasznált irodalom

- hunyady-györgy-1999.-a-nemzeti-identitás-és-a-sztereotípiák-görbe-tükre.-In-Pataki-Ferenc-r itoók zsigmond-(szerk.):*Magyarságkép és történeti változásai*.-Budapest,-MTa.
- kiss-gy.-Csaba-1998.-a-kárpátok-felől-...-a-lengyel-és-a-szlovák-magyarságkép-változásai-a-20. században.-*História*,-20.-évf.-9-10.-sz.-29-31.-p.
- kollai-istván-2009.-a-szlovák-középiskolai-történelemtankönyvek-összehasonlító-jellegű-bemutatása.-In-*Kutatási füzetek 14. Magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században*.-Pécs,-Pécsi-Tudományegyetem.-283-320.-p.
- kratochvíl,-viliam-2011.-etnikai-sztereotípiák-a-történelemtankönyvek-„mi”-és-„ők”-konstrukcióiban.-*Történelemtanítás*.-online-történelemdidaktikai-folyóirat,-3.-sz.
- Mináč,-vladimír-1989.-*Dúchanie do pahrieb*.-Bratislava,-slovenský-spisovateľ.
- Pataki-Ferenc-1999.-Magyarságkép-és-történeti-változásai.-In-Pataki-Ferenc-r itoók-zsigmond (szerk.):*Magyarságkép és történeti változásai*.-Budapest,-MTa.
- Pomogáts-Béla-1999.-a-magyarságkép-és-az-ország-külpolitikai-stratégiája.-In-Pataki-Ferenc-r itoók zsigmond-(szerk.):*Magyarságkép és történeti változásai*.-Budapest,-MTa.
- simon-attila-2009.-ugyanarról-másként.-Magyarságkép-a-szlovák-gimnáziumi-történelemtan- könyvekben.-*Rubicon*,-19.-évf.-4.-sz.-62-64.-p.
- szabolcs-ottó-1990.-*A külföldi tankönyvek magyarságképe*.-Budapest,-Tankönyvkiadó.
- vajda- Barnabás- 2008.- Multiperspektivitás- és- történelmi- megbékélés.- *Fórum Társadalomtudományi Szemle*,-10.-évf.-4.-sz.-65-74.-p.

Éva Kerényi

EXAMINATION OF NATIONAL IMAGES, OR HUNGARIANS IN THE TEXTBOOKS, FROM THE PERSPECTIVE OF SLOVAKS

This paper makes an attempt to reconstruct the image of Hungarians seen in the eyes of the Slovaks, examining the history textbooks used in the elementary schools of Slovakia today. In the process, we have taken as a basis the standard history textbooks which the upper-grade students of primary schools with Slovak as the language of instruction learn from. There is an official, systemized history book edition published for primary schools, all the authors of which are contemporary, well-known Slovak historians. The image of us, Hungarians described in the Slovak textbooks is so much the more important for us, because the next generation is growing up with the information written in them. This makes a decisive impact on the opinion of the young generation, both in terms of national characterology and national performance, on the neighbouring nation living in the same state today or in the past. We can state that the Slovak history textbooks discussing the history of the Slovak nation treat Hungarian history only as a secondary aspect. They are, more or less dealing with the Hungarian history too -- after all, the history of Slovakia up to 1918 is not possible to understand without the history of Hungary. It is another question, in what form, quantity and style the authors interpret it for pupils aged 10–14. The study (notable also for the differences in terminology) attempts to help shaping the image of Hungarians in the eyes of the Slovaks with clarifying the issue on the basis of the currently used Slovak history textbooks, examining the following five thematic sub-groups of the curriculum: 1. conquest of the homeland -- the arrival of the Magyars; 2. the revolution and fight for freedom in 1848/49; 3. happy times of peace; 4. Trianon; 5. 1938 -- the First Vienna Arbitration.

Acta Ethnologica Danubiana

14

Az Etnológiai Központ Évkönyve

Ročenka Výskumného centra európskej etnológie
Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie

2012

Fórum Kisebbségkutató Intézet

egy-hamvába-holt-kísérlet---2.*

r elle-lván-kétnyelvű-színháza-és-a-n yugatmagyarországi
h íradó-Pozsonyban-1899–1902

László Tóth

a-lame-duck-attempt.-The-bilingual-theatre-of-lván-r elle-and-
the-n ews-of-w estern-h ungary-in-Bratislava-1899–1902.

792(=511.141)(437.6)“1899/1902”

792(=112.2)(437.6)“1899/1902”

316.7(437.6)“1899/1902”

key words:- Bratislava.- Magyarization.- h ungarian-g erman- co-existence.- The- Toldy- Circle.- k ároly- somogyi.
Bilingual-theatre-performing-in-Bratislava-1899–1902.-g ábor-Pávai-vajna.-lván-r elle.-s ári-Fedák.

a-magyar-művészet-„szégyenfoltja”(?)

az-o rszágos-s zínészegyesület-részéről-azonban-továbbra-sem-szűntek-meg-a-r elle-elle-
ni,- minden-eredményét-és-igyekezetét,- jó-szándékú-törekvéseit-figyelmén-kívül-hagyó
támadások,-s-az-módszeresen-folytatta---a-hangadók-közt-változtatlanul-Molnár-Lászlóval-és-h egedűs-Bélával---öt-célzó-lejárató-kampányát.-a-Nyugatmagyarországi Híradó
(a-bibliográfiai-adatolásban-a-továbbiakban:-*NYMH*)-1900.-február-17-i-száma-idézte
például-a-*Színészek Lapját*,-mely-szerint-a-s zínészegyesület-arra-kérte-a-belügyminisz-
tert,- hogy- a- direktíváikat- figyelmén- kívül- hagyó- r elle- „az- alapszabályok- betartására
szorítottassék”,-mert-az-igazgató-„a-magyar-színészetet-megalázta”.-Másutt-r elle-színé-
szeire-hivatkozva-azt-állította-a-fővárosi-lap,-hogy-Pozsonyban-„baj-van-a-színháznál”,
mindenki-háborog,- a- színészek- szerint- „az- igazgató- nem- érti- a- dolgát”,- „nem- ért- a
műsorhoz,-[a]-rendezéshez-és-a-szerepkiosztáshoz”,- „nem-tud-rendet-és-fegyelmet-tar-
tani”,- „nincs-olyan-színházi-ruhatára-és-nincsenek-olyan-színházi-kellékei,-hogy-azokkal
a-pozsonyi-színháznál-minden-igényt-ki-lehessen-elégíteni”,- „az-előadások-azt-a-hatást
teszik-a-szakértőre,-mintha-valamely-színésziskola-növendékei-tartánának-vizsgát”.-a
fővárosiak-kritikáját-még-mindig-visszafogottan-kommentáló-pozsonyi-lap,-bár-elismeri,-
hogy-nem-teljesen-alaptalanok-a-r ellét-ért-bírálatok,-továbbra-is-bízik-abbban,-hogy
annak-magyar-nyelvű-előadásai-idővel-színvonalasabbak-lesznek,-mert-„kitartással-és
jó-akarattal-sok-mindent-helyre-lehet-még-hozni...”-(r elle-színigazgatói-engedélye-és
előadásai.-*NYMH*, 1.-p.).-a-helyzet-azonban-az-idény-végére---továbbra-is-a-fővárosi
lapok-(*Budapesti Napló*, *Pesti Hírlap*, *Magyar Hírlap*, *Magyarország*)-hangos-szerepvál-
lásával---egyre-inkább-elmérgesedett,-sőt-némelyikük-már-„a-kétnyelvű-színészet
bukását”-jövendölte,-ám-a-helyi-sajtó-még-mindig-viszonylag-visszafogott,-megállapítva,

* r övidített-szöveg-első-részét-lásd-az-előző-számban!--T.-L.

hogya-kétnyelvű-színház-„áldatlan-terve-ellen-valójában-az-országos-színészegyesület indított-mozgalmat”- (a-pozsonyi-színházügy.-*NYMH*, -1900.-április-5.,-1-2.-p.), illetve hogy-„ennek-az-intézménynek-Budapesten-nincs-barátja”-(a-kétnyelvű-színészet.-*Uo.*, 2.-p.).-a-város-s-német-többségű-közgyűlése-ebben-a-helyzetben-feliratot-intézett-s-zéll kálmánhoz,-melyben-kérték,-hogya-pozsonyi-színházat-tegye-függetlenné-az-országos színészegyesülettől.¹ s-zéll-salamoni-döntésének-az-volt-a-lényege,-hogyr-elle-vállalkozását-egy-évi-időtartamra-továbbra-is-meghagyta-az-egyesület-kötelekében,-ám-tekintettel-a-direktor-különleges-helyzetére-és-Pozsonnyal-kötött-szerződésére,-egyik-másik „kötelező-színészegyesületi-szabály-alól-felmentette”-(a-miniszterelnök-döntése-a-pozsonyi-színházügyben.-*NYMH*, -1900.-április-8.,-1.-p.).-s-zéll-e-döntésére-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* 1900.-április-15-i-számában-dr-n-agy-o-livér-reagált,-dicsérve-a-politikus-„államférfiúi-bölcsességét”,-s-elismerve,-hogya-az-országos-színészegyesület „hangja-nem-volt-mindig-a-legkíméletesebb”,-sőt-„néhánykor-talán-a-r-elle-lván-kétnyelvű-vállalata-elleni-antipathia-vezérelte...”,-úgy-vélte,-hogya-„a-döntéssel-mindenki meg-lehet-elégedve”-(d-r-n-agy-o-livér:-s-zéll-kálmán-és-a-pozsonyi-színház-ügye.-*l. m.*, -1. p.).-Pár-nappal-később-pedig-ugyanő-visszafogott,-körültekintően-fogalmazó,-elemző cikket-tett-közzé-ugyanitt-r-elléék-működéséről,-melyben-nemcsak-az-igazgató,-hanem a-rendező-kés-a-színészek-felelősségével-is-foglalkozott-(d-r-n-agy-o-livér:-a-pozsonyi-kétnyelvű-színház.-*NYMH*, -1900.-április-15.,-2-3.-p.).

a-pozsonyi-magyar-színészet-ügye-s-r-elle-működése-persze-a-május-elején-Budapest-megrendezett-országos-színészkongresszuson-is-téma-volt,-szinte-már-meg-sem-kell-említeni:-Molnár-László-jóvoltából,-aki-a-pozsonyi-színházat-egyenesen-a-magyar-művészet-„szégyenfoltjának”-nevezte,-de-volt-kifogásolnivalója-vele-kapcsolatban-a-színészegyesület-irodaigazgatójának,-Mészáros-kálmánnak--aki-egyben-a-*Színészek Lapját*-is-szerkesztette--,-a-*Szöveges és Képes Magyar Színpad* című-műsorújság-szerkesztőjének,-Márkus-Józsefnek,-s-a-kolozsvári-nemzeti-színház-országos-hírű-művészenek,-Janovics-Jenőnek-is.-r-elle-természetesen-védekezett,-leszögezve,-hogya-„az-egyesület-nem-tesz-jó-szolgálatot--úgymond-a-magyar-színészetnek,-midőn-a-pozsonyi-színház-ellen-háborút-visel”.-Persze,-meghallgatásra-a-legkevésbé-sem-talált,-sőt-valaki-azt-is-felvetette,-hogya-színészeknek-bojkottálniuk-kellene-r-ellét-(a-pozsonyi-kétnyelvű-színészet-ügye-az-országos-színészkongresszuson.-*NYMH*, -1900.-május-4.,-1.-p.).-a-pozsonyi-városi-közgyűlés-azonban-május-7-én-szavazattöbbséggel-elfogadta-a-tanács-előterjesztését,-hogya-szükség-esetén-újabb-feliratot-intézzenek-a-miniszterelnökhöz-azért,-hogya-pozsonyi-színházat-vegyék-ki-az-országos-színészegyesület-kötelékéből-(városi-közgyűlés.-a-polgármester-helyettes-választása.-*NYMH*, -1900.-május-8.,-1.-p.).

1. az-esetet,-még-februárban,-s-zéll-kálmán-miniszterelnök-belügyminiszterhez-a-magyar-színészet-helyzete-tárgyában-hosszan-interpelláló-Pichler-győző-országgyűlési-képviselő-is-szóvá-tette,-mondván:-„r-elle-lván-igazgató-úr,-bízva-valami-magas-protekcióban,-amely-Pozsony-városát-már-teljesen-elnémetesítette-[...],-azzal-a-kérelemmel-fordult-a-belügyminiszter-úrhoz,-hogya-vegye-őt-ki-a-színészegyesület-hatásköre-alól”,-de-a-képviselő-bízik-abbban,-hogya-a-belügyminiszter--„ha-nem-is-a-jognak-és-a-törvénynek,-de-az-igazságnak-bizonyítékát”-adva,-a-pozsonyiak-kérelmét-visszautasítja,-„mert-különben-hiába-csinálunk-nagy-nemzeti-politikát,-amennyiben-önmagunk-alatt-vágjuk-a-fát”--535.-ülés,-1900.-február-21.
Képviseleti napló.-501.-p.--L.-még-fentiekhez:-g-ajdó-2001,-411-412.-és-416.-p.

r elle-az-első-nyári-arénai-műsorsorozatát--a-színügyi-bizottság-május-21-i-ülésén tett-bejelentése-szerint--június-1-jén-kívánta--Csepreghy-Ferenc-Piros *bugyelláris*ával --kezdeni-(az-arena-megnyitása.-*NYMH*,-1900.-május-22.,-2.-p.)-valamivel-az-eredetileg-tervezett-határidő-után,-május-végére-ugyanis-elkészült-a-„díszes-múzsacsarnok”, a-r-elle-által-pozsonyi-működése-feltételül-szabott-új-ligeti-nyári-színkör.-az-építmény végül-is-1900-személy-befogadására-alkalmas--„...más-kérdés,-hogymez-e-benne valaha-ennyi?”,-tamáskodott-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* cikkírója-;-a-látványos előadásokra-is-megfelelő-tágas-színpadot-„hatásvilágítással”-látták-el,-a-zenészek-számára-külön-zenekari-árkot-alakítottak-ki,-viszont-a-tizenkét-„ketrecalakú-páholy”-és-a kényelmetlen-ülésekkel-telesűfolt-nézőtér-egyáltalán-nem-szolgálhatta-a-felhőtlen-szórakozást-(az-aréna.-*NYMH*,-1900.-május-24.,-3.-p.)-ellenben-„az-akusztika-kielégítő”, igaz,-csak-„ha-a-szereplő-a-közönséggel-szemközt-beszél”,-mert-„az-oldalfalak-hangvisszaverése-igen-rossz”-([yr.]:-az-új-nyári-színkör-megnyitása.-*NYMH*,-1900.-június-2., 3.-p.)-a-*Piros bugyelláris*sal-egyébként--mind-a-rendezést,-mind-a-színészek-játékát tekintve--a-„nem-valami-nagy-számú-közönség”-s-a-pozsonyi-magyar-nyelvű-hírlap tudósítója-egyiként-elégedett-volt-(uo.)-és-tetszett-a-pozsonyiaknak-a-társulat-„szép, iskolázott-hanggal-bíró”-új-primadonnájának,-a-szabadkáról-Pozsonyba-szerződött g ábos-kornéliának-(g ábos-n-ellinek)-a-bemutakozása-is-A *denevér* adélljának-szerepében-(*NYMH*,-1900.-június-6.,-3.-p.)-s-a-továbbiakban-is-csendben,-viszonylagos-nyugalomban-és-különösebb-botrányok-nélkül-telt-el-r-elle-első-arénai-hónapja,-bár-a *Nyugatmagyarországi Híradó* cikkírója-nem-mulasztotta-el-bírálni-a-színház-német-társulatának-(!)-műsorát,-félteve-tőle-a-magyar-közönség-ízlését,-mivel-az-„a-német-kultúrának-nem-virágát,-hanem-fattyú-hajtásait-törekszik-a-pozsonyi-német-ajkú-polgárságba-beoltani”,-s-kijelentette,-nem-fogják-túrni,-hogymez-„az-internationalis-selejtes-portékával-városunkban-a-művészet-niveauját-leszállítsák”-(dr.-ejury-Jenő:-városi-színkör. *NYMH*,-1900.-július-5.,-3.-p.)-de-kifogásolta-a-német-előadások-színvonalát-két-helybeli-német-lap,-a-*Pressburger Zeitung* és-a-*Pressburger Tagblatt* is-(r-elle-lván-megtérése.-*NYMH*,-1900.-július-18.,-2.-p.)-a-nyári-arénai-évad-végül-augusztus-30-án-zárult, a-nyitányra-utalva,-stílusosan,-egy-újabb-Csepreghy-darabbal,-a-divatos-népszínműíró *Strogoff Mihály utazása Moszkvától Irkuczig* című-verne-átiratával.

a-vegyes-nyelvű-csemete-gyógyíthatatlan-betegsége

ha-r-elle-lván-első-pozsonyi-főidényét,-illette-nyári-szezonját-a-helyi-sajtó-bizonyos-viszszafogottsággal-jellemzett-várakozással-fogadta-is,-az-új,-1900-október-1-jével-kezdődő,-városi-színház-beli-évadban-már-nyílt-lapokkal-játszott-mindenki,-amitől-aztán-már egyenes-volt-az-út-a-nevezett-színidirektor-színházi-kísérletének-másfél-évvél-későbbi teljes-összeomlásáig.-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* felelős-szerkesztője,-dr.-nagy-olivér-az-új-évad-megnyitása-előtt-két-folytatásban-szedte-ízekre-lapjában-r-ellének-a-városi-színügyi-bizottsághoz-benyújtott-írásos-önértékelését,-valamint-legújabb-terveit, sorra-megcáfolva,-illette-visszautasítva-érveit.-a-cikkíró-szerint-annak,-hogymez-a-színigazgató-egyre-nehezebben-talál-megfelelő-magyar-színészeket-a-társulatának,-színészei „aránytalanul-csekély-gázsija”-is-oka-lehet.-az-pedig,-hogymez-egy-olyan-színészegénységnek,-mint-a-több-hónapra-állandó-tagként-társulatához-szerződött-Beregi-olszárnak-nem-tudott-színészi-képességeinek-megfelelő-elfoglaltságot-találni,-„a-vegyesnyelvűség

folyománya-volt”,-ugyanis-míg-magyar-részlegének-műsora-megoszlott-a-próza-és-a-zenés-műfajok-között,-addig-német-társulata-csak-próza-darabokat-adott-ami-pedig-az-arénát-illetli,-már-eddig-is-234-000-koronába-került,-vagyis-kár-többet-belefektetni.ezenkívül-kifogásolta,-hogymár-a-várossal-kötött-szerződésével-szemben---r-elle-a-nyári-ligeti-idényt-szeretné-megrövidíteni-(május-közepétől-június-végéig),-valamint-hogy-a-nyári-idényben-a-legszívesebben-lemondana-a-magyar-operett-előadásokról,-mivel-azok-igen-költségesek,-miközben-már-nekiállt-szervezni-a-német-operettegyüttesét.-s-vizszautasította-a-színházigazgatónak-a-Nyugatmagyarországi Híradó folytonos-akadékoskodására-vonatkozó-panaszát-is,-azzal,-hogymár-„dicsérni-a-rosszat-nem-fogjuk...”,egyúttal-kijelentve,-hogymár-kezdettől-küzdöttek-a-kétnyelvű-színház-rossz-rendszere-ellen,-r-ellét,-„aki-az-egész-vállalatnak-csupán-tapasztalatlan-és-sajnálatraméltó-áldozata,-aki-olyasmibe-fogott,-amit-maga-sem-ismert”,-soha-nem-bántották-és-nem-is-bántják,-sőt-inkább-sajnálják,-mert-„jobb-ügyhöz-méltó-buzgalommal-viszi-előre-a-hímnős-csodaszörny-által-vont,-meg-megfeneklő-szekerét”-(d.r.-n-agy-olívér:-r-elle-beszámolója-és-programja-I-II.-NYMH,-1900.-szeptember-23.,-1-3.-p.-és-szeptember-26.,-1.-p.).-de-nemcsak-a-kezdettől-fogva-r-elle-ellenes-erők-hangja-élesedett,-hanem-korábbi-pártolói-közül-is-egyre-többen-felléptek-ellene.-Jó-példa-erre-a-városi-színügyi-bizottság-szeptember-25-i-ülése,-amely-a-színházigazgatónak-az-új-évvaddal-kapcsolatos-kéréseit-tárgyalta,-ahol-a-város-polgármestere,-Brolly-Tivadar-is-szembeszegezte-vele-az-együttesével-kapcsolatos,-a-gyakori-„hanyag-rendezésre”-és-„szerep-nem-tudásra”,-a-„felületes-játékra”,-a-„szerepkörök-helytelen-betöltésére”-stb.-vonatkozó-kifogásokat,-figyelmeztetve-őt,-hogymár-„a-vegyesnyelvű-színház-védelme-[...] nem-megy-addig,-hogymár-annak-a-hibáit-és-kinövéseit-is-védellezzük”-(r-elle-ügyes-bajos-dolgai.-NYMH,-1900.-szeptember-27.,-2.-p.).

az-államigazgatás-szintjén-még-a-nyár-folyamán-újabb-fontos-lépések-történtek-a-vidéki-színészet-rendezése,-színvonalának-emelése-ügyében.-a-miniszterelnök-belügyminiszter-ugyanis-ekkor-nevezte-ki-gróf-Festetics-andort,-a-budapesti-nemzeti-színház-addigi-színész-igazgatóját-a-terület-országos-felügyelőjévé,-aki-a-későbbiekben-fontos-szerepet-játszott-a-vidéki-színészet-korszerű-rendszerének-kiépítésében,-a-színpártoló-egyesületek-és-színügyi-bizottságok-munkájának-kiszélesítésében-és-hatékony-tételében.-Festetics-gróf-tevékenységének-egyik-legfontosabb-eleme-a-színikerületi-rendszer-kialakítása-volt,-amely-az-ide tartozó-társulatok-állami-és-helyi-szubvencionálását-igyekezett-összhangba-hozni,-két-három-város-összekapcsolásával-egész-évadra-szervezett-játék-lehetőséget-biztosítva-így-a-színészeknek,-társulatoknak.-e-rendszeren-belül-négy-vidéki-város---Pozsony,-kassa,-k-olozsvár-és-arad---kap-a-jövőre-nézve-önálló-társulat-szervezésére-lehetőséget.

a-pozsonyi-aknak-azonban-addig-is-el-kellett-dönteniük,-milyen-lépéseket-tegyenek-a-r-elle-és-a-város-hároméves-szerződésének-következő-évben-esedékes-lejárta-utáni-időszakra-vonatkozóan.-a-Nyugatmagyarországi Híradó javaslata,-hogymár-a-város-illetkesei-lépjének-kapcsolatba-valamelyik-„előbbséget-magyar-színházigazgatóval”,-illetve-új-ból-elevenítsék-föl-a-magyar-színészet-pozsonyi-állandósításának-gondolatát-(Mi-történjék-a-színházunkkal?-NYMH,-1901.-január-16.,-3.-p.).-az-ugyanis-már-világos-volt-mindenki-száma-ára,-így-a-Nyugatmagyarországi Híradó elemzője-a-lap-február-9-i-számában,-hogymár-„a-vegyesnyelvűség-végnapjait-éli”,-bár-ő-sem-gondolja,-hogymár-„a-haldoklás-rövid-lesz”,-sőt-akár-egy-esztendőbe-is-belelehet,-„amíg-ez-a-szerencsétlen-beteg-gyermek

veleszületett- gyengeségének- áldozatul- esik- és- hosszas- gyötrelmeitől- megváltja- a halál”, -az orvosok-azonban-már-lemondtak-róla,-ugyanis-„a-vegyesnyelvű-csemetének gyógyíthatatlan-betegsége-van:-a-vére-igen-petyhüdt,-nem-pezseg”, -ami-viszont-olyan szervi- rendellenesség,- „amelyen- nem- segít- a- legjobb- orvos,- a- szubvenció- sem”. Megoldást-a-pozsonyi-színészet-bajaira-tehát-csak-a-hat-hónapos-téli-magyar-idény-hozhat,-szemben-azokkal-a-javaslatokkal-is,- melyek-két-különálló,-külön-igazgatású,-egy magyar,- illetve-egy-német-nyelvű-színház-működtetésében-látnák-a-megoldás-kulcsát. az-ügyben-nyilatkozók-egy-harmadik-csoportja-viszont-csak-legyintett-a-vitára,-mondván,-hogy-ebben-a-helyzetben-be-kell-zárni-a-színházat.-vagy-akár-le-is-bontani?--kérdézi-ezek-től-a-cikkíró,- hiszen,- úgymond,-„Minek-áll-ott?-Csak-bosszantja-a-békés-polgárokat.-ahányszor-elmennek-mellette,-egész-napjuk-el-van-rontva.-hát-kinek-van-hasznabelőle?”-(Csukjuk-be-a-színházat!-NYMH,-1901.-február-9.,-2.-p.).

a-belügyminisztériumban-később-újfent-szóba-került-a-pozsonyi-színészet-kérdése, ahol-ismét-felvetődött--az-ország-újonnan-tervezett-huszonkét-színikerülete-egyikeként--az-önálló-pozsonyi-színikerület-létesítésének-terve,-mert-a-város,-úgymond,-„egy-maga- képes- egy- színtársulatot- eltartani”.- a- *Nyugatmagyarországi Híradó* azonban nehezményezte,-hogy-a-Bezerédj-viktor-színügyi-referens-irodájában-tartott-megbeszélésre,-melyen-gróf-Festetics-andor-is-jelen-volt,-Pozsonyból-senkit-sem-hívtak-meg,-aminek--így-a-helybeli-lap--oka-lehet-az-is,-hogy-„a-mi-színházi-viszonyainkat-oly-züllötteknek-találják,-ahonnan-már-jó-tanács-sem-nőhet”.-elképzelés-szerint-a-kormánynak legalább-évi-200-000-koronát-kell-a-jövőben-szánnia-a-vidéki-magyar-színészet-támogatására,-melyből-Pozsony-20-000-korona-államsegélyt-kapna,-azzal,-hogy-„a-mostani oktalan-vegyesnyelvűséget-megszünteti-és-télen-át-állandósítja-a-magyar-színészetet” (a-pozsonyi-magyar-színészet-jövője.-h-úszezer-korona-államsegély.-NYMH,-1901.-január-1.,-1-2.-p.).-a-február-5-i-lapszám-teljes-első-oldalán-arkauer-Imre² ezzel--tehát-a-magyar-színészet-pozsonyi-állandósításával--kapcsolatban-háromkolumnás-értekezést-tett-közzé.-ebben-először-is-leszögezi,-hogy-Pozsonynak-mindenelőtt-olyan,-„a mai-modern-ízlésnek-megfelelő”,-magas-színvonalat-képviselő-színházra,- illetve-színtársulatra-van-szüksége,- mely-minden-tekintetben-kielégíti-a-kényes-ízlésű-helybeli „műértő-közönséget”,-beleértve-az-ún.-„magasabb-társadalom”-ízlését-és-igényeit-is. viszont-a-cikkíró-szembehelyezkedik-azokkal-a-pozsonyiakkal,-akik-a-magyar-közönség igényeit-a-„die-kunst-ist-international”-jelszavával-igyekeznek-negligálni.-amely-még igaz-is-lehet,-ám-kérdés--így-arkauer-Imre--e-jelszó-tartalmazza-e-a-magyar-művészetet-is.-amennyiben-igen,- minden-rendben,- csakhogy,-szerinte,-ha-mégis-„vannak köztünk-olyan-polgártársak,-akik-még-nem-vették-fel-a-magyar-művészetet-a-»die-kunst-ist-international«-kebelébe,-akkor-már-kiderül-a-lóláb:-»die-kunst-ist-international«, -de csak-akkor,-ha *nem magyar*;-ecce-nem-lehet-a-városi-színház-ügyét-megoldani,-mert még-Pozsonyban-a-magyar-művészet-nem-internacionális”.-ezért-a-helyi-német-lapok azzal-tehetnék-a-legjobb-szolgálatot-a-városnak-és-olvasóiknak,-ha-„érthető-jóakarattal

2. a-cikkíró-azonos-lehet-azzal-az-arkauer-Imrével-(1844-1911),-akit-az-egyik-szlovák-életrajzi forrás- dr. arkauer- István- (1886-1940),- a- *Nyugatmagyarországi Híradó* (1919-től- pedig híradó)- későbbi- felelős- szerkesztője- (1910-től),- majd- 1914-től- tulajdonosa- édesapjaként szerepeltet.-vö.-valentovič-1986,-77.-p.

tal"-világosítanak-fel-őket-a tekintetben,-hogya-német-művészet-mellett-a-magyar-nak is-teljes-jogú-helye-van-a-városban.-ami-azt-is-jelenti,-hogya-a-pozsonyi-színészet-támogatására- kilátásba- helyezett- 20-000- koronára- elengedhetetlen- szükség- van,- amely csak-akkor-kerül-jó-helyre,-ha-a-legkiválóbb-fővárosi-színészek-pozsonyi-vendégjátéka-ira,-a-budapesti-opera-és-balett-vendégfellépéseire,-továbbá-egyfajta-vonzó-bérletrendszere,-kedvező-jegyárakra-stb.-fordítják,-mert-ez-a-magyar-játékszín-pozsonyi-állandósulása-mellett-azt-is-jelentené,-hogya-a-város-végre-túllépjen-azon,-hogya--sok-német-őhaja-szerint--afféle-„vorstadt-von-wien”,-vagyis-Bécs-külvárosa-legyen-(arkauer-Imre: a-magyar-színház-állandósítása-Pozsonyban.-*NYMH*,-1901.-február-5.,-1.-p.).-Mindent-egybevéve,-úgy-tűnik,-hogya-elle-pozsonyi-működése-idején-a-város-magyar-nyelvű-színházjátásának-színvonalá-valóban-visszaesett-(bár,-igaz,-számszerűleg-valamelyest-meg-nőtt-a-magyar-előadások-száma),-míg-a-német-játékszín--Bécs-és-művészei-közelsége-okán-is,-akik-hetente-többször-is-felléphettek-Pozsonyban,-sokat-átcsábítva-ezzel-a-magyar-előadásokból-kiábrándult-közönség-soraiból-a-német-előadásokra--³ az-előbbi-kárára,-erőteljesen-fellendült.-u-gyanezt-mondja-erről-a-futó-pillantásra-talán-ésszerű,-végső-soron-azonban-szerencsétlen-ötletéről-Benyovszky-károly-is,-akiről-pedig-tud-valevő,-hogya-maga-is-a-város-kétnyelvű,-kétkultúrájú--magyar-német--polgárai-közé-tartozott.⁴ a-vegyes-nyelvű-színházat-illetően-egyébként-bizonyos-párhuzamosságok-mutathatók-ki-Pozsony-és-a-szintén-jelentős-német-népességű-s-opron-között,-ahol-szintén-nem-kis-„dulakodás”-folyt-a-színház-ügyében-a-város-német-és-magyar-polgársága-között,⁵ s-színházeti-kérdésekben--de-nemcsak-azokban--a-két-város-sokszor-egymás-példájára-hivatkozott,⁶ vagy-közös-megoldásokon-töprengett.

a-nyilatkozatháború

az-országos-színházszervezet-március-19-i-budapesti-közgyűlésén-aztán-addig-soha-nem-tapasztalt-mértékben-elszabadultak-az-indulatok,-ahol--a-pozsonyi-lap-beszámolója-szerint--városukkal-kezelésben-egyenest-a-„vegyesnyelvű”-színház-„rettenetes-chimérajáról”-beszéltek;-arról,-hogya-„a-pozsonyi-kétnyelvű-színház-ellen-„nemzet-testén”;-s-megkongatták-a-vészharangot,-mert-az-ottani-„hímnős-színházban-gyűlölik,-gyalázzák-a-magyart”;-és-hogy-immár-„nem-művészeti,-hanem-nemzeti-kérdésről”-van-szó.-r-elle-szín-

3. nagy-o.-1904,-400.-p.

4. „...a-Bécsből-állandóan-idehívott-művészek-vendégszereplése-következtében-fellendült-a-német-színház-ellenben-válságba-kerültek-a-magyarok.”-Benyovszky-1933,-46.-p.

5. r-ábel-László-harc-a-színházért.-*NYMH*,-1901.-március-2.,-1.-p.-a-cikk-szerzője-egyébként-a-*Soproni Napló* szerkesztője-volt,-írását-onnan-vették-át-a-pozsonyi-lap-szerkesztői.

6. a-város-népszerű-orvos-polgára-a-vegyes-nyelvű-színház-ellen-írt-cikkében-arra-hivatkozott,-hogya-az-„a-magyar-színház-és-nemzeti-nyelv-jogosult-térfoglalása-ellen”-hat-(Pávai-vajna-gábor,-dr.:a-színház-ügyéről.-*I. m.*,-4.-p.),-s-emiatt-a-soproniak-példáját-kárhoztatta;-ugyanakkor-a-szintén-színház-válságával-küszködő-s-opronba-pályázó-színház-igazgatók-egyike,-a-kecskemétri-érkező-Micsey-F.-györgy-arra-tett-ígéretet-a-városnak,-hogya-„a-pozsonyi-minta-szerint-magyar-operett-társulatot-és-német-próza-együttest-szervez”-(Berecz-1976,-298.-p.).

házában-ugyanis --aki-most-a várossal-kötött-szerződésének-a-német-operettegyüttes működtetésére-vonatkozó-tilalmát-készült-megszegni--a-német-színészek-állítólag-a-kollégialitás- legcsekélyebb- fokát- sem- ismerték- magyar- társaikkal- kapcsolatban,- és „kossuth-h undnak”-meg- „ungraischer-o chsenkopf”-nak-nevezték-őket.-a-kitörő-hangzavarban-r elle-védekezni-próbált,-tagadva-az-elhangzottakat,-és-a-színházán-belüli-béke bizonyításaként-színészeire:-Polgár-k árolyra,-dr.-d alnoki-viktorra-és-Thury-elemérré-hivatkozott.-Csakhogy-Polgár-ellentmondott-igazgatójának,-és-igazolta-az-elhangzott-vádakat, hozzátéve:-a-német-színészek-azzal-dicsekszenek,-hogy-„ők-keresik-a-magyar-színészeknek-a-kenyeret”.-Mire-r elle-azt-felelte,-hogy-Polgár-azért-vádaskodik,-mert-„elvette-tőle-az operák-rendezését”,-mivel-nem-ért-hozzá,-amit-viszont-Polgár-cáfolt,-utalva-rá,-hogy-a-direktor-korábban-nyilvánosan-dicsérte-meg-az-operarendezéseit.-ezután-dr.-d alnoki-viktor-is-megerősítette,-hogy-március-15-én-a-német-színészek-a-kokárdás-magyar-színészeket-k ossuth-kutyáknak-nevezték,-Thury-elemér-viszont-csak-általánosságokat-fűzött hozzá-az-elhangzottakhoz-(Botrányos-állapotok-a-pozsonyi-színházban.-Leleplezések-az országos-színészegyesület-közgyűlésén.-*NYMH*,-1901.-március-21.,-1-2.-p.).

az-ügy-azonban-itt-nem-ért-véget,-s-a-háborúság-a-pozsonyi-színészek-és-igazgatójuk-között-odahaza,-a-városi-színházban-is-folytatódott.-Megelőzően-a-*Pressburger Tagblatt* március-21-én-heves-kirohanást-intézett-az-országos-színészegyesület-ellen-a-közgyűlésén-elhangzottak-miatt,-mire-d itrői-Mór,-az-egyesület-elnöke-is-kiadott-egy,-a-német-lapot-és-a-pozsonyi-helyzetet-elítélő-sajtónyilatkozatot,-az-egyesület-pedig-sajtó-pert-helyezett-kilátásba.-d e-a-pozsonyi-színházi-iroda,-illetve-a-német-társulat-is-köz-zített-egy-nyilatkozatot-az-elhangzottak-cáfolatára,-melyek-viszont-Polgár-k árolyt-fenyegették-meg-becsületsértés-és-rágalmazás-címén-feljelentéssel.-Mindemellett-a-német-társulat-főrendezője,-anton-Freytag-és-Pözl-karmester-szintén-nyilatkozatban-utasították-vissza-a-társulatukat-és-személyüket-ért-vádakat,-s-bizonyítandó-azok-alaptalanságát,-az-*Ocskay brigadéros* előadásán-koszorút-készültek-átadni-Thury-elemérnek(háborúság-a-színházban.-*NYMH*,-1901.-március-24.,-2.-p.).

a-továbbiakban-a-még-mindig-a-magyar-fővárosban-tartózkodó-dr.-d alnoki-viktor-is-küldött-egy-levelet-a-*Nyugatmagyarországi Híradónak*,-misperint-ő-csak-azoktól-a-színésznőktől-hallotta,-hogy-német-kollégáik-k ossuth-kutyáknak-nevezték-őket,-akiket-ez-az-állítólagos-sérelem-ért-a-március-15-i-kokárdájuk-miatt.-r elle-magyar-színház-társulata-viszont-arról-biztosította-a-lapot-és-olvasóit,-hogy-német-kollégáikkal-természetesen-soha-semmilyen-konfliktusuk-nem-volt,-őket-soha-senki-a-német-színészek-részéről-nem-szidalmazta,-sőt-éppen-Polgár-k ároly-volt-az,-aki-„a-nemzeti-érzet-nevetségessé-tétele-vegett”,-közmegettebotrányozásra,-„keblének-egyik-felén-magyar-nemzeti,-másik-felén-fekete-sárga-kokárdával-jelent-meg”.-ezen-1901.-március-24-én-kelt,-s-a-szerkesztőséghez-a-színházi-irodától-átküldött-nyilatkozatot-hatvani-ede,-s-omlár-zsigmond,Ladiszlay-József,-Polgár-antal,-Csiszér-r óza,-s-zántó-g áspár,-Balogh-árpád,-Lángh-Lajos,sz.-n agy-Imre,-sz.-n agy-Imréné,-d abis-József,-Thuryné-Csige-Böske,-Csige-Ilka,-Petrik-ágnés,-k orányi-Frida,-Fehér-Camilla,-Farkas-Mihály,-k örössy-g iza,-g alantay-aranka,Lángh-Irma,-Bódy-Irén,-s-zécsi-d ezső,-Tihanyi-Miklós,-k árpáth-r ezső,-n emeth-János,soproni-erwin,-k övessy-Ilon,-k ovács-Juci,-B.-h omoki-anna,-r ácz-Ida,-h.-Lévai-Berta,Lévai-etel,-Bende-Ödön,-g ábos-n elly,-Follinuszné-etel,-k ovács-Mariska,-Tombory-aladár,Izsó-Miklós,-k olozsvári-a.,-Juhász-Lenke,-Bognár-Irma,-Bán-antal,-d ézsy-s ándor-és--természetesen--r elle-íván-írták-alá.

Persze-Polgár-károly-sem-hagyta-annyiban-a-dolgot,-s-szintén-nyilatkozatban-védte meg-igazát,-kiemelve,-„hogymennyi-értéke-van-ama-nyilatkozatnak,-melyet-a-társulat nagy-része-r-elle-igazgató-úr-hatásos-beszéde-és-kérelme-után-írt-alá,-bizonyítja-az-a-körülmény,-hogytöbben-a-társulat-tagjai-közül[...]nem-is-láttak-március-15-én,-mégis aláírták-azt-a-nyilatkozatot,-melyben-legfőképpen-a-március-15-iki-eseményekről-van szó”.

de-arra-vonatkozóan-is-született-egy-nyilatkozat--s-zabolcsi-Ignác,-halász-alfred-és dabis-József-aláírásával--,-hogysaját-fülükkel-hallották,-amikor-három-német-színész (r-ies,-ifj.-w-ahle-és-w-esseli)-kijelentette:-a-magyar-színészeket-a-német-társulat-tartja el.-s-zabolcsi-Ignác,-ágh-aladár,-halász-alfred,-dabis-József,-szécsi-d-eeszõ,-s-zánthó gáspár-és-kolozsvári-a.-vizont-azt-hallották,-amint-Pölz-karmester-„magyar-ökröknek” nevezte-öket,-sõt-az-esetrõl-r-elle-igazgatót-is-tájékoztatták,-akinél-azonban-panaszuk nem-talált-meghallgatásra.

a-legjellemzőbb-közlemény-azonban-mind-közül-kétségkívül-s-omlár-zsigmondé-volt, aki-szerint-Polgár-károly-ugyan-igazat-mondott,-amikor-óra-hivatkozva-idézte-r-ellét,-aki kijelentette,-hogya-hazámról-nem-akarok-tudni-semmit!”,-mert-ezt-Polgár-valóban-tõle tudja,-arra-vizont-nem-hatalmazta-fel,-hogya-„ezt-valahol-nyilvánosságra-hozza”.

Polgár-károly-ekkor-újból-megszólt,-hogy-kimagyarázza-magát-az-osztrák-nemzetiszín-kitűzővel-kapcsolatban,-amit-õ-egyszerű-tréfának-gondolt,-s-„mint-a-pozsonyi vegyesnyelvű-színház-jelképét”-tűzte-fel-magára-a-magyar-mellé-a-fekete-sárgát-is,-ám miután-„a-többiekkel-együtt-jól-mulattak”-a-dolgon,-„néhány-perc-múlva”-le-is-vette. nyilatkozatának-százszázalékos-valóságtartalmát-Pesti-kálmán,-nemeth-János,-s-z. nagy-Imre,-kárpáth-r-eeszõ,-Fehér-Camilla,-kolozsvári-a.,-s-oproni-erwin,-B.-kovács Mariska,-szántó-gáspár,-hatvani-ede,-dézsi-sándor,-ágh-aladár,-szabolcsi-Ignác, halász-alfred,-dabis-József,-szécsi-d-eeszõ-és-s-omlár-zsigmond-igazolta,-Farkas-Mihály és-Petrik-ágnés-vizont-azt-bizonygatták,-hogy-egyikük-sem-láthatta-március-15-én Polgár-kokárdáját,-mert-õk-nem-is-voltak-akkor-színpadon-(háborúság-a-színházban.-Ifj. Polgár-károly-ügye.-NYMH,-1901.-március-27,-1-2.-p.).-a-nyilvánvalóan-a-pozsonyi-lap szerkesztõinek-kedvére-való,-kabaréjelleg-öltött-nyilatkozatosdi-újabb-fordulatát-Pesti kálmán-közleménye-jelentette,-aki-elvbõl-nem-írta-alá-a-r-elle-fogalmazta-társulati-deklarációt,-mert-az-ellenkezett-a-valósággal,-amit-az-is-bizonyít,-hogya-hivatalos-színházi állásfoglalás-aláírói-közül-többen-az-ellennyilatkozatokat-is-aláírták-(háborúság-a-színházban.-NYMH,-1901.-március-28,-2.-p.).-e-komédiát-talán-leghitelesebben-a-Pesti Napló március-27-i-számának-kis-szatírája-jellemezi-s-minõsíti-is-egyben:-a-pozsonyi „színtársulat-igazgatóján,-karmesterén-és-tagjain,-magyarokon-és-németeken-egyaránt, veszedelmes-betegség-jelei-mutatkoznak:-kitört-rajtuk-a-nyilatkozó-düh-(furor-expectorationis),-melyet-súlyosabbá-komplikál-az-ellentmondó-vizketeg-(mania-contradictionis)...-és-így-tovább,-és-így-tovább-(a-pozsonyi-nyilatkozatháború.-NYMH,-1901.-március-28,-3.-p.).

a-helyzet-elmérgesedéséért-többek-között-a-városi-színügyi-bizottságot-is-felelõsség terhelte,-amely-annak-idején-a-kétnyelvű-színház-mellett-voksolt,-s-azután-is-r-elle-egyik nyílt-támogatója-volt.-a-bizottság-egyébiránt-r-elle-ama-kérését-is-megszavazta,-hogya város-engedjen-el-neki-2000-koronányi-színházbérleti-díjat,-ám-a-pénzügyi-bizottság, illetve-a-városi-tanács-a-színigazgató-kérését-elutasította.-s-bár-a-soros-városi-közgyűlés-vitájában-többen-is-kifogást-emeltek-r-elle-ellen,-a-végszavazásnál-a-közgyűlés-négy

szavazattöbbséggel- mégis- felmentette- őt- bérletfizetési- elmaradásának- megtérítése alól-(k özgyűlés-a-városházán.-*NYMH*,-1901.-április-2.,-2.-p.)-ez-idő-tájt-Brolly-Tivadar polgármester,- 16188.-sz.,-június-24-én-kelt-felterjesztésével-4000-korona-rendkívüli segílyt-szeretett-volna-kieszközölni-a-belügyminiszternél-r elle-német-operett-társulata szervezési-költségeire,-amit-azonban-s zéll-k álmán-július-22-én--71241/1.-sz.-leiratá- val- -- egyértelműen- elutasított.- a- miniszterelnök-belügyminiszter- ugyanis- világossá tette,-hogy-a-pozsonyi-színészet-„jelenlegi-rendszere”-soha-nem-találkozott-a-helyeslé- sével,-„mert-az-[...]-a-magyar-színészet-fejlődésére-és-térfoglalására-nézve-hátrányos eredményeket-mutat”,-mely-helyzetet-csak-tovább-súlyosbítja-„a-német-nyelvű-operet- te-előadások-szervezése”-ezért-„ennek-az-immár-beigazoltan-hibás-alapokra-fektetett rendszernek-[a]-rendkívüli-támogatását”--a-r elle-részére-a-jelenlegi-évadra-már-kiutalt 6000-koronán-felül--nem-találta-indokoltnak-(r elle-lván-szubvenciója.-*NYMH*,-1901. július-26.,-1.-p.).

a-szavazás-és-a-szavazók

1901.- április-22-én,- hétfőn,- rendkívüli- közgyűlésre- jöttek- össze- a- városi- képviselők, hogy-a-pozsonyi-magyar-színészet-szemponjtjából-létfontosságúnak-ítélt,-s-országosan sem-elhanyagolható-kérdésben-döntsének:-a-tét-a-kétnyelvű-színház-megszüntetése vagy-meghosszabbítása-volt.-egy-nappal-korábban,-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* április-21-i-számában-dr.-Pávai-vajna-g ábor,-a-magyar-színészet-pozsonyi-állandósítá- sának-egyik-legfőbb-prókátora-s-a-színházi-kétnyelvűség-rendszerének-ellenzője-hosz- szú,-majd-két-oldalt-megtöltő,-ötkolumnás-dolgozatban-„kampányolt”-igaza-mellett,-s arra-kérte-a-közgyűlést,-ne-szavazza-meg-a-jelenlegi-rendszer-meghosszabbítását, hanem-helyette-egy-önálló-magyar-társulat-október-1-je-és-február-28-a-közt-i-évada mellett-döntsön-(d r.-Pávai-vajna-g ábor:-a-pozsonyi-színügyi-kérdésről.-*NYMH*,-1-2.-p.).⁷ Pávai-vajna-dr.-ezúttal-is-az-erős-és-célirányos-magyarosítás-híveként-állt-ki-a-porond- ra,-azt-tanácsolva-a-helybeli-német-sajtónak-is,-hogy-jobban-tenné,-ha-oda-hatna,-hogy „ez-a-szép-város-nyelvében-is-mennél-előbb-olvadjon-be-az-állam-testébe,-mert-így különben-»státust-in-statu«-képezve,-bomlasztólag-hat-a-magyar-nemzeti-állam-kiépíté- sének-nagy-munkájában”.⁸ egyébiránt-nemcsak-a-helyi-német-sajtó,-hanem-a-színügyi bizottság-is-a-r elle-féle-„kettős-nyelvű”-színtársulat-mellett-szavazott.-d e-Pávai-vajna dr.-szerint-az,-hogy-„két-egymás-mellett-működő-és-Pozsony-magasra-fejlett-műigénye- inek-megfelelő-és-egyaránt-jó-magyar-és-német-társulat”-jöjjön-létre-a-városban,-aligha vihető-keresztül,-mivel-a-„már-csak-kissé-nagyobb-hírnévre-jutott-magyar-színművé- szek”-általában-a-fővárosba-törekcsenek,-ahol-jól-megfizetik-őket,-miáltal-a-„vidéknek [...]csak-a-rosszul-díjazott-gyengébb-erők-maradnak”,-ellentétben-a-német-színészet-

7. az-írás-16-lapos-különnyomatként-is-megjelent-w igand-F.-k.-pozsonyi-könyvnyomdájában, melyet-a-szerző-az-április-22-i-rendkívüli-közgyűlési-zárószavazás-eredményével,-valamint-a „magyar-színügyet-tönkretevé-kettős-nyelvű-rendszer”-további-fenntartása-mellett,-illetve-az ellen-szavazók-névsorával-egészített-ki.- -- a-különnyomat-megjelenéséről-szóló-hírt-l.-„a pozsonyi-színügyi-kérdésről”.-*NYMH*,-1901.-április-30.,-2.-p.

8. Pávai-vajna-1901,-6-7.-p.

tel,- „hol-a-túltermelés-nagy-s-emellett-sokszor-jobb-és-olcsóbb-is,-mint-a-magyar”. Mindemellett-azt-a-körülményt-sem-szabad-figyelmen-kívül-hagyni,-hogya-Pozsonynak nincs-akkora-„vagyonos-és-a-színházat-állandóan-látogató-magyar-közönsége”,-mint német,-mert-itt-a-magyar-elemet-jobbára-állami-hivatalnokok,-orvosok,-ügyvédek,-tanárok,-megyei-tisztviselők,-városi,-illetve-gyári-alkalmazottak-jelentik,-akik-anyagi-helyzete,-a-„megélhetés-sokoldalú-nehézségénél-fogva,-még-a-legjobb-akarat-mellett-sem-engedi-meg-a-gyakori-színházlátogatást”,-a-vagyonosabb-„törzsökös”-polgárság,-valamint-az-arisztokrácia-s-„a-nagyszámú-helyőrség-tisztikara”-pedig-legnagyobb-részt-még-mindig-német,-vagyis-„joggal-tehető-fel-a-kérdés:-»mi-lesz-ennek-a-biztos-vége«”?⁹ ezt-a-helyzetet-ellensúlyozhatná-az-orvosdoktor-korábbi-javaslatára-szerinti,-legalább-október-1-jétől-február-végéig-tartó-téli-magyar-évad,-mert-az-részben-a-német-közönséget-is-bevihetné-a-magyar-előadásokra,-részben-talán-a-„szerényebb-anyagi-helyzetű-magyar-közönség-is”-könnyebben-vállalna-anyagi-áldozatot-ezekben-a-hónapokban,-mint-az-év-többi-részében.¹⁰

ámde-minden-hiába,-a-rendkívüli-közgyűlés-71:51-szavazataránnyal-r-elle-szerződésének-további-hat-évvel-történő-meghosszabbítását-határozta-el,-s-ismét-felvetette-az--elsősorban-német--elképzelést,-hogya-a-pozsonyi-társulatot-ki-kell-vonni-az-országos-színészegyesület-fennhatósága-alól,-illetve-német-operett-és-operaszemélyzettel-kell-kibővíteni-(a-magyar-ügy-bukása-r-érendkívüli-közgyűlés-a-városházán.-*NYMH*, 1901.-április-23.-1-2.-p.).-Több-szempontról-sem-érdektelen-itt-felsorolni-a-közgyűlés-pró-és-kontra--r-elléék-mellett,-illetve-r-elléék-ellen--szavazó-képviselőit.¹¹

e-szerint-a-r-elle-féle-szintársulat-mellett-tették-le-a-voksukat:-„d.r.-adler-r-esző-gyógyszerész,-albrecht-pál-szőlőművelő,-angermayer-károly-nyomdász,-Bäumler-s.-a.hentes,-Beranek-n.-szőlőművelő,-Bettelheim-n.-F.-kereskedő,-Biffel-gyula-kereskedő,-Bittü-Miklós-cukrász,-Bode-Ferenc-magánzó,-dr.-Bugél-Ödön-orvos,-dr.-Celler-nándor-orvos,-dax-gottlieb-szőlőművelő,-dax-Mihály-szőlőművelő,-dill-károly-szőlőművelő,-duscsinszky-Frigyes-rövidáru-kereskedő,-dworák-Jakab-orvos,-eckhardt-simon-asztalos,-éder-István-nyomdász,-effenhauszer-József-hentes,-eremit-Lajos-építőmester,-Fischer-zsigmond-szeszkereskedő,-Fleischner-J.-üveges,-gestettner-Lázár-gabonakereskedő,-gögl-n.-g-reiner-szőlőművelő,-grosz-szőlőművelő,-hacker-károly-ügyvéd,-hammer-n.-heim-károly-ügyvéd,-herzfeld-Ignác-kereskedő,-horárik-Lajos-lakatos,-hörnes-henrik-bőrkereskedő,-hubert-Ferenc-ács,-Jaklitsch-Jánosd-fűszeres,-Jenikovszky-magánzó,-kárig-adolf-szapannos,-kohn-zsigmond-rövidáru-kereskedő,-korce-zsigmond-pék,-kuchynka-fogtechnikus,-Leitersdorf-Lipót-kereskedő,-Lieberth-andrás-magánzó,-Lorenz-szőlőművelő,-Mangl-mészáros,-Márton-vilmos-városi-alszámvevő,-Marsó-gyula-fűszeres,-Müllner-samu-szőlőművelő,-nass-dávid-kereskedő,-ott-János-kocsmáros,-Palugyay-József-borkereskedő,-Palugyay-károly-vendéglős,-Pfeiffer-pék,-Plank-r-esző-kádár,-Porubszky-dávid-szűcs,-schenk-samu-fuvaros,-schlemmer-takarékpénztári-hivatalnok,-schmidt-gyula-borkereskedő,-schnitzler-györgy-cipész,-schulpe-györgy-magánzó,-sendlein-János-esztergályos,-simonyi-és-varsányi-simonyi

9. uo.,-9-10.-p.

10. uo.,-1901,-10-11.-p.

11. L-a-14.-sz.-jegyzetet!

lván- német- laptulajdonos,- stelzer- henrik- szőlőművelő,- striegler- sándor- kereskedő, udvardi- Ferenc- nyugalmazott- igazgató,- w alenta- a.- hentes,- w einert- győző- uradalmi hivatalnok,- w elser-andrás- szőlőművelő,- w igand-Mór- háztulajdonos,- w ovy- györgy- szőlőművelő,- zalkai- alajos- német- munkáslapszerkesztő.- akik- pedig- -- dr.- Pávai- vajna g áboron- kívül- -- a- magyar- színűgy- helyzetének- javítása- mellé- álltak:- andrássy- aurél városi- főjegyző,- Bartal- g yörgy- királyi- közjegyző,- Boboth- ede- nyugdíjas- főerdész,- Beck vilmos- anyakönyvvezető,- dr.- d obrovits-Mátyás- kórházi- főorvos,- d röhler- g usztáv- királyi tanácsos,- nyugalmazott- polgármester,- ejury- k ároly- királyi- törvényszéki- bíró,- Felicides emil-takarékpénztári- igazgató,- dr.- Fischer- Jakab- kórházi- főorvos,- Forray- István- kereskedő,- Fülep- Jónás- ügyvéd,- Fülöp- Ferenc- háztulajdonos,- dr.- g ervay- n ándor- királyi- tanácsos,- takarékpénztári- igazgató,- g öndör- k ároly- iskolaigazgató,- h eim- vendel- gyógyszer-tár-tulajdonos,- k ánya- r ichárd- városi- tanácsos,- kemény- Lajos- városi- főszámvevő,- dr. k ovács- g yörgy- városi- tiszti- főorvos,- dr.- k ramolin- viktor- királyi- főügyészhelyettes, k utsera- István- rendőrkapitány,- k umlik- Tódor- helyettes- polgármester,- Laubner- g yula városi- főmérnök,- Lederer- József- városi- alpnéztáros,- Lehóczyk- k álmán- tanácsos,- a királyi- ítélőtábla- elnöke,- dr.- Löwinger- vilmos- ügyvéd,- Mann- k ároly- városi- közgyám,- ifj. Márton- Lajos- műlakatos,- Merényi- Ödön- gyógyszer-tár-tulajdonos,- Mitterhauszer- k ároly városi- tanácsos,- Molec- dani- városi- főügyész,- Molnár- Imre- kereskedő,- o kolicsányi g yörgy- ügyvéd,- Péterffy- z oltán- királyi- iparfelügyelő,- Pirchala- Imre- tankerületi- főigazgató,- dr.- Pohl- k ároly- királyi- főjegyző,- r ovara- Frigyes,- gróf- esterházy- Mihály- jószágigazgatója,- s amarjay- Mihály- nyugalmazott- főreáliskolai- igazgató,- s chier- n ándor- városi- aljegyző,- s chusztér- k ároly- városi- aljegyző,- s óltz- r ezső- gyógyszerész,- s lubek- g yula- gyáros,- dr. stein- Lipót- főorvos,- stelzer- endre- városi- tanácsos,- dr.- Tauscher- Béla- tiszti- főorvos, Takács- endre- háztulajdonos,- vízkelety- József- nyugalmazott- huszárkapitány,- w erner zongoragyáros,- w olf- zsigá- ipartestületi- igazgató,- z ernes- k ároly- ügyvéd.¹²

a- *Nyugatmagyarországi Híradó* egyértelmű- csatavesztésként- értékeli- a- szavazás eredményét,- ami- viszont- -- siet- hozzá- tenni- a- hírmagyarázó- -- egyáltalán- nem- jelent erkölcsi- vereséget,- hiszen- sokatmondó,- hogy- az- értelmiségi- szavazók- többsége- a német- érdekek- ellenében- adta- le- voksát,- de- hiába- -- teszi- hozzá- a- cikkíró- nyilvánvaló elitista- szemlélettel- -, -, „nem- a- qualitas,- hanem- a- quantitas- szerint- számítják- a- többséget” (d r.- ejury- Jenő:- *Mozaik- a- városi- közgyűlésből*.- *NYMH*,- 1901.- április- 24.,- 1.- p.).- e- nyomon- haladva- a- lap- további- munkatársa,- a- már- szintén- többször- említett- n ozdroviczky Jenő- nem- rest- tételesen- megszámlálni,- hogy- foglalkozásuk- és- társadalmi- helyzetük- szerint- kik- álltak- a- német- oldalra- (többségükben- „kapások”,- rőfősök,- hentesek,- fűszere- sek,- lakatosok,- nyomdászok,- kereskedők- és- kocsmárosok,- építőmesterek,- további- iparosok- stb.),- s- kik- szavaztak- a- magyar- érdekek- mellett- (köztük- királyi- ítélőtáblai- elnökkel,- főügyészhelyetessel,- nyugalmazott- polgármesterrel,- tankerületi- főigazgatóval, gyárigazgatóval,- orvosokkal,- ügyvédekkel,- közjegyzőkkel,- iskolaigazgatókkal- főbb- városi- tisztviselőkkel- stb.),- s- ugye- -- hangzik- a- végén- a- sokat- sejtető- következtetés- -, -, „gondolkodó- főnek- ennyi- is- elég”- (- zdr- -: utóhangok.- *Uo.*,- 2.- p.).- a- szavazás- eredménye egyébként- n ozdroviczky- Jenő- joghallgató- szervezésében- egy- -- a- „napokban- lefolyt- gyá-

12. Pávai-vajna-1901,-15-16.-p.

szos- események- fölött- bírálatot- mondó” -- tüntetés(sorozat)it- is- elindított.¹³ a-tüntető-k előbb- a- magyar- színház- mellett- hitet- tevő- dr.- d obrovits- Mátyás- főorvost- köszöntötték lakásánál,-majd-a-magyarok-ellen-agitáló-Grenzbote szerkesztősege-elé-vonultak,-ahol-tiltakozásul- tojással- dobálták- meg- simonyi- Iván- városi- képviselő- főszerkesztői- ablakát, innen- pedig- a- színházhoz- mentek,- hogy- r- ellénél- is- tiltakozzanak,- ám- amikor- nem- talál-ták,¹⁴ átvonultak-az-egyik,-a-német-színház-mellett-szavazó-városi-képviselő,-d uschinszky Frigyes- rövidáru-kereskedő- lakásához,- ahol- azonban- a- rendőrség- már- közbelépett,- és kardlapozással- kergette- szét- a- tüntetőket,- nem- kímélve- az- „ott- levő- nőket- és- [a]- gyer-mekeket- sem”.-a-tudósító-természetesen-most-sem-maradt-adós-a-következtetéssel:-„h-át már-annyira-vagyunk,-hogy-megkardlapozzák-Pozsonyban-azt-a-fiatalembert,-aki-magyar voltát-meri-dokumentálni”-(h-azafias-tüntetés.-*NYMH*,-1901.-április-26.,-2.-p.).-További-fej-lemény,-hogy-a-közgyűlés-ominózus-határozatát-fellebbezésükkel-támadták-meg-a-bel-ügyminiszternél-dr.-Pávai-vajna-g ábor,-dr.-d obrovits-Mátyás,-dr.-Fischer-Jakab-állami-kór-házi- főorvosok,- továbbá- Merényi- Ödön- és- Heim- vendel- gyógyszerészek,- valamint o kolicsányi- györgy- ügyvéd,- illetve Bartal- györgy- közjegyző- és- Zernek- károly- ügyvéd (Fellebbezés-színházügyben.-*NYMH*,-1901.-május-9.,-2.-p.).-n-evezettek-fellebbezését-s-zéll kálmán- miniszterelnök-belügyminiszter- 1901.- május- 28-i- keletű,- 54571/1.- sz.- levelével nyugtázta,- melyben- az- ügy- kivizsgálására- tett- ígéretet.- a- pozsonyi- magyar- nyelvű- hírlap kommentátora- ezt- úgy- értelmezte,- hogy- a- belügyminiszteri- tárcával- is- megbízott- kor-mányfő- nem- hagyta- jóvá- a- közgyűlés- vitatott- határozatát,- s- most- „oly- megoldást- keres, mely- hivatva- lesz- végleg- végét- vetni- a- már- évek- óta- húzódó- áldatlan- színházi- vitának”-(a miniszterelnök-határozata-a-pozsonyi-színházi-kérdésben.-*NYMH*,-1901.-június-9.,-2.-p.). Mi-több,-a-helyzet-felmérésére-már-június-11-én-Pozsonyba-küldte-herczeg-Ferenc-író-t, országgyűlési-képviselőt-és-Márkus-Józsefet,-az-o rszágos-s-zínészegyesület-igazgatótaná-csának-tagját,- akik-többek-között-találkoztak-a-színügyi-bizottság-tagjaival,-s-egyetértés alakult-ki-köztük-a-tekintetben,-hogy-a-megoldást-a-stagionerendszer-visszaállításában, valamint- a- téli- színházi- idénynek- a- magyar- társulat- számára- való- biztosításában- kell keresniük- (a- pozsonyi- színházi- kérdés.- *NYMH*,- 1901.- június- 12.,- 1-2.- p.).- h-erczeg- és Márkus- pozsonyi- megbeszéléseiről- a- „csaknem-félhivatalos”-*Budapesti Napló* másnapi száma-is-beszámolt,-megállapítva,-hogy-„évek-hosszú-sora-óta-nem-volt-a-magyar-színé-szetnek-kényesebb-kérdése-a-pozsonyi-színészetnél”.-a-két-fővárosi-személyiség-szerint azonban-a-magyar,-illette-a-német-színészetet-pártolók-viszálya-rövid-úton-elrendeződhet, mert-több-érintkezési-pontot-is-sikerült-találniuk-a-két-felfogás-között-(a-pozsonyi-színé-szet-ügye.-*NYMH*,-1901.-június-14.,-1-2.-p.).

13. n ozdroviczky- már- korábban- kesergő- verzetben- bánkódott- azon,- hogy- városában- mosto- hára- bízott- „szegény- Magyar- Múzsá”- sorsa,- ahol- annak- csak- német- testvérét- imádják. n em-szabad- azonban- feladni- a- reménykedést,- mert- „eljö- még- a- feltámadás”,- amikor- is- az- őt- megillető- helyre- kerül,- ellenségei- pedig- porba- tiporva- „Bűnbánólag- tekintnek- fel”- rá. (n ozdroviczky-Jenő-Thália.-*NYMH*,-1901.-július-29.,-1.-p.)

14. a-tömeg-ekkorra,-este-8-9-óra-körülre-már-mintegy-három-négy-ezer-főre-duzzadt.-r-elle némelyek-szerint-Bécsben-volt,-mások-szerint-viszont-bent-lapult-az-irodájában,-ahonnan-„a színháznak- nem- frequentált- r- ózsa- utcai- hátsó- mellékkijáróján- át”- elmenekült,- s- „egy- ott várakozó- kocsiba- ülve- hazahajtatott”-(a-csütörtöki-hazafias-tüntetés.-*NYMH*,- 1901.- április 27.,-2.-p.).

Mindeközben-r ellék-már-javában-benne-jártak--június-1-jén,-egy-német-operettel indított--második-nyári,-arénei-színidejnyükben,-amikor-is-az-igazgatónak-azzal-a-szín-ügyi-bizottsághoz-benyújtott-kérelmével-sikerült-újabb-botrányt-kavarnia,-hogy-mentsék fel-őt-a-másnapokénti-magyar-nyelvű-előadások-kötelezettsége-alól,-s-azok-számát gazdasági-érdekei-szerint-ritkíthassa.¹⁵ a-Nyugatmagyarországi Híradó 1901.-július-11-i számában-dr.-vutkovich-Ödön,-a-lap-új-szerkesztője-viszont-emlékeztette-a-bizottságot, hogy-r-elle-kötelezettségeit-annak-idején-a-városi-közgyűlés-szabta-meg,-s-ezt-mindenkinek-tiszteletben-kell-tartania-(d.r.-v.-Ö.-:a-magyar-színészet-csődje-Pozsonyban.-I. m., 1.-p.),-ám-a-színügyi-bizottság-r-elle-kérelmét-július-11-én,-ennek-ellenére--s-támogatólag--a-közgyűlés-elé-utalta-(zdr.:a-magyar-színészet-sírásói.-NYMH,-1901.-július-12., 2.-p.),-amely-július-15-én-többségi-szavazattal-már-bele-is-egyezett-r-elle-magyar-nyelvű-arénei-előadásainak-ritkításába-(zdr.: ahol-a-magyar-színészet-jogait-nyirbálják.-NYMH, 1901.-július-16.,-1.-p.).-d.r.-ejury-Jenő-hírmagyarázata-ugyanitt-keserűen-veszi-tudomásul-a-döntést,-melyet-szerinte-előre-lehetett-tudni,-hiszen-r-elle-színházi-vállalkozásában-„befolyásos-emberek-pénzükkel-érdekelve-vannak-[...],-mert-privát-kölcsönt-adtak” neki-(d.r.-ejury-Jenő:-r-elle-szerződészegése.-Uo.,-1-2.-p.).-n-ozdroviczky-Jenő-ez-eset kapcsán-is-elemében-volt-szokásos-pozsonyi-glosszafüzérében:-„az-aréna-ra-bátran kitehetik-a-fekete-sárga-lobogót.-n-emeti-Múzsánkat-a-tegnapi-nappal-előleges-felmondás-nélkül-szállították-ki-belőle,-mert-a-direktor-szerint-a-német-múza-jobb-lakó. Többet-fizet-azért-a-pajtáért-s-a-ki-többet-ad,-s-annak-már-csak-több-joga-is-van,-mint a-szerényebben-fizetőnek.-a-magyar-színészek-és-színésznők-elmehetnek-üdülni,-ki Ligetfalura,-ki-o-rosvárra,-már-ahogy-a-gusztusuk-kívánja.-Fizetést-kapnak,-játszaniok nem-kell;-akad-még-egy-olyan-aranyos-direktor,-mint-r-elle-lván?-Bizonytal-nem.-ő-uni-kum.-(zdr.:Pozsonyi-élet.-NYMH,-1901.-július-17.,-2.-p.).¹⁶

ez-már-tehát,-amint-n-ozdroviczky-következő-cikkének-címe-is-jelzi,-az-agónia--bár elég-hosszan-elhúzódó--időszaka-(n-ozdroviczky-Jenő:-az-agónia.-NYMH,-1901.-július 19.,-1-2.-p.),-amit--mint-láttuk--színházon-belüli,-színészek-közi-belviszályok-is-egyre gyakorabban-tarkítanak-(d.r.-ejury-Jenő:-Belhábóru-a-pozsonyi-magyar-szín-társulat-kebelében.-NYMH,-1901.-július-25.,-2-3.-p.).-egyelőre-mégsem-világos,-merre-vezethet innen-út,-még-ha-a-legvalószínűbb-eshetőséget-többek-számára-a-stagionerendszer visszaállítása-jelenti,-amiről-már-a-leghosszabb-életű-magyarországi-lap,-az 1764-1928-között-mindvégig-magas-színvonalon-szerkesztett-Pressburger Zeitung is cikkezni-kezdett,-s-a-városi-színügyi-bizottságban-is-azt-fontolgatták,-hogy-mely-várossal-tudnának-újából--Pozsony-számára-előnyös--színi-szövetséget-kötni-(n-ozdroviczky Jenő:-az-agónia.-NYMH,-1901.-július-19.,-1-2.-p.).

15. Természetesen-a-fővárosi-lapok-ezúttal-is-bő-terjedelemben-foglalkoztak-a-pozsonyi-színházigazgató-új-„kezdeményezésével”,-amelyet-a-Budapesti Napló egyenesen-„a-pozsonyi-színészeti-dualizmus”-megcsonkításának-nevezett,-a-Magyarország pedig-úgy-látta,-hogy-r-elle ezzel-a-lépésével-„üzleti-érdekből-átjátssza-a-pozsonyi-színházat-a-német-színészetnek” (r-érendkívüli-városi-közgyűlés.-NYMH,-1901.-július-14.,-1-2.-p.).

16. gyakorlatilag-idekapcsolódik-a-társulat-színészeinek,-dézsi-sándornak-a-Budapesti Naplóban-megjelent-A-pozsonyi-hegyekből-című-verse,-valamint-A-pozsonyi-színész-sorsa-című írása-is,-melyeknek-másodközlésben-a-Nyugatmagyarországi Híradó-is-helyet-adott-(az 1901.-július-31-i,-valamint-az-1901.-augusztus-24-i-számában).

közben-s opronban-is-forrponton-volt-a-színház-ügye,-s-nyilván-a-problémáik-hasonlósága,-illette-a-két-város-közelsége-is-közrejátszott-abbban,-hogy-a-belügyminisztérium egyetértésével-a-pozsonyi-városi-tanács-már-1901-ben--tehát-r-elle-idejében--szorgalmazta,-hogy-a-két-város-alkosson-közös-színikerületet-egymással.-a-pozsonyiak javaslatát-azonban--jelesül,-hogy-évdjük-október-1-jétől-január-15-ig-terjedhetne,-s színészeik- ezután- utaznának- s opronba,- ahol- egészen- április-30-ig- maradnának-- a soproniak-egy-része-magukra-nézve-előnytelennek-tartotta.¹⁷ a-pozsonyi-színügyi-bizottság-az-ottani-elképzelések-kipuhatolására-andrássy-aurel-főjegyzőt-és-korce-János-képviselőt-s opronba-küldte,-így-a-szeptember-2-i-városi-közgyűlésen-andrássy-már-a-nevezett-szomszédvárral-való-szövetségkötést-indítványozta,-oly-értelemben,-hogy--amennyiben-a-budapesti-opera-és-n-emzeti-s-zínház-öszöndíjasai-a-kormány-támogatásával díjtalanul-felléphetnek-náluk--a-következő-hat-esztendőben-október-1-jétől-január-15-ig-Pozsonyban,-január-15-től-április-végéig-s opronban-játszanának-a-magyar-színészek, akiket-mindkét-helyen-a-német-társulat-váltana.-az-ügyben-október-5-én-határozott-a soproni-közgyűlés,-állást-foglalva-a-pozsony-soproni-színi-szövetség-mellett,-azzal,-hogy adott-esetben-azt-már-három-év-után-is-fölbonthatják,-illette-hogy-januártól-április végéig-a-teljes-pozsonyi-magyar-színitársulat-költözzön-át-s opronba-(a-pozsony-soproni-színi-szövetség.-*NYMH*,-1901.-október-8.,-2.-p.).

ezek-után-a-pozsonyi-tanács-1901.-október-29-én-azzal-a-felterjesztéssel-fordult-a belügyminiszterhez,-hogy-bár-április-22-i-közgyűlési-határozatuk-értelmében-a-status-quoté-újabb-hat-évre,-1902.-október-1-jétől-1908.-szeptember-30-ig-fenntartani-akar-ták,-ezért-kezdeményezték-a-pozsonyi-színigazgató-és-társulata-kivonását-a-velük szemben-elfogult-országos-s-zínészegyesület-hatásköre-alól,-az-időközben-történt-fejleményeknek-megfelelően-a-miniszter-tegye-lehetővé-számukra-a-színi-szövetséget s opronnal-(Pozsony-város-felterjesztése-a-színügy-rendezése-tárgyában.-*NYMH*,-1901. november-10.,-1-2.-p.).

a-végjáték

a-fejlemények-hatására-mintha-r-elle-is-valamelyest-összeszedte-volna-magát,-s-szeptember-29-én-kezdett-városi-színházi-magyar-évada-indulását-már-n-ozdroviczky-Jenő-is „összehasonlíthatatlanul-különbnek”-értékelté-*Nyugatmagyarországi Híradó*-beli-glosszáiban,-mint-a-megelőzőt,-a-társulat-pedig-„békés-egyetértéssel-igyekszik-[...]jót-produkálni”-(–yő.-:Pozsonyi-élet.-*NYMH*,-1901.-november-21.,-1.-p.);-igaz,-ez-időre-esett botrányba-fulladt-kísérlete-is-Jókaíné-n-agy-Bella-szerepeltetésével.-Mindenesetre-tény, r-elle-addigi-műsorán-is-megpróbált-változtatni,-igaz,-a-színikritikus-most-meg-azt-vetette-a-szemére,-hogy-színházában-„túl-sok-a-szomorújáték”,-s-nem-ártana-nagyobb-változatosságra-törekednie,-hiszen-„vannak-jó-vígjátékok-is”-(*NYMH*,-1901.-december-5., 2.-p.).-u-gyanekkor-viszont-benső-vívódásait,-meghasonlítását-valószínűsíti,-hogy-1901-novemberében-zilahi-gyula-aradi-igazgatónak-eladta-teljes-ruhatárát,-könyvtárát-és-díszlettárát-(r-elle-lván-eladta-színházi-felszerelését!-*NYMH*,-1901.-november-30.),-ami--pozsonyi--színigazgatói-bukása-beismerését-is-jelent(h)ette.

17. Berecz-1976,-300-301.-p.

december-16-án- Brolly- Tivadar- polgármester,- andrássy- aurél- főjegyző,- valamint korce- János- képviselő- Budapesten,- a belügyminisztériumban- egyeztettek -- gróf Festetics-andor-jelenlétében -- Bezerédj-viktor-miniszteri-tanácsosnál-a-pozsonyi-színügyi-helyzet-megoldásáról-(a-pozsonyi-színügy-rendezése.-NYMH,-1901.-december-19.), mely-megbeszélés-után-nem-sokkal,-december-21-én-s-zéll-k-álmán-már-meg-is-adta-az-engedélyt- a- pozsony-soproni- színikerület- létesítésére- (a- pozsonyi- színház- jövője. NYMH,- 1901.-december-22.,-1-2.-p.).¹⁸ s-bár-előzetes-hírek-szerint-komjáthy-János-színigazgatót-is-érdekelte-volna-e-színikerület,-akit-a-pozsonyiak-korábban-k-recsányi-Ignác-hősszerelmeseként-ismerhettek-meg-(színügyünk-rendezése.-NYMH,-1901.-december-12.,-2.-p.),-a-pozsonyi-döntnökök-figyelme-s-zendrey-Mihály-kassai-színigazgató-felé-fordult,-aki-december-22-én-már-be-is-mutatkozott-a-helyi-hatóságnál,-,ahol-egyénsége-élénk-rokonszenvet-keltett”(a-pozsonyi-színház-új-igazgatója.-NYMH,-1901.-december-24.,-1.-p.),-s-azt-tervezték,-hogy-külön-pályázat-nélkül-szerződtek,-amit-ter-mészetesen-a-soproniakkal-is-egyeztettek.-a-január-8-i-városi-közgyűlésen-megválasztott-új-színügyi-bizottság¹⁹ azonban-jónak-látta,-ha-elküldi-k-assára-megbízottját.-Batka-János-levéltárost,-hogy-személyesen-győződjön-meg-s-zendrey-Mihály-társulatának-színvonaláról,-ahonnan-az-a-legkedvezőbb-véleménnyel-tért-haza-(a-s-zendrey-féle-szín-társulat.-NYMH,-1902.-január-11.,-2.-p.).-Pozsonyban-mindenki-érezte-tudta,-bőven-itt-az-ideje-a-változásnak.-r-elle-előadásait-már-a-közönség-megmaradt-része-is-teljes-apáti-ával-fogadta,-mint-azt-*A dolovai nábob leánya* című,-k-önyves-Jenő-rendezte-„ideális-színművének”-üres-ház-előtti-előadása-is-mutatta.-ezt-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* színházi-elemzője,-dr.-ejury-Jenő-azzal-magyarázta,-hogy-„a-színházlátogató-közönség-és-a-szín-társulat-között”-Pozsonyban-megszakadt-minden-kapcsolat,-s-az-emberekben-„megjegecesedett-a-tudat,-hogy-a-színházban-élvezetet-nem-találnak”,-de-részben-a-színészek-is-elvesztették-ambíciójukat,-kihalt-belőlük-az-önbizalom,-s-lelküket-„betöltötte-a-resignatio”,-míg-másik-részükön-„a-romboló-hatású-makrokephalus:a-határtalan-önképzéledés-és-elbizakodottság”-lett-urrá.-Mindez,-így-a-cikkíró,-„régibűnök-rettetes-büntetés”,-a-kétnyelvűség-rendszerének,-„átkos-gyümölcse”,-amihez-hozzájárult-az-igazgató-„ingatag-természete”-is,-mely-„minden-külső-befolyásnak-engedett-s-legjobb-barátainak-mindig-azokat-tartotta,-kik-legjobban-hízelegtek-neki,-mert-ez-ölte-ki-társulatából-az-egységet-és-teremtette-meg-a-19-féle-nyilatkozattal-illusztrált-örökös-belviszályt”-r-elle-lván-rendszere-tehát-megbukott,-s-vele-bukott-ő-maga-is,-ám-a-cikkíró-mégsem-kívánta,-hogy-„egészen-tönkrement-emberként”-hagyja-el-városukat,-mivel-azt,-hogy-„felemelte-kezét-a-magyarság-ellen”,-eléggé-megbűnhődte-már;-s-ha-a-lap-küzdött-is-ellene,-„míg-a-magyarság-és-a-művészet-ügyére-veszélyes-lehetett,-de-ma-anyagi-romlására-törni-nemtelen-lenne”-(d.-r.-ejury-Jenő:-a-dolovai-nábob-leánya.-NYMH, 1902.-január-22.,-3.-p.).

18. döntését-a-soproni-színügyi-bizottság-is-tudomásul-vette,-s-a-pozsonyiak-által-választott-színigazgatót-is-késznek-mutatkoztak-elfogadni-(a-pozsony-soproni-színügy.-NYMH,-1902.-január-8.,-3.-p.).

19. Tagjai:-dr.-adler-r-észő,-Bartal-györgy,-Batka-János,-dr.-Bugél-Ödön,-engyei-Jenő,-eremit-Lajos, duschinsky-Frigyes,-korce-János,-Marsó-gyula,-Molec-dani,-Palugyay-József,-simonyi-lván, weinert-győző-(városi-közgyűlés.-Második-nap.-NYMH,-1902.-január-9.,-2.-p.).

Februárra- végleg- eldőlt,- hogy- r elle- kétnyelvű- színházat- magyar- részről- szendrey Iván,- német- részről- pedig- Paul-Blasel-váltja-fel.-és-megköttetik-a-s-opronnal-való-színi szövetség-is,-s-ezzel-visszaáll-a-stagionerendszer,-melynek-értelmében-október-1-jétől, illetve-szeptember-15-től-január-15-ig-a-magyar,-január-15-től-április-végéig-pedig-a német-társulat-játszik-a-pozsonyi-városi-színházban.-Természetesen-ezzel-a-pozsonyi magyar-erők-és-érdekek-korántsem-érték-el-végcéljüket--a-magyar-színház-állandósítását--,-figyelmeztet-az-idézett-helyi-hírlap,-de-ez-a-mostani-jelentős-lépés-e-tekintetben-is.-Már-csak-az-a-lényeg,-hogy-„erős-és-nagy-társulatot-hozzon”-a-városba-szendrey (a-pozsonyi-színház-rendezése.-*NYMH*,1902.-február-13.,-1.-p.).-r elle-végül-1902.-március-23-án,-virágvasárnap-tartotta-utolsó-magyar-nyelvű-pozsonyi-előadását-kövessy albert-*A primadonna* című-énekes-bohózatával,-s-a-következő-napon,-március-24-én andrássy-aurél-városi-főjegyző-már-vissza-is-vette-a-városi-színházat-r-ellétől,-akinek „pozsonyi-szereplése-egyszer-s-mindenkorra-véget-ért”-(a-városi-színház-átvétele.*NYMH*,1902.-március-25.,-3.-p.).-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* március-23-i,-vasárnap-számának-vezércikke-virágvasárnap-ünnepének-jelentőségét-boncolgatva-kitért arra-is,-hogy-a-pozsonyiak-számára-az-is-fokozza-e-nap-fényét,-hogy-„végleg-sírba-száll” a-kétnyelvű-színház-„lehetetlen,-a-művészet-csődjére-vezető-rendszere”,-melyet-„halottaiból-nem-fog-akarni-már-senki-többé-feltámasztani”-(virágvasárnapján.-*l. m.*,-1.-p.).

az-ezután-következő-három-évben-tehát-szendrey-Mihály-kapott-júliusi-augusztusi kezdettel--január-végéig-három-éven-keresztül--féléves-évadokat-Pozsonyban,²⁰ ahol 1905-re-végül-a-teljes-idénycsere-is-lezajlott-a-magyar-és-a-német-társulat-között,-s-a város-„törvényhatósága-egyhangúan-megszavazta-a-magyar-színház-állandósítását”,²¹ ami-azt-jelentette,-hogy-ez-időtől-a-magyar-színház-az-egész-téli-évadban-játszottak.-ezzel-gyakorlatilag-megszűnt-az-a-magyar-színház-szemponyjából-hátrányos helyzet,-amely-a-r-elle-féle-vegyes-nyelvű-színház-félresikerült-kísérletét-is-életre-hívta.-r-elle-pedig-1902-tavasza-n-történt-felmentését-követően--rövid-időn-belüli-másodszori-színházvezetői-kudarca-után--csalódottan-hátat-fordított-a-színház-állandósítással--később-vezető-beosztást-elyert-postahivatalnok-lett-(az-ő-kezdemenyezésére-szervezték-meg-például-az-első-postai-tudakozót-is).-az-egykor-i-fővárosi, majd-pozsonyi-színház-igazgató-élete-1914.-november-2-án-ért-véget--nem-egészen-ötven-négy-éves-korában.-haláláról-két-nappal-később-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* is beszámolt,-tárgyszerűen-felvázolva-pályafutását,-megemlítve-életének-másfél-évtizeddel-korábbi,-„lokális-harcokkal”-terhes-pozsonyi-színház-igazgatói-szakaszát-is,-s-hogy ezt-követően-„búcsút-mondott-a-színház-állandósítás-új-pályáján”-azonban-„kiváló-szakerőnek-bizonyult-és-gyorsan-haladt-előre”,-megszerezve-a-posta-és-távírdai-főtanácsosi rangot,²² illetve,-az-első-világháború-kitörésekor,-a-tábori-posta-igazgatójává-neveztek ki,-ahol-„nehéz-földadatát”-szintén-„nagy-kötelességtudással-végezte”-(r-elle-Iván-volt-pozsonyi-színház-igazgató-meghalt.-*NYMH*,1914.-november-4.,-4.-p.).-r-elle-november-4-i-budapesti-temetésén--melyről-a-*Nyugatmagyarországi Híradó* fővárosi-„dolgozótársa” tudósította-a-lapot--hivatalból-megjelentek-a-kereskedelmi-minisztérium,-továbbá-a

20. Cesnaková-Michalcová-1981,-144.-p.

21. Benyovszky-1933,-46-47.-p.

22. Már-1912.-október-24-én.-MoL-<http://arcanum.hu/mol/lpext.dll/MT/864/87b?fn=document-frame.htm&f=templates&2.0>

postaigazgatóság, valamint a Magyarországi hírlapírók nyugdíjintézete vezető-tiszviselői, illetve a Petőfi-páholy-beli társai és két színész: r elle egykori népszínház-beli kollégája, szirmai Imre és Balassa Jenő. a Magyar színház és a pozsonyi városi színház, esetleg az itteni színügyi bizottság vagy városi tanács hivatalos képviselőtől nem szól az újsághír (r elle Iván temetése. *NYMH*, 1914. november 6., 5. p.). arról sincs tudomásom, korai halálát mennyire siettetette az a kudarcos négyöt- esztendő, amelyet a budapesti Magyar színház, majd a pozsonyi városi színház élén eltöltött (bár a haláláról szóló gyászír-kiújuló szívbjára való utalása sokatmondó lehet e tekintetben), bizonyos, hogy bukásába számos rajta kívül álló, a korabeli színházi és társadalmi nemzetiségi viszonyokból eredő tényező is belejátszott. ami pedig életét több-kevesebb ideig meghatározta a pozsonyi magyar és német nyelvű színjátszás, továbbá a pozsonyi magyarság és németiség dominanciaharca, s persze a telefonos tudakozó is a különböző internetes keresők korában – mára már szintén történelmi időnek számít.

Felhasznált irodalom

- Ady Endre összes prózai művei 2.- <http://mek.niif.hu/05500/05551/html/adypr0118.html>
Letöltés: 2012.05.24.
- Benyovszky-károly-1933. *A szlovenszkói magyar színészet vázlatos története*.-Bratislava-Pozsony, steiner-zsigmond-könyvkereskedése.
- Berecz-dezsdő-1976.-k üzdelem a magyar színészetért s opronban 1885-és-1905-között. *Soproni Szemle*, XXX. évf. 4.-sz. 289–307.-p.
- Cesnaková-Michalcová, Milena-1981. *Premeny divadla. Inonárodné divadlá na Slovensku do roku 1918*.-Bratislava, veda, vydavateľstvo slovenskej akadémie vied.
- Cesnaková-Michalcová, Milena-1997. *Geschichte des deutschsprachigen Theaters in der Slowakei*.-k öln-w eimar-w ien, Böhlau-verlag.
- enyedi-sándor-2008. *A Tragédia a színpadon. 125 év. Madách-könyvtár* -- Új-Folyam-60. Budapest, Madách-Irodalmi-Társaság.
- Fogarassy-László-1993. Pozsony-város-nemzetiségi-összetétele a 20. században a népszámlálási adatok és a választási eredmények tükrében. In- veres-géza (összeáll.): *Új Minden Gyűjtemény 10. kötet*.-Bratislava/Pozsony, Madách-könyvkiadó, 113–136.-p.
- gajdó-Tamás-1997. *A színháztörténet-írás módszerei*.-veszprém, -veszprémi-egyetemi-kiadó.
- gajdó-Tamás- (szerk.)-2001. *Magyar színháztörténet 1873–1920 II. Magyar színháztörténet*. Főszerk.: székely-györgy.- Budapest, Magyar-könyvklub-országos-színháztörténeti Múzeum-és-Intézet.
- hont-Ferenc- (szerk.)-1962. *Magyar színháztörténet*.-Budapest, gondolat-kiadó.
- hoza, Štefan-1953. *Opera na Slovensku 1–2*. Martin, osveta.
- katonafalvi-Ferenc- (szerk.)-1976. *A debreceni színészet története*.-debrecen, d Mv T.
- Képviselőházi napló 1896. XXVI. kötet. 1900. január 18. – március 1.* országgyűlési-dokumentumok--naplók-és-írományok-1861–1990. <http://www.mpgy.ogy.hu>-Letöltve: 2012. június-6.- http://www3.arcanum.hu/online/pics/a.pdf?v=pdf&a=pdf&p=Pdf&id=kn-1896_26/kn-1896_26%20509&no=0
- kovács, d-úsan-2010.-Problém- pisanian- mien-historických-osobností-z-obdobia-uhorských-dejín. *Historický časopis*, 58. évf. 1.-sz. 135–137.-p.
- Láng-József-1975. Jókai-Mórné-nagy-Bella- emlékirata. *ItK*, 3.-sz. 354–377.-p.
- Mannová, elena-2005. Pozsony-historiográfiája. egy-multietnikus-város-múltjának-differenciált bemutatása a 19. és a 20. század-politikai-fordulatai-után. In-Czoch-gábor-kocsis

- aranka-Tóth-árpád (szerk.):*Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel.*-Pozsony,-kalligram,-47-61.-p.
- Mészáros-andrás-2004.-a-magyar-nyelv-és-irodalom-oktatása-a-Pozsonyi-királyi-akadémián-és-a-Pozsonyi-evangélikus-Líceumban-a-XIX.-században.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*,-6.-évf.-2.-sz.-3-20.-p.
- nagy-Miklós-1975.-*Jókai Mór alkotásai és vallomásai tükrében.*-Budapest,-szépirodalmi könyvkiadó.-/arcok-és-vallomások/
- e-nagy-olivér,-dr.-1904.-s-zínészet.-In-Borovszky-samu-(szerk.):*Magyarország vármegyéi és városai - Pozsony vármegye.*-Budapest,-apollo-Irodalmi-Társaság,-394-401.-p.
- Pávai-vajna-gábor,-dr.-1901.-*A pozsonyi színügyi kérdésről.*-kiny.-a-nyugatmagyarországi-híradó 1901.-ápr.-21-iki-számából.-Pozsony,-wiegend-F.-k.-könyvnyomdája.
- ravnai-edit-1985.-a-Budapesti-Magyar-színház-első-tíz-éve-1897-1907.-*Színháztudományi Szemle*, 16.-Budapest,-Magyar-színházi-Intézet-Magyar-Tudományos-akadémia színháztudományi-Bizottsága,-115-185.-p.
- szejbely-Mihály-2010.-*Jókai Mór (1925-1904).*-Pozsony,-kalligram-könyvkiadó.-/Magyarok-émlékezete/
- szarka-László-2005.-Pozsony-etnikai-változásai-és-a-város-közigazgatása-a-két-világháború között.-In-Czoch-gábor-kocsis-aranka-Tóth-árpád (szerk.):*Fejezetek Pozsony történetéből magyar és szlovák szemmel.*-Pozsony,-kalligram,-401-419.-p.
- valentovič,-Štefan-(fel.-szerk.)-1986.-*Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990) I.* Martin,-Matica-slovenská.
- vörös-Tibor-1990.-*A Fedák.*-Budapest,-háltér-Lap-és-könyvkiadó.

László Tóth

a-LaMe-duCK aTtEMPT.-The BiLInguaL TheaTre oF Iván r eLLe and The News oF WestErn Hungary In Br aTisLava 1899-1902.

Bratislava-plays-a-special,-although-far-not-a-central-role-in-the-history-of-the-hungarian-theatre-playing.-This-is-indicated-also-by-the-fact-that-the-first-strolling-group--that-of-dávid-kilényi--visited-the-coronation-city-near-vienna-with-predominantly-german-population-and-culture-only-in-1820.-But-the-hungarian-theatre-could-not-take-root-here-for-long.-The-german-dominance-began-to-equalize-in-a-more-dynamic-pace-only-after-the-1880s,-in-the-result-of-the-national-efforts-taken-for-organization-and-support-of-country-theatre-and-for-the-promotion-of-Magyarization-on-the-territories-with-non-hungarian-population.-From-this-perspective,-a-distinctive-and-unique-experiment-was-made-by-Iván-relle,-earlier-engaged-in-foundation-of-a-theatre-and-setting-up-a-company-in-Budapest,-who-was-commissioned-to-establish-a-bilingual-theatre-and-coordinate-the-work-of-a-hungarian-and-german-theatre-company.-The-experiment--despite-that-hungarian-and-german-language-performances-took-place-in-the-Municipal-Theatre-in-a-day-shift,-what-seemed-promising-for-some-time,-quickly-failed-because-of-the-qualitative-differences-between-the-two-companies,-in-favour-of-the-german-theatre,-and-in-the-result-of-the-hungarian-and-german-public-of-the-city-and-also-due-to-the-dispute-of-the-city-board-representatives-arising-from-their-different-ideas.-This-study-makes-a-survey-on-the-lights-and-shadows-of-the-above-experiment,-as-it-was-presented-in-the-contemporary-press-and-the-views-of-the-hungarian-and-slovak-theatre-history-writers.

a-magyar-„férfiuralom”-terepi-és-határai

(nyelv,-Ideológia,-Média-8,-Interdiszciplináris-
gender-konferencia)

2012.- szeptember- 21-22-én- nyolcadik- alkalommal- rendezte- meg- a- TnT,- a- szegedi- Tudományegyetem- Társadalmi- n- emek- Tudománya- kutatócsoportja- a- magyar- nyelv- használat- és- a- hatalom,- a- kulturális- reprezentációk- és- az- ideológia,- a- nők- és- a- feminista- gondolkodás- magyarországi- összefüggéseit- kutató- konferenciáját.- a- konferencia- sorozat- a- társadalmi- nemi- viszonyok- és- szexualitás- szempontjából- vizsgáldott,- s- ezúttal- a- maskulinitás- és- a- férfiuralom- formáit- állította- vizsgálódásai- középpontjába.

az- idei- konferencia- a- „férfiuralom”- felfogatásának,- átalakításának,- megszüntetésének- lehetőségeit- és- korlátait- kívánta- megvitatni- a- feminista- kutatás- és- mozgalmak- eredményeire- és- tanulságaira- támaszkodva.- a- szervezők- szerint- e- vállalkozás- elengedhetetlen- feltétele,- hogy- feltárjuk- ennek- a- szimbolikus- és- fizikai- erőszaknak- és- térnyerésnek- a- sajátos- formáit- és- intézményeit.- a- szituációba- ágyazott- tudás- jegyében- várták- tehát- azokat- a- hiánypótló- előadásokat,- melyek- kijelölik- és- kikezdi- ennek- a- férfiuralomnak- a- terjedelmét- és- (stigmatizáló)- korlátait- a- különböző- társadalmi- intézményekben- és- kulturális- reprezentációkban.

az- előzetes- kérdésselvetések- a- következők- voltak:- Mi- mindent- jelent- a- racionalitás,- a- racionális- tudás,- ha- a- férfival- van- összekötve?- Lehet- e- ellentmondásos- és- képlékeny- a- szubjektum,- ha- férfinak- tételeződik?- Milyen- kép- és- szövegalkotó- technikák- vannak- jelen,- s- azokban- milyen- hatalmi- viszonyok- rejlenek?- kinek- van- hatalmában- látni?- van- e,- és- ha- igen,- milyen- értelemben- teste- a- férfinak?- h- onnan- kell- megközelítenünk- ezt- a- testiséget,- hogy- kikezdhezzük- a- felfogást- szentesítő- kánonjogot?- Miként- változik- a- férfias- férfi- jelentése- és- intézménye- az- egyes- társadalmi- csoportok- pozíciójában,- s- ezek- miként- hatnak- egymásra?- Milyen- történetek- révén- lesz- elmesélhető- a- férfi- életútja,- és- milyen- helyzetekben?- Milyen- társadalmi- helyzetekben- és- milyen- kulturális- hagyományokban- hangzik- el- a- férfiak- identitáskrizisére- hivatkozás?- Milyen- megoldási- sémák- állnak- rendelkezésre- ezeknek- az- aggodalmaknak- a- kihangosítására?- Miként- és- miért- válik- láthatatlanná- egyik- részről- a- karrier,- másik- részről- a- házimunka- a- férfinak- szánt/vágyott- életterekben?- Milyen- tendenciák- alakultak- ki- az- elmúlt- húsz- évben- az- iskolai- végzettség,- foglalkoztatás- és- előremenetel- terén- az- egyes- társadalmi- intézményekben- és- régiókban?- Milyen- önfeláldozási- és- önmagukat- okoló- sémákat- termelnek- ki- a- „férfi”- jelentésmezői- a- nők- életében?

a- kérdések- sokszínűségének- megfelelően- az- előadások- is- több- szempontból- és- több- szálon- közelítették- meg- a- problémát.- a- médiakommunikáció,- az- irodalom- és- nyelvtudomány,- a- szociológia,- a- történelemtudomány,- a- pedagógia- témakörei- a- tan-

könyvek,-a-közoktatás,-az-internetes-kommunikáció,-a-gazdaságpolitika-konkrét-témával-kerültek-egymás-mellé.

a-konferencia-három-nyitóelőadása-három-nagyon-fontos-problémakörhöz-kapcsolódott.

az-első-annus Irén *Ép testben ép lélek stb. A sport, a maskulinitás és a hatalom összekapcsolódásáról a mai hazai politikai elitben* című-előadása-volt.-Megállapítja, hogy-a-jelenlegi-magyar-kormány-mind-diskurzusában,-mind-döntéseiben-nagy-hangsúlyt-helyez-a-sportra-(iskolai-oktatás,-sportrendezvények-stb.),-több-élsportolót-kér-fel országos-politikai-szerepre.-e-férfi-sportolók-szerepe-az-ép-testben-ép-lélek,-az-erkölcsösség,-szellemiség-és-szakértelem-birtoklását-is-feltételezi.-az-előadás-azt-próbálta a-Masculinity-studies-eredményeire-támaszkodva-felgöngyölíteni,-hogy-„milyen-történeti-gyökerek-és-azokból-táplálkozó-sztereotipikus-elvárások-alapján-képzeltető-el, hogy-korábbi-élsportolók-azonosulhassanak-egy-erősen-nacionalista,-maskulin,-here-tonormatív,-osztály-alapú,-központosított-hatalmi-struktúrával,-egyben-annak-megtes-tesítőivé-és-kiszolgálóivá-is-válva”.

a-második-előadás-a-gender-a-tudományban-címszóval-összefoglalható,-a-férfiuralom-és-az-észközpontúság-kapcsolatát-feltáró-téma-volt-Joó Márta előadásában (*Fallogocentrizmus – ma,-Magyarországon*),-aki-részletesen,-gyakorlati,-saját-tapasztalatait-is-tükröző-példákkal-illusztrálva-mutatta-be-azt,-hogy-„a-magyar-férfiuralom-praxisa-azért-különösen-nehezen-kezelhető,-mert-öntudatlan-habitusokban-nyilvánul-meg, ellenkező-egyenlőségelvű-tudattal-párosul,-és-kritikus-szóvátelete-le-személyes-sértésnek számít”.-Filozófiai-problémaként-az-észnek-van/nincs-neme-kérdés-nagyon-jól-használható-ennek-a-problémának-a-bemutatására.

a-harmadik-nyitóelőadás-a-gender-pedagógia-témakörben-hangzott-el.-Thun Éva,-a-gender-pedagógia-kiváló-képviselője,-kollégájával,-Frank Tamással-a-*Ha a férfiaságot az iskolában tanítanak* címmel-a-gender-pedagógia-maskulinitásra-vonatkozó-témacsoportjainak-empirikus-vizsgálatokból-nyert-leírásaival-ismertette-meg-a-konferencia-hallgatóit.-előadásukban-megállapították,-hogy-a-dichotómián-alapuló-férfi-és-női-identitások-patriarchális-homogenitásának-széttagozását-idézik-elő-az-utóbbi-évtizedekben-tapasztalt-társadalmi-változások,-ezért-„megélésük-a-köz-és-magánszféra-mindennapi-eseményeiben-konfliktusokkal-és-feszültségekkel-telített”.-ezzel-ellentétben-azonban-az-iskolában-megállni-látszik-az-idő.-ebben-a-közegben-tovább-élnék-az-idealizált-patriarchális-kultúra-értékrendjei,-s-ez-azért-is-bír-sajátos-fontossággal,-mert-e-folyamat-működtetői-a-nők,-hiszen-ők-vannak-többségben-az-iskolában.-az-iskolai-szocializációban-is-meg-kell-jelennie-a-gender-nevelésnek,-az-ehhez-szükséges-pedagógiai-elmélet-és-gyakorlat-létrehozásához-azonban-olyan-empirikus-kutatások-szükségesek, amelyek-feltárják-a-gender-viszonyokat.-a-kutatás-tehát-arra-irányult,-hogy-„feltárja-azokat-a-társadalmi-valóságban-megfigyelhető-jelenségsorozatokat,-amelyek-a-gender-pedagógia-maskulinitásra-vonatkozó-témacsoportjait-hivatottak-azonosítani”.

Most-pedig-néhány-szó-az-egy-egy-témakörökben-elhangzott-előadásokról.

Nyelvtudomány. Bodó Csánád „*Hogyan káromkodjanak a nők?*” *Vázlat a vulgáris nyelvhasználat maskulin normativitásának gyakorlatáról* --a-nyelvi-ideológiák-kutatásának-keretében-az-előadó-arra-kereste-a-választ,-hogy-milyen-lehetőségei-vannak-a-női-vulgaritásnak-arra,-hogy-a-nemi-megkülönböztetés-és-a-nemi-hierarchia-fenntartását-szolgáló-ideológiákat-a-feministák-által-szorgalmazott-társadalmi-változások-kon-

textusában-értelmezzék.-Kovács Zsuzsanna --SüMeghy Marlann *A férfiak nyelvi viselkedése egy nőies munkahelyi sztenderd nyelvhasználat tükrében* --a-vizsgálat-azt-kutatta,-hogymi-történik-akkor,-ha-a-nőknek-tulajdonított-alárendelt-interakciós-szerepet-nem-a-nők,-hanem-a-férfiak-töltik-be-mint-egy-gyorsétterem-kasszasori-dolgozói.-Mitörténik-a-férfiidentitással,-ha-a-férfiaknak-a-„nőies”-beszédet-elváró-munkakörben-kell-megnyilvánulniuk,-s-a-kortárs-női-nyelvhasználathoz-kapcsolódó-sztereotípiáknak-kell-megfelelniük.

Irodalomtudomány. BoLeManT LiLLa *Maszkulin és feminin jelentések művészetről szóló irodalmi szövegekben* --a-kutatás-a-20.-század-első-felének-néhány,-nők-által-írt-regénye-(erdős-r enée,-s zenes-Piroska,-Berde-Mária,-Tormay-Cecile)-szövegében-arra-kereste-a-választ,-hogyan-jelennek-meg-a-feminitás-és-a-maszkulinitás-különbéle-formái,-és-milyen-módon-fonódnak-össze-a-művészet,-a-tehetség-s-elsősorban-a-zenei-tehetség-fogalmával.-ezen-túl-és-ezzel-együtt-pedig-a-művészet,-a-zene-és-a-testiség-összefüggései-is-felmerülnek-ezekben-a-szövegekben,-s-mindez-a-hierarchikus-hatalom-felől-is-elemzésre-került.

John K.-Cox *Menstruáló apák és hidegvérű harcosnők: Áthágott maszkulinitás Danilo Kiš írásaiban* --az-előadás-a-magyar-zsidó-szerb-származású-író-Fövenyóra és Borisz Davidovics síremléke című-köteteinek-azon-szereplőit-vizsgálja,-akik-különbéle-módon-megsértik-és/vagy-áthágnak-a-maszkulinitás-hagyományos-határait-és-tereit,-„nemcsak-szavaikban-és-tetteikben,-hanem-testi-valóságukból-eredő-élettapasztalataik-eredményeként-is”.-Mészáros Zsolt *Sminkelő férfiak a 19. század végéig magyar regényekben* című-előadásában-azt-a-kérdést-tette-fel,-kimutatható-e-a-titokban-szépítő-szereket-használó-férfi-szereplők-ábrázolásában-a-patriarchális-berendezkedés-kritikája,-s-ha-igen,-akkor-milyen-módon-dekonstruálja-a-korabeli-férfiideált.-Varga Virág *Erotikus lektűr? „Új nők, új férfiak” Erdős Renée prózájában* --a-Báró Herzfeld Clariss című-regény-elemzése-során-az-előadó-kifejtette,-hogya-szövegben-fokozatosan-létrejön-a-férfinek-a-nőitől-alárendelt-volta,-s-az-objektum-férfi-képe-is,-tehát-a-szöveg-a-század-első-új-nőképe-mellett-az-új-férfiképe-is-megkonstruálódott-s-decentralizálódott.-a-regénynek-s-erdős-több-regényének-is-mondanivalója-van-tehát-a-férfiidentitás-szempon-tjából-is.-Zsádányi Edit *Maszkulin narratívák töréspontjai* címet-választotta-elő-adásának.-a-kiváló-irodalomtudós-arra-a-jelenségre-hívta-fel-a-figyelmet,-hogya-múltból-származó,-napjainkig-tartó-beidegződéseket-kritika-tárgyává-tevő-munkák-egyes-helyeken-maguk-is-„megismételnek-vagy-figyelmén-kívül-hagynak-a-nőket-hátrányosan-megkülönböztető-beidegződéseket,-aminek-további-következmenyei-lehetnek-az-irodalom-kulturális-és-etikai-szerepére-nézve”.

Társadalomtudományok. BethLennanna *Legfőbb érték az ember... azaz a nő. A prostitúció politikai-gazdaságtani értelme* című-elemzésében-kifejtette,-hogya-évtizedek-óta-zsákutcában-topog-a-témát-övező-vita,-ezért-inkább-egy-kevésbé-kiemelt-szempon-tjára-helyezte-a-hangsúlyt,-a-gazdaságpolitikaira.-k-érdése:-„mi-a-prostitúció-(pontosabban-a-prostitúciót,-a-pornográfiát-és-az-emberkereskedelmet-egyesítő-szexipar)-szerepe-a-nők-és-a-férfiak,-továbbá-a-gazdagok-és-a-szegények,-a-fejlett-és-a-fejletlen-országok,-területek,-régjók-lakossága,-a-kisebbségek-és-a-többségi-társadalmak-stb.-közötti-egyenlőtlenség-fenntartásában,-elmélyítésében.-Miképp-is-értékesül,-kinek-minek-a-legfőbb-értéke-is-az-ember,-illetve-a-nő?”-a-lehetséges-válaszok-egyértelművé-tették-a

szexipar-kizsákmányoló-embertelenségét,-és-a-pénz-és-a-maszkulin-hatalom-egyértelmű-összefonódását.

a-további-előadások-címét-érdemes-szintén-legalább-megemlíteni,-mert-több-olyan-témát-boncolgattak,-melyek-aktualitása-vitathatatlan.

Magó-Maghar Anna A „kelet-európai szépség” intézményesülése a médiában – makrogazdasági pillanatkép, Simon Lehel A meleg férfiak biológiai léte – a nők által, Molnár Csilla A férfi és a HVG, Biró Emese A tetovált lány c. könyv és film internetes kritikáiban rejtőző férfiuralmi megnyilvánulások.

Média és kommunikáció. Szlávi Anna Férfi-nő erőviszonyok magyar reklámplakátokon, Pethő Anna Az Amazon, a Cselszövő és a Plázacica (a valóságshow-k nőábrázolása), Kérchy Anna A „férfias” fogyatéék fikciója. Alternatív maszkulinitások atipikus megtestesülései a kortárs populáris vizuális kultúrában.

az-első-este-programja-az-előző-évek-hagyományát-követve-egy-nagyon-érdekes-és-tanulságos-panelbeszélgetés-volt,-ebben-az-évben-a-Magyar-Újságírószövetség-nők-a-médiában-(esélyegyenlőség)-szakosztályának-elnökével,-Szegő Krisztinával.

a-konferencia-két-napján-több-mint-húsz-előadás-hangzott-el-két-szekcióban.-a-nyolcadik-évfolyam-is-sikeresen-zárult,-kíváncsian-várjuk-tehát-a-következő-év-témáit,-amelyek-vezérfonalát-már-az-idei-konferencia-zárórendezvényén-meghatározták-a-résztevők-és-a-szervezők,-s-ez-is-egy-rendkívül-pozitív-vonása-a-konferenciasorozatnak:-még-pedig,-hogya-aktuális-előadások-és-beszélgetések-folyamán-alakul-ki-a-következő-év-témája.-ennek-nyilvánosságra-hozásáig-pedig-csak-néhány-hónapot-kell-várni,-s-lehet-készülni-a-következő-év-tartalmas-eszmeceérére.

Misad-katalin-Csehy-zoltán- (szerk.): nova Posoniensia.- a pozsonyi-Magyar-Tanszék évkönyve.- Pozsony,- szenczi-Molnár-albert egyesület-kalligram-kiadó,-2011,-272-p.

Tisztelt-hölgyeim-és-uraim!-kedves-hallgató-ság!

nagy-megtiszteltetésnek-tartom,-s-egyúttal köszönöm,-hogy-a-szlovákiai-magyar-ság-legrégebbi-és-legjobb-hagyományokkal-rendelkező műhelye-első-évkönyvének-nyelvészeti-tanulmányait-bemutathatom.

Mielőtt-a-kiadványba-belelapoznánk,-ves-sünk-néhány-pillantást-a-pozsonyi-Comenius-egyetem-Bölcsészettudományi-kara-megalakulásának-90.-évfordulójára-megjelent-könyv-külsejére,-ruházatára.-elegáns,-ünnepélyes,mélyzöld-borítók,-s-benne-szerény-visszafogottsággal-a-gondova-utcai-épület-képe.-a-hátsóborító-szövegéből-főltárulkozik-a-színes-tartalom.-a-könyv-méretét-is-szerencsésen-választották-meg-a-szerkesztők:-zsebkönyv-mérete következtében-könnyen-magunkkal-is-vihetjük-rövidebb-hosszabb-utazásainkra.-a-bemutató-elején-már-megelőlegezhetjük,-hogy-az-esztétikus-kulcsínnel-összhangban-van-a-belbecs.

a-könyv-nyelvészeti-része-öt-szerző-tanulmányát-tartalmazza.-Örvendetes,-hogy-három-oktató-munkája-mellett-két-doktorandusz-hallgató-írása-is-helyet-kapott-a-fejezetben.-két-oktatói-dolgozatot-követ-két-doktoranduszi,majd-ismét-egy-oktatói.-a-szerkesztők--a-tematikai-okokon-kívül--ezzel-a-keretbe-foglalással-talán-azt-is-érzékeltetni-akarták,-hogy-a-tanszéken-mennyire-természetes-és-fontos-a-nemzedékek-összefogása,-az-utánpótlás-nevelése.-Tematikai-sokszerűség-jellemzi-a-nyelvészeti-fejezetet.-a-nyelvi-ideológiákkal-foglalkozik-Lanstyák-István-tanár-úr-tanulmánya,-az-intézménynév-standardizálással-Misad-katalin-tanár-nő-dolgozata,-a-diáknyelvel-Bilász-Boglárka-doktorandusz-hallgató-írása,-a-magyar

mint-idegen-nyelv-tanításának-az-elméleti-és-gyakorlati-kérdéseivel-szilvási-andrea-doktorandusz-hallgató-dolgozata,-valamint-hiznyai-Tóth-Ildikó-tanár-nő-tanulmánya.

ejtsünk-szót-most-mindegyik-dolgozatról-külön-külön!

az-első--A-nyelvi-ideológiák-néhány-általános-kérdéséről-c.--tanulmányban-Lanstyák-István-a-nyelvi-ideológiák-dzsungelében-igyekszik-rendet-teremteni.-a-dolgozat-12-oldalas,-apró-betűs-Függelékében-összesen-87-nyelvi-ideológia-tömör-meghatározását-adja.-a-tanulmány-bevezető-részében-a-szerző-hangsúlyozza,-hogy-a-magyar-nyelvtudomány-egyik-fontos-feladata-a-nyelvközösségekben-működő-nyelvi-ideológiák-feltárása.-a-nyelvi-ideológiák-természetesen-általánosabb-jellegű-ideológiákkal-is-kapcsolatban-vannak.-a-nyelvi-ideológiákkal-kapcsolatos-újabb-elméleti-és-empirikus-kutatások-eredményeit-olvashatjuk-a-további-fejezetekben.-Természetesen-az-ideológiák-mindegyikére-nem-közölhetett-példákat-a-magyar-nyelvművelő-irodalomból,-csak-olyanokra-szorítkozhatott,-amelyekben-több-fontos-nyelvi-ideológia-is-megnyilvánul.-Írása-összegzésében-hangsúlyozza-a-szerző,-hogy-a-kutatás-még-a-kezdetknél-tart,-s-azt-is-megállapítja,-hogy-egymaga-aligha-lesz-képes-mélyebben-foglalkozni-ezzel-a-témakörrel.-végül-kifejezi-azt-az-óhaját-és-reményét,-hogy-a-nála-is-fiatalabb-kutatók-kedvet-kapnak-ennek-az-érdekes-témának-a-további-vizsgálatára.

a-šododik-tanulmány--az-Intézménynév-standardizálás-kisebbségi-helyzetben-című--Misad-katalin-nevéhez-fűződik.-az-intézménynevek-szerteágazó-rendszeréből-jelen-tanulmány-a-szlovák-iskolatispusok-magyar-nevének-a-megállapításával-foglalkozik.-a-standardizálás-folyamán-a-legnagyobb-nehézséget-a-szlovák-középiskolák-megfelelő-magyar-nevének-a-meghatározása-okozza.-az-1989-után-bekövetkezett-politikai,-gazdasági-és-társadalmi-változás-hatással-volt-az-intézményrendszerre.-ez-magával-vonta-az-intézménynevek-jelentős-részének-a-kicserélődését-is.-a-szerző-dolgozatának-első-fejezeteiben-a-standardizálás-és

*-elhangzott-a-kötet-bemutatóján,-2012.-március-29-én-a-pozsonyi-Magyar-Intézet-székházában

a-kodifikálás-elméleti-kérdéseivel,-szükségességével-és-lehetőségeivel-foglalkozik.-a-kilencvenes-években-a-kisebbségi-nyelveknek,-így-a-magyar-nak- is,- megváltozott- a- státusza.- Bár hivatalos nyelv-egyik-sem-lépett-elő,-de-jog-szabályokba-foglalták-a-hivatalos-és-a-nyilvános-színtereken-való-használatukat.-a-tan-könyvi,-jogi,-közigazgatási-stb.-szövegek-szak-szóhasználatára-nagyfokú-variabilitást-mutat. Misad-katalin-nagyon-helyesen-rámutat-arra, hogy-ugyanazt-a-fogalmat,-jelenséget-a-kárpát-medence-különböző-részein-(pl.erdélyben,-vajdaságban,-kárpátalján)-más-és-más-névvel-illetik,-mint-Magyarországon.ezáltal-megbomlik,-megbomolhat-az-egységes-magyar-szaknyelv.-ezért-elengedhetetlen-minden-régióban-a-szaknyelv-tervezésével-foglalkozni.-a-szlovákiai-magyar-szaknyelvi-tervezéssel,-ennek-keretében-pedig-a-tulajdonnevek,intézménynevek-földrajzi-nevek-tervezési-kérdéseivel-a-gramma-nyelvi-Iroda-munkatársait-foglalkoztat.

a-továbbiakban-a-szerző-a-szlovák-iskola-nevek-magyar-megfelelőjének-az-egységesítési-elveit-fogalmazza-meg,-majd-táblázatban-mutatja-be-a-szlovák-megnevezés-és-a-gramma-által-javasolt-magyar-megfelelőjét.külön-fejezet-foglalkozik-az-iskolátípusok-magyar-nevének-a-helyesírás-kérdéseivel.

a-sorban-a-harmadik-közlemény--Bilász-Boglárka-*Magyar diáknyelv határon innen és túl* című--az-ifjúsági-nyelv-egy-speciális-területére,-a-diákszlengre-irányítja-az-olvasó-figyelmét.-kérdőíves-felmérés-alapján-hasonlítja-össze-a-szlovákiai-nagykaposi-Magyar-Tannyelvű-gimnázium-és-a-sátoraljaújhelyi-kossuth-Lajos-gimnázium-diákcsoportjainak-szlengismeretét-és-használatát.-a-szerző-legfontosabb-hipotézise-az-volt,-hogy-közös-elemek-jelennek-meg-a-szlovákiai-és-a-magyarországi-diákok-szlenghasználatában,-különösen-a-közszleng-kategóriájában,-az-internetes-nyelvhasználat-szókészletében,-valamint-az-angol-nyelvi-hatásban.-a-nagykaposiaknál-az-előbbieken-túl-megmutatkoznak-a-szlovák-kontaktusjelenségek.-a-felállított-hipotézisek-többségét-gazdag-példaanyaggal-és-táblázatba-foglalt-számítási-eredményekkel-igazolta.

az-alkalmazott-nyelvtudomány-igen-aktuális-területére-vezeti-az-olvasót-szilvási-andrea

A magyar mint idegen nyelv Szlovákiában című-dolgozata,-melyben-a-szlovák-anyanyelvűek-magyar-nyelv-tanulási-okait-és-motivációit-taglalja-az-idegen,-a-környezet,-a-másod-és-a-számazásnyelv-fogalmak-tisztázását-követően.-az-okok-közt-említi-meg-a-dél-szlovákiai-kétnyelvű-környezetet,-a-szlovákiai-vállalatok-üzleti-érdekeit-a-magyar-területeken, valamint-bizonyos-szaktárgyak-magyar-szókincs-ismeretének-a-szükséges-voltát.-a-szerző-kutatásai-alapján-a-magyar-nyelv-tanulás-motiváló-tényezőjének-tartja-az-ún.-instrumentális-(eszközi-jellegű)-motivációt,-vagyis-amikor-valakinek-a-munkája-ellátáshoz-van-szüksége-a-magyar-nyelvre.- (Pl.-néprajz,-levéltáros-szak, hungarológia,-történelem-szak-az-egyetemen-és-később-a-pályán.)-a-másik-motiváló-tényező-személyes-indíttatású:-párkapcsolat,-vegyes-házasságokban-az-utódok-mindkét-nyelven-történő-szocializációjának-a-szándéka, magyar-anyanyelvű-rokonokkal-való-kommunikáció-stb.

a-nyelvészeti-blokk-ötödik--*A magyar mint idegen nyelv esete a levéltár szakos hallgatók képzésével a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán (2000–2010)* c. --tanulmányának-a-szerzője-hiznyai-Tóth-Ildikó.-Már-a-Mikszáth-kálmán-i-ihletésű-cím(a-n-oszty-fiú-esete...)-is-főlkelti-az-olvasó-figyelmét.-az-álfejezetek-címei-is-ugyaninnen-valók, s-ugyanennyire-beszédeselek.-a-dolgozat-a-levéltár-szakos-hallgatók-képzésének-az-utóbbi-évtizede-gondjait-elemzi.-Megállapítja,-hogy-tíz-év-alatt-sem-alakult-ki-a-szakirány-követelményeinek-megfelelő-metodika.-ezért-a-hallgatók-nem-rendelkeznek-a-gyakorlatban-is-használható,-megfelelő-szintű-magyar-nyelvtudással.a-levéltár-szakosok-komplex-nyelvi-képzésének-egészében,-összefüggésében-vizsgálja-azokat-a-speciális-jellemzőket,-amelyek-a-magyar-nak-mint-idegen-nyelvnek-az-oktatását-jellemzik.-Összehasonlítja-a-latin-és-a-német-nyelvi-képzéssel,-s-megállapítja,-hogy-szemben-a-magyar-nyelvel--a-levéltárosok-idegen-nyelvi-képzését-nem-az-illető-nyelvi-tan-székek-(klasszikus-filológia,-germanisztika-tanszék)-biztosítják,-hanem-az-idegen-nyelvi-Tanszék.- (nálunk-idegen-nyelvi-Lektorátus.)-a-tanulmány-második-felében-egy-készülő,-új,funkcionális-nyelvszemléletű-tankönyv-kon-

cepciójáról-tájékozódhatunk,-melyben-a-szlovák-magyar-kontrasztív-szempon-tú-nyelvlé-írás-érvényesül.-a-tervezett-könyv-három-önál-ló,-de-egymással-összefüggő-fejezetből-áll:nyelvtan,-dialógusok,-szövegek.-a-tankönyv-a-nyelvi-kompetencia-kialakítása-mellett-az-interkulturális-kompetencia-kialakítását-is-alapvető-fontosságúnak-tartja.

végezetül-a-kötetről-megállapíthatjuk,-hogy-a-külső-és-a-belbecs-valóban-összhangban-van.

Befejezőként-ismételten-köszönöm-a-megtisztelő-főlkérést-a-nyelvészeti-tanulmányok-bemutatójára.

kívánok-a-kötet-minden-szerzőjének,-szerkesztőjének-a-további-kutatásokhoz-sok-erőt,jó-egészséget,-kitartást,-a-Tanszék-egészének-pedig-ehhez-hasonló-tartalmas-köteteket,melyek-méltóképpen-tükrözik-ennek-a-lelkes-kis-közösségnek-a-tudományos-teljesítményeit.

köszönöm-a-figyelmet.

Cs. Nagy Lajos

Ivo-vasiljev:Život-s-více-jazyky--jazyková-auto-biografie.-Praha,-nakladatelství-Lidové-noviny, 2011,-314-p.

Ivo-vasiljev-nyelvi-önéletrajza--melyet-Élet-több-nyelvvél-nyelvi-önéletrajz-címmel-fordíthatnánk-magyarra--szó-rakoztató-és-tanul-sá-gos-olvasmány-lehet-nyelvészek-és-laikusok-szá-mára-egyaránt.-a-cím-ben-szereplő-műfaji-meghatározásból-világossá-válik,-hogy-a-szer-ző-életének-nyelvi-vonatkozású-eseményeit-szándékozik-felidézni.-ehhez-a-célhoz-követke-zetesen-tartja-magát,-és-a-visszatekintés-mellett-igyekszik-értelmezni-is-az-általa-elsajátított-nyelvek-és-élete-alakulása-közötti-összefüggé-seket.

az-első-fejezetből-megtudhatjuk,-hogyan-került-a-szerző-már-egészen-kisgyerek-korá-ban-kapcsolatba-szülei-révén-a-cseh-és-orosz, valamint-tanulmányai-folytán-a-német-nyelvvel.-Bevallása-szerint-az-a-tény,-hogy-már-ilyen-fiatalon-többnyelvűnek-mondhatta-magát,pótolhatatlan-alapot-biztosított-szá-mára,-hogy-a-későbbiekben-még-több-nyelvet-tudjon-elsa-

játítani,-és-75-éves-korában-a-tizennegyedik-nyelvét-tanulja,-mely-nem-más,-mint-a-magyar.

a-további-néhány-fejezetben-tanúi-lehe-tünk-Ivo-vasiljev-első-találkozásának-az-angol, francia-és-koreai-nyelvvél,-mely-utóbbi-annyira-magával-ragadta,-hogy-egyetemi-tanulmányait-is-ezen-a-szakon-kezdte-meg.-a-koreai-nyelv-hez-kapcsolódnak-első-tolmács-tapasztalatai-is.-Megtudhatjuk,-hogyan-sodorta-a-véletlen-a-vietnami-nyelvhez,-mely-aztán-egész-eddigi-életén-végig-kísérte.

a-szerző-amellett,-hogy-a-nyelvtudomány-jeles-képviselője,-nem-tudta-figyelmen-kívül-hagyni-a-világ-eseményeit,-s-ahogy-az-ötödik-és-hatodik-fejezetből-megtudhatjuk,-tudását-és-képességeit-felhasználta-a-vietnami-háború-elleni-küzdelemben,-és-a-prágai-tavaszt-köve-tően-is-igyekezett-a-külföldi-nyilvánosság-elé-kiállva-hazája-érdekeit-szolgálni.-r-endkívül-érdekes-végigkövetni-a-világ-történeseit-az-egyén-nyelvi-életének-alakulása-szempon-tjából,-és-a-történelem-iránt-érdeklődők-szá-mára-talán-ez-lehet-az-önéletrajz-legfigyelemremél-tőbb-aspektusa.

a-hetedik-fejezetben-egy-nagyon-szemé-lyes,-ám-az-olvasó-szá-mára-annál-tanul-ságo-sabb-epizódot-ismertet-az-életéből-a-szerző.Megosztja-velünk-a-gyerekei-nyelvi-nevelése-kapcsán-szerzett-tapasztalatait,-melynek-következtében-sikeres-többnyelvű-felnöttekké-váltak.-Mindeközben-pedig-ő-maga-újabb-nyel-vekkel-került-közelebbi-vagy-érintőleges-kap-szolatba.

a-könyv-utolsó-fejezetéből-kiderül,-hogy-a-nyelvészet,-fordítás,-tolmácsolás-és-világpoliti-ka-területein-otthonosan-mozgó-személy-milyen-bátran-vá-gott-bele-egy-magánvállalko-zásba,-majd-erről-lemondva-ismét-új-vizekre-evezett,-és-évekig-egy-tanácsadó-cégnek-dol-gozott-ázsiai-üzemekben,-végül-Csehországba-való-visszatérése-előtt-egy-régészeti-kutatást-végző-hajón-tevékenykedett.

r-övid-tartalmi-összefoglalóban-a-teljes-ség-igénye-nélkül-tértem-ki-Ivo-vasiljev-éle-tének-néhány-fontos-állomására,-illette-az-életét-talán-leginkább-befolyásoló-nyelvekre.Mindemellett-gimnáziumi-tanulmányai-alatt-kapcsolatba-került-még-a-latin-nyelvvél,-japán-szako-s-felesége-révén-a-japánnal,-a-kínaival,-a-bolgár-és-a-lengyel-nyelvvél-kirándulások-kap-

csán,-a-maláj-és-thai-nyelvvél-a-Malajziában-és-Thaiföldön-töltött-idő-alatt.-Magyarul-abból-a-megfontolásból-kezdett-tanulni,-hogymeg-bizonyítsa:-a-többnyelvű-emberek-még-idősebb-korukban-is-képesek-új--az-eddig-általuk-ismert-nyelvektől-eltérő-típusú--nyelv-elsajátítására.

az-önéletrajz-rendkívül-olvasmányos.-nem-szaknyelvi-szöveg,-így-könnyen-érthető-és-értelmezhető-bárki-számára.-a-táblázatok,-a-térkép,-a-nyelv-és-névmutató-segíti-az-olvasót-a-szerző-által-ismert-nyelvek-és-az-említett-helyszínek,-személyek-közötti-tájékozódásban.Témájához-hűen-maga-a-könyv-is-többnyelvű:bár-nagy-része-csehül-íródott,-a-zárzó-szlovak-nyelvű,-a-rezümé-pedig-angol-és-vietnami-nyelven-nyújt-összefoglalót.

a-nyelvi-önéletrajz-jelentőségét-főként-nyelv-szemlélet-alkító-jellegében-látom.-a-szerző-hangsúlyozza,-hogymeg-két-vagy-többnyelvű-nemcsak-kivételes-nyelvi-tehetséggel-megáldott-ember-lehet,-az-erre-való-felkészülést-pedig-érdemes-már-a-gyerekkor-korai-szakaszában-elkezdeni.-éppen-ezért-azok-helyzetét,-akiknek-érvényesülésükhöz-több-nyelvet-el-kell-sajátítaniuk,-nem-tekinti-hátrányosnak,-hanem-egyenesen-páratlan-lehetőséget-lát-benne,-mely-a-későbbiekben-utat-nyithat-a-többnyelvűség-felé.

a-könyv-az-egy nyelvűek-számára-betekintést-nyújt-a-két-és-többnyelvűek-gondolkodásmódjába,-és-segíthet-megérteni,-mennyire-megváltoztathatja-a-világlátásukat-egy-másik-nyelv-megismerése,-hisz-ha-új-nyelvet-tanulunk,-akkor-nemcsak-más-szóval-nevezzük-meg-a-már-ismert-tárgyakat,-fogalmakat,-hanem-más-kultúrával,-szemléletmóddal-ismerkedünk-meg.

Mindamelletthasznos-olvasmány-a-nyelvész-et-iránt-érdeklődők-számára-is,-hiszen-egy-többnyelvű-beszélő-életútjával-ismerkedhetnek-meg.-Ivo-vasiljev-pedig-nemcsak-elmeséli-nyelvi-élete-történetét,-hanem--nyelvész-mivoltából-adódóan--igyekszik-értelmezni-is-változásait,-nehézségeit-és-örömteli-eseményeit.-kedves-öniróniával-beszél-sikertelen-kísérleteiről-is,-és-mivel-a-nyelvtanulás-nehézségeit-is-bemutatja,-közelebb-hozza-történetét-az-olvasóhoz,-emberivé-teszi,-éppen-ezért-motiváló-lehet-a-nyelveket-tanulók-vagy-erre-készülők-számára.

a-fent-leírtak-alapján-ajánlható-a-könyv-mindenkinek,-aki-inspirációt-keres-bármilyen-nyelvekkel-kapcsolatok-tevékenységhez,-legyen-az-kutatás,-nyelvtanulás-vagy-egyszerű-en-csak-egy-baráti-beszélgetés.

Bilász Boglárka

számunk-szerzői

Bauko János (1970)
nyelvész-(Konstantin-Filozófus-egyetem,
Nyitra,-szlovákia)

Bilász Boglárka (1986)
doktorandusz-(Comenius-egyetem,
Pozsony,-szlovákia)

Bolemant Lilla (1964)
doktorandusz-(Comenius-egyetem,
Pozsony,-szlovákia)

Kerényi Éva (1981)
történész-muzeológus,-doktorandusz
(Gömör-Kisbánya-Múzeum,-r. imaszombat,
szlovákia;-eötvös-Loránd
Tudományegyetem,-Budapest,
Magyarország)

Laihonen, Petteri (1972)
nyelvész-(Jyväskyläi-egyetem,
Finnország)

Lanstyák István (1959)
nyelvész-(Comenius-egyetem,-Pozsony,
szlovákia)

Misad Katalin (1961)
nyelvész-(Comenius-egyetem,-Pozsony,
szlovákia)

Cs. Nagy Lajos (1945)
nyelvész-(Comenius-egyetem,-Pozsony,
szlovákia;-magyarországi-vendégtanár)

Sebők Szilárd (1989)
doktorandusz-(Comenius-egyetem,
Pozsony,-szlovákia)

Tóth László (1949)
művelődés-és-irodalomtörténész,-költő,
szerkesztő-(Dunaszerdahely,-szlovákia)